

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

15
(28)

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2010.

**ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
КАТЕДРА ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ**

**С А Д Р Ж А Ј
ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” БРОЈ 15 (28) 2010.**

Предговор	6
Уводне слово	7
Preface	8

**I
ЧЕТВРТИ НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП
„Русински језик, књижевност, култура и просвета“**

Микола М. Кошиш и русински језик:

<i>Мр Анастасија Рамач Фурман: Лингвистичка начела Миколе М. Кошиша .....</i>	11
<i>Блајженка Хома Цветковић, Речник Миколе М. Кошиша и Русинско-српски речник .....</i>	20

Русински језик:

<i>Др Александар Дмитријевић Дуличенко, Југословенско-русински / јужнорусински у контексту језика савремене Микрославије.....</i>	27
<i>Др Михајло Тир, Еugen Паулини о русинском језику .....</i>	55
<i>Др Јулијан Рамач, Правописни проблеми у Русинско-српском речнику .....</i>	59
<i>Др Оксана Тимко Ђитко, Прилози у русинском језику: творба, промене, класификације .....</i>	64
<i>Др Михајло Фејса, Новости у лингвоанализи (на примеру једне приповетке др Хавријила Костељника) .....</i>	71
<i>Владимир Бесермењи, Жаргони средњошколске омладине у Руском Крстуру (II).....</i>	79

Књижевност:

<i>Ирина Харди Ковачевић, Русинска књижевност за децу: традиција и модерна .....</i>	84
<i>Мр Хелена Међеши, Леп израз са мирисом постојбине .....</i>	92

Историја књижевности:

<i>Др Јанко Рамач, Текстови апокрифа „Хожденије Богородице по мукама“ у русинским рукописним зборницима .....</i>	98
<i>Микола М. Џап, Песма „Чудна јеси помоћнице“ и њене русинске варијанте .....</i>	105

Култура, историја:

<i>Адријан Габор Качинко (Adrián Kacsinkó), Трагом черехатских Русина .....</i>	112
<i>Др Ђура Харди, Прилози изучавању веза породице Другет</i>	
и Русина у XIV веку	129

Просвета и образовање:

<i>Ирина Папуга, 40 година Гимназије у Руском Крстуру .....</i>	137
<i>Владимир Бесерменји, Еуфемија Бесермињски (1921-2003), учитељица,</i>	
наставница, директор Основне школе у Руском Крстуру	145

**II
Годишњице и сећања**

<i>Ирина Папуга, Мр Јелена Солонар (1900-1982), апотекарка и песникиња</i>	
из Руског Крстура – 110 година од рођења.....	151
<i>Ирина Папуга, Владимир Костелник – 80 година од рођења и 65 година</i>	
медијске вокације.....	156

**III
Новија издања и осврти**

<i>Мр Хелена Међеши, Бајковита басна у дечјем сну.....</i>	163
<i>Ирина Папуга, Зборник радова „Studia Ruthenica” 14 (27), 2009 .....</i>	167

**IV
Хроника Друштва за русински језик, књижевност и културу**

Статут Друштва за русински језик, књижевност и културу	171
Скупштина Друштва за русински језик, књижевност и културу и радна тела ..	180
Активности Друштва: <i>јануар 2010. године – јануар 2011. године .....</i>	183
Награде и признања: <i>Славица Мали и Меланија Сабадоши .....</i>	198
Нови чланови Друштва.....	202
Аутори прилога „Studia Ruthenica” 15, 2010.	203

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
КАТЕДРА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

ЗМІСТ

ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” ЧИСЛО 15 (28) 2010.

Предговор	6
Уводне слово	7
Preface	8

I

ШТВАРТИ НАУКОВО-ФАХОВИ СХОД

„Руски язик, литература, култура и просвіта“

Микола М. Кошиш и руски язик:

<i>Мр Анамария Рамач Фурман, Лингвистични начала Миколи М. Кошиша .....</i>	11
<i>Блаженка Хома Цветкови, Словнік Миколи М. Кошиша и Руско-сербски словнік.....</i>	25

Руски язик:

<i>Др Александер Дмитриевич Дуличенко, Югославянско-русински / южнорусински у контексту язикох сучасней Микрославії.....</i>	27
<i>Др Михал Тир, Еуген Паулини о руским языку .....</i>	55
<i>Др Юлиян Рамач, Правописни проблеми у Руско-сербским словніку .....</i>	59
<i>Др Оксана Тимко Дітко, Присловніки у руским языку: творене, пременки, класифікацій .....</i>	64
<i>Др Михайло Фейса, Новосци у лингвоанализи (на прикладу єднай приповедки др Гаврила Костельника) .....</i>	71
<i>Владимир Бесермині, Жаргони штредньошколскей младежи у Руским Керестуре (II) .....</i>	79

Литература:

<i>Ірина Гарди Ковачевич, Руска литература за дзеци: традиция и модерна .....</i>	84
<i>Мр Гелена Медесии, Красни вислов з пахом дідовщини .....</i>	92

История литературы:

<i>Др Янко Рамач, Тексти апокрифа „Хождение Богородици по мукам“ у русских рукописных зборнікох .....</i>	98
<i>Микола М. Цап, Писня „Чудна еси помочница“ и ей руски варианти .....</i>	105

Култура, история:

<i>Адриян Габор Качинко (Adrián Kacsinkó), Шлідами черехатских Руснацох ...</i>	112
<i>Др Дюра Гарди, Прилоги виучованю вязох фамелії Другет и Русинох у Угорскей у XIV вику.....</i>	129

Просвіта и образован€:

<i>Ірина Папуга, 40 роки Гімназії у Руским Керестуре .....</i>	137
<i>Владимир Бесерминії, Еуфемія Бесерминьски (1921-2003) учителька, наставниця, директорка Основнай школы у Руским Керестуре .....</i>	145

II
Рочніци и здогадование

<i>Ірина Папуга, Мр Єлена Солонар (1900-1982), апатаикарка и поетеса зоз Руского Керестура – 110-рочніца народzenia .....</i>	151
<i>Ірина Папуга, Владимир Костелник – 80 роки народzenia и 65 роки медийнай вокациій.....</i>	156

III
Новши виданя и огляднуца

<i>Мр Гелена Медеши, Сказковита басна у дзецинским сну .....</i>	163
<i>Ірина Папуга: Зборнік роботох „Studia Ruthenica” 14 (27), 2009 .....</i>	167

IV
Хроніка Дружтва за руски язик, литературу и культуру

Статут Дружтва за руски язик, литературу и культуру	171
Скупштина Дружтва за руски язик, литературу и культуру и роботни цела ..	180
Активносци Дружтва: <i>януар</i> 2010. рок – <i>януар</i> 2011. рок.....	183
Награди и припізнання: <i>Славица Мали и Мелания Сабадои</i>	198
Нови члени Дружтва.....	202
Авторе приложох „Studia Ruthenica” 15, 2010.....	203

ПРЕДГОВОР

Друштво за русински језик, књижевност и културу (основано 1970. године у Новом Саду) издаје свој гласник од 1975. године. Гласник је до 1987. године носио назив *Творчосц* (= стваралаштво), а од 1988. године излази као *Studia Ruthenica*. Објављено је 13 бројева *Творчосци* и 15 *Studia Ruthenica* (укупно 28 гласника). Од трећег броја *Studia Ruthenica* излази као зборник радова.

У првом делу петнаестог броја Зборника радова *Studia Ruthenica* (28. гласнику) објављена су саопштења са 4. научно-стручног скупа „Русински језик, књижевност, култура и просвета“, који је у оквиру 20. Dana Миколе M. Кочиша одржан 4. децембра 2010. године у Новом Саду. У другом делу су прилози о годишњицама и сећањима, а у трећем осврти о новијим издањима.

У Хроници Друштва за русински језик, књижевност и културу (четврти део) објављен је Статут Друштва, списак радних тела, преглед активности од јануара 2010. до јануара 2011. године, као и награде и признања и списак нових чланова Друштва.

Уредништво

УВОДНЕ СЛОВО

Дружтво за руски ўзбік, літературу и культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) видава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок мал назыву *Творчосць*, а од 1988. року виходзі як *Studia Ruthenica*. Обявени 13 числа *Творчосць* и 15 *Studia Ruthenici* (ведно 28 глашнікі). Од трецаго числа *Studia Ruthenica* виходзі як зборнік роботох.

У першай часцы петнастаго числа Зборніка роботох *Studia Ruthenica* (28. глашніка) обявени сообщеня зоз 4. научово-фаховага сходу „Руски ўзбік, література, культура и просвіта“, хторы у рамикох 20. Днях Міколы М. Коціша отриманы 4. десембра 2010. року у Новим Садзе. У другой часцы прилоги о рочніцох и здогадованьох, а у трецей огляднуца о новших виданьох.

У Хронікі Дружтва за руски ўзбік, літературу и культуру (штварта часці) обявени Статут Дружтва, список работных целох, препатрунок активносцюх од януара 2010. по януар 2011. року, як и награды и припознаня и список новых членох Дружтва.

Редакция

PREFACE

The Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (founded in 1970 in Novi Sad) has published its Herald from 1975. Herald's title was *Tvorchosts* (= creative work) till 1987 and since then it has been published under the name of *Studia Ruthenica*. 13 issues of *Tvorchosts* and 15 issues of *Studia Ruthenica* have been published (total 28 issues). *Studia Ruthenica* has been published as collection of works since its third issue.

In the 1st (first) part of the fifteenth issue of the Collection of works *Studia Ruthenica* (28th issue) are presented the reports from the 4th scientific-expert conference "The Ruthenian Language, Literature, Culture and Education", held on the 4th of December 2010 in Novi Sad in the frame of the 20th Days of Mikola M. Kochish. The second part is dedicated to essays on anniversaries and memories, and the third part – to reviews on the latest publications.

In the Chronicle of the Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (the fourth part) the Statute of the Society, the list of its working bodies and the review of its activities since January 2010 till January 2011, as well as awards and acknowledgements and the list of new members of the Society have been given.

Editorial Board

I

**ШТВАРТИ НАУКОВО-ФАХОВИ СХОД
РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРА, КУЛТУРА И
ПРОСВИТА**

Мр Анамария Рамач Фурман

ЛІНГВІСТИЧНИ НАЧАЛА МИКОЛИ М. КОЧИША

Абстарт: У тей роботи представени основни начала хторих ше притримовал Микола М. Кошиш у своїй лінгвістичній творчосці. Тоти начала ше одноша на шицки язични уровні – фонетику, морфологію, синтаксу и лексику, на обласць формовання нових словох у руским языку як и на питаня правописа.

Ключни слова: руски язык, лінгвістични начала, літературни язык, руска народна бешеда, славянски язики, норма, термины.

Микола М. Кошиш бул руски писатель и педагог, перши предсидентель Друштва за руски язык, литературу и культуру, и єден з найвизначнейших руских лінгвистох. Як нормователь руского литературного языка робел на богаценю, усовершованю руского языка. Микола М. Кошиш мал ясно опредзелене становиско вязане за походзене, розвой и традиції руского языка, предлужующи драгу котру започал ище Гаврийл Костельник, а по хторей ше познейше рушал и Гаврийл Надь. Лінгвістични начала у розвою руского языка, хтори започали його предходнікі, предлужел и Кошиш, и далей их развивал у тим напряме. Од тих принципох одступал лем кед мушел.

Руски язык, як млади літературни язык у Кошишов час, ище не был устаемнени на шицких язичных уровнях, гоч ше на тим активно робело. Числена вариативносць формох, стихийни розвой, неисноване єдинственей норми и недостаток терминології з рижних обласцох спадали до основных проблемах руского языка. Стабилна норма ше у сучаснай лінгвістики трима за єдну од основных прикметох хтори ма єден літературни язык¹. Тота динамичносць, нестабилносць норми, або, могло бы ше повесць и одсуство єдинственей норми – oddалькова руски язык од литературней форми. Гоч, як пише А. Дуличенко, шлебодна норма характеристична за літературни микроязики, до хторых спада и руски язык, вона ше, заш лем, и у ніх намага гу строгосци и стабилносци, так як то случай зоз националними літературними язицами, хтори маю длагу историю и хтори свойо норми творели виками². Проблем норми у руским языку ше и намагал ришиц Микола Кошиш. У своїх творох Кошиш ше, наводзаци свойо аргументы, опредзелює за єдну з можлівосцох, кед же ше уж хасновали вецей

¹ „Українська мова”. Енциклопедія, Київ, 2000, с. 293.

² А. Дуличенко, *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох // Творчосць, ч. 4, Нови Сад, 1978, с. 15.*

вариянти ёдного язичнога зявеня. А кед же у языку хибел даєден язични елемент, вец го требало пожичиц з цудзого, ал€ зроднога языка, выбрац найоптимальнейшу варианту и присподобиц ю гу системи руского языка. Подобно ше творела и нова терминология хтора у русим языку ище не исновала або була недосц развита.

У Коцишовых работах рефлектоване широке славистичне знан€ других славянских языках, хторе хасновал у анализе язичных проблемах³, и з тим вон, ведно з Г. Костельником⁴, спада медзи перших руских компаративистах, зоз чим допринесол лингвистичней контактології славянских языках.

Пробуючи нормовац вариативносц у руским языку и формовац нови слова и термини хторы не исновали у нїм, Коциш ше притримуе даскеліх принципох.

1) Єден з основних принципох было **операнс на руску народну бешеду**. Як вон писал – требало би активовац „нужашню резерву” языка⁵. Тот принцип ше одноши на шицки язични уровнї. Подцаговал же у твореню словох треба хасновац руски афиксі, бо их єст досц⁶. Тиж так би требало активовац затрацени, призабути або цалком забути корені. О класификациї рускай народнай лексики пише у статї „Основне лексичне богатство руского языка”⁷.

Медзитим, вон свидоми же руски язык одорвани од свойого кореня, же є до одредзеней мири конзервовани и ма ограничены ресурси у своім розвою, кед слово о операню на власни потенціял, понеже ше после преселеня зоз старого краю практично почал архаізовац. У таким случаю, кед у руским языку не мож винайсц способ за творене нового слова, вец треба ришене глядац у зродных диалектох на Карпатах або слова зоз других розвитих славянских литературных языкох.⁸

2) На першым месце ше, за Коциша, попри других славянских языках, як референтни, находзи українски литературни язык. **Операнс на українски язык** и представа други лингвистични принцип Коциша⁹. За ньго то найбліжши рускому языку розвити национални литературни язык¹⁰, зоз хторим руски генетично

³ Микола М. Коциш. *Деклинация русского языка поровнана з украинской, польской и словацкой*, с. 43; *Закончене генитива и локатива множини меновійкох у нашій бешеді*, с. 53; *Творене дієсловох у нашій бешеді*, с. 67; *Потенціял*, 80; *Словко да у нашій бешеді*, с. 89; *Прилог зредзованню терминології у нашій бешеді*, с. 102; *Пожички з мадярскага языка у нашій бешеді*, с. 110; *Даёдны проблемы нашаго правопису*, 148; *Порады з языка и правопису*, 175 // Лингвистичны роботы (ЛР), Руске слово, Нови Сад, 1978.

⁴ Л. Попович. *Внесок Гаврила Костельника в контактологію слов'янських мов* / Гаврил Костельник на тлі добі: пошук істини, Львів, 2007, с 60.

⁵ М. М. Коциш. *Проблемы нашей сучасной бешеди* / ЛР, с.15.

⁶ Исте

⁷ М. М. Коциш. *Основне лексичне богатство руского языка* / Грамматика руского языка I. Фонетика, морфология, лексика. Покраїнски завод за видаване учебнікох, Нови Сад 1974, с. 125-128.

⁸ М. М. Коциш. *Проблемы нашей...* / ЛР, с.15.

⁹ М. М. Коциш. *Сучасни рушання у нашым языку и основни тэнденцыі його дальншого розвою* / ЛР, с.29, 24 *Проблемы нашей...* / ЛР, с. 16..

¹⁰ М. М. Коциш. *Сучасни рушання...* / ЛР, с.29

повязани, а на таке його опредзелене вшліяк же уплівовал Гавриїл Костельник, основопокладач руского літературного язика. Ту Кошиш подцагує же з тим цільом, за успишніше служене з українським язиком як жридлом, треба упознаць українські літературні язик, та гоч і пасивно, медзитим, найлепше би було, по Кошишовим совиту, українські звладаць і активно¹¹. Українські треба хасноваць у розвиваню руского язика, бо вон, по Кошишових словох – стаємни літературні язик хтори „нам по традиції и по природі найбліжши регулятор”¹². Та заш лем, українські треба же би уплівовал на руски лем у одредзеней, обмеженей мири, так же би то було у духу руского язика. Українські язик за Кошиша визначни, але предносць у розвою руского язика вшліяк ма народна бешеда, хтору треба вихасноваць максимално. У своїм генетичним повязованню з українським язиком Кошиш нїяк не негирує факт існовання і самостойного функціонування руского як літературного язика. „Пре окремни историйни условия бешеда югославянских Русинох ше розвила до літературного язика (...) Нашо обставини географской оддаленосци, изолованосци од культурно-историйних рушаньох на Закарпат’ю и пре недостаток стаємних масовнейших стикох зоз матичну українську літературу и язиком праве подполно оможлівели зявіоване діялекктней бешеди у літературі и розвой тей бешеди як окремого літературного язика”¹³. Тиж так, не намагал ше заменіць літературну варіанту руского язика з українським літературним язиком, або аж росийским, як розвитима літературними язиками з длуго традицію, гоч ше таки ідеї скорей предкладали¹⁴. Гоч руску народну бешеду опредзелює як „діялеккт українського язика котри пре окремни причини мал свою самостойну кривульку розвойну драгу”¹⁵, за Кошиша руски язик представя самостойну цалосць зоз свою систему и структуру, хтора ше розликує од українськей. Медзитим „об'єктивно патраци, вон анахроне и реакцийне зявене, бо ше вимкнул общому руху зединьованя українських діялектох котри ше од Шевченкового часу та по нєшкі зляли до моцного літературного общеукраїнського язика”¹⁶. Українські треба хасноваць у розвою руского язика лем теди кед захиби власни руски потенціял.

Свидоми бул же ше руска бешеда не годна прибліжыць ані матичній бешеди на Подкарпат’ю нателько же би ше з ню виєдначела. „Цала єдна язична система, хтора ма свою розвойну драгу, не може ше ідентифіковаць у наших обставинах з другу систему, гоч ей як тата друга блізка”¹⁷ – писал Кошиш. А подобни намаганя би оддалели руски літературні язик од його бешедней народней варіанті и його ношительюх.

¹¹ Исте

¹² М. М. Кошиш. *Одвичательносць тих, чо писану форму язика творя і розвиваю барз велька* / ЛР, с.32.

¹³ М. М. Кошиш, *Сучасни рушання...* / ЛР, с. 22.

¹⁴ Записник 1-го руского народного собрания отриманого 2.VII. 1919. року у Новим-Саду / Руски Календар, Сремски Карловци, 1921, с. 9.

¹⁵ М. М. Кошиш, *Сучасни рушання...* / ЛР, с. 22.

¹⁶ Исте

¹⁷ Микола М. Кошиш, *Проблеми нашей...* / ЛР, с.16.

За Кошишем, медзитим, українски язик не представя єдине жридло за неологизми. У своїх роботох вон поровнує и форми у сербским, словацким, польским та и росийским языку и выбира найоптимальнейшу, и по його думаню найприлапівшу за Руснацох варианту. „Аж кед пре даяки причини українске жридло не одвітує потребом руского язика, у таким случаю ришене треба глядаць у другим славянским языку”¹⁸.

3) Сербски язик и кероване його упліву. Сербски язик Кошиш кладзе аж на треце место. Кошиш давал предносць українскому языку у однoshеню на сербски бо бул свидоми же зоз прилапіванием сербских словох у сербским окружению скорей мож подлегнуць асимилациї. З прилапіванием новых словох лем зоз сербского язика, руски язик би ше з часом могол пребарз сербизовац. Та заш лем, велі сербски форми познейше превладали.

Питане сербизмох у руским языку спомнуте, медзи иншим, при твореню терминох у руским языку у статї „Прилог зредзованю терминології у нашей бешеди”. Кошиш пише же за руски язик найзначнієши два обласци кед бешеда о формированию терминох: дружтвено-политична, прето же ю хасную нашо средства информована, и же вона часць кождодньовей бешеди, и научова, прето же „зме просвітни роботніци, же викладаме у школи научово дисциплини котри без стабілней и зредзеней терминології поставаю нерозумліви и недоступни дзецом”¹⁹. При розвиваню рускей терминології Кошиш предклада три драги: 1) термини глядаць у власних жридлох; 2) прилапіовац их зоз сербскогорватской основи; и 3) ориентоване на українску терминологийну базу²⁰. Кошиш припознава же у стихийним розвою терминології сербскогорватска була найчастейше основа и ориентация. Даєдни термини преважати, даєдни калковани. По Кошишовых словох, пре язичну блізкосць и окружене сербска терминология ше легко преноши до рускей бешеди. И праве з тей причини ше криє опасносць од векшого сербского упліву²¹ Процив сербизації руского язика ше борели з векшую лієбо меншу удатносцу, и Кошишово предходніки. Кошиш трима же би нови термини требао пречисциц по трох принципах: а) термин би мушел мац форму найблізшу українскей литературней форми; б) не требао би кодификовац ані українски ані сербскогорватски термин кед вон не ма основу у руским языку, а не интернационални є; в) руски термини котри ше успишно хасную не заменьовац з другима²².

Як уж було спомнуте, Кошиш не заобходзи ані карпатски диялекти, але іх жридло ше баргей одноши на неутральну и общу лексику. А кед слово о твореню новей терминології, веџ предносць дава розвитому литературному

¹⁸ М. М. Кошиш, *Сучасни рушання...* / ЛР, с. 29.

¹⁹ М. М. Кошиш, *Прилог зредзованю терминології у нашей бешеди* // ЛР, с. 103.

²⁰ Исте, 108.

²¹ Исте, 107.

²² Исте, 109.

язику, у хторим вони уж прилапени у язичнай терминології з боку ношительох язика и представяю язични стандард.

Гоч сербски язик, з ёдного боку, представя жридло за збогацоване руского язика за нови слова и термини, заш лем Кошиш ше намагал застановиц прейгмирни уплів сербскаго язика, як у обласци лексики и терминології, так и на других язичних уровнях – у фонетики, морфології и синтакси. Так, у первых своїх творах Кошиш не был точно определены, але у познейших є категорични и твердзи же руски язик не ма випадни вокал *-a-*, але лем випадни *-o-, -e-*. Кед ше слова жично зоз сербскаго, вшеліяк треба хасновац випадни вокал *-e-*. Наводзи ёдино сербску пожичку *бакар* як винімок, медзитим у „Правопису” тото слово ма два варианти, та веџ и два парадигми – або зоз *-a-*, хторе тераз уж не випадне (*бакар*, *бакара*), або зоз випадним *-e-* (*бакер*, *бакру*)²³.

Пробовал вируциц діесловни суфикс *-ира-* хтори ше у руским языку зявел под уплівом сербскаго, и заменїц го зоз руским *-ова-*: место *анализирац* – *анализовац*, *организирац* – *организовац*. Исти случай и зоз суфиксом *-иса-*: *контроловац* место *контролисац*, *артикуоловац* место *артикулисац*. Медзитим, у даєдних словох немецкого походзеня суфикс *-ира-* остава: *студирац*.

Синтакси ше Кошиш доткнул у статї „Словко *да* у нашей бешеди”, у хторей наводзи аргументы за вируцована сербскаго словка *да* зоз руского язика: злучнік *да* не иснует у восточных и заходных славянских язиках, а генетично не спада ані до рускей бешеди²⁴. Кошиш указал же воно не необходиме у комуникации та же ше пре нъго губи язик. Илустровал то на прикладу намирных и цильовых виреченьох зоз злучніком *же би*, условных зоз злучніком *кед би*, способовых зоз злучніком *так же би*, обектовых зоз злучніком *же би*, *най* и др.

4) Морфологійно-фонетични принцип. Руски правопис Кошиш визначел як морфологійно-фонетични²⁵, але понеже ше тот принцип фактично состої з двух противных началох, спомнеме их окреме. Обидва Кошиш спомина у свойх статьях и утверждзе у Правопису, а векшина з них ше надвязуе на уж иснующи правила хтори разрабляли и утверждзовали його предходнікі²⁶.

По **морфологійним** принципе Кошиш ше определюе за писане *вие, виадзи, вчера, вчас* (место *фиес, фиадзи, фчера, фчас* и іх фонетичных вариантох *фицера, фицас*), поровнующи тоти форми у других славянских язиках, и ані у ёдним не пренаходзі варианту зоз *ф*²⁷. Место дакедишніх двух вариантох применовніка зос пред нездзвонкима консонантами и зоз пред дзвонкима,

²³ М. М. Кошиш. *Правопис руского языка*, Покраїнски завод за видаване учебнікох, Нови Сад, 1971. с. 83.

²⁴ М. М. Кошиш. *Словко да у нашей бешеди* // ЛР, с. 90.

²⁵ М. М. Кошиш. *Правопис*, с. 3.

²⁶ Костельник Г. *Граматика бачваньско-русской бешеди*. – Ср. Карловци, 1923; Надь Гаврил Г. *Лингвистични статї и розправи*, Руске Слово, Нови Сад, 1983; *Прилоги до истории русского языка*, Руске Слово, Нови Сад, 1988;

²⁷ М. М. Кошиш. *Вчера – вицера, вчас – вицас* // ЛР, с. 184.

опредзелює ше за другу²⁸. Трима же, дотримуюци ше морфологийного принципу, треба писац *долні* і *полніц*, без мегкого знака, а не *дольні*, *польніц*, прето же основа ма тварди консонант²⁹. Исте ше дотика и писаня компаративней форми прикметнікох *менини*, *ценини*. Шыцки тоти приклады вон поровнусе зоз другима славянскими языками – украінским, польским, словацким, росийским. У писаню префиксох ше трима правила же ше консонанти префикса и основи у стику нє меняю³⁰. Тото правило облапя шыцки префикси крем з- (*надпатрац*, *одпровадзиц*, *подписац*, *предкладац*, *обсадзиц*, *безроботни*, *розсипац*). Тиж так, два ёднаки консонанти ше пишу у виведзеных словох на стику префикса и основи (*оббудовац*, *оодриліц*, *беззменни*) и у пременки словох у императиве кед ше діесловна основа закончуе на -**ц** (*плецце*, *верице*, *гнецце*)³¹. Морфологийни принцип писаня важи и при виедначаваню дзвонких и недзвонких консонантох у стику, хторе ше нє фиксуе на писме, алє лем у бешеди (*бабка*, *кніжска*; *поведзце*, *будзце*, *вежце*, *придзце*). Исте ше дотика и консонантох на абсолютним концу слова, хтори у бешеди траца дзвонкосц, алє на писме нігда (*дораз*, *одкадз*, *тамадз*; *придз*, *будз*, *вежс*)³².

Фонетични принцип дорушує при писаню групи *-ия-* у странских словох место *-ia-* (колониялни, *ентузияст*, *диялектика*, *материял*), як и групи *-иум* (место *-цум*) (*радиум*, *триумф*, *конзорциум*), при писаню меновніка *филозофия* (место *філософія*). Тоти приклады тиж поровнусе зоз зроднімая языками, алє трима же ше у тих случаіох треба дотримовац фонетики³³. Тиж так, опредзелює ше за варианты *месни*, *усни*, *чесни*, *радосни* (место *местни*, *устни*, *честни*, *радостни*), дзе групу *-стн-* (*-сын-*) заменює фонетична варианта – группа *-сн-*³⁴. У „Правопису” начишло и други групи консонантох у хторих приходзи до спросцована³⁵. По дзвонкосц ше, як правило, два у стику консонанти у писме нє виедначую, крем даскеліх вінімкох, хтори спадаю до нашлідзеных або историйных пременкох (*ягод*, *ягда*, *нійда*, *зме*, *свадзба*). Тиж так, як уж було спомнунте, ані векшина префиксох ше нє виедначую по дзвонкосц з основу, окрем префиксох *екс-/егз-*, (*егз-* ше пише пред вокалом основи: *егзактни*, *егземплар*, *егзотика*) и з-/с- (с- ше пише пред недзвонкими консонантами основи: *скласц*, *спрец*, *схібци*, *старгнуц*, *счервеніц*)³⁶. Фонетично ше виедначую у писме и консонанти основи и суфиксa у стику (суфикси **-ски**, **-ство**, **-чок**, **-че** и други: *вояк* – *вояцки* – *вояцтво*, *Кавказ* – *кавказки*, *Прага* – *пражски*, *брэг* – *брэшчок*, *коза* – *коще*)³⁷.

²⁸ М. М. Коциш. Зоз – зос // ЛР, с. 185.

²⁹ М. М. Коциш. *Долні*, *полніц* – *дольні*, *польніц* // ЛР, с. 183.

³⁰ М. М. Коциш. *Правопис*, с. 20.

³¹ М. М. Коциш. *Правопис*, с. 19.

³² М. М. Коциш. *Правопис*, с. 14-15.

³³ М. М. Коциш. *Дасёны проблемы нашаго правопису* // ЛР, с. 149.

³⁴ М. М. Коциш. *Усни – устни, месни – местни* // ЛР, с. 185.

³⁵ М. М. Коциш. *Правопис*, с. 19.

³⁶ М. М. Коциш. *Дасёны проблемы...* // ЛР, с. 149-150

³⁷ М. М. Коциш. *Правопис*, с. 15-16.

5) **Принцип поєднання** – У обласці граматики, точніше морфології, Кошиш ще намагався нормувати закончене генитива єдинини меновників хлопського роду. У руским языку, як и у великих інших слов'янських язиках існують два закончення – -а/-я чи -у/-ю. Кошиш поровнав подзелені флексии у польським, і на самперед у українським языку, хтото ще базує на семантичному принципі, і на кінці представляє свою класифікацію меновників. Вона ще у основі покладає заз правилами українського язика³⁸, з туту розлику же щільним руским терміном странского походження одредзел закончене -а/-я (точ у українським даєдні маю закончене -у/-ю). Аргумент за туто же даєдні становиска у українським правопису недосить ясний, а даєдні без великої причини викомпаковані³⁹. З огляду на те що язык по своїй природі чеки гу унифікації форм, таке Кошишово определене представляє проблему обкероваць варіативності форм у генитиві єдинини хлопського роду єднай лексеми.

Писал тиж так і о законченню локатива єдинини меновників хлопського і середнього роду, хтото тиж так проблематично у руским языку і має два, по нешка не диференціювати закончення -е/-е і -у/-ю. Кошиш предложил свою класифікацію, але признал же спомнути припадок іще вище не цілком пошорени, але є у процесі котри має досить ясний розвиток⁴⁰. Медзитим, варіативності закончень єднай істей лексеми ще затримала і по нешка⁴¹.

У дзепоєдніх Кошишових статтях можемо найти противісловності, хтото ще дотикаю толковань даєдніх питань граматики, фонетики, лексикології, препоручень у вязі заз творень словах і їх формах. У цеку своєї лингвистичній діяльності, провадзі і преучуючи рускі языки, вони свої становиска коло дзепоєдніх конкретних прикладах менял, прешвачуючи ще же даєдні други варіанти лепши од тих що скорій предкладал. Медзитим, од началних принципів нігда не одступал. Та заш лем, кед обращиме увагу на хронологію писання статтях, можемо замерковаць еволюцію у определеннях автора. У скорішіх статтях сам автор не бул сигурни як би требало хасноваць дзепоєдні форми і дошлебодзовал веци можлівості, док у познейших статтях обачуємо кристалізацію його вибору.

Функціонуючи у сербським окруженю, рускі мікроязиці, як ще го у сучасній лингвистиці класифікують, находжуть ще у опасності од асиміляції з боку сербського язика. Микола Кошиш мал точно одредзене становиско кед бешеда о розвитку руского язика, хтото провадзі свою традицию іще од Костельника. То було операне на народну руску бешеду і літературну український язик, що застановило надмірну сербізацію руского язика. Але, як познате, рускі лінгвисти ще не закладали ані за екстремне числене руского язика од цудзіх

³⁸ Український правопис, Київ, Наукова думка 1990, с. 73.

³⁹ М. М. Кошиш. Генитив єдинини меновників хлопського роду // ЛР с. 159.

⁴⁰ М. М. Кошиш. Локатив єдинини меновників хлопського роду // ЛР, с. 163.

⁴¹ Ю. Рамач. Граматика руского язика за I, II, III, IV класу підготовки, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002, с. 45.

словох, понеже вони приутни у кождим розвитим язику. Кошиш свою роботу не покончел до конца. На жаль, вчасна шмерц Миколу Кошиша, великого руского лингвисту, зопарла у дорабяню и усовершованю рускей язичнай системи. Сучасни науковци би ище раз требали препатриц його творчосц и становиска, же би ше не пошвидшал асимілайційни процес у язику.

Жридла

- Кошиш Микола М. *Граматика Руского язика I.* (Фонетика, морфология, лексика) за школярох гімназій з руским виучуюцым язиком, Покраїнски завод за видаване учебнікох Нови сад, 1977.
- Кошиш Микола М. *Лингвистичны роботы* (ЛР), Руске слово, Нови Сад, 1978.
- Кошиш Микола М. *Правопис руского язика* (Правопис), Покраїнски завод за видаване учебнікох, Нови Сад, 1971.
- Кошиш Микола М. *Приручны терминологійни словнік сербскогорватско-руско-українски*, Руске Слово, Нови Сад, 1972.

Література

- Варга Д., Латяк Д. *Общи погляд на творчосц Миколи М. Кошиша* // Руски язик и литература 1978, Нови Сад, 1979. с. 13-19
- Беке Г. *Биография Миколи Кошиша* // Studia Ruthenica, Зборнік роботох „Дні Миколи М. Кошиша”, Нови Сад, 1992-1993. с. 21-25.
- Надь Г. Г. *Лингвистични статі і розпрапви*, Руске Слово, Нови Сад, 1983.
- Надь Г. Г. *Прилоги до історії руского язика*, Руске Слово, Нови Сад, 1988.
- Попович Л. *Внесок Гавріїла Костельника в контактологію слов'янських мов Гаврій Костельник на тлі доби: пошук істини* // Збірник наукових праць, Львів, 2007. с. 60-61.
- Костельник Г. *Граматика бачваньско-рускей бешеди*. – Ср. Карловци, 1923.
- Дуличенко А. Д. *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Русланцох* // Творчосц, ч. 4, Нови Сад, 1978, с. 7-26.
- Дуличенко А. Д. *Лингвистични кредо Миколи М. Кошиша* // Творчосц, рок V, Нови Сад, 1979, ч. 5, с. 49-50.
- Дуличенко А. Д. *О твореню ортографичных нормах руского литературного языка (Увязи зоз видаваньем „Правопису руского язика“ Миколи М. Кошиша)* // Шветлосц, Нови Сад, 1972, ч. 3, б. 231-243.
- Дуличенко А. Д. *Руска филология – сучасни стан и перспективи* // Studia Ruthenica, Зборнік роботох „Дні Миколи М. Кошиша”, Нови Сад, 1992-1993., с 73-77.
- Рамач Йо. *Граматика руского язика за I, II, III, IV класу гімназій*, Завод за уцбенике и наставна средства, Београд, 2002.
- Записник 1-го руского народного собрания отриманого 2.VII. 1919. року у Новим-Саду*, Руски Календар, Сремски Карловци, 1921.
- Руски язик и литература 1978*, Нови Сад, 1979.
- „Українська мова“. Енциклопедія, Київ, 2000.
- Український правопис*, Київ, Наукова думка, 1990.

Мр Анамарија Рамач Фурман

ЛИНГВИСТИЧКА НАЧЕЛА МИКОЛЕ М. КОЧИША

Rезиме

У овом раду су представљена основна начела којих се придржавао Микола М. Кочиш у својим лингвистичким радовима. Та начела се односе на све језичке нивое – фонетику, морфологију, синтаксу и лексику, у области формирања нових речи у русинском језику као и у питањима правописа. Најважније начело за њега је било: 1) ослањање на русински народни језик код стварања нових речи, максимално коришћење унутрашњег потенцијала; 2) Ослањање на украјински књижевни језик када није било могуће наћи одговарајућу реч у русинском језику – украјински је за Кочиша најближи русинском развијен књижевни језик, са којим је русински генетски повезан; 3) српски језик се налазио чак на трећем месту, који, с једне стране, представља извор за богаћење русинског језика, а са друге – опасност од убрзане асимилације, због чега се русински лингвиста бавио и питањима избегавања његовог утицаја; 4) Морфолошко-фонетског принципа се придржавао у правописним питањима, ослањајући се на један или други у тражењу најоптималнијег решења за русински језик упоређујући га са другим словенским; 5) Принцип поједностављавања у области морфологије, чиме је Кочиш пробао да заобиђе варијативност облика у једном истом падежу.

Mr Anamarija Ramač Furman

LINGUISTIC PRINCIPLES OF MIKOŁA M. KOČIŚ

Summary

In this paper are presented the basic linguistic principles observed by Mikola M. Kočiš in his linguistic works. These principles refer to all linguistic levels – phonetics, morphology, syntax and vocabulary, in the field of the formation of new words in the ruthenian language, as well as of the questions of orthography. The most important principles was for him: 1) Relying on the ruthenian popular language in the creation of new words, the highest utilization of the internal potential; 2) Relying on the ukrainian literary language, when it was not possible to find an appropriate word in the ruthenian language – the Ukrainian language was for Kočiš nearest to the ruthenian language, as being the developed literary language, whereto the ruthenian language is genetically jointed; 3) the Serbian language was even on the third place, being, on the one side, the source for enriching the ruthenian language, and, **on the other side**, the danger to the accelerating assimilation, whereby the ruthenian linguist treated the questions of avoiding its influence; 4) He held on the morphological-phonetic principle in the questions of orthography, relying on the one or another in searching a most optimal solution for the ruthenian language, comparing it to other Slavic languages; 5) The principle of simplifying in the field of morphology, whereby Kočiš tried to avoid the variation of forms in the same case.

Блаженка Хома Цветкович

СЛОВНІК МИКОЛИ М. КОЧИША І РУСКО-СЕРБСКИ СЛОВНІК

(даедни подобносци и розлики)

Абстракт: предмет роботи то поровноване двох словнікох, Приручного терминологійного сербскогорватско-руско-українського словніка Миколи М. Kochisha и Руско-сербского словніка под редакторством др Юлияна Рамача. Будзе ше визначаваць подобносци и розлики при словах дзе найобачлівши розлики и подобносци у дзепоєдных обласцох граматики у тих двох словнікох.

Ключни слова: термин, узкофахово термины, українски и сербски слова, двоязични и троязични словнік, термини войводянской лексики, народна лексика, фреквентны слова.

Перши словнік, Словнік историйних терминох¹, котри подзелены на два часци, сербско-руску, односно руско-сербску, а под редакторством Миколи Kochisha, Руснаци достали 1970. року. Медзи веліма терминологійними словнікіами тот Словнік бул и остал єдини зоз историйними терминами и, гоч, у одноженю на численосці словах у нешкайших словнікох, мал лем дакус веций як 3000 слова, хасновали го шицкі хтори писали книжкі зоз исторії, або прекладали зоз тей тематики. Могли го хасноваць и тоти цо знали по сербски и гевти цо знали по руски, бо бул двоязични.

Виглядуючи руски язик, през праксу и роботу Kochish обачел же гу словом необходне додаць и правила, т. є. норми як би их требало хасноваць, та шлідуючого 1971. року написал Правопис руского язика², ведно зоз правописним словніком. О потреби и значносци його виходзеня писане велью, спомнем лем даскељо особи хтори о нім писали: Микола Скубан³, Александр Дуличенко⁴, Дюра Латяк⁵, Дюра Варга⁶ и велі други.

Треци словнік Миколи М. Kochisha, Приручни терминологійни словнік сербскогорватско-руско-українски⁷, бул тих єдини хтори и теди, и нешка остал неповторени. Од трох словнікох хтори видати под його меном, тот словнік по лексичных єдинкох найобсяжнейши и по веліх елементох є подобни, але ше и розликує од словнікох хтори у рускей филології видати после нього.

Кед би облапял лем єдну фахову обласць, и кед бизме вжали до огляду кельо є язични, могло бы го поровнац зоз Словніком медицинской терминологии⁸, хтори вишол 2006. року и хтори тих троязични – т. є. сербско-латинско-руски.

Понеже Кошиш до того словніка унесол слова зоз рижних обласцох науки, дружтвено-политични термини и термини зоз культурного живота и дружтвеней пракси, дал му, пре термини хтори були основа словніка, назву терминологийни; общи або нетерминологийни; слова як наприклад **спекац, ставац ше, наисце, нови, озда, звичайно** и подобни слова тиж до ньго зазначел, гоч их було вельо менئй, та мож повесц же Словнік ма характеристики и общого словніка. Таки слова ест и у новим Руско-сербским словніку⁹, дзе су описаны, або потолковани дзе потребне, або дати приклади у яких ше их фразох хаснусе. Тиж так, з оглядом же Кошишово словніки, та и тот Приручни терминологийни настали кед язик дружтвеного штредку бул сербскогорватски, можебуц би лепша конфронтация була зоз Сербско-руским словніком¹⁰, а не Руско-сербским. Патраци у цалосци, словніки маю заєднїцки характеристики и, маючи у оглядзе же под якими условиями настал Кошишов словнік 1972. року, и Руско-сербски 2010, логичне вец, же ше мушели и розліковац.

У Кошишовим троязичним Приручним терминологийним словніку записаны 14 000 слова на сербскогорватским языку, хтори преложени на руски и українски язик и вон бул наменени тим хтори кождодньово хасновали писане слово, насампредз, на руским и українским языку. „Його практична задача була у тим же би служел як приручнік при прекладаню на руски и українски язик и же би численним сотрудником средствох информацийох и другим котри не закончели школу на мацеринским языку (або у кождодньовей роботи не хасную мацерински язик) оможлівел коректне писане по руски, односно українски.”¹¹ Так писал Кошиш у уводним слове того Словніка. А приручни го наволал прето же го раховал як приручну литературу, як и граматику, або правописни словнік за школярох. Тот словнік бул, у ствари, перша етапа гу велькому Сербско-рускому, односно Руско-сербскому словніку яки плановал Кошиш.

На основи його ідеяох 1973. року Дружтво за руски язик и литературу дало ініціативу за виробок велького двотомного Сербско-руского словніка, а такой потим Руско-сербского. Перши вишол 1995, односно 1997. року, а други 2010. року.

На Руско-сербским двоязичним, єднотомним словніку зоз 38 000 єдинками, робел тим лингвистох, студентах и сотрудніки на чоле зоз професором Юлияном Рамачом, за розлику од Кошиша, хтори сам творел словніки.

Кошиш як вельке богатство тримал уношене українских терминох, бо у периодзе кед ше занімал з язичними проблемами руского язика, значи у бувшій Югославиї, друковало ше вельо публікації на руским и українским языку, та раховал же потребне уношиц лексични єдинки з обидвох язикох, аж их у тим словніку и виєдначел по важносци. Вон раховал же руски литературни язик до седемдзешатих рокох не мал достаточно длугоку традицию, та му українска часц служела як лексична, або морфологийна норма¹².

Як оправданосц уношена українских словох Кошиш толковал же вони даваю основу за початне виучоване диференціяльних характеристиках у обласци лексики, творення словох и у словніку датей морфології, а то було потребне же бише ясніше обачело яка драга найлепша и найлегчайша кед жадаме максималне прибліжоване діялекстнай бешеди гу литературному українському языку.¹³

Словы виберал зоз новинох „Руске слово”, зоз часопису „Шветлосць” и учебнікох на руским языку, а притримовал ше трох драгох розвиваня рускей терминологиней системи: а) на основи власного язичного матерялу, б) операючи ше на сербскогорватски и в) операючи ше на українски словніки.

Кед вежнеме до огляду общи слова, як наприклад **шніжинка** попри **пахулька** и **пахолька**, **пощада** попри **помилована** и **милосци**, або **розвиднік** попри **агента** и **шпиона**, **будовнік** место **будователь**, **пластинка** место **плоча**, **суть** место **сущносць**, вец мож обачиц розлику же таки слова до Руско-сербского словніка не унешени, але унешени тоти руски слова хтори уж скорей прилапени и мали векшу фреквенцию.

У єднай своєй статі Кошиш потолковал цо за ньго представя *термин* – то слово або словозлучене яке виражує одредзене поняце з єдного конара науки, техніки и уметносци. Вон узкофаҳово термини з даєдних обласцох (хемії, біології) не уношел толкуюци же уж постоляи мали узкофаҳово словніки, та то непотребне, гоч даєдни термини, могли войсц до Словніка (та и буц потолковни), бо то терминологийни словнік (наприклад цо **лавиrint** у анатомії, цо у мітології, або **перфорация** у друкарстве и медицини, як и дац вецей термини з лінгвістики: **акузатив**, **јединина**, **трпни приdev**, **веларни сугласници**).

Авторе Руско-сербского словніка як базу брали лексику зоз Сербско-руского словніка (виробели ю студенти рускей Катедри) и лексику зоз вецей як 25 руских и сербских публікацийох, а гу кождому слову додати приклади зоз бешедного и литературного язика. И гоч до Руско-сербского словніка не унешени узкофаҳово термини, наприклад ботанічни, або технічни, нови Словнік не ма меншу вредносц. Напроцив, облапени и таки слова хтори хасновани у виданьох до 1945. року, док у сербской часци ест слова з войводянской сербской лексики, як еквиваленти одредніцох хтори ше одноша на живот Руснацох у прешлосци. Так наприклад у сербской часци ест слова **совина**, **јарам** (кросна); **надеваљка**, **пушка**, **шпиц** (furча); **чатловати** (масциц); **потричарка** (битанга крава); **бркља**, **пенарица** (трепайзло); **ношкати се** (бичачкац ше); **ганак** (конк); **глокна** (шкрабачка); **јанкел** (уяш); **мали/велики точак колечки** (кольче), та у нашим мултикультурним и мултязиичним штредку, окружене з того Словніка може дацо дознац и о нас, бо слова ноша у себе и прешлосц, и терашньосц, а буду указатель и у будучносци.

Кошиш, наприклад, не уношел вельо слова зоз кождодњового живота, док до Руско-сербского словніка унешени и аж *стари слова* хтори ше помали забува як цо **бабрачка**, **байлаговац**, **бистатовац**, **тебуздац**, **дотрискац**, **вантуліц**,

висобачиц, гирчиц, кухтариц, марадловац, налатац ше, опаскудзиц, псотовац, тарингац, стирмиц, чаварговац, чамасловац итд. и хтори ше у бешеди заменює зоз словами сербскога јазика. Таки слова славистом хтори ше занімаю зоз прекладаньем и контрастивним преучованьем јазикох окреме можу буц на хасен, а Руснацом, вшеліяк, на поцешене.

Од 14 000 словох автор Приручнога терминологийнога словніка унесол аж 10 тисячи цудзи слова як поведзме **биракратизам, биракратизација, биракратизовати, вегетативни, вегетација, вегетациони, декор, декоративан, декорација, пнеуматик, прагматички** хтори прекладал на руски и українски јазик (дзе глашели подобне, лем з даякима правописніма пременкамі), даедні толковал, а даедні не. Медзитим, тот Словнік заш лем не бул и словнік странских словох, бо за велі слова не дате толковане.

До нового Словніка авторе тиж уношали пожички (странски слова) але веци обрацали увагу же би унесли слова з народней лексики, та аж и слова хтори уж застарени и хтори ше давно хасновало як цо, попри горе споменутих: **гнест; вадас; ини; мадра; мелах; пожегнанс; егзеквент; кедвшни, керуль; кезеш; кертис; одперву; парта** и велі, велі други.

З народнога јазика у Словніку то и **Керестурчань, Шидян, Дюрдьовчань, Капущань, Велькошорец, Маковчань, Збегњовчань, Куртошорци, Билинци** и подобни назви жительюх местох и часцох хотарох и уліцох у хторих жио. Тиж таки и слова **сирец, млязгави, белиоши, капущаніки, звольовац, пажерак** итд.

Окреме треба визначиц и дзепоедни цыкави *руски фрази* з нового Словніка з хторима нашо людзе часто висловівали нескладане, бунт и револт, зоз хторима „богозовали”, але не лали. То напрклад **убила це нега; скарал би го цо би го скарал; бодай би це дябал до меха стрепал; аста ци ище; од видуму швета; буц на завадзе; руциц криж на дацо** итд....

Кочиш до словніка таки фрази не унесол, ест лем вирази за, напрклад, слово **реактивни (реактивни авион, реактивни мотор), зона (зона забрансна, зона погранічна), розгваркова форма** (дзе о даедних дава надпомнуца), або их ест мало, юдни од ридких то напрклад **тримац язик за зубами; боже сохрань; у розпалу борби**. Но, Кочиш знал же таки фрази треба зачувац од забуца, та у часопису „Шветлосц” 1970. року як окремни додаток обявел лем *Идиомы и фразеологизмы*¹⁴ хтори записавал, цо була велька помоц при писаню Фразеологийнога словніка¹⁵.

Кочиш надпомина же до свойого словніка не уношел слова хтори мали малу фреквенцию у обявених виданьох на руским языку,¹⁶ але мож обачиц же не унешени ані термини як **скретница, упутница, прековремено, тренутак, писмоноша, тужба, зельаст, польбац, папци** и др.

И у Руско-сербским и у Кочишовим словніку при словох дати и скрацэнья з хторых су обласцох (астр., зоол., дем.). У новым ест и граматични надпомнуца,

цо велька помоц тим хтори ше фахово занімаю зоз филологию, а дати и прецизни скраценя (аутм, франт, дем.) при руских еквивалентох.

Векшину *прикметніцких формох* од меновнікох топонимох Кошиш добре поробел, та маме **Белгия - белгийски, Британия-британски, Сомалия-сомалийски**.

У повиновим чаше Кошиш бул єдини хтори розрабял проблеми твореня словох и давал напрямки іх дальншого нормованя, але часто их нє могол розришиц, та давал *вариянты хаснованя словох*, а окреме терминох з одредзенима суфиксамі.

Вон часто дава двойністи виразы за даедни меновніки и прикметніки, та слово **фракционаштво** преложене як **фракционаштво**, а не **фракционерство**, гоч **фракционаш** преложені зоз **фракционер**, або прикметнік **парламентаран** преложені як **парламентарни**, а **опозиция парламентарна** як **опозиция парламентска**.

При меновнікох Кошиш дава два форми закончэння генитива на **-у, -а** (**гонорар -у, -а, инцидент -у, -а**), а перше закончене препоручує хасновац, док у Руским словніку означени род и назначени закончэння там дзе мож хасновац обидва варианты.

Прикметніки и дїсприкметніки у Кошишовим, як и у Руско-сербским словніку положены до номинатива єднини хлопскаго роду, з тим же у Руским словніку дати варианты можлівосцы хаснованя формох на **-ов и -ови** (**брат-ов, брокат-ови, бронз-ови**), а у штреднім роду дати двояки форми на **-о, -е** (**лесово, лесове**), док у Кошишовим словніку то нє слuchай. Кошиш дава єдну, або другу варианту.

Тиж у Кошишовим словніку за меновніки хтори ше закончую на **-ка** и **-ия** дати закончэння **-ични** (**политика - политични, рука - ручни**), але на тот способ вон дава закончэння и за прикметніки виведзены зоз меновнікох хтори ше закончую на **-ия**, та маме **география - географични**, або **этнология - этнологични, история - исторични**, аж и варианту на **-орни**, **лаборатория - лабораторни**, або за сербски прикметнік **обалски** дава лем варианту **прибрежни**, гоч **обала** дава як **побреже, надбреже**.

Розлика и при дїеслоах. Кошиш дава форму 2. особи єднини терашнього часу, напр. **бешедуєш, записуєш, дебатуєш**, а у новым словніку дата форма 1. особи терашнього часу: **бешедуєм, записуєм, дебатуєм**.

Вельо вецей приклады ест вязаны за правопис словох. На основи наведзених прикладох мож констатавац же у чаше кед складал терминологийни Словнік Кошиш находитэл на велі нерозришени проблеми, на различны виразы, блуканя, невіснданчено писал и часто и сам подлеговал даяким звікнуцом у писаню. Вельо раз бул у дилеми и прето зохабял рижны форми, рахуюци же ше з часом то викристализує и вец тото викристализоване постане правило. Тиж так, нє было достаточно фаховцох за язик хтори би вёдно з нім тото могли розришиц,

а у културно-просвітніх інституційах и редакційах руских видань могло бути друковано з вираженнями індивідуальними особеностями у граматики и правопису. Був релативно короткий період, яким руська мова так швидко стабілізувалася, та претерпіли рижні варіанти.

Од перших Кошикових словників по нешкайши Руско-сербські велі ділеми розрізняни и потолковани (у Правопису, шкільних приручників словників), це видно и зознанням у новим Словнику, яким існує єсть велико, велико койдо розришиць. До обидвох требало уложить велико сцерпезлівосци, знання и труду. Под часового розвивання руська мова як и теди, так и нешкайши, под рижними обставинами и уплівами жива и прима зознанням інших языках цудзи елементи, и то у єдиному языку неминовне.

Богате лексичне благо у кождим словнику, на власним мацеринським языку, вже наменене и будзе на хасен тим цо, у першим шоре, спу пестоваць мацеринські языки, а науковцем-лингвистом, лектором, прекладателем, новинаром, писательцем и публіцистом, як средство и помоць при роботи и вигледованню исторії руського языка. Гевтим другим, хторим руська мова мацеринські, тово язичне богатство поможе же би руська мова лепше упознали

Фундаментальная литература:

- 1 Микола М. Кошич, редактор, *Істория, словник терминох, сербскогорватско-руски и руско-сербскогорватски*, Покрайнски завод за видаване учебників, Нови Сад, 1970.
- 2 Микола М. Кошич, *Правопис руского языка*, Покрайнски завод за видаване учебників, Нови Сад, 1971.
- 3 Микола Скубан, у статті *Триязични словник*, часцю *Розлики зоз правописом*, Други розлики,- Шветлосць, ч.2, XI, Нови Сад, апріл-юний, 1973 б. 214-216.
- 4 Александар Дуличенко, у статті *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох – Творчесць*, Нови Сад, 1978, б. 20-21.
- 5 Дюора Латяк, у статті *Значене правопису людзом кому хаснью писане слово*, Білтен покрайнінскага завода за издаванье учебника, бр. 15, Г 4, Нови Сад, стр. 12-13.
- 6 Дюора Варга, Микола Скубан, у статті *Хиби нам общы правопис и правописны словник – Творчесць чс 5*, Нови Сад, 1979, б. 43-46.
- 7 Микола М. Кошич, *Приручны терминологійни словник сербскогорватско-українско-руски*, Покрайнски завод за видаване учебників, Нови Сад, 1972.
- 8 *Словник медыцинской теминологии*, сербско-латинско-руски, Дружество за руськую мову, литературу и культуру, Нови Сад, 2006.
- 9 *Руско-сербски словник*, редактор Юлиян Рамач, Одесек за русинистику, Завод за культуру војвођанских Русина, Нови Сад, 2010.
- 10 *Српско-русински речник*, том први 1995, том други, 1997.
- 11 Уводне слово Миколи М. Кошича у *Приручним терминологийним словнику сербскогорватско-руски-українским*, Руске слово, Нови Сад, 1972, б.10.
- 12 Микола М. Кошич у Уводним слове *Приручного терминологійного (ср-рус-укр) словника*, Руске слово, Нови Сад, 1972, б. 11.
- 13 Уводне слово Миколи М. Кошича *Приручного терминологійного словника*, РС, Нови Сад, 1972, б. 12.
- 14 Микола М. Кошич, *Ідиоми и фразеологійни вирази* (сепарат), Шветлосць ч.1, Нови Сад, 1970, б.40-52.

-
- 15 *Фразеологични словник сербскогорватскога јазика, сербскогорватско-руски*, редакција др Јован Кашич, Владислава Петровић и мр Юлијан Рамач, Филозофски факултет, Завод за издавање учебника, Нови Сад 1987.
- 16 Микола М. Кочиш, у *Уводним слове Прируч. терм. словника*, Покр. завод за издавање учебника, Нови Сад, 1972, б.12

Блаженка Хома Цветковић

РЕЧНИК МИКОЛА М. КОЧИША И РУСИНСКО-СРПСКИ РЕЧНИК
Rезиме

Почетак стварања речника почиње са Кочишевим речницима и с обзиром да их је он стварао сам, у целини гледано, има много добрих и корисних објашњења. Приручни терминолошки речник, несумњиво, био је тада највеће дело у русинској лингвистици, управо као што је после толико година Русинско-српски (Руско-сербски) речник данас. Излажење оба речника има скоро исти значај. Са Кочишевим речником из 1972. године, Српско-русинским (1995. и 1997.) и Русинско-српским речником из 2010. године, под уредништвом др Јулијана Рамача, русинска филологија међу другим филологијама се позиционирала на више место.

Blaženka Homa Cvetković

**DICTIONARY OF MIKOŁA M. KOČIŠ
AND RUTHENIAN-SERBIAN DICTIONARY**
Summary

The beginning of the creation of dictionaries commences with the dictionaries of Kočiš, and considering that he alone was creating them, observing on the whole, there are many good and useful explanations. The manual terminologic dictionary was, without doubt, the greatest work in the ruthenian linguistics, as beeing nowadays, after such a number of years, the Ruthenian-Serbian (Руско-сербски) dictionary. The edition of both dictionaries have almost the same significance. With the Dictionary of Kočiš from 1972, the Serbian-Ruthenian dictionary (1995 and 1997) and the Ruthenian-Serbian Dictionary, redacted by Dr Julijan Ramač, the ruthenian philology has taken the higher place under other philologies.

Др Александер Дмитриевич Дуличенко

ЮГОСЛАВЯНСКО-РУСИНСКИ/ЮЖНОРУСИНСКИ У КОНТЕКСТУ ЯЗИКОХ СУЧАСНЕЙ МИКРОСЛАВІЇ

Абстракт. По Тартускай школи славянской микролингвистики (70–80-тих роках ХХ в.) славянски микроязики ше дзеля на автономни, периферно-островски и периферни. Разпатраю ше условия їх формованя, социолингвистични параметры, проблеми нормы и кодификації, а окреме функционална матрица, на основи котрой ше можу одредзиц социолингвистични позиції каждого микроязика.

Ключни слова. Славянски микроязики. Проблемы нормы и кодификації. Функционална матрица. Южнорусински.

1. Наставане ідеї славянских литературных микроязыкох и ёй рецепция у славянским язикознавству

Категория славянских микроязикох (на социолингвистичним уровню – славянских литературных микроязыкох) почала ше разрабаць од штредку 70-их роках ХХ віку и достала свою меней-вецей цалосну форму аж на початку 80-их роках означаючи так нови напрям у славянским язикознавству реализовани угловним у рамикох у тим чаше формованей Тартускай школи славянской микрославистики.

Спачатку об'ект виучована был югославянско-русински (южнорусински) литературни микроязык у бувшої Югославії, прейг хторого поступнє открывана и друга часць Микрославії. У тим чаше позберани, описаны и типологично преанализованы материял 12 литературных микроязыкох, т.е. исте количество як цо ёст и славянски языки хтори ше традицыйно кладу до генетичней класификациі славянских языкох. За феномен славянских литературных микроязыкох зявел ше интерес широких славистичных кругох. Досц повесць же на монографию 1981. р., хтора була пошвецена тей категорії языкох (Дуличенко 1981), у розличних жемох у науковых виданьох були обявени понад дзешец рецензії. Попри позитивных оценох було и подзелені становиска. Так у тих роках у Советской України даедни слависти твердзели же югославянско-русински микроязык не треба oddзельовац од українскаго литературного языка, гоч ані не одвітовали на питане у якей форми и у яким статусу би го требало (и чи то вообще можліве?) уключыц до українскаго литературно-язичнаго процесу. Далей. Лем дакус скорей од одбрані 1981. р. нашей докторскай хабилитациіней

дисертації „Славянские литературные микроязыки. (Вопросы формирования и развития)“ даєдни слависти предкладали виключиц зоз числа микроязикох кашибуски – „же би ше не увредзели Поляки“, хтори го тримаю (нешка, правда, не шицкі) за диялеккт польского язика. Року 1988. на боках польского часопису „Język polski“ („Польски язик“) аж ше розбовчала наукова дискусія о тим чи у Польскай исную регионалні литературні язики чи микроязыки? Теды учасніки дискусій не нашли таки язики у Польскай, гоч уж 90-их роках, кед ше у польским Поморю, дзе жию Кашибуби, знова активовал кашибуски етно-культурні язични препород, постало ясне же таки язики (микроязыки) у Польскай исную. Не можеме не спомнүц и як болгарски слависта И. Кочев оштро нападнул теорию литературных микроязикох, обвиннююци ей творителя же, описуюци банатско-болгарски литературні микроязыки у Румунії, ніби „роздроблюе цалосне цело болгарского языка“... Могли бизме навесц іще приклады такей файти. Живот указал же универсалні схемы твореня литературного языка не исную (Толстой 1985, 9–24).

Требало коло штварцину вика же би категория славянских литературных микроязикох завжала свойо место у славянским язикознавству. Так тот проблем был гласно винешени уж на XI Медзинародним конгресу славистох у Братислави 1993. р. На XII конгресу у Кракове 1998 р. робел специялна секция о малих славянских язиках. Проблематика микроязикох була винешена и на славистичним конгресу у Любляни 2003. р. Специялни тематични блок „Мали славянски язики (микроязыки): статус, проблеми норми и функционованя“, хтори позберал огромну аудиторию, робел и на XIV конгресу славистох у Охриду (Македония) 2008 р. Треба надпомнүц тиж же, беруци до огляду широке интересоване за проблематику славянских микроязикох у славянских и неславянских жемох, Медзинародни Комитет славистох формовал на тим конгресу „Медзинародну комисию за славянски микроязыки“, хтора ма координовац и источасно стимуловац вигледованя о тей проблематики. У вецей жемох млади научовци написали або пишу дисертацій пошвецени одредзеним микроязиком. О тих язиках ше тераз преподава на курсох вецей европских университетох – наприклад, таки курс ше систематично трима дзешчатки роки на Тартуским университету за студентах и докторантовах хтори ше специялизую зоз славистики (положени є до обовязних предметох); подобни курси ше тримали або тримаю тиж и на Упсалским (Шведска), Гетингенским, Тибингенским, Трирским, Дрезденским и других университетох Немецкай и вецей других жемох. Находзиме податки о микроязикох и у университетских учебнікох. З тоту проблематику ше успишно занімаю и велі познати слависти розличных жемох. Тоту категорию язиках почали уключовац до приручнікох, енциклопедийох и других виданьох (оп. наприклад Lexikon 2002; Einführung 1998; Языки мира 2005; Микроязыки 2006).

Року 2005. катедра за славянску филологию Тартуского універзитета и Кральовска Шведска Академия литератури, истории и старинах организовали у Тартту медзинародну конференцию под покровительством Медзинародного Комитета славистох на тему „Славянски литературни микроязики и язични контакти”, на хторей наукови напрям о микроязикох бул дефинованы як окремна наука дисциплина *славянска микролингвистика* (Дуличенко 2006, 22–46; 2008, 63–95; 2009, 13–36).

Микроязики характеристични не лем за славянски народи. При романских народах самостойни микроязики то аромунски (македонскорумунски у Греческой, Болгарской, бувшай Югославиї и Албаниї), мегленорумунски у Греческой, барз славянизовани истрорумунски. Литературно-язична пракса иснусе на сардинским и фриулским языку. У Швайцарской иснусе блізки италиянскому реторомански, хтори ше состої зоз сурсельского, сутсельского, сурмиранского, горньоенгадинского и долньоенгадинского, минстерского, – кажди зоз своїм культурним центром. У германским швеце познати фарерски, фризийски, такволани швайцарско-німецки (лингвоним *Schweizerdütsch*) итд. (наприклад: Haarmann 1975; 2001; Marti 1990; Europäische Kleinsprachen 2001).

У Европи ше цалком пременело соодношене вельких и малих язикох, чо тиж представя значни фактор за формоване, функционоване и вообще перспективи розвитку литературних микроязикох.

2. О поняцу „литературни микроязик”

Же бизме похопели сущносц того феномена, мушиме го дефиновац. Цо треба розумиц под литературним микроязиком? Хтори вон ма необходими характеристики?

- 1) То форма основаня язика – як и гоч хторого етнічного литературного язика (за розлику од таких формах основаня як діялекти або поддіялекти);
- 2) микроязик ма писменосц и одредзени принципи правопису;
- 3) базує ше на одредзеней бешеди або діялекту – як и векшина етнічних литературных язикох;
- 4) характеристични за ньго тенденції гу стабилизованю и нормованю, т.е. виробок нормох литературного язика у обласци фонетики, граматики и словніка;
- 5) ма можлівосц стабилизаций нормох и дальшай кодифікації (т.е. утвердзования нормох у нормативных граматикох и нормативных словнікох),
- 6) у целосци вон представя резултат функционованя такей форми литературного язика у розличных сферах жытва
- 7) у рамикох организованого и соцяльно потриманого литературно-язичного процеса.

Контури литературного микроязика указую ще аж теди кед ще поєднечни розпартані характеристики поступнє претворюю до процеса хтори ще вола **литературно-язични**, т.e. то *организовани процес* хтори на конці приводзи до твореня литературного язика. У шветлу поведзеного, **литературни микроязык** – то така форма існовання язика (або дialeкta) хтору характеризує писменосць, тэнденцыі та стабільносці, хтори настываю як результат функционования литературно-письменей форми у рамкох меней-вешчай организованого литературно-язичнаго процеса. Праве организованы литературно-язичны процес диктует выбор писменосці, водзі та унифікації граматичных, лексичных и других нормах, наявуючи источансно родзене нового литературнаго язика.

Безтаких компонентах **литературно-язичнаго процеса** як функционуюца писменосць, творене литературно-уметніцких и других текстох, хасноване у сферы образованя, у медыйных средствах, у религийнай сферы итд. нemoжліве бешедоваць о литературным языку, у одредзеней міри – и о литературным микроязыку. Бо праве литературно-язични процес формує контуры литературного язика, скрыто або отворено уплівуе на розвиток його нормах наводзаци го же би при тим гледал тоти сегменты социального жывота у хторых би язик нашол одредзену применку.

Розумліве же ще не шицкі язіки з тай категоріїї находза на истым уровню свойого нукашнью- и вонкашиньолингвистичнога розвитку. Напрочив: покля ёдни унификую свойо норми и на ёден способ розширюю свой функционалны спектэр (хасную ще у розличных сферах жывота), другим ще затераз не удава сцекнунц од полинормносці (т.e. вельонормносці, одсуства единствених нормах) и узкосці функциональнай применки. Наприклад, за таки феномени як молизко-славянски (литературно-язични пробование угловним од XIX в.) и восточнославацки (пробование преважно од XVIII в.) характеристична не лем преривковосць, т.e. вони ще на часи ёдноставно гаша, але и окляпнуты цек литературно-язичнога процеса у целосці. Але и попри тим вони чуваю одредзену сукцесивносць у язичнотворчим процесу, унапрямлены на формование литературных нормах.

Уж як было, поняце и термин **микроязыки** не лем же ще досць розширили, але ще и утверджую у славянским язикознавству, о чим шведочи хасноване термина **микроязыки** у розличных славянских языках, пор.: юг.-руsin. *микроязыки*, билор. *мікрамовы*, укр. *мікромови*, словац. *mikrojazyky*, болг. *микроезици*, серб.-горв. *микројезици* / *mikrojezici*, польск. *mikrojęzyki* и под. Вон ще розширил и у неславянских заходних языках, пор. нэм.

Mikrosprachen, англ. *microlanguages* итд.

3. Класификация славянских микроязиков

Покля зме на початку 80-ых роках XX в. систематично виучували 12 литературни микроязыки, за штварцину вика од теди число литературных микроязиков ще повекшало, а то значи же сучасна Славия, гоч є и компактно

покрита з язиками култури, т.е. з літературними язиками, зашлем криє у себе одредзени можлівосці за нови преседані подобней файти. То тиж значи же категорию славянских литературных микроязыкох характеризує динамичносць, т.е. то лингвистична категория хтора ше розвива и пополнює. Нешка ше гу описанню и типологийней анализу намагаю голем 18 литературни микроязыки розличного ступня розвитку и характеристиках. Медзитим, як ше указує, то нє конец (оп. ніжей).

Як мож класифіковац таки по количеству импозантни состав микроязыкох? Насампредз надпомніме же, як и кажды об'ект виглядована, и славянски литературни микроязыки необходимо класифіковац так же би вони були преглядні и же би их виглядоваче могли виучовац шицкі нараз або окремні іх групи и видзиц іх медзисобну зависносць. Як критерий за таку класификацию найбажай одвітує *ареалско-географски* принцип, хтори у соодношенню зоз *етнолингвистичним и литературно-язичним* принципом. На перши попатрунок випатра же главни критерий у основи класификациі нє повязані з ареалско-географскими характеристиками, понеже ше ту роби о литературно-язичних витвореньох, т.е. о социолингвистичных феноменох – литературных языкох, а нє о вязаных за регіони (ареали) діялектах и бешедох. Медзитим, у одношенню на литературни микроязыки тот критерий зашлем виполнює нє формалну улогу: од нього у велім завиши стан нормох и функціональнога розвитку такого литературного микроязыка. Виучоване взаемных вязох медзи литературним микроязыком и ареалско-географскими факторами указує же, напрклад, островски литературни микроязыки, т.е. тоти цо одорвані од свойого початного языка-кореня и находза ше у другим язичним и етнічним окруженю, лепше нормовани и у функціональному поглядзе розвитши як, напрклад, периферийни (регіональни), хтори чежко посцігую статус нормованого языка, а у функціональному поглядзе су, по правилу, ограничены на узку културну сферу – звичайно на уметніцку літературу. Географска oddзеленосць од свойого языка-кореня – стимул за *нukaшньоязични (нормоване)* и *вонкашньоязични (функціональни аспект)* намаганя – як при вельких национальных литературных языкох; а региональносць и периферийносць у одношенню на початни языке-корень зужує наведзени можлівосці, бо общелітературни язык этноса окончує ту практично шицкі необходни функциі. Розуми ше, класификацию ше діялектны основи по іх ареалскому положению, а ведно з німа до класификацийных рамикох припадаю и сами социолингвистични феномени як то литературни микроязыки.

Видзеляюеме штири групи микроязыкох по характеристиках іх ареалско-географского положения. Ни-а як випатра класификация славянских микроязыкох ведно з податками о местах іх розширеносці и о числу ношительох:

Таблічка ч. 1

Микроязики	жем, регион / қултурни центер	статист. податки
I. Автономни		
горньолужицки	Немецка, жем Саксония, историйна обласц Горня Лужица / Будишин, гор.-луж. <i>Budyšin</i> (нэм. <i>Bautzen</i>)	40 тис.
долньолужицки	Немецка, жем Бранденбург, историйна обласц Долня Лужица / Котбус, дол.-луж. <i>Chóśebuz</i> (нэм. <i>Cottbus</i>)	коло 20 тис.
кашубски	Польска, Гданьске войв., ист. обл. Поморє Гданьске и вост. часц Заходнога/Картузи, Гданьск, польск. <i>Kartuzy, Gdańsk</i>	од 200–367 тис.
II. Островски		
югославянско-русински (южнорусински)	Сербия – Автономна обл. Войводина, Горватска / Руски Керестур (серб. Руски Крстур), Нови Сад / Загреб (горв. <i>Zagreb</i>)	коло 25 тис.
градищанско-горватски	Австрия, жем Бургенланд / Айзенштат, град.-горв. <i>Željezno</i> (нэм. <i>Eisenstadt</i>)	35–45 тис.
молизко-славянски	Италия, обласц Молизе, провинция Кампобасо (итал. <i>Molise, Campobasso</i>) / –	коло 4–4,5 тис. (?)
резиянски	Италия, провинция Венеция–Джулия (итал. <i>Venezia–Giulia</i>), доліна Резия	коло 3 тыс. (?)
банатско-болгарски	Румунія, ист. обл. Банат / (у XIX в. центр – Винга / <i>Vinga</i>)	18–22 тис.
III. Периферийно-островски		
(карпато) русински	Україна – Закарпатска обласц (Подкарпатска Рус); Вост. Словацка (Пряшовска Рус); Польска, Мадярска, (Румунія) / рижни	податки процив-словни
егейско-македонски	Греческа, Егейска Македонія / –	од 110 до 160 тис.

помакски	Греческа, номи/региона Ксанти, Родопи, Еврос, ист. Зах. Фракия / Комотини (?)	36–39 тис.
венециянско -словенски	Италия, обласц Фриули – Юлийска Крајна, Терска и Недижска долина / –	коло 9 тис.
IV. Периферийни (регионални)		
чакавски	Горватска, Ядранске побрежье и острова / Сплит, Риека (горв. Split и Rijeka)	
кайкавски	Горватска, северо-заход и штредня часц / Загреб, Вараждин (горв. Zagreb и Varaždin)	
прейгурско- словенски	Словения, обласц Прейгурье / Мурска Собота (словен. Murska Sobota)	–
ляшски	Чешска, Шлезия / Фридек-Мистек (чес. Frýdek-Místek)	–
восточнословацки	Восточна Словацка / –	–
заходнополески	Билорусия (частично Україна) / Минск (?)	–

Наведземе коментари гу ўх класификациій.

I. Автономни мікроязыки: а) автономни су и у географским, и у етнолингвогенетичним поглядзе; без сомніву, то ше одноши на сербсколужицки и кашубски (гоч потера з статус кашубскага остава дискутабилни – голем у польскай славистики);

б) тоти мікроязыки маю шицкі можлівосці за култивоване литературных нормах и

в) за ширене свойого функціональнага спектра (сферах хаснованя).

II. Островски мікроязыки: а) наставаю як резултат пресельваня до других славянских и неславянских жемох у розличным историйним чаше;

б) географски су одорвани од свойого початного этно-язичнаго кореня (меней ше то одноши на рэзиянски, хтори лем зоз словенско-италиянску державну граніцу oddзелени од общага словенскага этно-язичнага ареала, але понеже там непреходни горы, його изолованосц, хтора випатра як этноязичне острово, очиглядна);

в) у генетичным поглядзе чуваю досц препознатліви вязи зоз своім початним язичнім коренем (з вінімком югославянско-русинскаго, хтори ше по походзеню часто трима лёбо за закрапатскоукраінски лёбо за восточнословацки);

г) цо ше дотика форми литературнага язіка, при якіх велью випатра так як при автономных, т.е. формовани або ше формую нормы,

д) обачліви пробованы цо баржей затримаць і розшириць свой функціональны спектэр и др.

III. Периферийно-островскімікроязыки: а) то языки хоры ше видзелены за граніцы основного ареала и нашли ше часточно у другим этноязычным окружению, і лесм державны граніцы правя их, условно поведзене, островами.

б) у генетичным односеню, як і островскі, тата група языкох чува препознатліві вязі зоз свойм этноязычным кореньем;

в) цо ше дотика литературнага язіка, окончую ше робота на його нормованию – по истей драги як і при островскіх.

IV. Периферийны (або региональны): а) географски ше операю на свой першубутны этноязычны масив, на одвитуюці велькі славянскі народ або язік,

б) чуваю з нім ясны генетичны вязі, але іх окремосць ше манифестує на культурно-язычным уровню (локальная культура, вытворена на локальных бешедох або дыялектах у матыци единственного литературно-язычного процеса);

в) понеже ше хасную угловым у литературно-уметніцкай творчосці і з тым творя литературно-язычны процес, тата група литературных языкох найменей нормована, а кед вежнаме до огляду же писателе досць часто пишуть операючи ше преважно на свой бешеди або дыялекты, можеме их наволац полинормными литературными языками; але і при якіх литературно-язычных процесах унапрэмені на формование коинеа.

Як видзиме, у тай класификациі микроязыки группаваны по трох найважнейших параметрах – насампредз по ареалско-географским, преінхтога ше видза генетичны жырдла і хоры на одредзени способе повязаны зоз социолингвистичними параметрами – нормованью і з ширэннем функциональнага хасновання.

4. О условіях і факторах формавання литературных микроязыкох

На які способе ше формую литературны микроязыки? Ёх зявене – результат зложених историйных условіях у хторых ше у розличным чаце находзели славянскі народы. Роби ше о политично-административным дзеленю этноса, преселеню його часци пре экономскі, политичны, религиозны і другі причині до других регіонах славянскаго і неславянскаго швэта і др. У остатнім случаю наставали этноязычны острова хоры длуги час були одорваны ад свойго першубутнага этноса-кореня. Але не малу улогу у процесу видзельвання литературных микроязыкох маю праве лингвистичны факторы, напріклад, зложеносць дыялектнай смыкі одредзенага этноязычнага ареала, хора ше манифестує у очиглядных медзисобных розликах бешедох і дыялектах, пре хоры приходзі да велькага разтаргнца медзі общым литературным язіком за цалі этнос і дыялектом хоры постал його основа з ўдзела боку і другімі

диялектами, хтори не постали його основа, з другого боку. У бешедох и диялектох хтори посцягли статус літературного язика змоцнёш окремносць, служей ше консервую локални язични риси. Шыцко то на концу приводзи до свидомосци о язичнай и етнічнай специфичносци и може у одредзенім язичним штредку привесць до култивовання ідеї о необходносци створиць власну писменосць и власни літературни язик.

Формоване славянских літературных мікроязикох, як, наконцу, и шыцких других літературных язикох, треба насампредз розпатрац у конкретно-історійнай дімінзії, понеже ше кожди літературни язик розвива у за ньго характеристичних вонкашньо- и нукашньюолингвістичных условіях. Источасно у їх історії, у їх намаганю у напрямі твореня нормованого и поліфункціональнога літературного язика ёст досць заєдніцкого. Кед слово о предусловіях твореня літературных язикох, важне браць до огляду примарносац вецеу условіях без хторих неможліве зявене таких язикох:

- 1) існоване при одредзені заєдніці людзох свидомосци о своій етнічнай специфичносци и окремносци, свойого заєдніцкого походзеня, цо водзі гу наставаню общого мена – етнонима (самоназви етноса);
- 2) існоване язичнай окремносци, т.е. свидомосць о сущнай розличносци медзі своім и цудзім язіком и свидомосць о гомогеносци (истофайтавосци) свойого язіка, на основі чого ше надалей формуе літературни язик и зяви ше лінгвонім, т.е. самоназва язіка;
- 3) соціялна нукашня вяза етноязичнай заєдніці, т.е. свидомосць при членох заєдніці о заєдніцкай припадносци гу єдному етносоціяльному организму;
- 4) територыялна виокременосць етно-лингво-соціяльнай заєдніці и повязана з ню компактносць штредку (жительства, етноса).

Одсутносць даєднаго з наведзеных условіях постава об'ектывне препречене гу твореню літературного язіка, а нідосць одредзене манифестоване даєднаго з ніх спомалшье процес його твореня и розвитку. Шыцки други предусловія и факторы другорядово понеже ше базую на примарных або шлідза зоз ніх:

- 1) існоване літературно-язичніх (ширше – културно-язичніх) предтрадиційах на зроднім або незроднім літературним языку;
- 2) існоване културно-релігійніх або културно-національніх рухох, хтори ше зявівали, наприклад, у формі протестантизма (у XVI віку) и національнога Препороду (у другей половині XVIII в. – штредку XIX в.);
- 3) існоване суб'єктивного фактора, хтори ше звичайно манифестовал у формі інституцій будітельськіх, ітд.

Покля примарни условія маю обовязні характеристики, шыцки други можу у розличніх комбінаційах буць присутні у одредзенім штредку у хторим настава проект літературного язіка. Праве ту, паралельно з общими рисами, зявлю ше и специфичні характеристики, хтори ше ні повторюю або ше слабо манифестую,

хтори служа як єдна з рушаючих точкох у формованю нового літературного язика.

Літературно-язични предтрадиції. Под літературно-язичну (ширше – культурно-язичну) предтрадицію подразумює ше длугше або кратше функціонованє (у одредзеним штредку дзе наставал проект нового літературного язика) язика культури, просвіти, адміністрації ітд., як зродного по походзеню, так і цалком незродного. Предисторія скоро шицких славянських літературних язикох ма даяку літературно-язичну предтрадицію. Так при Сербох у першай треціни XVIII в. існовали (коісновали) фактично три, гоч и генетично блізки, літературни язики або літературно-язични предтрадиції – церковнославянска русийскай редакцыі, русийска (преважно такв. істориографски стыл XVIII в.) и народна сербска традиция, хтора им конкурюала. Літературни язики предтрадицийох не лем пестовали у себе ключки нового літературного язика, але оставали и своей файти лінгвістични ориентир на велі роки. Характеристичне же славянски мікроязики мали як літературно-язични предтрадиції по даскељо вельки літературни язики, хтори часто творели ситуацию гетерогеней (т.е. не блізко зродней) вецязичносци, напрклад:

- 1) градишанско-горватски – спочатку, можліве, церковнославянску горватской редакцыі и южнославянску (горватску) на розличных дialeктных основах; то творела зложнейшим ище немецка и мадярска яична традиция;
- 2) кашубски – латинску и немецку, а найбаржей – польску;
- 3) прейгурско-словенски – горватску кайкавску, а потым и общесловенску (у XIX в.), а у окремых периодах – латинску и особліво мадярску;
- 4) чакавски – старославянску (до XII–XIII в.), латинску и італиянску ітд.

Культурно-релігійни и культурно-національні рухи других народох. Под культурно-релігійним рухом подразумює ше, попри другим, протестантизем XVI в., а под культурно-національним – рухи за націонални Препород другей половки XVIII – штредок або аж 70-ти роки XIX в. при Южних и Заходних Славянох. Позната улога протестантизма, хтори унапрямлен увагу од наднаціональних літературно-пісменіх язикох (латински) и вообще од цудзіх язикох гу родзеному языку вірнікох, у історії словенського літературного язика (діялносц П. Трубара, Ю. Далматина и др.), у історії наставання словацкого, польского літературного язика. Протестантизем упійовал на формоване градишанско-горватского літературного мікроязика: XIV в. Градишански Горвати не лем хасновали релігійни кніжки протестанттох А. Далматина и С. Истранина, але ше першираз обрацели гу власному живому языку, а на початку XVII в. зявлю ше у ніх перши друковані кніжки. Протестантизем привед гу хаснованю кашубского язика у писменосци: 1586. р. Шиман Крофей преложел и видал духовни писні М. Лутера, іх язик ориентовані на польски язик того часу у Приморю, але мал

уж кашубски елементи (тиж таки преклад малого катакиза М. Лутера 1643. р., хтори зробел протестантски пастор Михал Мостник). Источасно наставали уж и тексти ориентовани на живи кашубски язик Заходного Приморя, понеже центри культуры у тим чаше були праве ту.

Епоха национальнага Препороду була стимул за Молизких Славянох Италиі; іх будитель Джовані (Іван) де Рубертис под уплівом того руху при Сербох и Горватох обраца увагу на родзени приселенски диялекти и почина на нім писац. Банатско-болгарски литературны микроязык, хтори настал штредком XIX в., вяже ше з перыодом Препороду Южных Славянох: банатски Болгаре, хтори потеди за культурно-религийни цілі хасновали „илирски” язик, обращацели ше гу литературному языку Сербох и Горватох як гу своеї файты лингвистичному еталону у ришованю веліх питаньох свойго язика. Будитель банатских Болгарох Йозу Рил у своеї граматики утвардзуе (гоч и не реализуе до конца) фонетичні принципы писаня сербскаго будителя В. С. Караджича „Пиш як бешедуеш”.

Други предусловия етносоцыйлай природы. Слово, наприклад, о политики этнічнай (національнай) дискримінацыі и асимиляцыі, хтору часто запровадзувалі власці метрополох. Подобна политика часто давала процівні результаты, бо як кед би поставала „предусловіе од процівнаго”. Так, на концу XIX в. бачко-срімски (южнославянски) Русини були виложены политики мадярызацыі (асимиляцыі з боку Мадярох). Украінски етнограф В. Гнатюк, хтори их націвіл з науковим цілью, нераз чул іх поносовання же не маю свой литературны язик. И наісце на початку XX в., 1904. р., на югославянско-русинскім языку ше конечно зявела перша друкавана кніжка Гаврила Костельника, хтора постала зачатак младого литературнаго микроязыка. У XIX в. идея кашубскаго литературнаго язика ше знова обновлюе – праве у тим перыодзе преходзела габа германізацыі Кашубох (особліво у другой половік XIX в.).

Суб'ективны предусловия и факторы. Предусловія и факторы на хтори зме уж указали сами по себе не можу порушаць з места, организоваць новы литературно-язичны рух. Выхасноваць таки предусловія и привесць до руху існующи факторы можу лем людзе, т.е. суб'ективны фактор. Звичайно у перыодзе кед дозреваю необходні етносоцыйлі предусловія, у штредку дзе потенціяльно можліве творене нового литературнаго язика, зявію ше пионіре, хтори ше з власним прикладом и зоз шыцку свою діяліносцу (по правилу у області литературно-уметніцкай творчосці або организацыйно-видавательнай діяліносці) намагаю доказаць хасновітосць и необходносць власнаго литературнаго язика, намагаю ше указаць на можлівосці и драгі твореня такого язика. У історіі славянскай культуры и литературных языков таки литературно-лингвистичні (або, ширше, культурно-лингвистичні) пионіре достали назву *будітель*. Институция будітельох настава угловіним у епохі національнага Препороду. При Чехох то поколене Йозефа Добровскаго и „доюнгмановских” будітельох, хтори на концу XVIII – на початку XIX в. обновіли ческі литературні языки, и

друге поколене – сам Йозеф Юнгман и його нашлідователі, при Сербох Вук. С. Караджич ітд. Їх намагання ше зводзели на гледане прилаплівей дialeктней основи літературного языка і гу кодифікації нормох, а потым шлідзела велька, часта полна самопожертованя, робота на организації літературно-язичного (ширше – культурно-язичного) руху.

У Микрославій будите на своім язичним материялу починаю так повесць од нули и, по правилу, осамени. Суб'єктивни фактор ту присутни у обачлівшай форми – и то не лем у періоду діяльносци будителя, але є часто єдини ініціатор літературно-язичного руху и у дальшим розвою. Тоти факторы постали ришуюци у препороду на самим початку ХХ в. у літературним чакавским и кайкавским (старочакавски літературни язык ше загашел у XVII в., а старокайкавски – 70-их роках XIX в.). Препородитель первого бул поет Владимир Назор, а другого Антон Густав Матош. Як причини їх препороду ше наводза: а) романтична одушевеносць поетох и писательох зоз прешлыми літературно-язичними традициями свойого краю; б) носталгия за „малим отечеством” з його живим и старим языком – як результат одцудзеня хторе виволал город; в) поносованя же на общелітературним языку не мож виражиць шицки семантични и стилистични нянси слова; г) музикальносць и „сладкосць” родзеного (дialeктного) слова, самого дialeкта або бешеди у целосци; д) намагане зафиксаваць родзене „природне” слово покля ше воно не страцело, и др. Як результат того обидва регионални літературни языки (и обидва літератури на юх) доживую у цеку ХХ в. и на початку XIX в. праве розквитнунце.

Бешедуюци о суб'єктивных предусловий формованя літературных языкох и характеризуюци, окреме, інституцию будительох, треба подзагнуць важносць лінгвистичных императивох, хтори наставаю у тим періодзе. На концу XVIII в. молизки Славян Никола Нери так поволовал своїх краянох: „Не забувайце наш прекрасны язык!” – туту лінгвистичну паролу з отвореним етнічным подтекстом Молизки Славяне пренесли през вики: як епиграф вон друкованы на рамику каждого числа римского часопису „Naš jezik – La nostra lingua” (“Наш язык”). Лінгвистични императив „Тримайме ше языка наших прадідох!”, хтори 20-их роках ХХ в. формуловали югославянско-русински будите, бул мобилизуюци фактор не лем на початнай етапи розвитку їх літературного мікроязика (подробнейше оп.: Дуличенко 2009, 13–36).

На тот способ, чи одредзени літературни язык будзе чи не будзе існоваць – завиши, як зме уж гварели, од вкупносци як обовязних примарних, так и секундарных предусловий и факторах, при чим ше остатній у кождой конкретнай ситуациі не поклопюю ёден з другим подполно зоз своим составом (дацо ше поклопюе, а дацо – не). Тота непоклоплівосць (або неподполнна поклоплівосць) праве представя специфичносць наставаня и розвитку каждого конкретного літературного мікроязика.

5. О генетичнай основи славянских литературных микроязикох

Цо ше дотика генетичнай класификациі славянских микроязикох, вона ше розликуе од горе датей ареалско-географскай и то розумліве, бо вона ше одноши не лем на литературни микроязики, але и – на їх диялектни бази.

Таблічка ч. 2

язични групи и язики		литературни микроязики		<i>место у ареалско-географ. класификациї</i>
I. Южнославянска група				
горватски	→ →	чакавски кайкавски	←	периферийни
	→ →	градищанско-горватски молизко-славянски	←	островски
словенски	→ → →	прейгурско-словенски венецианско-словенски резиянски	← ← ←	периферийни периферийно- островски
болгарски	→ →	банатско-болгарски помакски (у Греческай)	← ←	островски периферийно- островски
македонски	→	егейско-македонски	←	периферийно- островски
II. Захаднославянска група				
сербсколужицки	→ →	горньолужицки долньолужицки	←	автономни
кашубски	→	кашубски	←	автономни
чески (+ польски)	→	ляшски	←	периферийни
словацки	→	восточнословацки	←	периферийни
III. Восточнославянска група				
українски	→	(карпато)русински	←	периферийно- островски

білоруски / українски	→	заходнополески	←	периферийни
IV закарп.-україн. (преходни гу вост. - словацкому)	→	югославянско-русински	←	островски

Надпомнунце: 1) Не існує єдинствене становиско о генези сербсколужицкого: по думаню єдних виглядовачох, вон ма єдно генетичне жридло, по думаню других – ма два жридла (прето и існує *горньолужицки* и *долньолужицки*); 2) ляшски у цалосци вяжу за ческе генетичне жридло, але заш лем правилнейше вязац го за преходне ческо-польське диялектне пасмо; 3) заходнополески одражує билоруско-українски характеристики.

Генетична класификация указує же понад половка мікроязикох южнославянски по походзеню, потым шлідзи заходнославянске генетичне жридло и аж вец – восточнославянске. Ситуациі у хторых ше находза мікроязики:

- 1) южнославянски по походзеню географски облапяю три ситуациі –
островску, периферийно-островску и периферийну (регионалну),
- 2) заходнославянски два – автономну и периферийну,
- 3) восточнославянски два – периферийно-островску и праву периферийну.

6. Даёдны соцiolингвистичны параметры славянских литературных мікроязикох

Тераз розпатрье яки соцiolингвистични характеристики маю групи славянских литературных мікроязикох. Медзі німа видзеліме лінгвоними, т.е. обращаме увагу на то чи вони маю власни назви, хторы бешеди або діялекти були вжати як бази при твореню литературного мікроязика, од кеды існуе на ніх писменосц и на хторей основі, кеды ше зявели перши и наступни кодификаціі (у формі нормативных граматикох) и яки функціонални статус розпатраних литературных мікроязикох.

I. Автономни микроязини

Таблічка ч. 3

<i>микроязини</i>	<i>лингвоними</i>	<i>диялектна основа</i>	<i>писменосц</i>	<i>грам. кодиф.</i>	<i>функцион. аспект</i>
горньолужицки	<i>serbščina, hornjoserbščina</i>	Г.-лужицки бешеди (будишинска)	с XVI в.; латиница	1679. р. →	функцион. розвити (поливалентни)
долньолужицки	<i>serbščina, dolnoserbščina</i>	Д.-лужицки бешеди (котбуска)	од XVI в.; латиница	1640. г. →	функцион. слаби
кашубски	<i>kaszëbsczi jãzëk / kaszëbskô mowa</i>	рижни бешеди	од XV в.; латиница	40-ти роки XIX в. /1879. р.	функцион. ше развива

У поглядзе наведзеных социолингвистичных параметрох горньолужицки досц розвити, позиції долньолужицкого слаби, кашубски ше руша у напряме ширеня свойого функціональнаго спектра.

II. Островески микроязини

Таблічка ч. 4

<i>микроязини</i>	<i>лингвоними</i>	<i>дияльтна основа</i>	<i>писменосц</i>	<i>кодиф. Грам.</i>	<i>функцион. аспект</i>
югославянско-русински (южно-русински)	<i>руски јазик (бачванско-руски јазик)</i>	закарп.-укр. беш., помиш., преход. гу вост.-словац. диялекту	од XVIII в.; церковн., граждан. кирилка	1923. р. →	функцион. розвити (поливалентни)
градищанско-горватски	<i>gradišćansko-hrvatski jezik</i>	преселенска чакав. икав./екав. бешеда горватска	од XVI в.; латиница	1919. р. →	штредней функціональносци
молизко-славянски	<i>naš jezik, po našu, na našu</i>	штокав. икав. бешеда горватска	од XIX в.; латиница	1968. р. →	функцион. слаби
резиянски	<i>rozajanski jazek / langač</i>	бешеда примор. диялекта словен. яз.	од XVIII в.; латиница	—	штредней функціональносци
банатско-болгарски	<i>banátsći-balga-rsći jazić</i>	юго-восточни г бешеди болгар. яз.	од XIX в.; латиница	1866.	штредней функціональносци

По веций параметрох литературни микроязики тей групи шлідза за автономніма, алє у функціональному поглядзе вони обачліво заоставаю (окрем югославянско-русинського).

III. Периферийно-островски микроязики

Таблічка ч. 5

<i>микроязики</i>	<i>лингвоними</i>	<i>диялект. основа</i>	<i>писменосць</i>	<i>грам. кодиф.</i>	<i>функцион. аспект</i>
(карпато) русински	<i>русинъцький / русинський / русинський / лемківський язык, карпаторуссъкъ язык</i>	закарпат.-укр. бешеди україн. яз.	од XV в.; церковн., граждан. кирил., спорадич. латиница	преважно од XX в.	функцион. Ше развива
егейско-македон-ски	<i>македонски език / језик от Эгей / Егеј</i>	македонск. егейски костурско-лерин. бешеди Греческой	XVIII / XIX вв.; кирил., спорадич. греческ., латиница	1953 р.	функцион. слаби
помакски	<i>ποματσκες λιεζικ / pomatskes giezik</i>	болгарско-ро- доп. бешеда Греческой	XX в.; греческ., латиница	од 90-их р. XX в.	функцион. слаби
венециянско-словенски	<i>beneškoslov(i)en-ski jezik</i>	бешеди приморского диалекта словен. яз.	кон. XVIII в.; латиница	—	функцион. слаби

За даёдни периферийно-островски литературни микроязики характеристична пестросць писма хторе хасную и слаба функціональносць, окрем (карпато)русинського, хтори ше интензивно розвива у Європи.

IV. Периферийни (регионални) микроязики
Таблічка ч. 6

микроязики	лингвоними	диялектическая основа	письменосць	грам. кодиф.	функцион. аспеккт
чакавски	<i>čakavština, čakavski (književni) jezik</i>	горват. чакав. бешеди	XII в.; глаголіца, од XIV/XV в. латиница	1604. р.	функцион. активни
кайкавски	<i>kajkavština, kajkavski (književni) jezik</i>	горват. кайкав. бешеди	од XV /XVI в.; латиница	1783. р. →	функцион. активни
прейгмурско- словенски	<i>prekmurščina, prekmurski (knjižni) jezik</i>	прейгмурски диялектический словен. язика	од XVII в.; латиница	—	функцион. слаби
ляшски	<i>laščina, lašsky (spisowny) jazyk</i>	горньоострев. бешеда чес. яз.	XX в.; латиница	—	функцион. ше гаши
восточнослово- вацки	<i>vichod(no) slovenska reč</i>	вост.-словац. бешеди словац. языка	од XVIII в.; латиница	(1875)	функцион. слаби
заходно- полески	<i>захо́дыино- поліська волова / мова</i>	полески билор. яз. (и укр. яз.)	од (XIX) /XX в.; кирил., спорад. латиница	—	функцион. гаши ше (од штред. 90-их р.)

Периферийни (регионални) литературни язики, як ше и могло обчековац, векшином не маю кодификацию, а у функционалним поглядзе то углавним слаби литературни микроязики. Даёдны з іх ше находза аж и на граніцы гашеня – ляшски, заходнополески.

Медзитим, есть и таки хторы ше активно развиваю, але у узкей сферы – преважно у областца уметніцкой литературы (чакавски, кайкавски).

Социолингвистични параметры у шицких штирох групох даваю нам можлівосць створиць представу о тым же пред нами не каприци индивидуох, але литературно-язичны процессы. Не чежко тиж обачиць же накелько висшіе микроязыкі у датэй гієрархіі (IV → III → II → I), нателько вон лепшне обробены, о чым шведочы існоване першых и указаних зознаком → наступных кодификацийах у формі нормативных граматикох (але тиж, дадайме, правопису и нормативных словнікох). Наисце, язики групы I (затераз окрем кашубскага) и часцы групы II (югославянско-русински, градишанско-горватски) досць добре нормаваны и векшином ше намагаю гу функциональнай полівалентносці (гу хаснованю у розличных сферах жыця). Остатне праве и дійствуе на повышенні граматичнай

и лексичнай нормативносци, бо зоз свойм хасованьем у розличных доступных сферах літературни мікрайзик примушены усовершовац ше и унифіковац итд.

7. О проблемах нормы и кодификации. О упльву языкох окружения

Літературни мікрайзики, хтори ше находитца у стаємних контактох з язіками и культурами хтори их окружую, намагая ше гу нормованю и кодификації своїх граматичных и лексичных нормох. Посцігнуц статус кодифікованого літературного язіка не легко – дакеди за тото треба велі деценній. Случае ше же медзи остатню кодификацию и сучасним функционованьем літературного мікрайзика прейдзе длуги період, та аж и прерив у літературно-язичним процесу. У таким случаю кодификация постава лем историйни документ, гоч окремни импулси од нього можу предлужыц спонукац и сучасни намаганя нормовательюх язіка. У нідостатку кодифікованих приручнікох, правда, муша ше брац до огляду и таки нормативни кодексы. Ніжэй приложена таблічка дава представу о нормованю и кодификації славянских літературных мікрайзикох на прикладу юдней групи – островскай.

Таблічка ч. 7

**Початок кодификацийох
у островских славянских литературных мікрайзикох**

мікрайзики	письменносці од...	кодифіковані приручніки (у формі видатей кніжкі)			исноване єдинствених нормох
		граматичні с...	лексичні од...	граф.- ортогр. од...	
югославянско-русински	XVIII в.	1923.	1969.	1971.	+
градишанско-горватски	XVI в.	1919.	1982.	–	+
молизко-славянски	XIX в.	1968.	1972.	–	+
резиянски	XVIII в.	–	(2003)	1994.	(–)
банатско-болгарски	XIX в.	1866.	–	–	+

Надпомнунце: 1) У рубрики „єдинствени норми” з крижиком означени ситуаций кед мікрайзик унифіковани, кед ма єдинствени нормативни правила, т.е. не зювяе ше у літературно-пісменных варіянтох; 2) гу резиянскому у заградзеню дата інформация хтора ше одноши на лексичну кодификацию – двоязичны резиянско-італьянски словнік: S. Chinese Hug’öu. Rošajanskë-laškë

bysidnjäk / Repertorio lessicale italiano – resiano. Udine, 2003; єдинствени норми ту – скорей предкладанє як реализована пракса.

Граматични нормователе и кодификаторе при югославянских Русинох Гавриїл Костельник, при Градишанских Горватох – Мате Милорадич, при банатских Болгарох Йозу Рил. Розуми ше, перши граматични кодификації маю микроязики хтори спадаю до групи автономних – долньолужицки Я. Хойнана 1650. р. и горњолужицки Я. Тицина 1679. р.; при Кашубох то рукописна граматика Ф. Цейнови 40-их роках XIX в. и друкована – 1879. р. Медзи периферийно-островскими спомнєме егейско-македонску граматику – вишла 1953. р. (без мене автора), а помакски кодификації були 90-их роках XX в. У периферийних микроязиках не иснує кодификації.

Цо ше дотика стану нормох, за микроязики характеристичне варироване, хторе ше манифестує у основаню двох и веций морфологийних формох, у велїх лексичних и словотворних дублетох и под. Наприклад, у морфології основане вариантох мож потолковац з конкуренцию як потвердзеньем нукашніх еволуційных процесох. Так у градишанско-горватским обачліва конкуренция у вокативе меновнікох: давни форми типа *človiče* ‘чловече!’, *ženo* ‘жено!’ можу ше заменьовац з формами номинатива: *človik*, *žena*. Процес подобного заменьованя ше помоцнєе. Форми зложеного футура находза ше у стаємней конкуренції – раз (*ja*) *ći gledati* ‘я будзем патриц, попатрим’, раз *gledat ći* з истим значеньем (така иста ситуация и у горватским языку Горватской). Тиж так вариантносц може буц виволана звонка, тє. може настац под уплівом сущедного язика або, у веций случайох, на дистанції под уплівом oddаленого язика-жридла (оп. нїжей).

За таки автономни микроязики як сербсколужицки, а тиж так островски югославянско-русински, характеристична тенденция гу строгим нормом – як у вельких литературных микроязиках. Периферийни микроязики звичайно дво- и вецийвариянтни системи, прето же ше ту кажди хто пише ориентує на свою бешеду. Таки микроязики, як зме уж гварели, можеме наволац полинормними.

Славянски литературни микроязики ше находза у зонах активных **язичних контактох**. Найвекшу важносц ту ма питане о медзиодношеньох вельких и малих язикох, прето же воно єдно з найважнєйших як у поглядзе можлівосцох нукашнього розвитку – розвитку нормох – литературного микроязика, так и у функціональному поглядзе (дзе и як вельки язик „допущує“ малому же би ше хасновал и розвивал итд.).

Ситуация у групи периферийных микроязиках у тим поглядзе досц ясна: тоти цо на нїх пишу як жридла „напаваня“ хасную общенацionalни литературни язик, а тот остатнї на одредзени способ стаємно уплівує на саму диялектну базу и на protagonистох литературного микроязика. Така ситуация при чакавских и кайкавских писательох. Творитель ляшского литературного языка О. Лисогорски свидомо пожичовал элементи зоз ческого и польского литературного языка итд. Мож повесц же ше и периферийно-островски и островски литературни

микроязики у збогацованю свойого словніка и граматики тиж так обрацали и надалей ше обращаю гу своїм язиком-жридлом: градищансько-горватски – гу горватському, банатско-болгарски – гу болгарському, (карпато)русински язики – гу українському („словашко-русински” гу словацькому) итд.

Медзитим, як медзи правима периферийними, так и медзи периферийно-островскими обачає ше и тенденция гу oddal'ovanju, т.е. свидоме намагане цо баржей ше oddal'ic, аж и у писменосци, од свойого языка-жридла, же би зачували або себе створели одредзену специфичносц. То, по правилу, робя нормователе и други творителе. Таку ситуацию нешка одражую (карпато)русински (наприклад „словашко-руински”, як зме гварели горе, радше ше опера на словацки як на українски), югославянско-руински, хтори лавирує медзи сербско-горватским и українским, итд.

Медзи микроязиками ше видзелюю **поликонтакти**, при чим у даєдних случайох тото полуконтактне одношене иснує медзи микроязиком и язиками окруженя и медзи микроязиком и язиками-жридлами хтори ше находза на дистанції од нього, а з хторого вон бере одредзени язични елементы. Так градищансько-горватски контактує з німецко-австрійским, часточно з мадярским, а попри тим исную тиж и давни пробование збліжовання з горватским литературним язиком Горватской, т.е. роби ше о:

- 1) непостредним гетерогеним (неєднородним по походзеню) контакту:
славянски градищансько-горватски + германски німецко-австрійски +
угро-финиски мадярски и
- 2) дистанційно гомогеним (єднородним по походзеню): славянски
градищансько-горватски + славянски горватски.

Югославянско-руински непостредно контактує у Войводини и у Горватской лем зоз сербско-горватским (гоч, правда, у даєдних периодах існовал и контакт з мадярским, а тиж и з німецким) и дистанційно – з українским. На тот способ ту маме преважно гомогени контакт, т.е. славянско-славянски. Далей, на прейгурско-словенски у своім чаше одредзени упліў мал кайкавски, а тиж и мадярски. На помакски у Греческой, розуми ше, найбаржей упліўве гречески (починаючи од греческого писма), а тиж и турски (або арабско-турски), понеже Помаки ісламской вири, т.е. ту маме типични гетерогени контакт.

Гоч очиглядни упліў язикох сущедох на тото хтору писменосци выбере литературни микроязик (греческа писменосц – прето же Помаки, хтори творя власни литературни язик, жиу у Греческой; мадярска латиница у прешлосци, а нешка латиница южнославянского типа при банатских Болгарах – прето же вони католікі), зложнейша ситуация з уплівом язикох штредку и язикох-жридлох на граматични системи и насампредз на словнік микроязикох. З єдного боку, элементы упліву часто уходза у оригиналней, т.е. неадаптованей форми, з другого боку – вони можу буц виложени адаптаций спрам фонетичней и др. специфичносци языка-пожичовача. При тим, за розлику од ситуаций у вельких

литературних язикох, у литературных микроязикох часто обачліве жридло пожичованя (упліву), бо пожичени елементи ту преходза през такв. „фільтр” сущедного уплівуючого язика, пор. интернаціоналне слово *аспірант*, хторе ше у „словацко-русинским” зявює у словацким фонетичним гласовим склопу як *ашпірант* (словац. *ašpirant*), а не у українским – *аспірант*, аналогично тиж *ашпорт, штадіон, штандарт, штатістіка, штіл, штруктура, штудент* и под.

У функціонально слабим молизко-славянским, як и у резиянским, главни „фільтрующи” язик італіянски.

Пор. тиж у градищанско-горватским применовніки у функції діесловних роздзелююющих префиксох типа *skupavršiti* ‘сотрудзовац’ и *vršiti skupa* (пор. нем. *zusammenwirken*) попри своім *sudjelovati* ‘тиж’, хтори настали по німецким (и мадярским) моделу. Же литературни микроязик, збогацующи ше з елементами других язикох, источасно постава на одредзени способ деструктивни, гуторя факти же ше у ніх повекшую вариантни форми и дублетни лексични єдинки, пор. напр. у югославянско-русинским под уплівом сербско-горватского язика власней форми локатива у *швеце* конкурює (и то оддавна) форма у *швету* – як серб.-горв. у *свету / i svetu*. Подобни приклады ёст досц у грамматичних системох и словнікових составох векшини славянских литературных микроязикох.

8. Функціонални аспект славянских литературных микроязикох

Славянски литературни микроязики ше намагаю реализовац праве як литературни язики, крохай по крохай здобуваюци одредзени необходни за литературни язик, (социо)лингвистични характеристики. Утвердзоване функціональных сферах – еден з найважнейших задаткох, пред хторим стой кажди литературни микроязик. У функціональным поглядзе можеме видзеліц:

- 1) функціонально моцни литературни микроязики – хасную ше практично у шицких тих сферах дзе то можліве и розумне праве за микроязик, тэ. то функціонально поливалентни микроязики;
- 2) литературни микроязики штредней функціональносци – хасную ше у вецеі сферах и можу претендовац на дальше роз свойого функціональнога спектра;
- 3) функціонально слаби литературни микроязики – хасную ше у минималним количеству сферах.

Лем група автономных литературных микроязикох ма перши параметер (з надпомнуком: долньолужицки, можебуц, забера позицию медзи микроязиками штредней и слабей функціональносци), док у других групох паралельно з функціонально моцними соиснью язики штредней и слабей функціональносци. Так, з островских за функціонально моцни треба тримац югославянско-русински; градищанско-горватски ше находзи медзи функціонально моцними и литературними язики штредней функціональносци; штредней функціональносци ту тиж банатско-болгарски, док резиянски и окреме молизко-

---

славянски були и оставаю функционално слаби, окреме тот остатній. При периферийно-островских функционально моцны ёден – (карпато)русински, док други затераз треба тримац за функционално слаби.

Од периферийных хтори ше хасную преважно у обласци уметніцкай литературы функционально моцны чакавски и кайкавски, донедавна заходнополески, док други – функционално слаби.

Таблічка ч. 8

Слику реалного хаснованя славянских литературных микроязикох дава функционална матрица хтору зме ту разробели (таблічка не преложена на руски):

Участніки научово-фахового сходу у Новим Садзе (4.12.2010)

Надпомніца: 1) Тото цо у окружлім заградзеню значи же ше дата сфера хаснүе слабо, спорадично або була присутна у прешлосци; 2) празни коцкі знача же не існую податки до початку 2010. р.; 3) знак питання значи адсутство сигурных податкох; 4) у часці „периферийно-островски”, под 1. „карпато-русински” дати податки лем за Восточную Славацку.

Приказана ту функціональна матрица дава можлівосць одредзіць кожди літературны мікроязик по 10 основных и іще 18 нукашніх деталізуючих параметрох або характеристікох. Так, напрклад, основны параметер „уметніцка література” ма ище три нукашні деталізуючи – дзелене на „лирику”, „приповедку”, „роман” и под. На тот способ мож досць подполню одредзіць функціональну чежину каждого літературного мікроязика указующи при тим хтори параметры у одредзенім случаю існую, у якей міри вони дошлідно и подполню представены, у якей міри су неподполню, спорадично присутни итд. Правда, треба маць у виду же ше часто присутносць одредзеного параметра може рушаць од досць репрезентативней по досць скромну: ёст, напрклад, літературны мікроязіки на хторих написаны по ёден-два романи (кашубски, градишанско-горватски), док на других написаны – до дзешець и вецеў (горньолужицки, югославянско-русински). Ёст и таки на хторих уметніцка література існує, але – лем мали жанри. Тот фактор необходно браць до огляду при виглядованию функціональнога развітку літературных мікроязікох.

З матрицы видзіміе же шицкі або скоро шицкі 28 параметры (т.е. 10 основных и 18 нукашніх деталізуючих) маю лем даедні мікроязіки: од автономных – горньолужицки, а од островских – югославянско-русински. Значи, як уж было поведзене горе, то функціонально моцні мікроязіки.

Долньолужицки и кашубски у тим поглядзе слабши – вони ше зявуюю у 8 и 9 основных сферах и у 13 и 14 деталізуючих параметрох и найбаржей их можеме положиць гу мікроязіком штредній функціональносці, але – з потенціяльну можлівосцю досцігнуць найвисши ступень (то ше насампредз одноши на кашубски язік).

Од островских гу штредніому рангу ше прибліжую градишанско-горватски, а тиж и банатско-болгарски – вони ше зявуюю у 9 и 6 основных сферах и у 13 и 8 нукашніх. Резиянски и окреме молізко-славянски, хторы зме горе оквалификовали як функціонально слаби, маю мале число сферах хаснованя – вони барз скромно представены у 7 основных сферах и у 9 и 7 нукашніх, при тим мушиме маць у виду же у молізко-славянским присутносць сферах барз слаба и вообще мала спорадичны характер.

Медзі периферийно-островскіма по числу присутних сферах предок водзі карпато-русински (у Славацкай), а медзі периферийним – заходнеполескі, хторы, правда, на початку XX в. почал трациць позиції пре угловним суб'єктивні причині.

По детальному читанню і дальній інтерпретації датей функціональній матриці можемо ясно видіти ступень хасновання конкретного літературного мікроязика. Лем треба маць у виду же у функціональній матриці одражене хасноване сфери не лем у єй терашнім стану, але і дакеди у прешлосці, т.е. хасноване мікроязика у даєдніх сферах у одредзеным періоду активне, а потым може присць до опадання або аж і до даякого прериву, а потым – заш до активизації ітд. Окрім необходніх повесць у якій міри ше літературні мікроязик ширі і у якій міри вон глубоко уходить до штредку ношительськох, т.е. яка етносоціялна база такого язика. Кед попатриме велики літературні язики, можемо констатаваць слідуючу закономирносць: норми общелітературного язика през школу виучую щицьки члени одредзеного етноареала, а чи их щицьки прилапою і хасную у кождодньовим живоце – то питане. Бо не тайна же значна часць тих цо закочели школу у познєйшим живоце практично не хасную літературні язик, але ше кождодньово служа зоз розгваркову або діялектну варіянту етнічного язика. За таких людзох літературні язик постава пасивна форма язика, хтора их єднобочно „засипує” зоз радіо-емісійох і з телевізії. Прето ситуація з нормативну варіянту великого етнічного язика не єдноставна і не моделює ше по формулі „виучел сом літературни язик – і служим ше лем з нім”. У Мікрославії ситуація ище зложенша, прето же норми літературного мікроязика не общиерозширені. Цо вецей, ёст досць людзох хтори читаю і слухаю на мікроязику, а бешедоваць воля на язiku великого етноса. Ёст ситуації у хторих превладує „інтелектуалне” контактоване, т.е. мікроязик хаснует углавним образованна часць микрозаєдніци. Ёст і таки модел бешедного справовання: чловек ше служи з літературним мікроязиком і з діялектом – зависно од комунікативній ситуації, хтора гу тому може постаць зложенша з хаснованьм общелітературного етнічного язика. На основі поведзеного можемо заключыць же соціялна база мікроязикух слабша. (Оп. Дуличенко, наприклад: 2003–2004).

9. О найновіших експериментах у твореню літературних мікроязикух

На основі розпартреного матеріялу можемо твердзіць же етнолітературно-язични феномен „Мікрославія” на граніці ХХ–ХХІ віку доживіює роснуче. Шведкове зме початніх ключкох літературних творенійох хторим у будучносці судзене же би постали літературні мікроязики. А то значи же „природна” бешеда на хторей ше вони базую зачува своёй існоване. То тиж значи же ше змоцніє вяза з малім отечеством і на єден способ ше задоволює носталгія нешкайшого поколеня за язиком своїх предкох ітд. Сучасна Славія ище розполага з даєдніма потенціялніма можлівосцями за наставане нових ключкох у формі літературних мікроязикух, хтори буду соісноваць і функціонаваць у согласносці і гармонії з літературними язиками великих славянських (и не лем славянських) народох.

Наисце, на граніці ХХ–ХХІ в. исную процеси творення нових літературних мікроязикох. Так наприклад, у Войводині (Сербія) буквально перед нашима очми настава такв. *буневски літературни мікроязик*. Буневци жиу у исторійній обласці Бачка – Суботица, Зомбор, Чантавир, Баймок, Чонопля и др., а тиж незначно – у исторійних обласціх Бараня и Банат. Часц іх населеньох ше нашла тиж и у Мадярскай. У бувшій Югославії их було коло 80 тисячи, у Сербії по попису од 2002. р. – 20 тисячи. Віроятно їх предки приселенци зоз Далмациї. У Сербії ше Буневци тримаю за націоналну меншину; дакеди о ніх пишу як о народносци чийо предки були Серби-католіки. Зац лем ше часц Буневцох тримаю за Горватох, друга часц ше трима за самостойни етнос. Уж як було, але вони нешка уж маю „Национални совет буневской националней меншини” и аж „Буневску матицу” („Випјеваčka Matica”). Єден од задаткох препороду то творене буневского літературного язика. Уводза ше годзини буневского у даєдних основных школох. „Буневски новини” („Випјеваčke novine”), хтори відаваю, уж обявлюю тексти по буневски.

Дзеведзешатих роках ХХ в. у Польскай настал и активно ше розвива рух за творене *шлезкого*, а тиж так *гуралского (подгалльского) літературного язика*. Без огляду на подзеленосц ініціаторох и дружтвох, хтори участвуую у тим руху, на шлезким и гуралским язику ше уж зявлюю друковані тексти. Так видати як кніжка преклад гуралскай „Євангелій”, обявлюю ше одредзена періодика и други виданя, медзи німа и виданя у електронскай форми на інтернету. Таки експерименты можеме наволац літературни мікроязики *in statu nascendi*, т.е. ‘у стану народзеня’. Очиглядне же ту ище предстої велька робота на унифікації як графії и ортографії, так и граматики и словніка. Медзитим, таки початок скоро каждого літературного мікроязика. Будучносц укаже чи ше формує и як ше у Шлезії будзе розвивац літературно-язични процес на твореню наведзених мікроязикох. Зявлю ше и други пробованац формовац літературни язики за мали етнічни и культурно-язични групи.

Розвиток літературних мікроязикох не без проблемох, але вон об'єктивни. Літературни мікроязики – факт сучаснай Славії и, ширше, Европи. На соціолінгвістичним уровню феномен літературних мікроязикох твори рижнородну и збогацуе и Славию и Европу у целосци. Не случайно у Стразбуру була прилапена „Европска грамота регионалных язикух и меншинох”, по хторей ше держави у хторих исную таки язики обовяззую водзиц старосц о їх потримованю и розвитку. Даєдни непорозуменя у вязи з тоту категорию язикух можу престац кед ше похопи горе поведзене и кед ше спозна тот неоспорни факт же не исную и не можу иосновац забрани на шлебоду язичного виразу и шлебоду на язичну розличносц, з тим баржей кед ёст за то об'єктивни предусловия и кед ше зявлюе дружтвена необходносц.

Прето исную шицки основи бешедовац о новей славистичнай дисциплини, хтора 2005. р. на медзинароднай конференцыі у Тартуу „Славянски литературни микроязики и язични контакты” дефинована як *славянска микролингвистика*.

Литература

- Дуличенко А. Д. 1981: Славянские литературные микроязыки. (Вопросы формирования и развития). Отв. ред. Н. И. Толстой. Таллин.
- Дуличенко А. Д. 2003–2004: Славянские литературные микроязыки. Образцы текстов. Т. I–II. Тарту.
- Дуличенко А. Д. 2005: Малые славянские литературные микроязыки (микроязыки). *Языки мира. Славянские языки*. Москва, с. 595–615.
- Дуличенко А. Д. 2006: Славянские литературные микроязыки и современное славянское языкознание. *Slavica Tartuensis VII: Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. Тарту, с. 22–46.
- Дуличенко А. Д. 2008: Статус и проблемы развития славянских микроязыков в контексте современной Микрославии. *Slavica Tartuensis VIII: Славянское языкознание: покидая XX век...* Тарту, с. 63–95.
- Дуличенко А. Д. 2009: Этносоциальные предпосылки и факторы формирования литературных языков малых этнических групп (микроязыков). *Rocznik slawistyczny*, Wrocław, t. LVIII, s. 13–36.
- Микроязыки 2006: Микроязыки. Языки. Интеръязыки. Ред. А. Кюннап, В. Лефельдт, С. Н. Кузнецов. Тарту.
- Толстой Н. И. 1985: Славянские литературные языки и их отношение к другим языковым идиомам (стратам). (Опыт сравнительного рассмотрения). *Функциональная стратификация языка*. Москва, с. 9–24.
- Языки мира 2005: Языки мира. Славянские языки. Москва.
- Lexikon 2002: Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens. Hg. M. Okuka. (Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens. 10). Klagenfurt, 2002 (содержатся также очерки разных славянских микроязыков).
- Einführung 1998: Einführung in die slavischen Sprachen (mit einer Einführung in die Balkanologie). Hg. P. Rehder 3. Aufl. Darmstadt, 1998; 4. Aufl., 2003 (содержатся также очерки разных славянских микроязыков).
- Haarmann H. 1975: Soziologie und Politik der kleinen Sprachen Europas. München.
- Haarmann H. 2001: Die Kleinsprachen der Welt — Existenzbedrohung und Überlebenschancen. Eine umfassende Dokumentation. Frankfurt am Main.
- Europäische Kleinsprachen 2001: Europäische Kleinsprachen. Zu Lage und Status der kleinen Sprachen an der Schwelle zum dritten Jahrtausend. Hg. P. Kelz, Simek, St. Zimmer. Baden-Baden.
- Marti R. 1990: Probleme europäischer Kleinsprachen. Sorbisch und Bündnerromanisch. München.

Др Александер Дмитријевић Дуличенко

**ЈУГОСЛОВЕНСКО-РУСИНСКИ/ЈУЖНОРУСИНСКИ У КОНТЕКСТУ
ЈЕЗИКА САВРЕМЕНЕ МИКРОСЛАВИЈЕ**

Резиме

Разраду теорије књижевних микројезика започела је 70–80-их година XX в. Тартуска школа словенске микролингвистике. Даје се појам књижевног микројезика. На основу ареалско-географског, етнолингвистичког и књижевно-језичког критеријума микројезици се деле на аутономне, периферно-острвске и периферне (регионалне). Разматрају се услови и фактори њиховог формирања, неки социолингвистички параметри, проблеми норме и њихове кодификације у вези са утицајем језика окружења. Посебно се анализира употреба микројезика: разрађена је функционална матрица, која омогућава да се одреде социолингвистичке позиције сваког микројезика у друштву. Дате су неке прогнозе у погледу настајања нових књижевних микројезика у словенском свету. На основу разраде свих ових аспеката можемо говорити о формирању новог правца у савременој славистици – словенске микролингвистике.

Dr Aleksandar Dmitrijević Duličenko

**THE YUGOSLAV-RUTHENIAN/SOUTH RUTHENIAN IN THE CONTEXT
OF THE LANGUAGE OF THE CONTEMPORARY MICROSLAVIA**

Summary

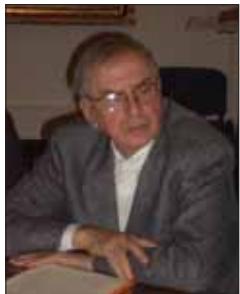
Tartus school of the slavic microlinguistics has begun the working out of the theory of microlanguages in 70-80th years of the XIXth century. The notion of the literary microlanguage is given. On the basis of areal-geographical, ethnolinguistic and literary-linguistic criteria, the microlanguages are divided into autonomous, peripheral-insular and peripheral (regional). Therein are treated the conditions and factors of their formation, some sociolinguistic parameters, problems and norms and their codifications concerning the influence of the languages of environment. The using of microlanguages is especially analysed: there has been worked out the functional matrix enabling to determine the sociolinguistic positions of each microlanguage in the society. Some prognoses have been done concerning the becoming of new literary languages in the slavic world. On the basis of working out all these aspects, we could speak about establishing a new direction in the modern slavistics - the slavic microslavistics.

Др Михал Тир

ЕУГЕН ПАУЛИНИ О РУСКИМ/РУСИНСКИМ ЯЗИКУ

Абстракт: Наставаню руского язика у Войводини пошвецел увагу и словацки лингвиста Еуген Паулини у монографії о літературних язикох при Словацох од старославянського періоду по нешка. У тим прилогу ше наглашус же Паулини пояснює же ше руски літературни язик розвил од культурного восточнословашкого язика. Соціолінгвістични фактори хтори допринесли осамостойованню руского язика пояснил шейдзешатих роках 20. вику Йозеф Штолц. Прилог ше закончує з інформацію о варієтетах русинського язика у Словачкій, Польській и Україні з констатацио же його стандартизація найдошліднейша у нас.

Ключни слова: руски язик, словацки язик, Еуген Паулини, Йозеф Штолц, Габор (Гавриїл) Костельник, кодифікація, варієтети русинського язика.

Рускей лінгвістичній явносци у Войводини недосц познати Еуген Паулини, хтори ше, медзи іншим, занімал з преучованьом исторії словацького літературного язика од початку по нешка. Його монографія *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť* обрабя дзепоєдни літературни язики хтори ше хасновало у Словачкій. Почина зоз старославянським періодом, после хторого шлідзело хасноване латинского язика у церковных кругах, док обычни людзе бешедовали на народним язiku. Окремну увагу у кніжки заслужує матерія о формованю словацького народу и його літературного язика. Дialectna розведзеносц, яка виражена у веліх заходнословашких, штредньословашких и восточнословашких бешедох, виражела ше и у хаснованю домашнього язика при гражданстве починаюци од 14. вику.

За русинистику интересантне поглаве *Културни язики словацкого народу od 16. по 18. вік*. Окрем ческого язика з найдлугшу традицию, Еуген Паулини бешедує о культурним штредньословашким язiku, культурним заходнословашким язiku и культурним восточнословашким язiku. По авторови, з культурного заходнословашкого язика ушлідзела при концу 18. вику Бернолакова язична кодифікація, а на культурни штредньословашки язик ше операл при кодифікації нешкайшого словацького літературного язика Людевіт Штур.

У вязи зоз ситуацию у восточній Словачкій, у кніжки ше наводзи же тамтейши кальвінисти од половини 18. вику почали як літургийни язик хасновац земплински діялекти. Обрядни кніжки друковані у принципе з мадярским правописом. Язик не стандартизовани, та го чежко правилно реконструовац до поєдиносцох. По Паулинийови, причина за хасноване домашніх діялектох у

восточнай Словацкай при калвинистох у 18. вику у тим же нэдосц одомашнени чески язик хаснованы за літургійни потребы у восточнай і штреднай Словацкай при протестантох. У 19. вику, у чаші штурковых народнапросвітительских тэнденций, треба спомніц же Ян Андращик на шарышкім діялекту написал антиалкоголичну брошуру *Šenk pa'lenčeni* (1845), хтора обявена у даскељах виданьох, а на словацкім літературным языку ю відал Михал Мілослав Ходжа. По Паулинійові, коло половки 19. і на початку 20. вику на шарышкім діялекту відавані за обычних людзох рижні книжкі, окреме календар, а друковані і учебнікі за основні школи.

Тот вірівок з часопису *Наша застава* – хтори вишол 1907. року:

„A žebi som še švetľe a rozumne vislovil, naš cil' ňe je inši, jak narod šarišski od všickich falečnich prorokoch ochraňic a ošľebodzic. Mi sme gázdove, oreme, ſejeme, žneme a chvalíme Boha, ked nam požehnanu urodu udzeľi, mi aňi Russi, ani Moskale, aňi Svatopluci bic ňechceme.“

За пропагандны потребы відавані при концу Першой швейцарской войны на восточнословацких діялектох рижні летки. Драга од діялекту гу літературному рускому языку фінализована з граматику Габра Костельника, наглашую Еуген Паулини. У Паулинійовій книжкі дати и насловни бок Костельниковій Граматики, вірівок з неї и іще два рускі тексти. Автор припознавав автохтоносц руского літературного языка и поглаве закончує з констатацией (б. 158): „До того літературного языка предзерно сербски слова, а у остатнім чаše и українізми. Наставане того літературного языка у народзе треба поясніц з тим же у чаše одходу його припаднікох на Долню жем... не застала их у Земплине словацка народна інтеграція. Прето при формованю національней свідомосци постала релевантни фактор грекокатоліцка вира (руска вира, стара вира), хтору мали іще у Земплине, ідентичну зоз сушедними Українцами.“

Іншак, Еуген Паулини бул после 1945. року два раз з Йозефом Штолцом у Войводині преучовац язик и бешеди тутейших Словацох, та є добре упутени до тей проблематики. Баржей бул унапрямлені на преучоване літературного языка, а Йозеф Штолц ше занімал з діялектами и написал монографию *Rec Slovákov v Juhoslávii* (Бешеда Словацох у Югославії, 1968). Гоч перше плановал положиц до книжкі и русински бешеди „як восточнословацкі діялекти шарышско-земплинского типу“ (Штолц, 1965, б. 337), од тей думки одступел. У часопису *Nový život* 4/1965 на наведзеным боку констатує же до тих крайох Руснаци почали приходзиц, як и Словаки, коло половки 18. вику. У вязі з формованьом рускей національносци Штолц наглашую же ше у Войводині зишли римокатоліки, евангелисти, реформовани калвінисти, православни и грекокатоліки, з котрих найменей заступени праве грекокатоліки. Праве соціолінгвістични причини допринесли трасованю драги гу рускому літературному языку. Руснаци були, цо ше дотика літургійного языка, найблізши православним Сербом, але як уніяты мали окрему церковну гієрапхію, чий центр бул заходноукраїнски

варош Львов. Як и шицки грекокатоліки у восточній Словацькій і Закарпатській Україні, тоти уніяни тримали же су по вири („руска вера”) Руснаци, Русини, одночасно Руси, гоч бешедую по восточнословакці, гоч по українські, наглашув Йозеф Штолц. Драгу гу осамостойованю руского язика не мож було заобісц. Йозеф Штолц (б. 337) далей бешедує о ситуації по Першій швєтовій війні при Руснацю: „За словацькі літературні язик их ніч не вязало. Одредзене однощене було евідентне лем та церковнословянському як своєму літургійному языку. Од руського і українського язика були oddaleni. И так вибрали власні діялект. Габор Костельник... кодифіковав літературні язик хтори уведзени до школах як наставни язик, до преси і літератури. З тим крохайом ішо грекокатоліки у Югославії дистанціювали од українського і руського язика і указали на факт же ані єден, ані други язик не тримаю за завичайни...”

Русини-історики у Сербії ше потвердзели як добри фаховці, док у других жемох почина наукове преучоване русинського язика аж по 1992. року. У тим контексту треба спомніти книжку *Rusiňskyj jazyk*, хтора видата у редакції Павла Роберта Магочія (Ополе 2004, друге видане 2007). З книжки недвомислово шлідзі же русинські літературні язик не єдинствени – характеризую го варіетети. О тим бешедуе і Павел Роберт Магочі у спомнутей книжці на б. 109, дзе наглашув же преламна хвилька бул семінар о русинським язику, хтори отримани у новембре 1992. року. Теди єден стандарт уж бул – кодифіковани руски язик у Сербії (Югославії). Требало кодифіковац русинські язик у Словацькій, Польській і Україні. У книжці дати і новостандардизовані варіетети. Домерковани читатель обачує же кожди варіетет результат дійствовання соціолінгвістичких факторох, же ше медзи собу досць розликую и же просто неможліва кодифікация єдинственного русинського язика.

Література

- Pauliny, Eugen: *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo 1983, 256 s.
- Русинський язик.* (Edicija Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Redaktor naukowy Paul Robert Magocsi.) Opole: Univwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej 2004 (doštampano 2007), 484 s.
- Štolc, Jozef: *O pôvode a rozvoji slovenskej reči v Juhoslávii*. In: Nový život, 17, 4/1965, s. 333-343.

Dr. Michal Týr

EUGEN PAULINY O RUSINČINE

Resumé

V príspevku sú spracované náhlady slovenského jazykovedca Eugena Paulinyho na spisovnú rusínčinu a cesta ku kodifikácii tohto jazyka. Nasleduje Štolcovo vysvetlenie osamostatnenia rusínčiny, najvitálnejšej práve vo Vojvodine. Príspevok sa končí zmienkou o varietách rusínčiny na Slovensku, v Poľsku a na Ukrajine.

Dr Mihal Tir

EUGEN PAULINI ABOUT THE RUTHENIAN LANGUAGE

Summary

In this paper are treated the standpoints of the solovakian linguist Eugen Paulini, concerning the literary ruthenian language and the path to the codification of this languade. Thereto follows the explication of Stolz about becoming independent the ruthenian language which is the most vital just in Vojvodina. The finish of the paper refers to the note about the diversity of the ruthenian language in Slovakia, Poland and Ukraine.

Мр Гелена Медеши, др Юлиян Рамач, Мария Коциш Гаргаї, Власта Венчельовски, Ирина Гарди Ковачевич, Блаженка Хома Цветкович, Наталия Рамач, др Оксана Тимко Дітко, мр Анамария Рамач Фурман и Ирина Плауга на сходзе

Др Юлиян Рамач

ПРАВОПИСНИ ПРОБЛЕМИ У РУСКО-СЕРБСКИМ СЛОВНІКУ

Писане присловнікох ведно и окреме

Абстракт: При закончованю Руско-сербскога словніка (Нови Сад, 1910) требало розшириць и веци правописни правила, хтори з Кошишовим *Правописом руского язика* ище не були до конца розробени. Найвекши проблемав автором Словніка представляло писане словох, преважно присловнікох, ведно и окреме.

Ключни слова: Руски язик. Правопис. Лексикография. Писане присловнікох ведно и окреме.

При писаню словнікох, по правилу, як окремни одредніци ше обрабатываю лем слова хтори ше пишу ведно, як єдно слово. Винїмки ше ридко правя. Єден з винїмкох напр. мame у Словацко-русийским словніку. У нїм находиме одредніцу *materina dúška* „мацерова душичка” (квеце). Як окремну одредніцу авторе тот вираз положели прето же ше прикметнїк *materin* не хаснє у сучасним словацким литературним языку, а ридко ше хаснє и слово *dúška*. Кед би ше хасновало слово *materin*, вец би под тоту одредніцу бул обробени и ботанічни термин *materina dúška*. Так як цо ми под одредніцу *мацерин* обробели и термин *мацерова душичка*:

мацерин -а -о, мн. -о оп. **мацеров**; □ ~ **душичка (душка)** ж. бот. мајчина душица...

Писане словох ведно и окреме у других славянских язикох нормоване з правописнima правилами. Понеже писане тих словох у нашим языку не вше нормоване до конца, авторе Словніка при даєдних групох присловнікох були у дилеми як их писаць: *набелаво* чи *на белаво*, *направо* чи *на право*, *нашедзаци* чи *на шедзаци* итд. А туту першу дилему такой провадзела друга дилема: чи тоти исти присловнікі у Словніку писаць як самостойни одредніци (кед же бизме их писали ведно):

набелаво присл. плаво; плавом бојом

направо присл. надесно, удесно, десно

нашедзаци и **нашедзацио** присл. седећки, седећке ....

Чи их, з другого боку, обробиць под даєдну компоненту як їх состойну часцу. Напр. *на белаво* под одредніцу *на* або под *белаво*:

на прим. I з ген. ..... II з акуз. 1. ..... 7. означає способ дії .....; б) як часц присловніцких виразох: **офарбиц на белаво (на било, ... итд.)** обојити плаво (бело, ... итд.)...

белаво присл. плаво; **на** ~ присл. плаво; плавом бојом

Тиж так **на право** под **на** чи под **право**, **на шедзаци** под **на** або под **шедзаци** (кед же бізме их писали окреме) итд.

Цо ше дотика лем Кошишовага Правопису, при наведзеных двох групох присловнікох бі не требало буц дилеми. У параграфу 33. М. Кошиш цалком ясны: *Зложени присловнікі ше пишу ведно...* А у истым параграфу под 1. предлужує: *Зложени присловнікі з применовніка и присловніка: поталь, одразу, докля, одкаль, одкеди* итд. По тим правилу у Словніку зме ведно писали векшину руских на тот способ зложених присловнікох: *довисока, догоре, додалека, докрива, зблізка, здалека* и др., як и присловнікі зложени з применовніка и меновніка: *добока, напредок, назадок* и др.

Значи, и приклады хтори зме горе наведли требало би, по тим правилу, писац як єдно слово: *набелаво, направо, нашедзаци* итд. Проблем ту други: другу часц тих присловнікох *белаво, право, шедзаци* и др. не хаснуєме як самостойни присловнік. Поправдзе, форми *белаво, право* хаснуєме под уплівом сербскага: *офарабиц белаво < серб. обојити плаво, скруциц право < серб. скренути десно*). А форму *шедзаци* хаснуєме лем як дієприсловнік, не и як присловнік, напр. гуториме *пиши шедзаци за столом*, але не гуториме *задримал шедзаци* (гуториме *задримал на шедзаци*). Значи, присловнікі типа *на белаво, на право, на шедзаци* не виведзены з применовніка и присловніка. Прето зме таки случаі не могли подвесц под параграф 33, ч. 1. Кошишовага Правопису. Присловнікі виведзены зоз *ліво* и *право* подведли зме заш лем под Кошишовага параграф 33, бо вони ше у даедних славянских язикох тиж пишу ведно: у словацким *naľavo, napravo*, у сербским *налево, надесно* (з тим же у сербским исную и форми без *на: лево, десно*), у українским *уліво, управо* (у польским ше вони пишу окреме: *w lewo и na lewo, w prawo, z чого видзиме же правописни правила у ўдним языку* не лем ствар даякей логики, але и ствар дагварки).

Остало нам, значи, ришиц писане присловнікох групох *на червено* и *на шедзаци*.

По якимшик неписаним правилу, нашо авторе тоти два групи присловнікох звичайно пишу окреме. А при нормованю правопису одн. одредзованю правописных правилох ёден з важных принципох хтори ше уважує то *принцип превладающего хаснования*: як єдно слово або форму векшина авторе *спонтано* пишу, так його писане треба же би прилапели и нормователे литературнаго язика. Прето зме ришили, и по совите др Александра Дуличенка, присловнікі типа *на белаво* и типа *на шедзаци* писац окреме и хасновац их у Словніку як окремни одредніцы. Так у Словніку маме:

на белаво присл. плаво; плавом бојом ....

на било присл. бело; белом бојом

на червено присл. црвено; црвеном бојом ....

Тиж так:

на лежаци и на лежацо присл. лежећке, лежећки
на стояци присл. стојећи, стојећке, стојећки
на шедзаци и на шедзацо присл. седећки, седећке ....

У словацким језику присловници типа *на белаво* пишу ће окреме, а у словњикох су обробени под применовником *na*: *zafarbiť niečo na červeno* (*na modro* и под.). Присловници типа *на шедзаци* у словацким маю форму без применовника: *ležiačky, stojačky, sediačky*, у українским з применовником и без применовника: *стояч(к)и и навстоячки, сідячи и навсідячки* (форми виведзены з применовником *на* пишу ће ведно).

Исти проблем, але лем лексикографски, мали зме з присловніками типа *по руски, по сербски, по пански* и др. То не је правописни проблем, бо шицки нашо авторе таки присловници пишу ће окреме, јак два слова; М. Кошиш их у Правопису не спомина, а кед би их и обробел, вироятно би препоручел писац их ће окреме. Тоти присловници, медзитим, не зложени, јак присловници у предходних пасусох, зоз *применовника и присловника*, але зоз *применовника у функції присловника и прикметника*. Їх зме, значи, у Словнику могли обробиц лјубо под применовником *по*, лјубо под прикметніками *руски, сербски, пански* и др.

по прим. .... III .... 2. означує способ дії .... 6) по мадярски мађарски; на мађарском језику; **по немецки** немачки; на немачком језику ....

руски -а -е 1. русински; ..... □ **по ~ присл.** русински

Под применовником *по* зме тоти присловници и обробели. Але обробени под применовником *по* або под прикметником *руски, немецки* и др. тоти присловници оставаю „страцени”. Їм у словнику припада ровноправне место з другима присловніками. Прето зме и тоти присловници у Руско-сербским словнику обробели јак окремни одредніци (Надпомнеме ту же ће у українским и русийским језику даєдни присловници з тей групи пишу јак окремни одредніци, але зоз смужку медзи *по* и *прикметником* (у українским језику јак народни форми): укр. *по-російському, по-партийному, по-українському, рсй. по-русски, по-партийному, по-украински.*):

по мадярски присл. мађарски, на мађарском језику; на мађарски начин...

по пански присл. господски, као господин (господа); **вони жио по пански** они живе господски

Таки способ писаня одредніцох у Руско-сербским словнику представя винімок у славянской лексикографиї. Як зме гварели на початку, у словњикох славянских язикох одредніци ће по правилу пишу јак једно слово.

Литература:

Д. Коллар и др., *Словацко-русский словарь*. Москва - Братислава, 1976.
 Микола М. Кошиш, *Правопис руского языка*. Покраїнски завод за видаване учебнікох, Нови Сад, 1971.
Українсько-російський словник. За ред. В. С. Ильїна. Вид. „Наукова думка”, Київ, 1971.

Др Јулијан Рамач

ПРАВОПИСНИ ПРОБЛЕМИ У РУСИНСКО-СРПСКОМ РЕЧНИКУ

Писање прилога заједно и одвојено

Резиме

Код писања речника, по правилу, као посебне одреднице се обрађују само речи које се пишу заједно. Изузети су ретко праве. Писање речи заједно и одвојено у другим словенским језицима нормирано је правописним правилима. Пошто писање речи у нашем језику није увек нормирано до краја, аутори Речника су код неких група прилога (*на белаво; на шедзаци*) били у дилеми како их писати: заједно или одвојено? Ову дилему одмах је пратила друга дилема: да ли ове исте прилоге у Речнику обрадити као самосталне одреднице или их обрадити под неком њиховом компонентом као њиховим саставним делом.

По параграфу 33, бр. 1. Кошишевог Правописа прилози сложени од предлога и прилога пишу се заједно. По овом правилу аутори Речника писали су већину русинских на овај начин сложених прилога: *довисока, догоре, зблізка, здалска* и др. Значи, по истом правилу, и примере *на белаво, на шедзаци* требало је писати као једну реч. Међутим, други део ових прилога *белаво, шедзаци* и др. не употребљавамо као самосталан прилог (осим под српским утицајем); а облике типа *шедзаци* употребљавамо само као глаголске прилоге. Због тога такве случајеве нисмо могли подвести под параграф 33, бр. 1. Кошишевог Правописа. Уз то, русински писци ове две групе прилога, не водећи рачуна о наведеном правописном правилу, обично пишу одвојено. А код нормирања правописа један од важних принципа који се уважава је *принцип мајоритета*: како једну реч или облик већина писаца пишу, такво његово писање прихватају и нормирачи књижевног језика. Зато смо решили прилоге типа *на белаво* и *на шедзаци* писати одвојено и обрадити их у Речнику као посебне одреднице.

Исти проблем, али само лексикографски, аутори Речника су имали са прилозима типа *по руски*, сложеним од предлога *по* и *придева*. И њих су обрадили као посебне одреднице написане као две речи. Такав начин писања одредница у Русинско-српском речнику представља изузетак у словенској лексикографији.

Dr Julijan Ramač

ORTHOGRAPHY PROBLEMS IN RUTHENIAN-SERBIAN LANGUAGE

Joint and separate writing of adverbs

Summary

While writing a dictionary, according to the rule, only words that are written jointly are only the words being processed as special entries. Exceptions are made rarely. Joint and separate writing of words in other Slavic languages is regulated by the orthographic rules. Since the writing of words in our language is still not completely regulated by the rules, the authors of the Dictionary were in dilemma, with several groups of adverbs (*на белаво; на шедзаци*), how to write them: as joint or separate words? This dilemma was followed by the other dilemma: whether to process the same adverbs in the Dictionary as independent entries or to process them under one of their components as their constituent part.

According to the paragraph 33, number 1 of Kočiš's Orthography, adverbs composed of adverbs and prepositions are written as joint words. According to this rule, the authors of the Dictionary wrote most Ruthenian complex adverbs such as: *довисока, догоре, зблізка, здалека* etc. It means that according to the same rule also examples: *на белаво, на шедзаци* should be written as one word. However, the other part of these adverbs *белаво, шедзаци* and other, we do not use as an independent adverb (except under the Serbian influence); and the forms *шедзаци* we use as verb adverb. Because of that such cases could not be listed under the paragraph 33, number 1 of Kočiš's Orthography. Besides, Ruthenian writers of these two groups of adverbs, not taking this rule into consideration, usually write them as separate words. When setting the orthography rules, one of the important principle being taken into account is *principle of majority*: how the form or a word is written by the majority of writers, such a writing is accepted by the experts who set the rules in the literary language. That is why we decided to write adverbs *на белаво* and *на шедзаци* as separate words and to treat them in the Dictionary as a separate entries.

The same problem, only in the field of lexicography, had authors of the Dictionary with the adverbs *no руски*, which is composed of the adverbs *no* and *adjective*. They were also processed as a separate entries written as two words. Such way of entry writing in Ruthenian-Serbian language represents the exception in Slavic lexicography.

Др Оксана Тимко Дітко

ПРИСЛОВНІКИ У РУСКИМ ЯЗИКУ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ПОХОДЗЕНС, ПРЕМЕНКИ

Абстракт: Ціль виглядовання аналіза структури системи присловнікіх у руским языку. Облапени двасто прилоги зоз цильом класифіковання и анализовання количества формох, способу твореня и продуктивносци дзепоедных моделох и паралелох.

Ключни слова: присловніки, виведзены слова, творене словох, пожички, архайзми, диялектизэм.

По своёй структури присловнікі рижнородни, а вшеліяк су файта словох котра ше медзисобно найвецей ше, у першым шоре по походзеню, то файта словох котра могла буц створена зоз найвекшого числа других файтох словох (зоз меновнікох, прикметнікох, заменовнікох, числовнікох, діесловох, присловнікох..). Можеме их подзеліц и на прости, зложени, на означающи и обставиново. Вшеліяк перша анализа присловнікох мала бы рушиц од ёх походзеня. Розликую ше першобутни присловнікі, общеславянски, котрих ест мало. Найвекша часц створена уж на основи каждого языка окреме. За нас интересантно преанализовац яка структура нашей системы присловнікох. За келі з ніх можеме найсц паралели у бешедох Горніцы, а келі зме створели уж по приселеню.

Количество присловнікох у бешеди вельке, а створени модели твореня допушую непрерывне творене новых словох. На основи вецей як двасто присловнікох котри зме виписали зоз наших граматикох и Руско-сербского словніка зробена анализа ўх походзеня. Ціль виглядовання анализовац стабільносц и продуктивносц тей файти словох.

Класифіковали зме их спрам файти словох од котрэй су створени и знука каждой групи зме преанализовали количество формох, способи твореня, продуктивносц дзепоедных моделох и паралели котри зме пренашли зафиксавани у бешедох Закарпатя и Восточнай Словачкей.

1. Присловнікі меновніцкого походзеня. Прости меновніцки присловнікі у нас практично нет, и скоро шицки вони окаменені форми трох припадкох. За шицки можеме найсц потвердзеня у українских бешедох Закарпатя.

Номинатив-акузатив представени лем зоз присловнікіками **вонка** (вънь – ка, за розлику од Закарпатя у нас ше хаснует лем форма зоз суфіксом –ка, ягод и у подобных формох истого моделу твореня – дзешка, нешка, нука, зблізка), **окрем**, **раз, нєраз, вечар, рано** (адвербіялизовані меновнік **страх**, предикатив **чкода**).

Генитив без применовнїка зачувани лем у присловнїку **вчера**.

Датив-локатив зачувани у присловнїкох **горе**, **долу**, **дому**. Зоз форми локативу меновнїка **домъ** вироятно створени присловнїк **дома**.

Найпродуктивнейши, не лем у нас, але и у закарпатских бешедох, указал ше инструментал. Приклади заєднїцки: **бегцом**, **боком**, **боком-боком**, **задком**, **крижом**, **криста-крижом**, **концом**, **нароком**, **плязом**, **предком**, **цалком**, **часом**... Часц присловнїкох як **нароком**, **цалком**, у закарпатских бешедох єст их и вецей, уж не маю меновнїки з котрих походза.

Численшу группу меновнїцких присловнїкох творя тоти котри настали през лексикализацию применовнїцких формох.

Форми генитива зоз применовнїками:

до: **додня**, **додолу**, **доокола**, **дополадня**;

з: **зблїзка**, **збоку**, **зверху**, **звечара**, **здалска**, **спочатку**;

од: **одзадку**, **одпредку**, **одтераз**;

за: **задармо**;

на: **навиру**, **навики**, **набок**, **навечар**, **наволю**, **наглас**, **назад**, **на жиму**,
на яр, **напамят**, **наполи**, **напредок**, **нараз**, **нарано**, **на шміх**, **нарок**, **насильу**,
наспак, **начас**, **начудо**...

Форми инструменталу меновнїкох зєдновали ше з применовнїками:

горе: **горезначки**. За други виведзени форми як **горебздом**, **горездном** не нашли зме паралели на Закарпатю.

на: **нароком**;

над: **над раном**.

Даскельо присловнїки створени од форми локатива меновнїкох зоз применовнїками **на**, **по**, **при**, **у**: **наполи**, **пополадню**, **вжиме**, **вяри**, **влєце**, **вноци**, **влонї**, **вشنенї**... **назадку**, **наконцу**, **напредку**.

Не нашли зме потвердzenia за форми **воднє**, **вчас**.

2. Присловнїки прикметнїкового походзення. Найпродуктивнейши модел твореня то деривати нечлених прикметнїкох штреднього роду у форми номинатива на -о: **блізко**, **бридко**, **брудно**, **вично**, **гамишно**, **ганбліво**, **гладко**, **глупо**, **густо**, **давно**, **далеко**, **дармо**, **даремно**, **драго**, **дробно**, **жалосно**, **захрипнуто**, **явно**, **ясно**, **криво**, **курто**, **лєгко**, **мало**, **мешачно**, **мокро**, **мудро**, **моцно**, **несподзивано**, **оштро**, **пешо**, **полно**, **подло**, **прикро**, **просто**, **позно**, **посно**, **рано**, **ридко**, **скupo**, **слабо**, **шлізко**, **шлебодно**, **смачно**, **смутно**, **сухо**, **шмелю**, **шмишно**, **тайно**, **твардо**, **точно**, **туньо**, **хмарно**, **худобно**, **цепло**, **цихо**, **чесно**, **чудно**, **швидко**, **широ**... Гоч зме не нашли паралели и у продуктивносци модельох, т.е. у нас звичайни способ твореня часто таки яки на Закарпатю ридки, лёбо наспак, тот модел зоз суфіксом -о єднак продуктивни у шицких анализованих бешедох.

Семантика тих присловнікох углавним одвітує общеукраїнским лексемом, але єст даскельо приклади дзе праве семантика указує на походзене з других славянских язикох: **рано, розлично, шлебодно, твардо.**

У руским языку єст присловніки котри створени од меновнікох неславянского походзеня: **бивно, бизовно**, а заш лем маю паралели и у українских бешедох Закарпатя.

Пожичени уж формовани присловніки: **вельо, кельо, тельо** присутни на Закропатю зоз восточнословацкого, та аж и форма компарації **вецей** пожичена вироятно зоз польского, а присутна є и у лемковским и у закарпатским.

Прикметніков спосаб твореня присловнікох зоз формантам -е, представени углавним у формох поровнаня: **глїбше, красше, лепше, менше, радше**, ма паралели и у закарпатских формох, але у нас єст лем присловнік **помали** зоз формантам -и, яки створени зоз локатива юдини нечлених прикметнікох штреднього роду (добрі, красні, помалі...).

Медзитим, у нас створени модел зоз законченъем -ей: **далей, блїжей, скорей, нїжей, меней...** за хтори зме не нашли паралели у заходноукраїнских бешедох. У нас тот модел продуктивни и по нім ше творя нови форми: **вчашей, фришней...**

И у нас цалком малу групу творя присловніки яки синхронийно випатраю як безсуфиксни основи: **барз.**

Форми генитива прикметнікох найчастейше ше злучели зоз применовніками **до, з, за:** **догола, донедавно, допозно, досито, дочисто, зблїзка, звисока, здалска, злєгка, зліва, знова, зридка, справа.**

Форми акузатива прикметнікох у нас ше злучели зоз применовніком на: **набило, наблїзко, навелько, надробно, наквашино, налєгко, наліво, направо, насухо, начервено, начисто...**

Форми локатива прикметнікох злучели ше з применовніком по: **помали, по людски, по руски...**

3. Присловніки числовнікового походзеня. У тей групи найвецей форми повязаны зоз лексему **раз** (и у значеню числа, и у значеню „дакеди”): **двараз, трираз, штирираз..., вельораз, кельораз, тельораз, нараз, нєраз, дараз, дораз, яграз, одразу, гоч раз...**

Не потвердзены виведзены форми: **доразенки, доразичко,edorazucha** ані у юдини бешеди походзеня.

Лексема **раз**, окрем того, може ше дадавац до шицких порядковых числловнікох: **першираз, другираз...**

И у нас, ягод и у закарпатских и лемковских бешедох три присловніки створени зоз лексикализацию применовніковых формох присловніка **єден:** **доведна, всдно**

За моделом присловнікох **двояко**, **тряяко**, створени и даскельо присловніки зоз заменовнікох **иншак**, **вшеліяк**, **ніяк**, и у нас и на Закарпатю.

4. Присловніки заменовніцького походzenia. Невельку группу творя окаменени безприменовніцькими формами заменовнікох зоз частками лібо без нїх: **вше**, **заше**, **тиж**, **гет**, **гінто**.

Медзи безприменовніцькими формами котри ше хасную у нас треба спомнүц заменовніцькими присловніками **дзе**, **там**, **чом**. Форми заменовнікох зоз применовніками указали ше непродуктивни. Так нечлени заменовнік **къ**, котри ше хаснє за творене присловнікох зоз просторовим (нїгдзе зме не нашли паралели за нашо присловніки **нешка**, **дзешка**, **вонка**, **нука**) и часовим значеньем и на Закарпатю творел: **док**, **покля**, **докля**...

Применовніки **на** и **за** (зоз нї- лібо без ней) поєдновали ше тиж зоз нечлени заменовніком чь: **нацо**, **заци**, **нач**, **зач**, **наніч**, **нінач**, **нізач**... и у нас и на Закарпатю. Ту треба спомнүц и присловнік **навше**.

Поєдноване применовнікох **на**, **за**, **по** зоз заменовніком **ть** у акузативу и локативу дало присловніки **нато**, **зато**, **потим**, **навше**.

Спомедзи суфіксах котри участвовали у твореню присловнікох од заменовнікох видвоює ше давни формант -де: **дзе** (-къ де), **индзей**, **вшадзи**; **кадзи**, **тадзи**, **отадз**. Способ твореня присловніка дзе ше отвера у негаций кед мame **нїгдзе**.

Суфікс -ди (-ды): **теди**, **кеди**.

5. Присловніки дієсловного походzenia. Их нет вельо.

Дакедишнї активни нечлени дієприкметніки терашнього часу у форми женского роду: **брешуци**, **лжажци**, **махаюци**, **плачуюци**, **скакаюци**. Можлїви и форми зоз префиксом на-: **налжажци**.

Даскельо форми: **видно**, **дармо**, **мож**, **не мож**, **треба**, **требало**.

6. Присловніки присловнікового походzenia. У нукашнім присловніковим твореню найактивнейшу учасц вжали префикси и частки:

до-: **доютра**, **довчера**, **донєдавна**, **дотераз**.

з-: **звонка**, **зоднуга**

за-: **задармо**

на-: **набило**, **навелько**, **нагрупо**, **надробно**, **надалеко**,

Ягод и на Закарпатю, и ми за творене присловнікох зоз негативним значеньем хаснєме префикси не- и нї-: **недлugo**, **несскорo**, **нїгдze**, **нїгда**, **нїнач**...

Неозначеносц ознаки виражує ше зоз префиксом да-: **дагдзе**, **даяк**, **дакеди**, **дакадзи**, **дакус**..

Префикс да- ше хаснє у заменовнікох и присловнікох: **дахто**, **даяки**, **дачий**, **дакотри**, **дагдзе**, **даяк**, **нїгда**... Хаснє ше на цалей території Закарпатя

окрем у гуцулских бешедох. Изоглоса формох зоз да- предлужує ше по лемковски бешеди, по бойківски бешеди.

З огляdom на досц значну розширеносц того префиксу у українських дialektox (лемковски, закарпатски и бойківски), а и єднаку давносц фиксації их у словацких и українських писмових памяткох ест теорії же то заєдніцке українско-словацке творене (Дзендульевски, 153). У валалох бліжей при граніци то єдина форма.

У рамикох нукашнього присловнікового твореня хаснуєме постфикс:

-с': **якош, якиш, кадзиш, чомуш, дзеш.**

Суфикс -ой представени лем у присловніку **такой** и у заходноукраїнських и у восточнословашких бешедох.

Суфикс -ка: **вонка, гетка, дзешка, нешка, нука, вонка, якошка...** У нас дзепоєдни з тих присловнікох ані не можліви без суфиксу. Список словох котри ше хасную зоз суфиксом -ка у нас и на Закарпатю не исти, але велі присловніки як у нас, так и у юго-заходних бешедох українскаго язика ше не хаснє без суфиксу.

7. Зложени присловніки. Их ест нєвельо, але су рижнородни: вельораз, вонконцом, голоруч, нїгда вецей, .. криста-крижом (Дзендульевски, 158).

Вельо вецей ест присловнікох, тє. присловніковых формох котри ше ище не лексикализовали.

Направена анализа присловнікох у руским языку дава нам можлівосц заключиц:

Присловніки у руским языку маю свойо продуктивни и меней продуктивни спосobi твореня.

За шицки файти твореня присловнікох пренайдзени паралели у заходноукраїнських и восточнословашких бешедох.

1. Барз мале число присловнікох общеславянски та аж и общеукраїнски, лєбо общесловашки. Векшина присловнікох у руским языку регионални твореня котри ше и нешкя хасную на ограніченим подручу заходноукраїнських и восточнословашких бешедох.
2. Окрем уж принешених, Руснаци у новим окружению творели и нови присловніки. Нови форми творени спрам моделох:
  - a. по уж поставеним продуктивним моделю: койяки, койдзе, койкадзи, койяк;
  - b. зоз калкованьом сербских лєбо горватских присловнікох: очиглядно, прейгмирно...;
  - c. зоз директним пожичованьом сербских лєбо горватских присловнікох: баш, ваздан, догод, наопако, обашка, очайно...
3. Подполну анализу твореня присловнікох у нас ище лем треба зробиц. Руски язик розвил словотворни модели котри у нїм продуктивни,

незовисно о твореню присловнікох у краю нашого походзеня. Ту уходзи, у першым шоре, творене присловнікох прикметнікового походзеня у форми компаратива: вецей, меней... На Закарпатю зафіксованы лем форми вишише, глибше, вецце.. У нас тот модел цалком стабілізованы и досц продуктивні.

4. Присловнікі стабілна файта словох котра ше и през тоти, вецей як 250 роки, одорваносци од зродних бешедох, затримала и барз мало пременела. Пременки котри ше и случовали одвивали ше по уж стабілізованих моделох твореня, так же слово лем о пожичкох котри адаптованы (на рижни спосobi: семантично, лексично, фонетично...) у языку.

Література

- Бевзенко, С.П. Історична морфологія української мови.- Ужгород, 1960.
 Брошиняк, О. Відмінниківі прислівники в українських говорах Закарпаття // Культура українських Карпат - Ужгород: 1994 - Б. 584-591
 Верхратский, И. Про говор галицких Лемків. - Львів: НТШ, Т V, 1902
 Верхратский, И. Говори з наголосом движимим. - Львів: НТШ, ч.1., 1899
 Верхратский, И. Говори з наголосом сталим. - Львів: НТШ, 1901
 Дзендерівський, Й.О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. – Київ: Наукова думка, 1969.
 Історія української мови. Морфологія, Київ: Наукова думка, 1978
 Кошиц, М. Граматика руского язика I. Фонетика, морфологія, лексика. - Нови Сад, 1974.
 Панькевич, І. Українські говори підкарпатської Руси і сумежних областей. – Прага, 1938
 Пискач, О.Д. Відприкметникові прислівники українських говорів Закарпаття, утворені суфіксальним способом // Ужгород: Філологічні обрї, вип.1, 1995 - Б. 97-101
 Пискач, О.Д. Прислівники в гуцульських і бойківських говірках (порівняльна характеристика) // Українське і слов'янське мовознавство. Міжнародна конференція на честь 80-річчя професора Йосипа Дзендерівського - Ужгород: 2001 – Б. 423-425
 Рамач, Ю. Руска лексика - Нови Сад, 1983
 Рамач, Ю. Граматика руского язика. - Београд, 2002. р.
 Чучка, П.П. Прислівники старожитного периферійного говору // Науковий вісник Ужгородського університету, Філологія, 3, 1998, стр. 33-40

Dr Oksana Timko Đitko

**PRILOZI U RUSINSKOM JEZIKU:
KLASIFIKACIJE, PORIJEKLO, PROMJENE**

Rezime

Napravljena je analiza dvjesto priloga u rusinskom jeziku sa ciljem analize porijekla, tj. utvrđivanje stabilnosti leksiko-semantičke skupine. Analiza je pokazala da su prilozi vrlo stabilna vrsta riječi. Za većinu analiziranih leksema pronašli smo paralele u jugo-zapadnim ukrajinskim, ili jugo-istočnim slovačkim govorima, tj. potvrdili smo da su oni postojali u govoru i prije doseljenja na ove prostore. Nove lekseme su nastale ili direktnim posuđivanjem iz srpskog ili hrvatskog jezika, ili kalkiranjem posuđenih leksema, ili tvorbom posuđenica prema već postojećem modelu koji se pokazao produktivan u jeziku.

Dr Oksana Timko Đitko

**ADVERBS IN THE RUTHENIAN LANGUAGE: CLASSIFICATIONS,
ORIGIN, CHANGES**

Summary

The analysis has been done about two hundred adverbs in the ruthenian language in order to analyse the origin, that is, to establish the stability of the lexical-semantic group. The analysis showed that the adverbs are a very stable kind of words. For the most analysed lexems, we have found parallels to the south-western Ukrainian, or to the south-eastern Slovakian speeches, that is, we confirmed that those were in the speech before the settlement in to these areas. The new lexems have become whether by direct taking over from the Serbian or Croatian language, or by the words by the creation of taken words according to the already existant model having been shown productive in the language.

Др Михайло Фейса

НОВОСЦІ У ЛИНГВОАНАЛИЗІ

(на прикладу приповедки „Давни пайташки” Гавриїла Костельника)

Абстракт: Главни цилі роботи потолковац основи новоформованої методології і аналізовац часово і видово функціоноване конструкції *V-ø* у руским языку. Автор розликує шейсці дієсловни форми (*V-ø*, *V-l*, *V-ц*, *V-ни*, *V-ци* и *V-й*) и дванац дієсловни конструкції. Методологія, формована на сучасних спознаньох славистики и англістики, першираз применена на єден цалосни твор руского язика – на приповедку „Давни пайташки” др Гавриїла Костельника. Результати аналізи представени и статистично цо тиж представя своєфайтову іновацію.

Ключні слова: руски язик, дієсловна система, дієсловни конструкції, морфосинтаксична аналіза.

У першій деценні 21. вика пришло до одредзеного помкнуца напредок у русинистичній лингвистики. Походзаци од предпоставки же дієслово забера центральне место у виречению, увага пошвецена дієсловній синтагмі.

На уровню формалізовання видзелены шейсці продуктивни дієсловни форми у рускей дієсловній системі. Вони символично представени як *V-ø*, *V-l*, *V-ц*, *V-ни*, *V-ци* и *V-й*, а уключени су до шлідуючых дванац дієсловных конструкцийох:

1.	V-ø	
2. а)	V-л	
б)	V-л[+БУЦ-м]	V-л[+сом]
3. а)	БУЦ-л+V-л	бул+V-л
б)	БУЦ-л[+БУЦ-м]+V-л	бул[+сом]+V-л
4.	БУДЗЕ-ø+V-ц	будзе+V-ц
5. а)	V-ни	
б)	V-ни+БУЦ-ø	V-ни+ε
6. а)	БУЦ-л+V-ни	бул+V-ни
б)	БУЛ-л[+БУЦ-м]+V-ни	бул[+сом]+V-ни
7.	БУДЗЕ-ø+V-ни	будзе+V-ни
8. а)	БИ-ø+V-ц	би+V-ц
б)	V-ц+би-ø	V-ц+бим

в)	V-ц +БИ-ø[+БУЦ-м]	V-ц+би[+сом]
9. а)	БИ-ø+V-л	би+V-л
б)	V-л+би-ø	V-л+бим
в)	V-л+БИ-ø[+БУЦ-м]	V-л+би[+сом]
10. а)	БИ-ø+БУЦ-л+V-л	би+бул+V-л
б)	БУЦ-л+би-ø+V-л	бул+бим+V-л
в)	V-л+БИ-ø[+БУЦ-м]+БУЦ-л	V-л+би[+сом]+бул
11. а)	БИ-ø+БУЦ-ø+V-ни	би+буц+V-ни
б)	БУЦ-ø+би-ø+V-ни	буц+бим+V-ни
в)	V-ни+БИ-ø[+БУЦ-м]+БУЦ-ø	V-ни+би[+сом]+буц
12. а)	БИ-ø+БУЦ-л+V-ни	би+бул+V-ни
б)	БУЦ-л+би-ø+V-ни	бул+бим+V-ни
в)	V-ни+БИ-ø[+БУЦ-м]+БУЦ-л	V-ни+би[+сом]+бул

У монографийох *Време и вид у русинском и енглеском језику* (2005) и *Функционоване конструкциј/форми В-ø у преношенију часово-видових одношењуох у приповедкох Гаврила Костельника* (2009) указане на ограниченоци и непрецизноци хаснована традиционалних назвох за дјесловни конструкциј. Так напр. термин *презент* сугерује же конструкција 1 резервована лем за локализоване ситуацијох до сегмента терашњоц (детектуюцого и покритого зоз часовима присловнікими и часовима одредбами *тераз*, *праве*, *у хвильки бешедования* и под.), термин *футур* сугерује же конструкција 7 резервована за локализацију ситуацијох до сегмента будучноц (детектуюцого и покритого зоз присловнікими и часовима одредбами *наютре*, *шилдуюци раз*, *шилдуюцого тижня* и под.), як и же термин *перфект*, на основи тога, обовязково подразумиоє локализоване ситуацијох до сегменту прећлоц зоз конструкцију 2 (детектуюцого и покритого зоз присловнікими и часовима одредбами *позавчером*, *прећлого тижня*, *теди* и под.). Аනї једна з тих асоцијацијох виволаних зоз саму назву дјесловненеј конструкцији не точна. Найвећа неточна перша (напр. *Пишем ци я вчера – прећл.*, а не *тер.*), а недоповедзени шицки три (напр. *Приходзим најутре – не тер.*, але буд.; *Гварел же не пойдзе, и не пошол – не буд.*, але *прећл.*; *Но, пошли зме?* – не *прећл.*, але буд.). Дјесловни конструкцији виражую вельо зложенши одношена од тих хтори сугерую зоз назву, та прето у морфосинтаксичних вигледованьох дата предносц формализованому означавану.

Попри тим, редефиновани дјесловни категорији часу и вида, а запровадзена и нова дјесловна категория акционарт.

Єдно з найвекших нескладаньох медзи теоретичарами категорији часу виволовало медзизаменюване дјесловных формох за преношени реализациї истей ситуациј. Гоч запровадзоване деиктичнога центра завиши од објективней стварносци (односно, субект не выбера час вислова, та час вислова више

об'єктивни), виберане єднай з дієсловных формох дакеди препущене самому субекту. На категорию часу хтора ше дефинуе як граматикализованы вираз локализаций ситуаций до часових сегментох, спрам того, упльиву и об'єктивни и суб'єктивни фактори. Прето и можліве же би два суб'єкты за исту реализацию ситуаций похасновали рижни язычни средства. То случай напр. зоз хаснованьем конструкций *Во* и *Вл* у *Вон гвари ... / Вон гварел ...*, односно *Вл* и *бул+Вл* у *Вона закончела домашню, та ... / Вон бул закончел домашню, та ...*

Термин *акционсарт* до славистики уведол С. Агрел 1908. року, намагаюци ше поцагнуц линию розграниценя медзи лексичними и граматичними значениями дієсловох. Вон гуторел о потреби розликованя двух принципиельно розличних зявенъох – граматичнай категорий вида (*Aspekt*) и окремнай категорий *акционсарта*, хтора не ма граматични вираз, але ше базуе на значеньях як напр. „повторйоване”, „початок” и других значеньях хтори сообщуе дієслово, углавним преіг префиксаций (*Aktionsart*) (по Иванова, 1961: 13). И попри тим же термин *акционсарт* у славистичных виглядованьох прилапени, та ше аж и одомашнел у прекладу як *способи дії* (руськ. *способы действия*), одношенне вида и *акционсарта* веци децений не пояснене и не пришло до ясного роздзельования тих двух язычных зявенъох. У граматикох руского языка Миколи М. Кошиша и Юлияна Рамача запровадзена класификация дієсловох по закончуюcej фонеми инфинитивней основи, першай и другой презентней основи, як и дієприкметніка активнаго, хтору Рамач у сущносці пребера од Кошиша (1974, 99-103).

Критикуюци методологийни блуканя у аспектологийных виглядованьох, видзелели зме три дистинктивны точки за розликоване вида и *акционсарта*: 1. вид одражуе суб'єктивни розлики у спатраню дієсловнай дії т. е. розлики хтори существую у розуму суб'єкта, док *акционсарт* указуе розлики хтори существую у об'єктивним швеце; 2. вид граматична категория, *акционсарт* семантична; 3. факт же ше вельке число *акционсартох* (способах дії) звязуе у обидвох видовых модалитетох указуе же *акционсарти*, у ствари, розлични дієслова, а факт же ше вецина дієсловох може звязиц у обидвох видовых модалитетох без ясней пременки значения указуе же вид одражуе лем различни ниянси у реализациі єдных истых дієсловных ситуаций (Riđanović, 1976: 9).

Понеже ясно oddзелены *акционсарт* од вида, *акционсарт* дефинаваны а вид редефинаваны. У складу зоз сучасніма лингвистичними спознаннями як основні модалитеты категорій вида тримаю ше тотивносц (цалосносц) и атотивносц (нецалосносц). *Акционсарт* хтори представя об'єктивни розлики у природы дієсловнай ситуаций (*активносц*, *стан*, *втворене*, *досягнуце*) дефинаваны на основи комбинаваня трох дистинктивных означень (стативносц, тирваня и цілія). Означене +стативносц указуе на то же ситуация похопена як процес, -стативносц на то же ситуация не похопена як процес; означене +тирване указуе на тирване ситуаций, означене -тирване на одсуство тирваня; означене +ціль и -ціль указую на то же чи ситуация чеки або не чеки гу цілю. Активносці

представяю тип ситуацийох хтори одредзени зоз: -стативносц, +тирване, -циль; стани представяю тип ситуацийох хтори одредзени зоз означениями: +стативносц, +тирване, -циль; витвореня характеризую означения: -стативносц, +тирване, +циль; досягнуца характеризую означения: -стативносц, -тирване, +циль (Novakov, 2005).

По першираз видзелени и три окремні значеня тотивного вида и шейсц значеня атотивного (Фејса, 2005: 126-127). Як окремні значеня тотивного вида видзелююме: 1. конкретно-фактичне, 2. потенциялне и 3. сумарне значене. 1. Конкретно-фактичне значене преноши цалосно спатрену ситуацию як факт (напр. *Сама царица ме ту послала*); 2. потенциялне значене зявює ше кед до вираженя приходзи даёдно з модалных значеньох (напр. *To му премені живот* може буц заменене зоз *To му годно премені живот*); 3. сумарне значене зявює ше з потримовку контекста кед тотивне діеслово преноши суму веций поєдинечних повторйованих цалосних ситуацийох (напр. *Два раз прешол по улічки*). Як заедніцки окремні значеня атотивного вида видзелююме: 1. конкретно-процесне, 2. неогранічено-разове, 3. общефактичне, 4. стасмно-непреривне, 5. потенциялне и 6. огранічено-разове значене. 1. Конкретно-процесне значене преноши поєдинечну ситуацию як нецалосну при чим ше до першого плану кладзе процес реализованя тей ситуациї (напр. *Шедзела на облаку и читала*); 2. неогранічено-разове значене одражує ситуацию як итеративну (напр. *Вжиме часцела свойо товаришки*); 3. общефактичне значене насампредз обезпечує інформацию о тим же до реализованя датей ситуаций вообще приходзи (напр. *Take учел и творел чловек по мену Исус*); 4. стасмно-непреривне значене маме у прикладох у хторих ше преноши непреривна, монолітна реалізация датей ситуаций (напр. *Гваря – живот чече*); 5. потенциялне значене препознаваме як и при тотивных діесловох – з парафразу зоз модалну конструкцию (напр. *Пошивідко будзеце [= сце годни] видзи Сина Чловеческого*); 6. огранічено-разове значене зявює ше при одредзеним контекстуалним огранічованю датей ситуаций хтора ше повторює (напр. *Три раз ци подгривала ёдзене*).

У аналохах потримане и закладане за запровадзованьом дистинкцій об'ективного и граматичного момента бешедованя (Vojvodić, 1989: 103). Об'ективна (звонкаязична, егзистенциялна) хвилька бешедованя у русинистики ше виєдначус зоз граматичну (звонкаязичну, т. е. язичну), та, тримаме, же ю треба розліковац у лингвистичных аналохах. Прибліжно тому як то зробене и з поняцом часу. Предмет лингвистики (у тим случаю синтакси) требала бы буц граматична, а не об'ективна хвилька. Намагаме ше хвильку бешедованя (дакеди хвильку писаня, читаня и ём подобни) вязац за об'ективну, комунікацыйну дію, а хвильку кодифікованя (дeiktichni центр, референцийни центр) за граматичну, синтаксичну цалосц, т. е. за анализу часовых одношеньох у конкретным вислову. Тримаме же за утвердзоване референцийных центрох у сегментох прешлосц або будучносц тиж необходні дeiktichni центр *тераз*, та би за анализу

тэмпоралных одношеньох було хасновите уключоване одношеньох симултаносц (источасовосц), антериорносц (предчасовосц) и постериорносц (послечасовосц), хторы видзелены у рамикох Якобсоновей функционально-семантичней категориі таксис. Прето до спатраня категориі діесловного часу у тей студії уключени и одношэня симултаносци (*сым.*), нашлідованы (*шлід.*) и предходзены (*предх.*).

У лингвоанализи зме до фокуса нашей уваги положили конструкцию *B-ø* (<*V-ø*) насампредз пре ёй специфичносци. Слово о конструкцыі хтора ідентична зоз ёдну з продуктивных формох руского языка. Кед спатриме діесловни конструкцыі руского языка до першого плану вибива и факт же форма *B-ø*, чи як главне діеслово чи як помоцне, ёдина уключена до кождай з дванац видзеленых діесловных конструкций руского языка.

Ми з тей нагоды витворену методологийну основу илуструєме на прикладу першай з публикаваних дзешец приповедкох кодификатора руского языка др Гаврила Костельника („Давни пайташки” у: Костельник, 1975: 13-17). Податки евидентаваны по порядку звязаваня у тексту приповедки.

значи – А2 або А3, тер. общ. повт.
 погніва ше – Т2 або Т3, тер. общ.
 озива ше – А3 або А2, тер. общ.
 вола – А3 або А2, тер. общ.
 нє вола – А3 або А2, тер. общ.
 су (< буц) – А3, тер. общ.
 нє найдзеш – Т2 або Т1, буд. общ., +О
 маю – А3 або А4, тер. общ.
 ø (нє, випущене є < буц) – А4 або А3, тер. общ.
 ø (випущене є < буц) – А4 або А3, тер. общ.
 люби – А4 або А3, тер. общ., +О
 ø (випущене є < буц) – А4 або А3, тер. общ.
 сцекнеш – Т2, буд. общ.
 гвари – А4, тер. общ. унив.
 прайдзе – Т3, буд. общ., +О
 придзе – Т3, буд. общ.
 гвари – А4, тер. общ. унив.
 ма – А4 або А3, тер. общ., +О

Сумарно патраци, конструкция *B-ø* у приповедки „Давни пайташки” зазначена 127 раз. Од того до ней уключени 109 (85,82 %) атотовни и 18 (14,18 %) тотивни діеслова.

Атотовни діеслова найвецей раз (66 раз) преноша стаемно-непрерывне значене (А4, 46,51 %), потым, 58 раз общефактичне значене (А3, 40,55 %), 14 раз неогранічено-разове (А2, 9,79 %) и 5 раз конкретно-процесне (А1, 3,49 %). Значеня А5 и А6 не видзелены у конструкцийах *B-ø*. Потенціяльнне значене (А5) обачене у дзепоєдніх модальних конструкцийах зоз *би* и *M-ø+B-у* (оп. ніжей).

Огранічено-разове значене могло быць видзелене у дзепоечных прикладох зоз неогранічено-разовим значеньем, але у недостатку эксплицітнага ограніччавання часового інтервалу, то зме не зробіла.

Цо ше дотыка часавой локализацыі, конструкціі *AB-ø* реализациі ситуацийох углавным локализую до сегмента терашніосц, або до сегмента прешлосц; конструкция *TB-ø* реализациі ситуацийох углавным локализуе до сегмента будучніосц, або до сегмента прешлосц. Кед слово о модалах, здабува ше упечатак же модалносц локализавана до сегмента терашніосц (у хторым ё установена) і до сегмента будучніосц (у хторым ше предпоставя же будзе важыц), а реализация ситуациіполнозначнага діеслова – до сегмента будучніосц. Вінімок представя наратывне хасноване.

ЛИТЕРАТУРА

- Allen, R. L. (1966), *The Verb System of Present-Day American English*, The Hague: Mouton.
- Авилова, Н. С. (1976), *Вид глагола и семантика глагольного слова*, Москва: Наука.
- Бондарко, А. В. (1971), *Вид и время русского глагола: Значение и употребление*, Москва: Просвещение.
- Comrie, B. (1987), *Tense*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1991), *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Čomski, N. (1984), *Sintaksičke strukture*, prev. B. Jovanović, Novi Sad: Dnevnik – Književna zajednica Novog Sada.
- Дуличенко, А. Д. (1981), „Русинский язык” у: Супрун, А. Е. и Калюта, А. М. (1981), *Введение в славянскую филологию*, Минск: Вышэйшая школа, 132-134.
- Дуличенко, А. Д. (2002), *Кніжка о руским языку*, Нови Сад: Руске слово – Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Фейса, М. (1990), *Английски елементи у руским языку*, Нови Сад: Руске слово.
- Фейса, М. (2005), *Време и вид у русинском и енглеском језику*, Нови Сад: Прометеј – Универзитет у Новом Саду, Філозофски факултет, Одсек за русински језик и књижевност.
- Фейса, М. (2005), „Общи значения категорий виды и акционарта у руским и английским”, *Studia Ruthenica*, 10, 63-94.
- Фейса, М. (2009), *Функционаване конструкций/формы В-ø у преношенню часо-видовых одношеньях у проповедкох Гавриїла Костельника*, Нови Сад: Издавачка кућа Прометеј, Філозофски факултет, Одсек за русинистику.
- Иванова, И. П. (1961), *Вид и время в современном английском языке*, Ленинград: Ленинградский университет.

- Якобсон, Р. О. (1972), *Шифтеры, глагольные категории и русский глагол: принципы типологического анализа языков различного строя*, Москва.
- Кочиш, М. М. (1974), *Граматика русского языка: Фонетика – морфология – лексика*, I, Нови Сад: Покрајнски завод за издавање учебнишкох.
- Костельник, Г. (1975), *Проза*, Нови Сад: Руске слово.
- Надь, Г. Г. (1983), *Лингвистични статтї и розправи*, Нови Сад: Руске слово.
- Novakov, P. (2005), *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura.
- Рамач, Ю. (2002), *Граматика русского языка*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
- Riđanović, M. (1976), *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*, Cambridge, Mass.: Slavica Publishers.
- Шелякин, М. А. (2008), *Категория аспектуальности русского глагола*, Издательство ЛКУ.
- Vojvodić, D. (1989-1990), „Opća sintaksička značenja vidsko-vremenih oblika”, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 29 (19), 93-109.
- Виноградов, В. В. (1972), *Русский язык*, Москва: Высшая школа.

Др Михајло Фејса

НОВОСТИ У ЛИНГВОАНАЛИЗИ

(на примеру приповетке „Давни пайташки” Хавријила Костельника)

Резиме

Аутор разликује шест глаголских форми ($V\text{-}\emptyset$, $V\text{-}l$, $V\text{-}u$, $V\text{-}ni$, $V\text{-}uu$ и $V\text{-}ii$) и дванаест глаголских конструкција. Конструкција V_o је једина глаголска конструкција која је истоветна са формом $V_\emptyset$. Конструкција V_o је једина глаголска конструкција која се не мења у зависности од тога да ли је субјект исказан у реченици или није. Обрађујући тему, аутор, у ствари, обрађује цео русински глаголски систем пошто је форма V_o инкорпорирана у све русинске глаголске конструкције. Уколико форма $V\emptyset$ није инкорпорирана као таква, она је инкорпорирана као *БУЦ*- $\emptyset$, *БУДЗЕ*- $\emptyset$, или *M*- $\emptyset$ / *БИ*- $\emptyset$.

Уопштено говорећи, главни циљ је анализирати временско и видско функционисање конструкције V_o у русинском језику у причама Хавријила Костельника, који се сматра основополагачем русинског језика.

Први пут је редефинисана методологија примењена на конкретан лингвистички материјал русинског језика. Анализа је обезбедила прве статистичке податке у вези са фреквенцијом било ког лингвистичког лингвистичког феномена у русинистици (нпр. атотивни глаголи – 87,98 %, а тотивни глаголи – 12,02 %).

Резултати студије могу се користити у настави русинског и могу послужити као полазна тачка за даља компаративна и контрастивна истраживања.

Dr. Mihajlo Fejsa

NEWS IN LINGUOANALYSIS
(on the story „Old Friends” by Havriil Kostel’nik)
Summary

The author distinguishes six verb forms ($V\text{-}\emptyset$, $V\text{-}l$, $V\text{-}y$, $V\text{-}nu$, $V\text{-}yu$ и $V\text{-}ii$) and twelve verb constructions. The $V\text{_o}$ construction is the only verb construction that is identical to $V\text{_o}$ form. The $V\text{_o}$ construction is also the only verb construction that does not change depending on whether the subject is expressed in a sentence or not. By treating the topic, as a matter of fact, the author treats the Ruthenian verb system as a whole since the $V\text{_o}$ form is incorporated in all Ruthenian verb constructions. If the $V\emptyset$ form is not incorporated as such, it is incorporated as *БУЦ- $\emptyset$* , *БУДЗЕ- $\emptyset$* , or *M- $\emptyset$* / *БИ- $\emptyset$* .

Generally speaking the main objective was to analyse the temporal and aspectual functioning of the $V\text{_o}$ construction in the Ruthenian language in a Havrijil Kostel’nik’s story who is concidered to be the founder of the Ruthenian language.

For the first time the redefined methodology has been applied to the concrete linguistic material of the Ruthenian language. The analysis has provided the first statistical data concerning frequency of any linguistic phenomenon in the Ruthenian studies (for ex. the atutive verbs – 87,98 %, and the totive verbs – 12,02 %).

The results of this study can be used in teaching Ruthenian and may serve as a starting point for futher comparative and contrastive investigations.

Владимир Бесермині

ЖАРГОНИ ШТРЕДНЬОШКОЛСКЕЙ МЛАДЕЖИ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ (II)

Абстракт: Вигледоване о жаргонах штредньюшколскай младежи у Руским Керестуре ше одвивало у двух етапох. Перша часць представена на 1. научово-фаховим сходзе 2. дзецембра 1993. року, а друга пречитана на 4. научовим сходзе у Новім Садзе, 4. дзецембра 2010. року.

Ключныя слова: бешеда, язік, жаргоні, слова, младеж, школьніе, комунікацыя.

I Уводна часц

Свидомизме же **бешеда-язик-слово** (охарактеризуем тот найосновнейши способ нашей, людской коммуникаціі як лем сцеме спрам вертикали вреднованя) представя моц котра человека на свойх кридлох може дзвингнуц по сами висоты небесней возвисшеноці, алे тиж так и поховац до найглубших цмотох духовнай, чи тілеснай цмоти. Але тиж так знаме же давно потвердзена наменка хаснованя слова як найкомунікативнейшаго медзилюдскаго средства, та и „виврацан” його формох, значеньях и словазлученьях робім на рахунок розваги, комичных ситуацийох, виволованя веселого разположения и тому подобне. И то добрае. Но то характеристичне звичайно за младых, веселих людзох, гевтих котры маю притоку гу дружтвованю, вешелю, радосци, та аж и у одредзеней файти мудросци. А таких людзох было віше и вішадзи, у кождым kraю, у кождым народзе. Здогаднімеш лем Петра Чаловки, Помета, Ніколетини Бурсача, Петрицы Керемпуха итд.

Нешка ситуация иншака. Попри индивидуалных язычно-литературных витвореньях, маме и заедніцкі преплстаня, пребераня, дополньования словох, так же широке хасноване окремнаго способу висловівания твори гевто ѿ ми нешка наволуеме жаргоні, цошка ѿ барз легко стої на ценкей ніткі жартовлівосци, опоросци, та и вулгарносци. До того остатнього зме (на шесце) у тим нашим кратким випитованню не пришли.

Гвариме часто же „язик живе ество”, же є пременліви, же подлегуе рижним „модом”, законітосцом диялектох, аж потамаль покля го кодификация не „зазубадла” и змесци до нёминовных рамикох научковосци.

Та заш лем, тоти пременки „живого ёства” иду барз помали; роки и децени ём потребни же би ше дацо на уровню языка случело, а поготов же би было прилапене, потвердзене, научково кодификоване.

Прето и тото друге вигледоване хаснованя найчастейших жаргонизмох при керестурских гимназиялцох зробене на релативно длугей часовей дистанцы (здогаднёме же першэ реализаване 1992, а объявене у Studia Ruthenici, число 3, Новы Сад, 1992-1993. року).

И до тей роботы уложене вельке доприношэнне праве дакедышніх школьніх школьніх школярох IV класі гімназіі Наташи Шайтошовай и Славка Чапковага, же би ше даёдни неясны поняцца познейшэ ишчэ випитовало, толковало, обрабяло.

Заключене вигледования: Очиглядне же у тей хвильки на (поведзме то так) „валалску младеж” веций не дійствує „городска”, але на шыцких вёдно маю найвецей впліў вязі прэйг компьютера, дзе язык досць віядначены, а часте хасноване англіцизмох з тей нагоды не вжате до огляду прето же то подлога за даяки други випитована.

Поровнуюци предходнне випитоване и обробок тога яничнаго мини ареала (у односеню на обробену популяцию бешеднікох – коло 100), можеме констатаваць же даёдни скорейши твердзеня о обставаню жаргонічных единкох мали свою основу, прето же ёдно число з іх найдземе и у тей часцы випитована (по тэліх роках), даёдни маю або новы формі, або ше дацо у бешеди, поготов „AD-HOC” и дополнюе, и меня.

Тото цо зме з тей нагоды вжали до огляду, то и „старши” жаргонизмы, або „тэди модерні виразы”.

Зявюе ше ишчэ цошка нове: и при школьніх, а віше баржей и при старших присутнне „помоднене” раздзельване и заменёване места складох (арго-бешеда): „о//ча”, „бре//до”, „зен//ба”, „ю//тру” итд; але о тым потым.

II Результаты вигледования-толкования и практичесне, сintаксичнne, хасноване виразох

- дацо **кеса** – дацо безвязнэ, глупе, ніяке („гевтот фильм наисце кеса!”);
- **лова** – динари, пенеж;
- **кінта** – исто цо и лова, лем же то звичайно мало динари, тото цо позаоставало по кишенкох;
- **пукнунц кінту** – виплациц, дац остаток, остац без пенежу;
- **джоняц** – спац;
- **шлякац** – робиц даяку фізичну роботу;
- **маторци (кева и чале)** – родичи;
- **падобранц** – тот цо пришол дагдзе неполованы, „упаднул”;
- **видлаш, видлашиц** – дагдзе вошол (наприклад на свадзбу);

-
- **стафи** – ствари;
  - **кулирац** (**кулиране**), **зевац** – игноровац, игнороване, одпочинуц, не робиц ніч, буц опущени („Не робим ніч зевам”);
  - **кулирай! опущено!** (помали, легко, без проблема, без нервированя!);
  - **буц у фрки** – мац проблем; буц у неприємней, незигодней ситуації;
  - **шляхтац ше** – улізовац ше; пробовац приключчиц ше дагдзе;
  - **факс** – факультет;
  - **набуджене** – дацо превершене (наприклад: пребарз драги шмати, вельо дачого, драги авта, квартелі итд. Найбаржей ше одноши на материялни ствари, дацо прейг мири, штучне ..);
  - **одбиц одваліц ше од живота, буц патосирани (патос)** - барз ше опиц, надрогирац, превершиц у тим смислу;
  - **експер** – екстаза;
  - **трава, вутра, ганджа** – марихуана;
  - **гайба** – хижка, квартель, або дацо подобне;
  - **пейглане** – поврацане од алкоголу; може значиц и циганіц („пейглал цалу ноц”);
  - **пекмез** – дачий младши брат або шестра;
  - **дац корпу, педалу, канту** – одбиц дакого, претаргнуц;
  - **випаліц дакого** – найчастейше ше одноши на легіння/дзивку („охабиц легіння/дзивку на чеканю”, зрадзиц)
  - **стартовац, мывац** – приступиц гу хлапцови/дзивчецу, упознац ше, удварац ше;
  - **контакт** – зрозумиц, знац, раздумовац, заключовац;
  - **претеране, екстра, хаос, закон** – дацо цо барз, барз добре;
  - **прпа** – страх, обаване;
  - **смор** – дацо допите;
  - **смараш (ше)** – допивац ше, буц дакому допито;
  - **смаранс** – допивац ше, препущиц ше допитосци;
  - **френд, пайтос, гары** – товариши;
  - **мобил** – мобилни телефон;
  - **за дж** – задармо, бесплатно (напр: „Достал сом мобил за Дж”);
  - **цимнуц дакого** – здогаднуц дакого на дацо; наволац дакого на телефон; „цимнуц” дакого на телефон, явиц ше дакому;
  - **жвака** – поцилунок, бочкане;
  - **трпац дакого; трпане** – зафрекавац, зезац дакого, „гнявиц”, вишмейовац; зафрекаване, зезане, вишмейоване;
  - **скоцкац ше** – пребарз ше порихтац, прибрац ше за виход до варошу;
  - **заглавиц (з даским)** – буц барз длugo з єдну особу;
  - **комп** – компьютер;
  - **фарки** – фармерки;

-
- **тип, лик, фрасэр** – легинь;
  - **хейт** – мержня;
  - **хейтовац** – мержиц;
  - **здриляц ше** – опиц ше;
  - **здриляни** – напити;
  - **хича** – дацо нагле, хитне;
  - **комирани** – напити;
  - **трациц ше** – збуніц ше, помиліц ше, не контроловац ше;
  - **страцени** – збунасти, помилені, неконтроловані;
  - **забаговац ше** – збуніц ше, неможлівосц здогадованя дачого у датей хвилки;
  - **забаговани** – збунені; исте як и страцени, лем хвильково;
  - **ошива зоз нім** – плянта ше под дійством алкоголу;
  - **нажарти** – напити (старински, алє и тераз ше хаснүе);
  - **факс** – факультэт (давне и часте хасноване);
  - **окинуты, опаліц** – спаднуц на даяким испиту ...

III Приклад хаснованя жаргонох у бешедней форми

Нешка Владо заш спаднул на испиту, цо значи же **пукнул скроз**, а ніч инше ані не заслужел прето же є **тотална кеса**, бо ніч не учел и думал ше лем **шлихтац**. Контал себе же **маторцом** вироятнє спаднє **жимни туш**, а и так є уж у велькай **фрки**, бо пожні зоз лову за **гайбу**. Зачи, треба **пукнүц кинту**, а нет одкадз. Заш лем, ледво чека врациц ше дому и гоч го **пекmez** будзе **смараш**, даяк вон то уж **викулира** и „**успе**” лапац годзину-два да **джоня**. Док рихта **стафи**, **цимнул** го **гари** хтори ледво дочекал да му укаже нови **хаос**, **претерани моб** хтори достал за **дж**, прэто же ше **чале** змиловал и купел му го як дарунок. Владо ше мал познёйше видзиц зоз Ясну, хтора **BTW (BY THE WAY)** муши ше повесц, була **екстра ціца**, гоч му дакус **сметало** кед го **гари трпа** же **баш заглавел** зоз **ню уж сто роки**. Лем же, кед раздума, Ясна ані не випатра так фино кед ше прешлей событи **скроз на скроз одвалела од живота**, бо попила шицок **намештай** и **пейглала** цалу ноц. Но, ридко хто теди и не бул **патос**, алє шицко то **OK**, лем кед **маса не трипuse** превелью, алє **кулира**.

IV Заключене

Интересантне обачиц же ше у обидвох вигледованьох найду исти слова (комирани, страцени, трава, вутра, ганджа, гайба, пейглане итд), алє то лем указуе на факт же даёдни „стабільнейши”, або „моцнейши” жаргонски виразы баржей предзераю до кождодньовей бешеди, а (хто зна) можебуц дараз найду свой место и у научовим, чи литературним верификованим языку. Конечно-

---

едно сигурне: дальши випитованя и поровнованя хаснована жаргонизмох (о хто зна кельо роки) даю вироятно интересантни резултати и то праве на основи тих, за тераз початнїцких, роботох.

Владимир Бесермењи

**ЖАРГОНИ СРЕДЊОШКОЛСКЕ ОМЛАДИНЕ
У РУСКОМ КРСТУРУ (II)**

Резиме

Истраживање о жаргонима средњошколске омладине у Руском Крструу се одвијало у две етапе. Први део је представљен на 1. научно-стручном скупу 2. децембра 1993. године, а други је прочитан на 4. научном скупу у Новом Саду, 4. децембра 2010. године.

Vladimir Besermenji

**LINGOS OF THE SECONDARY-SCHOOL PUPILS
IN RUSKI KRSTUR (II)**

Summary

The exploration of lingos of the secondary-school pupils in Ruski Krstur was developing in two stages. The first part was presented on the 1st scientific and technical meeting on the 2nd December 1993, and the second one was red on the 4th scientific and technical meeting on the 4th December 2010 in Novi Sad.

Ирина Гарди Ковачевич

RUSKA LI TERATURA ZA DZECI

Od tradici< po moderni zem

Abstrakt: Robota u su| nosci prepatrunok avtoroh kotri vi tvoreli dla co tvory literaturu za dzeci na ruski m yzi ku, odkedi w normovani ta po nwka. Za ka` dogo avtora dati osnovni harakteristiki togo co napisal i hronolo}iy w prehodu istej od tradici< po moderne, su~asne.

Klx~ni slova: Li teratura za dzeci, poezi y, proza, tradi ci y, di daktika, su~asne, moderne, dzeci nski { vet.

Ked bi { e pravel }raf i kon rozvox ruskej li teraturi za dzeci, von bi na sami m po~atku ru{ el zozkus vi s{ ej pozi ci<od tej z kotrej bi ru{ al graf i kon rozvox { i ckej ruskej literaturi pi sanej na normovani m ruskokeresturski m yzi ku. Medzi ti m, treba nagla{ ic `e nasampredz pre uti li tarsosc li teraturi za dzeci (obrazovni, vospitni i naci onalni potrebi) bona go~ startovala z relati vno vi sokogo urovny tedi naj su~asnij { ih tvor~ih cekoh, dlugo { e zatri mal a na ti m po~atni m urovnx. Za tot ~as li teratura za odrosnuti h, katra na po~atku bul a obracena }u pre{ losci i starodavni m model om, nwpreri vno napredovala. Na nx { e odno{ i u teori<li teraturi u` pri lapene pre{ ve~enw, `e rozvoj ruskej literaturi bul po{ vid{ ani, `e { e ponaglylo `e bi { e lapelo kro~aj zoz tedi xgoslavynsku literaturu, odnosno, a` zoz evropsku i { vetovu, }u ~omu { e namagal a spomnuta. Toto { e udalo u per{ im { ore poezi< i to tej co x pisali tedi i | e mladi povoj novi poetove. Voni { e zyveli u literaturi tedi ked { e nwpreri vno zvez{ ovali mo` l<osci obyvjo vany, ta to dalо li teraturi zalwt u pozni h { ej dze{ ati h odnosno sedemdze{ ati h rokoh. Proza, a poznij { e i drama, co x pisali ruski pisatelw, co { e spatali na pisatelqoh u okru` enx, dosygl a su~asni formi a` pri sami m koncu dvacetogo stol{ti y. Preto `e { e ostatn<roki zyveli ozbi lqwj { i teksti yk co to romani, kn<ki z teori< ta i kritiki, mo` konw-no povesc `e { e ruska literatura kompletne verifi kovala, ked `e { e zanwdzba `e literaturnej kritiki okreme hibi.

O dzeci nskej literaturi okremni i kompletne roboti, okrem pri godni h i olwgko ar}umentovani h pri kazoh, ozda ozbiljni pri stupi an< nwt. Toto co zazna~ene u Ruskej literaturi dr Xli yma Tama{ a zoz 1984. roku i co povtorene u I stori<ruskej literaturi i stogu avtora zoz 1997. roku bul o bi { i cko, ked

bi nwbulo uvodnej stat<I ri ni Gardi Kova~evi ~ u antolo}i <dzeci nskej poezi < „Hmara na verhu topol” z 1990. roku pod nazvu „Nad wdni m mo` l<vi m vi borom: odno{ enw }u sebe”, u htorej napraveni, ked nw i n{ e, golwm popis avtoroh poezi <za dzeci po tot ~as. Tomu co bi scel vi u~ovac literaturu za dzeci mo` u pomognuc i dawdni stat<yk pred-, abo poslesl ovo u vi danqoh kn< koh za dzeci i barz ri dki ogl ydnuca i i | e rid{ i ozbi lqnj{ i prikazi kn< koh kotri i do tedi i od tedi obyveni z literaturi za dzeci.

Zoz togo o~i vi sne `e { e na literaturu za dzeci patrelo yk na co{ ka nwozbi lqne, co { e, takpovesc nw{ ve~i wdnому pi satel qovi ked sce `e bi { e go tri mal o za o literaturi svi domu osobu.

Yk u` povedzene, ruska literatura za dzeci startovala z dosc vi sokogo urovny, bo { e wj avtore nwun~mal i pri poznac `e { e spatrax na literaturi u okru`enx, a gvti za star{ i h, { l<dzaci modeli ruskogo `ivota, bar`ej { e trimal i ruskej usnej tradi ci < Rozli ka, na ~kodu literaturi za dzeci, nastala tedi ked { e o nwj tvor~o ostal i starac uglavni m u~i telwi nastavn~ki, a toti { e sceli bar`ej af i rmovac, abo buli { ir{ e obrazovani, ambi ci ozni, pre{ li na literaturu za odrosnuti h. Toto co { e pisalo za star{ i h { e pozbuvalo obovyzki buc vospitni i obrazovni, i vona u tej { lwbodi odkrivala novi tematski i formalni prostori.

Uglavni m, mo` povesc `e { e deceni ymi u ruskej literaturi za dzeci ~uvstvoval a di dakti ka, moral ne pou~ovanw i pestovanw stereotip poh kotri { e u` vecej nwskl adal i zoz su~asni m` i votom na{ i h lxdzoh, ta i ~h dzecoh. Totu dragu od tradi ci < po moderne u literaturi za dzeci po ruski naj lwp{ e mo` { l<dzi c na~i { lxxci wj tvori telqoh i analizuxci ~hdla.

U` rodona~aln~k ruskej literaturi, dr Gavri~l Kostel qni k, pisal i za naj mlad{ i h ta tak nw lwm` e ukazoval yk mo` bogato pisac na yzi ku kotri normoval, al wi na fakt `e ka` da literatura ked sce mac verti kal u kol o kotrej { e budze dzvi gac mu{ i mac fundament u literaturi za dzeci, bo bez svojih odpo~atku odhovani h buduci h ~i ta~oh i tvori telqoh an~wj nw budze. Pravda `e j ogo pisnqo~ki i pri povedki za naj mlad{ i h vecej tvor~o nw produkti vni, odnosno, na ~h { e nw spatrax toti co teraz pi{ u, al wpravda i toto `e voni i teraz `ix u fundusu tej literaturi i `e { e yk kari~ka trimax za j ogo cal osni literurni opus, kotri po wdnostavnosci i rozuml~vosci bul, a i nw{ ka w literatura za odrosnuti h i lektira za dzeci. Okremew funkci onalni u vi u~ovanx `ridlo vogo macerinskogo yzi ka, pestovanx rodol~xbi vi h i ~lovekol~xbi vi h ~uvstvoh, ta vi ra~ovanx krasni rodnogo krax. Jogo *I dilski venec* i nw{ ka nw mo` zaobi sc u u~enx ruskogo yzi ka, a poetski sliki kotri u n~m vi tvorenii pred sto rokami i nw{ ka max odguka u dawdni h su~asni h ruski h poeti koh.

Cal kom rozuml~ve `e Kostel qni k zoz svox robotu povolal vel~h potenci ylni h i obrazovani h naj bi { e }u nqomu pri dru` eli. Wden z tih bul

u~itelq Ynko Fej sa, kotri { e, nw rahuxci j ogo daskelqo uspi { ni pi snza odrosnutih, od po~atku po konwc svowj akti vnosci zan~mal z dzeci nsku li teraturu i to poezi x. Jogo zasluga ` e luci dno pohopel ` e nwdostatok dobrej poezi < za dzeci po ruski treba nadopol n<c z dobrim viborom i pre{ pi vom togo co tedi bul o naj lwp{ e na serbski m yzi ku z kotrim vladal, yk ugl avni m i { i cki obrazovani Rusnaci. Sam, zoz svox tvor~oscu, na` al q nwzaoral gl**b**{ e i { i r{ e brazdu, vel<j ogo pi sn< nw nad` ili j ogo aktualni prosviti telqni zanos i povolanku na rodol xbi w i pestovanw „ruski h pri kmetoh”: ~esnosc, robotnosc, znanqol xbi y – bo bul i lwm toto: povolanka u formi sti ha i rimi. Za{ lwm dawdni pri kladi zj ogo poezi j <dokaz ` e ked bi { e odorval od potrebi buc peda}o} mogul buc avtenti~ni poeta. Mu{ i { e pri poznac ` e j ogo poeti ku barz dl ugo { l<dzeli i drugi co { e lapali do tej roboti.

Dze{ ka u tim ~a{ e i na istih principoh po~al tvoric i | e wden u~itelq. Bul to Mi hal Kova~, htori u` takoj na po~atku pohopel ` e pisac za dzeci mo` i tak ` e { e pouku skriw ` e bi toto co za dzeci napisane bul o dzecom co lakomnj { e. Ozda mu j ogo talant odkril sposob yk to zrobic, ta pisal pi snqo~ki i pri povedki tak ` e bi dzeci u nvi dzeli co{ ka take yk i interesantne i krasne bavi sko kotre i h dvoj n<sto z bogaci: da im i radosci i mudrosci. Jogo tvor~osc za dzeci polna z~uvstvami, alwi mudroscu i zabavu. Skoro ` e an<wdno j ogo d<lo nw dopi te, nw obraca { e ju dzecku z vi si ni, yk z pal<ku, a ma u sebe { i cko co potrebne za krasne vospiti tanwi mudre nau~ovanw i ked vi patra cal kom previ dne i wdnostavne. Bo, dobri peda}o} zna vi hasnovac li teraturu yk zabavu, co spokusa za lxbopi tl<vu dzeci nsku du{ u, o~aruxci zvuk bren~ka u bavi sku odkri vany, za kotrim na n~eka co{ ka nove. Jogo pi snqo~ki lwgko pametac, u nnwt pruci ka, von nw nakazuw dzecom co max robi c, alwi h unaprymuw ` e bi sami odkrili. Yzi k u j ogo d<lo lwgki, rozuml<vi, melodi~ni, ta mu vel< sti hi komponovani, pri povedki dramati zovani, a dramski sli~ki vi vodzeni.

Yki m Ol eyr pri klad pi sately kotri barz po~i toval tradi ci x, pi sal lwm poezi x. Za n~m ostalo nadosc dobr i pi snqo~ki, okrem toti za naj ml ad{ i h, alwi po pravilu toti dobr i nw tradi ci j ni. Ked { e za tradi ci x tvardo tri ma, Ol eyr ` ertvuwi zmi st i kreativnost, ta dostavame kvazi pi snqo~ku. Ked na nx zabuva, udava mu { e stvoric { vi ` i sli~ki co poru{ ux fantazi x u ka` dej malej glavki. Zvi~aj no to rozbaveni { vet ` i voti nqoh, bavi skoh, { vet u kotrim radosna fameli y i veseli dzeci. Prez toti tematski krugi Oleyr ~asto uspi { no prehodzi vodzeni z folklornim na{ l<dstvom, oplemenenim z osobnim do` i com.

Zbu~i yk nwspodzi vanw ` e vi razno prozni pi satelq (co u na{ ej literaturi nwzvi~aj ne), Ev}eni j M. Ko~i { nw{ ka skoro ` e zabuti, nwt go u dzecinskej lektiri, a` wridko i u u~ebn~koh, peri odi ki, a to vec zna~i i z pametany. Okrem ` e pisal pri povedki soci yl nogo i socrealisti~nogo

zmi stu, vel qo pi sal za dzeci , rumori sti ~no, a` napi sal poteraz wdi ni naukovo-fantasti ~ni roman za ml adi h. Nwzvi ~aj ne i toto `e toti tematski prostori j ogo l i teraturi n~hto nwna{ l~dzel.

I | e wden uni katni tvoritelq u ruskej l i teraturi za dzeci { e nwzaslu` eno mal o spomi na. Sl ovo o basnopi satelqovi [ tef anovi ^akanovi, kotri do { veta l i teraturi za dzeci u` tedi, pred tri cec rokami, uvedol ponyce wdi nstva ~loveka z pri rodu, zakladal { e ` e bi { e pri rodu ~aval o i wj zakoni po~i toval o, ta, ` adaxci obkerovac di dakti ~ni { abl oni moral i zovaný, obdumal pol nu kn~ ku basnoh, po tedi i od tedi nwopovtorl~vi tvor~i opus.

Za{ lwm, naj kompletnej { a i naj kompleksnej { a l i teraturna podoba u ruskej l i teraturi za dzeci Mi kol a M. Ko-i { . Ked bi zme scel i zal apic i na~i { l~c co { icko pi sal, bula bi to skoro `e podpolna l~sti na j ogo d~lo, tel qo bul ri` norodni. I u j ogo pri kladze vi dno `e { e dobra l i teratura nw mo` e dzel~c i `e toto co dobre za dzeci dobre i za i skusnj { ogo ~ita~a. To mo` naj kras{ e vidi c na pi sn< *Maceri pri kudzel~u* htorej { e dzecku zmi st odkri va poverhovo, a` odrosnuti mo` e pohopic { icku filozof sku gl~bi nu togo d~la. U dawni h pri kladoh, za{ , von yk ked bi lwm proboval co i yk { icko mo` vi ra` i c zoz slovami, a` `e zmi st mo` e buc podredzeni formi, odnosno `e pi sny mo` e buc pol na z i skrami duha, pori hтанosci na bavenw, povolanka na vi gwldowanw. Mal xnor u ti h pi snqoh dzekedi rozumel~vi na wdni m urovnx, a ta~nstveni na drugim, co be{ eduwkel qo umetn~cke d~lo mo` e buc pasmovi te. Yk pi satelq pri povedkoh za dzeci von lwgko uhodzel do soci ylni h, vowni h, ta i lxborni h temoh i per{ i nagadal a` i erotiku u ml ade` skej l i teraturi.

Di nami ~na f i }ura ruskej l i teraturi za dzeci Mi ron Budi nski , kotri po~al yk i { icki pi satelwj ogo, povoj novej }eneraci< od socreal i zma, `e bi { e vi kazal yk n~ ni l irski poeta, po vi ~mkovogo pi satel y skazkoh na tradi ci< usnej tvor~osci. Von avtor wdnej z naj kras{ i h pi snqoh ruskej dzeci nskej l i teraturi, *Pismo unuki*, dze bezbolqno konf rontuw dzeci nstvo u { i vi m gorodskim betonu i toto zoz `el wni h pa` i coh po kotri h { e bega za baran~atkom i celytkom. U nj~ nwnarucuxco podcaguw potrebu `e bi { e tri mal o rovnovagu togo co no{ i me z pre{ losci z tim co mame teraz, val al a i varo{ a, pri rodi i tehn~ki.

Vi rnosc }u swo~m ml ade` ski m i deal om Vasi ly Mudrogo ohabel a na hvosce su~asnej l i teraturi za dzeci . Jogo dosygi bul i naj vi s{ i ked { pi val o vi budovi i obnovi , o sol i darnosci i napru` enqoh za lwp{ e xtre, a pi snqo~ki kotri pi sal zvonka ti h vozvi { eni h temoh, ostal i lwm zmi sti u rami koh ri mi , tera{ n~m dzecom nwi nteresantni .

Tu bi trebal o spomnuc ti h pi satel qoh co do l i teraturi za dzeci zabegli , yk co to bul sl u~aj zoz dr Maf tej om Vi naj om, abo { e u nwj an}a` oval i bar` ej po zadatku yk vokaci<, co robel Ynko Rac. Ked `e ml ade` ski roman / l~dom

goluba na nube rahuwme yk li teraturu za dzeci , vec zbi rka pri povedkoh *Kudlak Pudlak ~eka }azdu* uspi{ ne vracanw do dzeci nskej prozi [tef ana Gudaka. Treba pri vi tac i nwspodzi vanw kotre u tej li teraturi napravela poetesa Agneta Bu~ko Papgarga>zoz skazkovi ti ma basnami *St riberni mot ilq.*

@e mo` z ~isleno nwel qo d~~l~~amn vel qo zna-i c, pri kl ad ci hogo poeti Mi rona Kol o{ nyy. Nw budze { i cko co von napi sal zapametane zanav{ e, al w toto co budze zapametane v{ e budze i n{ ake od { i ckogo co drugi pi sal i, a za{ lwm, dzecom bl~~s~~ke, pri lapl~~v~~e - su~asne. Wst u j ogo sti hoh ogromne po~i tovanw dzeckovogo prava buc i n{ aki, `adac nwmo` l~~v~~e, prepoznac budu~nosc yka pri hodzi na pragu trecogo mi leni y.

I Mi kol a Skuban spada do tej }eneraci< kotra dosc dlugo { l~~d~~zel a vi ker~eni dra` ki tradi ci< `e bi posle barz vel qo sti hoh i ri moh vi pi sal { vet u htorim dzecko center zbuwany, { vet u wdnej drugej di menzi< u kotrej dzeci max pravo nw scec odrosnuc, a preto { e nw ~uvstvovac vi novate i potulqne, { vet kotri ponuka nove, i n{ ake. Jogo pi oni rski predzerany u prozi za dzeci po nw{ ka nw do konca verif i kovani, go~ su obyveni pred daskel~ma deceni ymi. Mo` ebuc i prave preto `e { e prave u ti m` anru naj dal wj oddal wl od tradi ci< di dakti ki i strogi h moral ni h pri nci poh. Toto „patrenw bokom”, na { vet odrosnuti h, kotre uvedol do li teraturi za dzeci Kol o{ nyj ovi postal o normal ni dzeckov di skurs, a Dxra Papgarga< go rozvil do pravogo mani ru nwodvi ~atel qnosci .

U` spomnuti Dxra Papgarga> { e u dzeci nskej li teraturi zyvel ked { e u` af i rmoval yk poet i pri poveda~ za odrosnuti h. Toto odredzel o vi soki umetn<cki urovenq takpovesc { i ckogo co napi sal za dzeci, co bulo ysne ked obyvel kn< ku pri povedkoh pod nazvu *Konw* { vet a, z kotrej lgko mogol nastac i roman za dzeci, a vec i zbornk pi snqoh kotri obyvel pod nazvu „*Nw dam svojo roki i kvit* ”. U` z ti m naslovom nayvel konw-ne pretargnuce z tradi ci x u { i cki h j ogo pi snqoh. To konw-ni rozhod z ma~i ~kami i | enytkami u dzeci nskih pi snqo~koh, rozvyzovanw ma{ l<koh i rozplwtanw var}o~i koh, to d` obnuce do labdi , odbi vanwul~zovac { e, buc dobre i posluhne dzecko.

Wdna z per{ i h uspi { ni h pi satel qkoh u ruskej li teraturi za dzeci bul a Mel ani y Pavl ovi ~ova. Mo` ebuc scela buc yk wj hl opski predhodn<ki, ta { e dlugo tri mal a tradi ci< a vecka pomal i, prev` al a pri mat, okreme u poezi< a posle kratkogo ~asu i u kratki h pri povedkoh za dzeci . Wj naj uspi { nwj { i roboti toti dze { e i ndi rektno bavi zoz model ami narodnej tvor~osci pri menxxci narodnu osetenosc na dzeci nsku stvarnost.

Vi n~mkove zyvenw u dzeci nskej li teraturi Rusnacoh to meno Mi rona Kanxha. Von proboval pi sac za dzeci, yk to robet i za odrosnuti h, { i cki fajti li teraturni h robotoh. Pi sal ked trebal o i rodolxbivi i programni pi snqo~ki i pri povedo~ki, dramski sli~ki, a` napi sal i vecej skazki. U { i cki h ti h cvo~h robotoh Kanxh shopni narator, menwj shopni poeta, al w

uspi { ni prenahodza~ nw i tro{ eni h f or moh i temoh, zoz okremni m g umorom i dzekedi provokati vni ma moral ni ma kri teri x mami.

O poezi< za dzeci I ri ni Gardi Kova~evi~ovej dr Xliyn Tama{ u I stori< ruskej literaturi gvarel, okrem i n{ ogo, ` e vona ukazuw okremne porozumenw dzecinskej psi hol o}i< na pragu mladosci, ` e pi{ e pi sn< asoci tyi vnogo ti pu, yk mo` l<vosc nwmo` l<vogo, dze { e stret aabo nai vne odno{ enw}u ` i votu, abo i skustvo usnej literaturi gumori sti~nogo ti pu, abo za{ ef ekt ` ri dl ovogo nadreal izma. U nov{ i m ~aue Kova~evi~ova v{ e bar` ej po{ vecena pi sanx prozi, obyvel a ki< ku su~asnih skazkoh, a predlu` uw vi gl w dovac narodne usne na{ l<dstvo.

Mi hal Rama~ zapl<val do dzecinskej poezi< naoru` ani zoz svo<m vi rtuo zni m hasnovanqom sti hoh i bogatstvom maceri nskogo yzi ka htori okreme pestuw Ka` da j ogo pi snqo~ka pol na zoz etnol o}i j ni ma znakami i mal x nkami za ~ijo tol kovanw su~asnomu nastavn~kovi ruskogo yzi ka potrebna gol w m wdna { kolska godzina. Yk co i Mi kol a Ko~i { , i Rama~ ~asto zmi st i formu tak vy` e ` e treba buc pori htani za i h rozumenw. Po ti m yk do{ l<dno dopatra f urmu i yk vi bera temi, j ogo poezi y vyzana za tradi ci x, a po obracanx }u ml adi m ~i tatel qom zoz pol no po~i tovany, von barz moderni pi satel q.

Prava ~koda ` e Mi hal Si l vester Maka>o svovj poezi< za dzeci, i to barz ri dko i barz ori }i nal no, pi{ e tak ri dko ` e i | e nw nazberal na wdnu { orovu kn< ku. Von odli~no predlu` uw toto co po~al Mi ron Kol o{ ny< al w mo` povesc ` e wyko{ do{ l<dnw{ i pri tri movac { e ruskogo narodnogo duha, nw taki wblagi z dzecmi yk Kol o{ ny< alwwi rozbaven{ i i { mel { i.

Mo` ebuc ` e Si l vester Maka>o svovj poezi< za dzeci duma yk o svovj pobo~nej umetn<ckej dyl nosci, ` e bar` ej veri svoj omu podobovomu d~lu, al w f akt ` e napi sal okrem kn< ki poezi< za odrosnuti h i kn< ku za dzeci, zoz htoru { e upi sal }u i novati vnj{ i m pi satel qom kotri pi{ u po ruski, pri menxxci novi sl ovn~k i poetski vi raz su~asnogo dzeci nstva.

I Serafi na Makaj ova nw pi{ e vel qo za dzeci, al w po ti m co poteraz obyvel a spada }u ti m co ~uvstvux su~asn i potrebi dzecka, odnosno vi dno ` e osluhuw i barz dobre „prepi suw“ real nosc co x i denti fi ku yk poznavately literaturi za dzeci u okru` enx.

Ked u` be{ eda o ti m yk ruska literatura za dzeci koresponduw zoz istu taku u na{ i m okru` enx, a co naj ~astej { e zna~i, z totu co { e tvori po serbski, abo na men{ i nski h yzi koh u Voj vodi ni, vec Mel ani y Ri marova pi satel qka kotra dava naj vek{ e dopri no{ enw. Wj poezi y za dzeci, a okreme ostatnx deceni x i proza, okreme tota kratka, tak dlugo defici tarna za naj ml ad{ i h, spadax do { vi ` ej gabi na{ ej literaturi. Tri maxci { e tvar do za tradi ci j ni vi raz, okreme prez yzik i j ogo ~istotu, Ri marova uvodzi urbani

---

temi i rozterhovani sposob pi sany do swoh dloh ta { e vi wdna~uwz dzecmi i ol wg~uwim uhod do { veta <m nwrozumelvogo.

I na koncu naj podcagnwme `e { e z pi sanjom za dzeci okrem spomnuti h nwbarz scu zanmac drugi af i rmovani pi satel w. Provadzaci peri odi ku, a to uglavnim ~asopis za dzeci „Zagradka” vi dno `e { e u nwj menwj abo bar` ej porydnw zyvxx avtore yk co to Vladi mi r Kostelnik, Xli yn Pap, Vlado Duda{ , Kseni y Var}a, Kseni y Maka>Oros, Mari y S. Gornyk, Kseni y Palatius, Oksana Mudri Nedi~, Vladi mi r D>tko i i | e dawdno meno, co ked { e duma optimisti~no, dava nad< `e kriza tvor~osci za dzeci, kotru „Zagradka” prevozi hodzi predurkuxci z davni h vi danqoh tvori tel qoh za dzeci godna buc zvl adana.

O~i vi sne `e potrebni ri `ni modeli stimul ovany tvor~osci za dzeci, z konkursami a i obyyj ovanjom novi h kn< koh.

На научово-фаховим сходзе у Заводу за културу Войводини (2010)

Ирина Харди Ковачевић

РУСИНСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ

Од традиције до модернизма

Резиме

Русинска књижевност за децу је стасала паралелно са појавом и развојем књижевности на русинском језику. Њоме су се бавили углавном писци који су били и педагози и зато је она дugo робовала традицији дидактике. Појавом писаца који су се остварили као писци за одрасле и књиге за децу на русинском су постале квалитетније, савременије. Оне су још увек, а треба се надати да ће тако и остати, најбољи уџбеник матерњег језика по школама где се русински изучава. Ту књижевност данас чине дела двадесетак писаца што најстаријих, што још увек активних. Нажалост, врло мали број младих жели да се посвети писању за децу, што је одраз лошег третмана деце књижевности од стране теорије и критике.

Irina Hardi Kovačević

RUTHENIAN LITERATURE FOR CHILDREN

Traditional and modern

Summary

The ruthenian literature for children was developing in parallel with the literature for adults. Therewith were occupied the writers having been pedagogues as well, and therefore it was subject to the tradition of didactics. With the apparition of writers having been confirmed as the writers for adults, the books for children in Ruthenian have become more qualitative and more modern. Those are, and it is to hope to remain so, the best textbooks of the native language in the schools, where the Ruthenian is being lernt. This literature is represented with twenty writers being oldest and those being still active. Unfortunately, very small number of the young ones wants to be dedicated to working for children, what is the reflection of a bad treatment of the children's literature by the theory and criticism.

Гелена Медеши

КРАСНИ ВИСЛОВ З ПАХОМ ДІДОВЩИНИ¹

(Юлиян Пап, *Бачи Дюра з Керестура, Ей, бул то кедии красни час, Валалски дожица*, Дружтво за руски јазик, литературу и културу, Нови Сад 2010,
Едиција: Одните од забуца 12, б. 82)

Абстракт: Дружтво за руски јазик, литературу и културу з Новог Саду, з финансийну потримовку Рускай фондациі, видало недавно ёдну интересантну кнїжочку автора Юлияна Папа хтори нам, як Бачи Дюра з Керестура, приповеда валалски дожица з давних красних часох – „кед зме були млади и красни, бо зме тераз уж лем красни”.

У язичнай анализи старих, народских вислововох з тей кнїжочки положени акцент на слова и синтагми яки ше вше ридше хаснүе у сучасним руским литературним јазику. Тиж так указане на автентични народни поровнаня и метафори хтори ище вше фреквентни у валалскай бешеди, як и на благи гумор, сатири або сарказем при представљеню рижних дружтвених неправдох гу селяном.

Ключни слова: руски литературни јазик, архаїзми; гумор, сатира, сарказем

Приповеда нам авторов Бачи Дюра през гумор, духовито, жартовліво, франтує або фигляри з нами, блага нас як бештеловани, марадлус ше а не ображає нікого, не вижгалує, не вантулі, не гвазда ані не гебузда слова док себе зволює або кривдзи dakого, фелелює и чаваргує з нами док не пошафари або не викоха вислов як анц. Моцна емоция яка ше зявює у Бачикових Дюрових комичних ситуацийох выражена благо, виповедзена з цепліма неприкрима словами кед ше Бачи Дюра и його Ганя спричкаю, але з часу на час – кед дорушує економски або политични теми – преходзи до сатири, та аж и до иронії и сарказму. Прави майстор и краткей форми и словох зоз хторима, а не над хторима пануе, автор схопно, з добераніма висловами цо маю стародавни паҳ, покус критично вишмеюе раз поединцох, группу, державу або власц, розголює

1 Тоти и подобни гумористични прилоги були емитованы на габох Радио Нового Саду у Емісійох за валал при концу 80-ых и на початку 90-их роках прешлого вику. За Нови 1990. рок приріхтана цалосна емісія Бачи Дюра з Керестура”, а ей знімок емітовани и 2009. року, за 60-рочній Радія. Епизода з приповедки у тей кнїжки „Капуста – національне ёдло” була першонаградзена на Гумористично-сатиричнай манифестаціі „Коцурска чутка” у Коцуре 2006. року, а частцы тексту приріхтани и за представу на Шестым фестывале монодрамы у Новім Садзе 2008. року. Монодрама мала тиж наслов „Ей, бул то кедии красни час” и освоея другу награду публіки, цо була достаточна препорука же би ше Видаватель и Фінансир з радосцю прилапели друковац тоти тексты.

дружтвени недостатки, политични страсци, чловечу себичносц, нероздуманосц и хиби. З тим подшміхом Юліян Пап нас духовито опомина; його стримани шміх нас зоз свою веселосцу забавя, ошлебодзує и розтерховює, а сатирични – зоз свою сцаговашу горкавосцу – ангажує, порушує и, на одредзени способ, обовязує. Авторова техніка комичнага преувелічованыя и хаснованая карикатуры, гиперболи и гротескі пренаглашую деформоване дружтвене зявене до тей міри же воно постава очиглядне шицким. Воні не хаснүе директну або агресивну критичну оштросц уквильованя, або, недайбоже, инвективи; шміховательне дійство фигурах пренешенага значеня шлідзи зоз семантичнай двосмисловосци, нагадована и нависцованя, хтори виходза з непоклоплівосци висловенога и думанога. Його алузій „преходні” медзі тым цо виповедзене и гевтим цо ше подрозумює, гевтим цо ше зошицким гласно вигваря и гевтим о чым ше лем шепта. Алузивны шміх, або дагдзе аж и сатирична алузія Юліяна Пала, направены з механізмом прывиднага нерозуменя и найвносы а преціхнага нагадована и похопійованя порученя, и ма у своій семантичнай основы жадане на дискретны способ вишмеяц даяку дружтвену неправилносц. Але, прикруго слова нет: думка добронамирна, поучна, виречене кратке, ясне, слова – як перлочки до пацеркох наздзвінані. Гоч як бізме сцэлы даедно зачерац з іншакім, можебуц сучаснейшим, „диргло” бі нам. Похасоване ё так як кед бі лем там, и нігдзе индзей не пасовало, по рускі, жридлово, так як велі уж и забули же ше дараз бешедовало. Велі з тих словох уж занягани, а ния яки красни тоти нашо стародавни вислові: **мац бешеди** (з дакім); **ходзіц ступци** (за дакім); **ест тому уж два гінта; сперац** (дакого) **на драже; вируцовац** (дакому дацо) **на очі; віварйовац и віпекац** (дакому); **вівязац ше** (на два ключкі); **злопоціц** (з пойда); **штуриц** (динар до погача); **одправиц** (Вельку службу); **од двух власных; не сце ше мі вериц; вікапковац** (дакого) з дробнимі; **одбегнуц** (на пияц); **ганіц** (дакого); **буц віберни; преказац ше** (по валале); **не дам озда на себе шматі подрец; спориц себе** (два раз исту роботу); **буц у хиби; до сита ше наесц; ушушнуц себе** (дакус вінка); **буц под машлю; оначиц ше** (з дакім); **буячок ше спущел; зрапегац** (двор); **зриц** (папригу); **дац** (дацо) **под сиц; ставац до крижох; клац у боку; ой ме оталь!**; **буц немогави; исц з ожогом** (на дакого); **аж и надто!**; **присц на розум; буц чежки на ноги; зводзиц млади няўести до бутику; поталябац по керпари...** Такі слова и вислові, уткани до живей бешеди, справди *одняты ад забуца*.

Барз добре же автор на концу кніжкі дал толковане меней познатых словох, але такі слова хторым нешкода значене дакус пременене або хтори ше ридше хаснүе, просто ше гарню у тексту. Воні не сами себе ціль, напроців; тематика о хторей ше бешедуе их просто вімага, та ту: **ровень, лангош, осух, скомпаловац ше, натомест, начитац, стрезц** (за дакім або дачім), **розроснуц ше, наозай, звірліц** (дакого), **губібанда, віслцац** (дакого дагдзе: *вішлем це до купелі*), **нашкрабкац** (пенещкі), **нарату** (ше радовац), **ощадовац, розкошовац**,

здирвети, душнє, огварки, до драбин, заважиц, драготня, кончиц (знова конча же буду врацац жем), **корциц** (корци ме), **миліц ше, шлініц ше, оруцовац ше** (з даким або дачим), **улагоїц ше, дац себе заправиц** (похвалніцу) **под образ...** але и стародавни форми як цо: були зме у **Кулє, руководячи** (у меновніцкай функції), **школіц ше, женін** (род), **помочи** (дакому дацо), **газчок** и велі, велі други.

Поровнаня яки автор хаснує незвичайни и даваю прекрасну слику того цо ше прировнус гу дачому: **пада шніг як ташата; не буду вше як миши хвосцики; пущиц корень до жеми як стари орех; розніжиц ше як заяча бундичка; я при ней скруцени як льовч; идзе робота як лакотка; шумна як бомбона; почервеніц як парадича; зврещац як опарени; страциц ше як у молги; добродзечно, так як мушел; таке як не пред добрым; приповедаме як кед мокре гори; то ци до креви войдзе, постане як причасц и судьба селянска; кед пойдзем зоз шовгром Миколом до карчми, то мосій Гані таке як кед швіння вирис кармик або розрие заградку...**

Скрацени поровнаня (метафоры) автор витворює так же наглашуе заєдніцку прикмету и преноши ей значене з ёдного подруча живота до другого и повязує их, а велі з ніх у кождодньовим живоце уж постали фрази хтори вецей ані не обачаєме: **спишнє мраз же ше и мачка гу псови пита спац; ту уж не мам кому двоїц; почала врещац, аж ше и пси зорвали у гумнє; трактор ци баржей здабе на шупляр; да не надишли тоти двоме, могла биш волац и паноца; вон тиж не вчерайши; не пасли гуски з німа; нет зач солі купиц; закуковац до коршова; гарчок цо пораі; поцагнуц на гурку з коршовика; за мну и пси буду күкац; голем два-три до рока маю сквичац у дворе** (заклац швині); **гандрус ме аж шицко черепчи** итд.

Благу иронию при Юлиянови Папови тиж чувствуєме „медзи шориками” у приповедки *Нови витри*, дзе пише же: „Идзем такой дому и повем Гані же и ми преходзиме на заяци, голубчата, били миши и коритнявки! А же хліви и кармики останю празни – не хиба, ша „держава и так увеже шицко що нам треба и що нам не треба...”, потым у *Японцы и ми*, кед гвари же бизме ше легко зложели з Японцами. Лем кед би ше вони сцели зложиц з нами; та у приповедки *Meh*: „За мех пенежи мож шицко купиц. Мех пенежи – мешок цукру, мех пенежи – кошуля, мех пенежи – струя за цали мешац, мех пенежи – диплома.” але и у *Хлюпских и жсенских праткох*, дзе ше подшмихує „культурним стретнуцом” наших женох що єден час масовно одходзели „на пияц до Осеку, на Найлон до Нового Саду або на Рондьюш до Суботици, та до Мадярскай, Чехославацкай, Румуній, Турскай... до Трсту, так як дакеди давно, у чаше перлонкох и шушкавцох.”

Окремну вредносц у тей кніжочки маю *Куцки*, мудры жартовліви думки з народу: **З нами старима уж не влапице заяца; Оглядні ше и теди кед рушаш з кочком напредок; Обецую нам мед и млеско, а на концу достанеме полінче; Тацка док лапаю, та го гласкаю; Хто не накошел, тот ані не**

награбе; Дал бим три моцни жими за єдно благе лето; Я ище подлого вина нє пил, на подлей свадзби нє был и з добру косу нє кошел; Кед вино почне врец, настава пена хтора виходзи на верх, а зоз ню и шицок бруд и шмеце. А вец, кед ше тога буря у гордове змири, тот жгрид ше помали ушедує, пада на дно, пена нестава, а горе остава чисте и бистре вино... Таки „куцики” нє ридко унёшени и до тексту: Ми єдина жем на швеце цо страцела свою основну валутну єдинку – динар. Нет го вецей, ані до дзвончка; Зздраве на уста уходзи; Питала и рецепти, алє ми гварели же то у нас лем жени знаю; Я би лем тому шицкому любел видзиц конец; У задруги то был *и* трактор, а тераз *и м о й*; Зарек сом ше же вецей ані ратицу не сцем у своім обисцу; Американцы можу доганяць автом, а швinya віше лем – швinya; Дал ю (жем) добордзечно, под прициском; Цо ше хпаче до кождай дзири... и велі други хтори насправди представляю прави перли народней животней мудросци.

Кажда приповедка ма после наслову и своей файти мото, у хторим тиж уткана єдна народна мудросц: **Дакеди зме були млади и красни, а тераз зме уж лем красни; Моя Ганя два ствари ненавидзи: швиню у загради и мнє кед дакус попиесм;** Хтошка нам ту бере мирку, и то на ангро; А мнє за мою трапезу додзелєли – похвалніцу; Шицки були за нас, бо кожде за дацо спрэведзени; Кед ше найду двоме Руснаци, такой три странки сную; Ми селянє пущели корені до тей жеми, як тоти стари орехи; Рок 1989, кед гоч зач требало мех пенсжи; Колбаси, сланіни, шунки и други нашо благодати – цоже ту ма буц нездраве?; Новы 1992. рок, бриги стари, а я ше уж ні до чого нє розумим...

Бачиково Дюрово приповедки, як написане у Предслове, то „праве гевта жридлова бешеда нашого человека з валалу, запакована до гумору, подшмиху, критики часу и обставинох. Дзекеди у ніх поведзена и боляча правда, алє на неболяци способ, так як то робели нашо стари. Поведзме, як бачи Митро у єдней зоз своіх мудросцох гвари: ‘**Було нам добрэ, тераз нам лепшэ, алє би нам было ішце лепшэ кед би нам заш было добрэ.**’ Приповедане щире, дожите и прежите, седем раз преборикане, зоз смутком и глубоким чувством за трапезу и долю парастску, за віше поспрэведаного селяна. То ода, омаж твардым руком цо хлеб „зоз седем скорками” печу – од ораня, гноеня, шаца, та правеня порвислох, пресцераня, кошена, одбераня, вязаня, до марадикох и крижкох складаня, звожованя на крижних древох з мендиговдаламі, тлаченя на трешкі з „дружтвом”, виношэні мяхох на плечу по драбині на пайд, одвоженя до мліну, млеца, заправяні з кващком, мишеня, печеня у рускім пецу за брилу, алє тиж и ода жридловому, чистому рускому языку, рускому мацеринскому слову. Слово за Юлияна Папа, як би Поета поведол: „Мой дом, мой лік... Цеплінка зоз хторей слунечко напава позні рокі... Мой зраднік и гунцут зоз хторим ше бетярим... Мой тужитель, судия и моя найщирша порота... Моя молітва и моя покута. Торжество розума, краса чола, тілесна пиха...”.

На вецей заводи Юлиян Пап, як Бачи Дюра з Керестура, закончусь свою приповедку зоз словами: „Ноле, качмар, дай нам хто ѿ пие. Я плацим!”. Шицко, як и франту, бере на свой рахунок, бо, як би нашо людзе поведли, шміх нє грих. Єден з рецензентах (проф. др М. Фейса) дадава аж же шміх, у ствари – лік, а други рецензент (Лю. Медешы), гвари же народна франта то оштрене разуме. „През франту мож повесць велью вецей, бо франта то формула бешеди... Руснак франтусе не лем пре шміх, але ище баргей прето же би подучел, виправел, злепшал. Юлиян Пап доказал же позна формули рускей франти. Руски мудри виречения часць тэй формули и автор их скончно похасновал як ключ хтори отвори шкатулку народнай мудросци”.

Автор, тэ. його Бачи Дюра з Керестура, лем на два заводи похасновал слово *параст*, и то не лем язичне питане. Слово *параст* часто знало буц синоним за неукосні, за человека хтори зна лем физично робіць. Дзецом ше тиж гуторело: „Кед ше не будзеш учыць, останеш параст”. Здогадуюци ше свайго дзецинства, Дюра у ўсій хвилькі гвари: „... а мой оцець ме винял зоз шестей класі, бо гварел же кед пречитам велью кніжкі та змудрею, та зо мне нігда параст не будзе.” Так было дакеди. Нешка параст муши буц *майстор* у польодлстве, продуктователь *пожыви*, а то не може гоч хто, найменей неуки. Муши надосць чытаць, або ше голем спатраць на тих ѿ чытаю, провадзиць новосци у фаху. На другім месцы Дюра гвари же як хлапець сцел буц дзвонар, „а оцець гварел же най будзем параст, та мам тэраз!” Знова зневажоване – буц гоч ѿ іншэ значелю буц пан, а параст не пан. Ёст з того и нешка, але то уж, як автор гвари – политика.

* * *

После Предслова и Место уводу, у кніжкі вискладаны 24 приповедкі, потым шлідзі дадаток „З народнай скарбніці”, дзе записаны два шпіванкі які запаметаць Бачи Дюра з Керестура („Кед сом ішол вчера вечар” и „Ганічко, душичко”), хтори 50-ых роках шпівал дідо Дюра Пушкаш зоз Коцур, а хтори компьютерски обробел Мирослав Пап, та запис о дідові Пушкашові, чловекові хтори достойни же би го дахто спомнул „з цеплім ціхім словом”. При концу кніжкі ёст толковане меней познатых словох, як і виводы з рецензіях Любомира Медеша, проф. др Михайла Фейса и Міколи Каменіцкія. Кніжка ілюстрована з пригодніма старыми фотографіямі на хторых з веckшай часці парастскі роботы як ѿ кошэні жита з косу, одберане, стара машина косачка, звожоване, тлачидба, фрыштик на полю, очисцане кукурицы, оране на коньох, вожене гною, сущедски розгваркі на ролі (шульку), санкане младежы, але і ёден з перших автох, та дакедишні салаш, байберова шмікня, Паньска карчма...

Кафовкасті рамікі на хторых прекрасна давна, пожовкнута фотографія Керестура зоз стару Валалску хижу, каменим крижком на штред валала, древенімі телеграфскімі слупамі, будку дзе ше куповало цукри и другі лакоткі, з блатом доокола по хторым ходза у пасовых сукњох поприберані жени и до церковных

шматох пооблекани хлопи, нависцую красне читане у хторим годни уживац шицки цо любя свой валал. Найвецей описани Керестур, алє покус и Коцур и други места дзе жиу Руснаци. Подїї змесцени до часу пред коло двацец роками, алє заходза и глібше до прешлосци. Старши ше можу у тим легким, питким читаню здогаднуц на часи своеи младосци, а младши – упознац ше як жили, турбаловали ше и фиглярели їх предки, оддихнуц у нашим наглым кроку претвориц ше до общого, шветового и поровнац ше зоз собу: чи не остало, и у якей мири, празне за нами.

Як сам автор гвари, то ви rivki зоз хроніки єдного часу.

На длані нам валал, з „пахом дідовщини”.

Хелена Међеши

ЛЕПА РЕЧ СА ПАТИНОМ ДЕДОВИНЕ

Резиме

У језичкој анализи старих, народских израза из књижице Јулијана Папа „Чика Ђура из Крстура, Ax, била су то некад лепа времена, Сеоски доживљаји” акценат је стављен на речи и синтагме које се све ређе употребљавају у савременом русинском књижевном језику. Указано је такође на аутентична народна поређења и метафоре које су још увек фреквентне у сеоском говору, као и на благи хумор, сатири или сарказам при представљању разних друштвених неправди према сељацима.

Helena Međeši

BEAUTIFIL EXPRESSION WITH HOMELAND SCENT

Summary

In linguistic analysis of old, folk expressions from the book Uncle Diura from Kerestur: Eh, it was a wonderful time: Village Adventures the emphasis has been placed on the words and syntagms rarely used in contemporary Ruthenian literary language. It has also been pointed to authentic folk comparisons and metaphors still frequent in village speech, as well as to mild humour, satire or sarcasm while presenting different social injustices done to peasants.

Др Янко Рамач

ТЕКСТИ АПОКРИФА „ХОЖДЕНИС БОГОРОДИЦI ПО МУКАХ” У РУСКИХ РУКОПИСНИХ ЗБОРНІКОХ

Абстракт: Вигледоване и публиковане текстах зоз рукописних зборнікох Руснацох у Бачки и Сриме започали на самим концу 19. вика Володимир Гнатюк и Иван Франко, а од теди у тей обласци направени лем даскељо менши кроачаї. У тим прилогу ше презентує и анализує три тексты з руских рукописних зборнікох апокрифа *Хождение Богородици по муках*.

Ключни слова: Рукописни зборніки, апокрифи, Руснаци у Бачки и Сриме, Иван Франко.

Иван Франко перши опубликовал прозни тексты з рукописных зборнікох Руснацох у Бачки и Сриме хтори достал од Володимира Гнатюка¹, медзи німа и текст *Хождение Богородици по муках* зоз рукописного зборніка Михайла Туриńskiego зоз Бачинцох. Правда, И. Франко тот текст у заградзеню насловуює *Сie слово барзъ потребно о покой всего мира*², а у двох текстах котри ту приношиме то лем поднаслов апокрифа *Хождение Богородици по муках*. Интересантне же вон не наводзи же слово праве о апокрифу з тим насловом.

У тим прилогу ше публикує и анализує два тексты апокрифа *Ходзене Пресятей Дъви Богородицы по мукохъ/Хождение Богородици по мукахъ* зоз руских рукописных зборнікох, часточно поровнываючи тоти тексты зоз уж спомнутым текстом того апокрифа котри публиковал И. Франко.

Текст апокрифа *Хождение Богородици по мукахъ* спада до новозавитніх есхатологічних текстах. Иван Франко наводзи же есхатологични (од греческого ἔσχατος – остатній, конечни) тоти апокрифни приповедки, бешеди и поуки, котри ше занімаю з „остатнім“ – конечними питаннями теології, етики и природознавства, значи, з питаннями о початку и концу шицкого створеного и його творца, о шоре твореня и його нєвидимих заявеньох, о остатніх питаньох

¹ Франко, І., Апокрифи і легенди з українських рукописів (Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, т. II, Львів, 1899; т. III, Львів, 1902; т. IV, Львів, 1906); Тамаш, Ј., Русинска книжевност. Історія и статус, Матица српска, Нови Сад, 1984, 73–80: ту автор приказує тексты апокрифах и легендох з руских рукописох котри публиковал И. Франко; Цап, М. М., Невипитани друковані жридла старшої літератури Руснацох Югославії, Руснаци – Русини 1745–1995, Зборнік роботох з Медзинародней науковей конференції „Приселене и живот Руснацох Бачкей, Сриму и Славоний 1745–1995“ отриманей у Новим Садзе 27–28. септембра 1995, Нови Сад, 1996, 116–126: автор углавним наводзи тексты з руских рукописох котри публиковал И. Франко и котри анализовал Ю. Тамаш.

² Апокрифи і легенди українських рукописів. т. IV. Апокрифи есхатологічні, Львів, 1906, 163.

етики у родзе антагонизма добра и зла и о улоги зла у твореню швета, о борбі тих двох силох у людским живоце и шмерци, о живоце душох по шмерци и, наостатку, о наздаваним концу швета и страшним судзе³. Далей заключуе же о тих питаньох теология ма свой становиска, догми и тези, але у народзе наставали и жили числени приповедки з тим змистом, часто фантастични, а часто зоз шлідами старых ересох, котри церква давно осудзела, з празновилями котри церква забраньовала – котри мож уключиц до апокрифох.

Окремна група апокалиптични апокрифи, котри бешедую о загробним живоце, о розходзеню души зоз целом, о митарстве и суду над людскими душами, о живоце выбраних у раю и о мукох гришнікох у пекле. До тей групи спадаю апокрифи о шмерци Авраама, о уходзе Исаї до седмого неба, видзеня св. Павла, ходзене Богородици по мукох, ходзене св. Теодора по митарствах, визій св. Макария. У руских рукописных зборнікох апокрифни апокалиптични текст *Хождение Богородицы по муках* забера значне место.

Текст апокрифа *Хождение Богородицы по муках* был популярны и розширені медзи народом у України, Білорусії и Русії у чаше од 14–18. вік, а познати у греческих и славянских рукописах ище у 12. віку. През час текст доживівал вельмо пременки и преробки: был скрацовани або дополнявани з новима поєдинощами под уплівом нових историйних обставинох, але вше оставал у опозиції офиційним церковним ученьом о загробним живоце и карох за грихи, и ту народ виражовал тото цо индзей явно не шмел – свой становиска о шветовних и церковных власцох, поготов о церковных велькодостойнікох, монахах, священікох та и паніматкох – змесцуюци их до пекла пре їх гришни живот, котри у колизії з їх церковним односно дружтвеним положеньном.

У ширшай варіянти того прилогу кончи ше анализа тих двох руских варіантых апокрифа *Хождение Богородицы по муках*, поровнующи даедни часци або поєдинощы зоз одвитуюціма у публікованих текстах того апокрифа, хаснующі тексти зоз веций зборнікох⁴. Мож констатавац же руски тексти апокрифа *Хождение Богородицы по муках* по змисту и поєдинощох найблізши тексту истого апокрифа обявленого у зборніку *Памятники литературы Древней Руси. XII век*, а поготов того зоз зборніка М. Туриńskiego, котри опубликовал И. Франко.

Будуци обсяжнейши вигледованя и анализи годни точнейше указац хтори то протоскрипти з котрих наставали найстарши тексти того апокрифа медзи Руснацами у Бачки и Сріме. Же то не лёгко установиц прешвечели зме ше и поровнующи тексти апокрифа **Б** и **В**, котри приложени и анализованы, бо, гоч

³ Франко, І., Передмова (до видання „Апокрифи і легенди українських рукописів. т. IV. Апокрифи есхатологічні”, Львів, 1906), у : Франко, І., Зібрання творів у п’ядесяти томах, т. 38, „Наукова думка”, Київ, 1983, 241.

⁴ Франко, І., Апокрифи і легенди українських рукописів. т. IV. Апокрифи есхатологічні, Львів, 1906, 163–172; Памятники литературы Древней Руси. XII век, Москва, 1980, 166–184; Апокаліпсис Пресвятої Богородиці про покарання, у: Золоте слово, кн. 1, Хрестоматія літератури України-Русі епохи середньовіччя IX–XV століть, Київ, 2002, 242–250; Йованович, Т., Стара српска книжевност, Хрестоматія, Крагуєвац, 2000, 520–528.

су скоро подполно исти и розликую ше лем по правопису, ище не мож доказац же вони преписовани ёден од другого, прето же остава теорийна можлівосц же настали, независно ёден од другого, зоз трецого або зоз двох розличних протоскриптох.

Іван Франко наводзи же текст апокрифа *Хождение Богородици по муках* зоз рукописного зборніка Михайла Туринского, котри публіковал, дostaл у препису од Володимира Гнатюка. Вон заключел же текст по языку блїзки локальному рускому бачванському дialeкту, а же є и по змисту барз блїзки старим руско-славянским текстом того апокрифа⁵. Публикуюци текст, И. Франко направел два гришки у самим наднаслове: наводзи же то текст з рукописа Михайла Туринского з Балинцох (з Балинець) у Бачки, а М. Турински бул з Бачинцох у Сриме⁶. Тоти гришки замерковал и М. Цап, гоч анї вон не наводзи же слово о апокрифу *Хождение Богородици по муках*⁷.

Перши текст апокрифа (ту будзе означовани як текст А) *Ходзенъе Пресятей Дѣви Богородицы по мукохъ*, котри ше ту приноши, находзи ше у рукописним зборніку Йоана/Янка Надя зоз Пишкуревцох, у котрим на першим боку стої: У Пишкоревци 28. фебруар 1904. Зборнік писани у теки (12x19 цм) з твардима рамиками, обложенима з цим желенім платном. У теки виписані 114 пагиновани и 115. непагиновани бок, а текст того апокрифа на боках 81–115. Зборнік ше чува у oddzelеню старих knїjkoх у библиотеки на грекокатолїцкей парохиї у Руским Керестуре.

Текст Б апокрифа *Хождение Богородици по мукахъ* у рукописним зборніку Михала Такача з Руского Керестура, з 1909/1910. року. Зборнік виписані у теки (19x24 цм) з твардима рамиками, обложенима зоз платном зоз узкима желеніма водоровними цмейшима и блядшима смугами. Пагинация идзе лем на правим боку (два боки пагиновани з истим числом) и пагиновани 148 боки, лем остатнії не пагиновани. Зборнік ма 298 боки. Текст апокрифа *Хождение Богородици по мукахъ* идзе од 127–147. пагиновани бок – виписані є на 40 боках. Зборнік ше чува у oddzelеню старих knїjkoх у библиотеки на грекокатолїцкей парохиї у Руским Керестуре.

Текст В апокрифа *Хождение Богородици по мукахъ* у рукописним зборніку Габра Виславского з Руского Керестура. Зборнік настал на самим початку 20. вика: у хроніки Керестура з насловом *Споменъ вични* у тим зборніку записані подїї по 1908. рок, познейше з клайбасом дописані и 1909. Рукописни зборнік виписані у ручно зоштей теки (21x30 цм) без рамикох. Виписані 42 пагиновани боки. Перши два боки у зборніку хибя та недостава оригинални наслов апокрифа

⁵ Франко, І., Апокрифи і легенди українських рукописів. т. IV. Апокрифи есхатологічні, Львів, 1906, 172.

⁶ Исте, 163.

⁷ Цап, М. М., Невипитани друковані жридла старшої літератури Руснацох Югославії, Руснаци – Русини 1745–1995, Зборнік роботох зоз Медзинародній науковей конференції „Приселенс и живот Руснацох Бачкей, Сриму и Славониј 1745–1995” отриманей у Новим Садзе 27–28. септембра 1995, Нови Сад, 1996, 122.

и перши два боки його тексту. Текст апокрифа почина на 3. боку зоз словами „Михаѣль яви ангеломъ от полудня и отвори адъ и виды ...” и идзе по конец 22. бока.

Тексты рукописных апокрифох **Б** и **В** подполно исти, часто правя и подполно исти гришки, лем ше дакус розликую у правопису. Так наприклад: на истим месце у обидвох рукописох место *мучящихся* стої *мучазихся*, а на другим месце у обидвох текстох тово слово добре написане; на истим месце у обидвох текстох место *тварь* написане *таръ* итд. Медзитим, тексты **Б** и **В** ше медзи собу розликую у даєдних поєдиносцох по правопису, наприклад: у тексту **Б** ше пише: *свой, своя, видѣла, велѣку, молютися, його* итд, а у тексту **В**: *своѣ, своѧ, видѣла, вельику, мольуся, ыго*. У тексту **В** часто написане *Бохъ* место *Богъ*. У тексту **Б** место *святи/свята* пише ше *всияти/всията*.

Текст апокрифа **A** писани на бешеди Руснацох у Бачки и Сриме, з меней примишками з церковнославянского и русинского язика карпатского ареалу, а яzik тексту апокрифа **Б** и **В** ма веций елементи церковнославянского язика и русинского язика карпатского ареалу, але и тоти два тексты блізши бешеди Руснацох у Бачки и Сриме як текст того апокрифа зоз зборнїка М. Туринского, котри публиковал И. Франко, котри ма веций елементи церковнославянского и русинского язика карпатского ареалу.

Шицки три тексты апокрифа – **A**, **Б** и **В** писани зоз кирилицу зоз гражданским писмом, ал€ зоз хаснованьем даскліх характеристичных буквох церковнославянской азбуки: **ѧ** – я, **ѡ** – о, **ѿ** – от, **ѫ** – тварди знак, **Ӧ** – ят, два файти **ѹ** – **ѹ** и **Ѡ**. У шицких трох рукописох авторе пишу букву **Ѡ** зоз значеньем **е**, а у преписованю текстох тово **Ѡ** преношеннем лем зоз **е**, нігда зоз **Ѡ**. Писане **ѣ** и **ѣ** часто недошлідне. Скраценя ткв. титли – **—**, котри у текстох ест мало, найчастейше у словох Богородица, Исус Христос и других зме такой розришовали. И очиглядни гришки у писаню не виправяни, евентуално, кед у рукопису погришно двараз написане исте слово, преношеннем **Ѡ** лем раз.

У преписованю окончени интервенций у интерпункцii, правени нови пасуси, же би ше лепше розумело текст, и писане словох ведно и окреме, бо у тих текстох у тим ест вельо гришки. Наприклад: кед було написане *скаменѧ* пренесли зме: *с каменьѧ*, або: *да будзе – да будзе, даци яповем – да ци я повем* итд. Нашо интервенций у тексту у угластим заградзеню **[ ]**. У другим правопис оригиналу дошлідно зачувани.

У прилогу вирички апокрифа *Хождение Богородицы по мукам* текстох означених з **A** и **Б**. Текст **В** подполно исти як текст **Б**, та ше виричок з нього на истим месце не наводзи.

**А. Ходзене Пресягей Дъви Богородицы по мукохъ;
тото слово барзъ потребне о спокою вшицкого міра**

Богородица Сяная сцела ше помодлъць Господу Богу нашему, Іисусу Христу на горы Елеонскей Въ имя Отца † и Сина † и Святаго Духа †. Аминь.

Да зидзе Архангель Михаѣль и да пове ци о мукохъ небеснихъ и земнихъ, по заповесци Божей. На слово розказане зишоль Архангель Михаѣль и штиристо ангели зось нѣмъ: сто от востока, сто от полноци, сто от поладня, сто от западу. И побочкал Благодатную Архангель Михаѣль зось ангелами и поздравель ю: „Радуйся, Отчeye исполненіе! Радуйся, Синовске пребиваніе! Радуйся, Святаго Духа похвало! Радуйся, хрѣстяномъ утверждзенъе! Радуйся, Давидово преглашэнъе! Радуйся, святое поклоненіе! Радуйся, пророческое проповѣданіе! Радуйся, Превишнява всѣхъ у престола Божія!

Рече же Благодатная: „Радуйся, Архѣстратиже Михаѣле, перши воинъ, невидимаго Отца, служителю и свѣтилниче Божій! Радуйся, перши воинства Святаго Духа заповеданье! Радуйся, Архѣстратиже шестокрѣлатству похвало! Радуйся, Михаѣле Архѣстратиже, мучительемъ поправленіе! Радуйся, Михаѣле, просвѣщеніе. И возбуди умершія. Радуйся, Архѣстратиже Михаѣле, перши до престола Божаго прославшаго.

Богородица сцела муки видзиць, якъ души муча ше у аду.

Богородица питала ше Архѣстратіг[а] Михаѣла: „Цо есть на жеми вшицко”? И озваль ше Михаѣль гу Богородици и такъ ей гуторель: „За цо годъ ше будзешь питаць и цо будзешь жадаць, вшицко ци повемъ и укажемъ, Благодатная, и поводзимъ це по мукохъ, дзе ше мучи родъ хрѣстянски”. И такъ ей Михаѣль гуторель: „Тоти муки су ньевиповедзени и нье маю числа”. И рекла Сяная Богородица: „Повецъ ми муки на ньебе и на жеми.

Богородица сяная ходзела по мукохъ.

Архѣстратихъ Михаѣль явель ангеломъ от поладня, и отворел Богородицы ад. И видзела души дзе ше мучы у аду; и тамъ було велью хлопи и жени, и буль вельки плачъ, нариканье и шкрипанье зубомъ. И питала ше Сяная Богородица: „Яки то”? Отповедъ ей Архангель Михаѣль: „То су тоти цо нье веря во Отца, Сина и Святаго Духа. Цо забули за Бога и нье верели цо Богъ себе и народу на славу и хасень створель, то вони тримали себе, и припознали за Бога слунко, мешаць, жемъ, воду, гвизди и гади, жвири. То хладокъ человека (цинъ), або з каменя направели идоли и тымъ верели и за Богохъ почитовали, и зато ту ше мучы на вѣки вѣковъ”.

Б. ХОЖДЕНИЕ БОГОРОДИЦЫ ПО МУКАХЪ

Слово барсъ потребно о покой свого мира

Богородица Всятая ходящи молитися Господу Богу нашему Ісусу Христу на гори Елеонской во имня Отца и Сина и Всятаго Духа да снидеть Архангель Михайль⁸ и 400 Ангели с нимъ: 100 от востока, 100 от полноци, 100 от поладня и 100 от западу. И цилова благодатную Михайль со Ангелами и рече ей: „Радуйся, Отче исполнение. Радуйся, Синовне пребывание. Радуйся, Всятаго Духа похвало. Радуйся, християном утверждение. Радуйся, Давидового пророченія. Радуйся, всятая поклонение. Радуйся, пророческая проповидание. Радуйся, превишина всихъ у престола Божїѧ.”

Рече же благодатная ко Архангелу Михайлу: „Радуйся ти, Архистратиже, перви воинъ невидимаго Отца, служителю и свителнице Божи. Радуйся, перви воинства Всятаго Духа повелиние. Радуйся, Архистратиже, шестокрилству похвало. Радуйся, Михайлे Архистратиже, мучителемъ поправление. Радуйся, Михайле, просвищение и возбуди от вика умершія. Радуйся, Михайле, перши до престола Божаго прославшаго”.

Богородица хотящи муки видѣти якъ души муча ше⁹ во адѣ, Богородица рече ко Архистратигу Михайлу: „Повец ми, ѿ суть на землѣ всяческая”. И рече ко Богородици Михайль: „Якоже речеши, Благодатная, шицко тебе повемъ и поводзим це по мукахъ дзе ше души муча”¹⁰. И¹¹ рече к нему Всятая Богородица: „Кельо есть во мукахъ ѿ ше муча родъ християнски”? И рече к ней Михайль Архистрати[г]: „Ньевиповедзена, муки тоти ные маю числа”. И рече Всятая Богородица: „Повецъ ми, на небеси и на землѣ”. Хотящи¹² по мукахъ Всятая Богородица.¹³ Тогда Михайль яви Ангеломъ от поладня и отвори адъ и видѣ во адѣ мучазихся¹⁴ есть тамъ вельо хлопи и жени, и плачъ вельки и ридание и скрежетъ зубовъ. И пита ше Всятая Богородица: „Кто су тутъ”?

И рече Михайль: „Тоти ѿ нье веря во Отца и Сина и Всятаго Духа, ѿ забули за Бога, и нье веря ѿ Богъ себе выбраль за роботу сотворель, того вони себе припознали за бога: слунко и мешаць и землю и воду и жвири и гади и хладокъ цинѣ человека, або с каменя направели идоли и тимъ верели и за богохъ ихъ тримали, почитовали и зато ше муча на вики виковъ”.

⁸ Очиглядне же ту у преписованіо вихабени даскельо слова, бо у рукопису М. Туринскаго (Франко, І., Апокрифи..., т. IV, 163) шлідзи далей текст: „да повѣсти о мукахъ небеснихъ и земнихъ. Слово возвищавши, снide архангель Михайль”.

⁹ У тексту М. Туринскаго 164: „како души мучат ся въ адѣ, рече къ...”

¹⁰ У тексту М. Туринскаго, 164: „шицко теби повимъ и поводзим це по мукахъ, гдѣ мучат ся.”

¹¹ Ту вихабене цале виречене обращанія архангела Михаила гу Богородици. Поровнай з текстом М. Туринскаго, 164: „И рече к Богородици Михайль: „Якоже речеши, Благодатная, шицко тебе повимъ и поводзим це по мукахъ, гдѣ мучат ся”..

¹² Требало: ходящи

¹³ Ту очиглядно було дацио вихабене у преписованію, але так и у тексту М. Туринскаго, 164.

¹⁴ Цап, М. М., *Невипитани друкованы жридола старшай литературы Руснацох Югославії*, РТреба: мучазихся

Др Јанко Рамач

**ТЕКСТОВИ АПОКРИФА „ХОЖДЕНИЕ БОГОРОДИЦЕ ПО МУКАМА”
У РУСИНСКИМ РУКОПИСНИМ ЗБОРНИЦИМА**

Резиме

Аутор даје кратак преглед досадашњих истраживања и објављивања прозних апокрифних текстова из русинских рукописних зборника и прилаже два до сада непозната текста апокрифа *Хожденије Богородице по мукама*. Даље се указује на неке језичке карактеристике текстова и врши се текстуална анализа и поређење са раније објављеним текстовима овог апокрифа, посебно са текстом овог апокрифа из зборника Михајла Туринског из Баћинаца, који је објавио Иван Франко у Лавову 1906. године. У прилогу су дата два одломка овог апокрифа.

Dr Janko Ramač

**TEXTS OF THE APOCRYPHA „WALKING OF MOTHER OF CHRIST
TROUGH TORMENTS” IN THE RUTHENIAN MANUSCRIPT
COLLECTIONS**

Summary

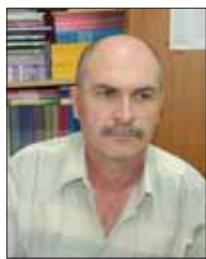
The author presents the short survey of the former explanations and publishing of apocrypha texts in prosa from the ruthenian manuscript collections and gives two till now unknown texts of the apocrypha *Walking of Mother of Christ trough torments*. Furthermore, he is pointing to the linguistic characteristics of the texts and making the textual analysis and the comparison with former published text of this apocrypha, especially with the text of this apocrypha from the collection of Mihajlo Turinski from Baćinci, having been published by Ivan Franko in Lavov in 1906. Two fragments of this apocrypha are attached thereto.

Микола М. Цап

ПІСНЯ „ЧУДНА ЄСИ ПОМОЧНИЦЕ” И ЄЙ РУСКИ ВАРИЯНТИ

Абстракт: История старшой литератури бачванско-сримских Руснацох до тераз ше специјално не занімала з проблемом походзеня и авторства пісні *Чудна єси помочнице*. И попри тим, Гаврийл Г. Надь перши при Руснацох адкрыл же тата пісня ма сербски корені, док Лазар Чурчич перши писаў о історіі друкаваня *Пісні Багородици бодянскай*, котра послужела як модель за творене ёй рускай варіянти. Заш лем, у науки ішле не поведзене остатнє слово о тей темі.

Ключныя слова: Походзене, авторство, варіянты, духовна поэзія, манастир Бодяни, Водица.

Гоч о *Пісні Багородици бодянскай*, котра у нас баржей позната под насловом *Чудна єси помочнице*, у новшым чаце вецеіраз пісане, ёй походзене и авторство як кед би и далей були за нашу науку загадка. З огляdom на факт хто и кеди о ней перши писаў¹, и які аргументы винесол о ёй неруским походзеню, таке заключене не лем погришне, алे и цалком без основи. Правда, наша наука о литературы до тераз ше специјално не занімала з туту тему, та тото питане ішле віше чека окремне разпратране, але тото цо до тераз знаме зошицким достаточне же бизме не блукали и не приношэли новы, погришны заключеня.

За історію старшой литератури бачванско-сримских Руснацох од ключнога значэння, насампредз, податок же пісню *Чудна єси помочнице* „[...]” не вишпивал ані ёден наш священік, ані ёдна друга особа з нашага народу. Вона прыята готова од початку до конца, лем перши стих трецей строфи пременети и глаши: „Во Керестурскай капели”, а цала ё, по правдзе поведзено – „Гімна манастира Бодяна” [...]”². Тото за науку адкрыл Гаврийл Надь, досц давно, и гоч му робота длugo стала у рукопису, чудне же после ёй обявівованя (1988) ніхто на тот податок не обращал увагу. Медзитим, же и у рускай науки о литературы о тим пісане, випатра, не знал ані Лазар Чурчич, автор статті *Пісня Багородици бодянскай з з Гнатюковай книжкі*³, а не знал ані Михаил Холошній, котри

¹ Перши о ней писаў Гаврийл Г. Надь, у кніжкі *Прилоги до історіі руского языка*, Руске слово, Нові Сад, 1988, с. 54-56 (кніжка видата пасля авторовей шмерцы).

² Гаврийл Г. Надь, нав. діло, с. 55.

³ Лазар Чурчич, *Пісня Багородици бодянскай з з Гнатюковай книжкі*, Шветлосц, Нові Сад, 1989, XXVII, число 4, юль-август, с. 488-493.

перши обрател увагу на друковану вариянту тей писні у кнїжки Александра Духновича *Молитвослов для рускихъ д'тей* (Сомбор, 1865)⁴.

Та так, кед Гавриїл Г. Надь перши при Руснацох одкрил же писня *Чудна єси помочнице ма сербски коренї*, веџ нас Лазар Чурчич перши упознал з историо друкования *Писнї Богородици бодянскїй*⁵, котра послужела як модел за творене ей рускей вариянти. Ми з тей нагоди нє будзeme повторйовац того цо уж давно познате, але лем здогаднeme же перши друкованы текст тей писнї обявел Дамян Каулицие у кнїжки *Песни различния на господския праздники* (Будим, 1804). Писня вецеіраз преправяна и видавана у рижних сербских зборнікох духовней поэзії, а найрозширенши були *Велька и Мала катавасия* Димитрия Поповича и Братох М. Поповичох. О шицким тим подробнейше писал Лазар Чурчич у часопису *Шветлосц* 1989. року⁶.

А кеди и як ше нашла тата писня у наших рукописных зборнікох, одвит нам дава, заш, Гавриїл Г. Надь: „[...] нашо жител€ – особено Керестурци аж до II шветовей войни – ходзели „до Бодян”, до того манастира пошвеценого Мацери Божей (Воведение – храм церкви), котри основани ище 1478 р. (розваляни од Туркох и потым обновени 1565 р., знова розваляни 1695 р., и на треци завод збудовани 1698 р., так же могли знац „гимну манастира Бодяна” велью скорей як збудована наша Водица. А кед Водица збудована [1859. року – заув. *M. M. Цан*], тата гимна ше могла цалком шпивац и у неї, прилагодзена’ з тим же ше место „Во Бодјанској обитель јасно процвјетаеш” тераз ту гуторело: „Во Керестурской капели ясно процв’ таешь”. Гевто шицко могло остац як и було, та так и остало, и нешкa хто зна тоту писню рахує ю за „нашу”, „руську”, „керестурску”.”⁷

На концу, треба спомнүц и податок же ёдна вариянта тей писнї зазначена и на Горнїци, о чим нас информуе Петер Женюх у своеї кнїжки *Kyrillische paraliturgische Lieder. Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert. / Cyrilske paraliturgické piesne. Cyrilská rukopisná spevniková tvorba v bývalom Mukačevskom biskupstve v 18. – 19. storočí* (Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag, 2006).⁸ То тиж нови момент, котри руца подполно нове шветло на проблематику походзеня и авторства тей писнї, о чим бешедуе не лем час наставаня рукописного зборніка у котрим є записана (18. столітіе), але и место його походзеня (Ніжни Тварожец, Восточна Славацка).

⁴ Михаил Холошний, *Александер Духнович и бачванско-сримски Руснаци з окремним огляднуком на ёден його непознаты твор*, Шветлосц, Нови Сад, 2009, XLVII, число 3, юлий-септембер, с. 359-367.

⁵ Лазар Чурчич, нав. дўло.

⁶ Лазар Чурчич, нав. дўло.

⁷ Гавриїл Г. Надь, нав. дўло, с. 56.

⁸ Peter Žeňuch, *Kyrillische paraliturgische Lieder. Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert. / Cyrilske paraliturgické piesne. Cyrilská rukopisná spevniková tvorba v bývalom Mukačevskom biskupstve v 18. – 19. storočí. Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe B. Editionen. Band 23. Zugleich: Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae. Vol. II. Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag, 2006, s. 60, 909-910.*

Очывисно, у науки ище не поведзене остатне слово о тей теми, а драги ширеня рускай вариянти писні *Чудна ёси помочница* можу буць од драгоценій помоці у одгадованю ей скрытых тайнох.

ПРИЛОГИ

Песнь ко Пресвятой Богородице

Чудна ёси помощница пречистая мати,
Изобылно и повсюди ея благодати.

От востока до запада имя твоє славно,
И от юга до севера везде веръным явно.

Во боянскай обители ясно процветаеш
Аки солнце во Бачкой предели сияешь.

Преславно тя пречистая, дарми украшают,
Иерарсы, священницы песнь возглашают.

Бога, духа пресвятаго царская палата,
Дражайшая милость твоя паче сребра, злата.

Осияй нас владычице сущих во тме страсти,
И избави рабы твоя всякия напасти.

Должни есмы владычице имя твоє знати,
И от ныне и до века всегда величати.

(Дамян Каулици€, *Песни различния на господския праздники*, Будим, 1804)

П' снь Богородиц' въ капели керестурской⁹

Чудна єси помочнице, пречистая Мати;
изобилно и по свюду, твоя благодати.

От востока до запада, твоє имя славно,
и од юга до с' вера; везд' в' рнымъ явно.

Во керестурской капели, ясно процв' таєшъ;
яко слонце по всей Бачкой, пред' ли сіяешъ.

[...]

(Александр Духнович, *Молитвослов для рускихъ д'тей*, Сомбор, 1865)

* * *

Чудна єси, помощнице, пречистая мати,
Изобилно и повсюду твоя благодати.

От востока до запада твоє имя славно,
И от юга до сивера везд' в' рнымъ явно.

Во бодіянской обитатели ясно процв' таєшъ,
Аки солнце во всей Бачкой пред' ли сіяешъ.

Преславно тя, пречиста, дарми украшають.

Бога духа пресятаго, царская палата,
Дражайшая милость твоя паче сребра, злата.

Осій нась, владычице, сущихъ во тм' страсти
И избави рабы твоя всякія напости.

Должни єсмы, владичице, имя твое знати
И от нын' и до в' ка всегда величати.

(Володимир Гнатюк, *Угороруські духовні вірши*, Львів, 1902)

---

⁹ Виривок з писнї, обявени у роботи Михаила Холошня, нав. діло, с. 365.

Писнь Богородици во капели керестурской

Чудна єси помочница,
Пречистая мати,
Изобилно и повсюду
Твоя благодати.

От востока до запада
Твоє имя славно
И от юга до севера
Везд' вирным явно.

Во керестурской капели
Ясно процвітаєш,
Яко сонце по всей Бачкой
Пред' ли сияєш.

Преславно тя, Пречистая,
Дарми украшают,
Єреарси, священици,
Писни возглашают.

Бога Духа пресвятаго
Царская палата,
Дражайшая милост твоя
Паче сребра и злата.

Осияй нас, Владичице,
Сущих во тми страсти
И избави раби своя
Свякия напасти.

Должни єсми, Владичице,
Имя твоє знати
И от нинї и до вика
Всегда величати.

(Гавриїл Г. Надь, *Прилоги до історії руского язика*, Нови Сад, 1988)

Пѣсни лѣ

- Чудната помошнїце прѣтаяй мѣти;
 зизѣбилино повсюдъ твоѣ благодати; в
 Оў лѣнковой малой веси чудо йзѣвлѧешъ
 новогородцомъ повѣтѹ тѣкъ слѣ сиаешъ
5. Нѣната голѹвице цркаї полато,
 ты есї дорогашаї надъ всѣкое злато; в
 Просвѣтї на вѣдчце оў наше темностї
 Ш жений Ш на грѣшныѣ всѣкнї линости; в
 Процвила естъ оў сѣвера прекрасната роже
 болѣчихъ йсцилаешъ мріе гопоже; в
 Бѣлможи таї прѣтаяй златомъ оўкрашаю
 свѣщенники пѣснесловцї молве спеваю
 Ш юга до сѣвера ймѧ твоє славно;
 Ш нѣ ѕ на вѣкѣ й всѣмъ вѣрнѣ гавно; в
10. 15. Должнї есле вѣдчце ймѧ твоє знати
 Ш нѣ ѕ до вѣла всегда выхвалятї; в
 Алилѹгї алилѹгї слава тебѣ вѣже
 незавѣд на вѣдчце чтаia госпоже; в

(Peter Žeňuch, *Kyrillische paraliturgische Lieder. Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert.* / Cyrilské paraliturgické piesne. Cyrilská rukopisná spevníková tvorba v bývalom Mukačevskom biskupstve v 18. – 19. storočí. Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgegeschichte. Reihe B. Editionen. Band 23. Zugleich: Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae. Vol. II. Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag, 2006)

Микола М. Цап

**ПЕСМА „ЧУДНА ЈЕСИ ПОМОЋНИЦЕ” И ЊЕНЕ РУСИНСКЕ
ВАРИЈАНТЕ**

Резиме

О *Песми Богородице бођанске*, која је код Русина више позната под насловом *Чудна јеси помоћнице*, у новије време је више пута писано. Хавријил Г. Нађ је први открио да она није русинског порекла, Лазар Чурчић је први писао о историји штампања те песме у српској књижевности, а Михаил Холошњај је први скренуо пажњу на објављену варијанту те песме у књизи Александра Духновича *Молитвослов для рускихъ д’тей* (Сомбор, 1865). Једна варијанта те песме забележена је и на „Хорњици” (Источна Словачка), у рукописном зборнику из 18. века, о чему нас информише Петер Жењух. Путеви ширења русинске варијанте песме *Чудна јеси помоћнице* могу бити од драгоцене помоћи у одгонетању њених сакривених тајни.

Mikola M. Cap

THE HYMN „HELPER, YOU ARE STRANGE” AND ITS RUTHENIAN

VARIANTS

Summary

It was written recently some times about the *Hymn of Mather of Christ in Bodjani*, who is more known under Rusyns as *Helper, you are strange*. Havrijil G. Nadj has revealed at first that it is not of the ruthenian origin; Lazar Čurčić wrote at first about the history of printing this hymn in the Serbian literature, and Mihail Hološnjaj called the attention to the published variant of that hymn in the book of Aleksandar Duhnović *Молитвослов для д’тей* (Prayer book for children), (Sombor, 1865). One variant of that hymn has been noted as well in „Хорњица” (Eastern Slovakia) in the manuscript-collection from the 18th century, whereof Peter Ženjuh has informed. The paths of spreading the ruthenian hymn variant *Helper you are Strange* could be the precious aid to solving its hidden secrets.

Адриян Габор Качинко
(Adrián Kacsinkó)

ШЛІДАМИ ЧЕРЕХАТСКИХ РУСИНОХ

Абстракт: Черехат то бреговити край, хтори ше находзи на сиверу Мадярскай медзи риками Бодва (*Bódva*) и Хернад (*Hernád*) и мадярско-словацку граніцу. Мено дostaл по церових лесох, хтори закриваю бреgi того краю. Ту ше находза 89 населеня. Зоз ніх 62 населеня находза ше у Нукашнім Черехату (*Belső Cserehát*). Двацец седем грекокатоліцки населеня, у хторих жителє русинского походзеня, находза ше у Нукашнім Черехату, з винімком валалу Гарадна (*Garadna*)¹.

Ключни слова: Русини, Черехат, жителє, населеня, прозвиска, валали, славянски народ, церква.

История Черехату (Cserehát)

Черехат ше може попишиц зоз богату историйну прешлосцу. Медзи собу ше зоз тим крайом дзелели комитати Абауй, Боршод и Торна. Жительство Черехату од конца XIV по конец XVII століття было у подполносци мадярске, як племство, так и крипаки. Єдно зоз гніздох славней феудалней фамилиі Ракоци було у Черехату, дзе 1517. року Жигмонд и Ференц Ракоци купели валал Фелшовадас (*Felsővadász*) и його околіско².

По Мохачской битки катастрофа турскай инвазии потрафела и мадярски населеня черехатского краю. Єй жителє нє були сановани, од крадзох и одніманьох, а потым були примушени и давац високи порцii. Прето жительство Черехату сцекало и скривало ше до лесох або до сиверних комитатох. Жителє хтори остали у валалох нє могли плациц таки високи порцii, та прето веліх Мадярох зарабровали, а потым валали опустошели. 1548. року опустошени валали Дебрете, Ракаца и Вислов (*Debréte, Rakaca, Viszló*), 1554. Сокачи (*Szakácsi*), 1576. Абод (*Abod*), 1629. Нешта (*Néuesta*), 1640. Кек (*Kék* нешка *Baktakék*), 1647. Ирота (*Irota*), 1673. року Гадяпати (*Gagyapáti*), та и велі други валали. 9. юлия 1640. року Микловш Естерхази (*Eszterházy Miklós*) «зоз слизами здиховал» пишуци же егерски Турки нападли на гадянску котліну и у ней на олні

¹ Csereháti Településszövetség, <http://www.cserehat.com/index.php?m=lehatarolas> 2009.
 11. 09. 22:00

² Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 29–36

и Горнї Гадь (*Alsó- u Felső-Gagy*), на валали Кеть (*Kety*) и Бакту (*Bakta (Baktakék)*, спалели их и опустошили³.

Барз мале число черехатского жительства прежило турски пустошения. По Ракоцийовим повстаню (1704–11) и по епидемії куги, хтора потим ушлідзела, жительство Черехату скоро цалком вимарло. И snue ёден писани памятнік о тим же 1710. року „чарна шмерц” покошела жительство Абоду и же у живоце остали лем ёден кантор и ёден пес зоз меном Имоляш (*Imolyás*). По катастрофи жем зачerala газдох. Нови велможове после Мадярох на свойо маєтки волали Русинох и Тотох.

Насельоване Черехатскаго краю

И snue ёден писани документ (гоч не сиурне же є виродостойни) о найстарших русинских населенцах, по хторим ше 1697. року Русини населели до Черехату (до Ракацы и Вислову)⁴, а же до Абоду 1711. року приселенци пришли зоз горнього Абаю, Шарошу и Спишского (*felső-Abaúj, Sáros és Szepes felső-Abaúj, Sáros és Szepes*) комитату.⁵

Спрам попису порцийних давательох Угорской зоз 1715. року видно же од 28 населеньох 15 пусты и напущени, т.е. же у нїх нет хто плацц порцию. То: Долнї Гадь, Гадяпати, Будош, Пустарадвань, Монай, Хернадселед, Гадна, Абауйлак, Галвал, Кань, Торнабараконь, Саразек, Хомрогд, Сантичка (*Alsógagy, Gagyapáti, Büttös, Pusztaradvány, Monaj, Hernádszölléd* (нешка *Hernádvécse*), *Gadna, Abaújlak, Galvács, Kány, Tornabarakony, Szárazkék (Kéty, нешка Baktakék), Homrogd, Szanticska* (нешка *Abaújlak*)). Дзевец населени места маю мадярске мено. То валали: Нешта, Шелеб, Дебрете, Памлинь, Торнасентякаб, Ирота, Ракацасенд, Гарадна и Горнї Вадас (*Nyésta, Selyeb, Debréte, Pamlény, Tornaszentjakab, Irota, Rakacaszend, Garadna és Felsővadász*), а штири маю мадярске и славянске мено и у нїх жило помишане жительство: Абауйсолнок, Абод, Ракаца и Вислов (*Abaújszolnok, Abod, Rakaca и Viszló*), покля Перече (*Perecse*) бул чисто славянски валал, вироятно населени зоз Тотами⁶.

1720. року ище вше було велью пусты населеня, як и 1715. року (Абауйлак, Долнї Гадь, Будош, Гадяпати, Галвач, Хернадселед, Хомрогд, Кань, Монай, Пустарадвань, Торнабараконь, Саразек, Сантичка (*Abaújlak, Alságagy, Büttös, Gagyapáti, Galvács, Hernádszölléd, Homrogd, Kány, Monaj, Pusztaradvány*)),

³ Paládi-Kovács Attila: Ukrán szórványok a 18–19. században Magyarország északkeleti részén. In: Népi kultúra – népi társadalom VII. Budapest, 1973. 332–333. Vö: Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 15–64

⁴ Veres László: Borsod megye etnikai arculatának változásai a 18. század első felében. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 32.

⁵ Pesty Frigyes: Borsod vármegye leírása 1864-ben. Miskolc, 1988. 20

⁶ H. Németh István (szerk.): Az 1715. évi országos összeírás. Budapest, 2004. (Elektronikus dokumentum, DVD)

Tornabarakony, Szárazkék, Szanticska). Гадна 1720. року уж постало населене место зоз новима населенцами, хтори ношили мадярски и славянски прозвиска.

У даскеліх населених містах медзи 1715–1720. роком случели ше одредзени пременки. У Горнім Вадасу, Торнасентяку и Нешту (*Felsővadász, Tornaszentjakab and Nyést*) жили фамилії зоз мадярскими прозвисками. У Ракаци и Вислове (*Rakaca* и *Viszló*) жительство зоз мадярским прозвиском и лем даскельо фамилії зоз славянскими прозвисками, але ше населели и нови фамилії тиж зоз славянскими прозвисками. Зоз Абоду (*Abod*) ше лем даскельо фамилії виселели, але пришли вецеї нови приселенци. У Абауйсоноку (*Abaújszolnok*) жительство ше цалком зачерало. Векшина нового славянского жительства походзело зоз Гемерскаго, Шарышскаго, Спишскаго и Земплинскаго комитату (*Gömör; Sáros, Szepes és Zemplén megye*)⁷.

О горе наведзеніх славянских населенцох часто не мож одредзиц чи ше роби о населенцох русинской, словацкой, чи мадярской национальносци прето, же ше велью раз случовало же Русини и Словаки преберали мадярски прозвиска, та и обратно - Мадяре преберали русински чи словацки прозвиска.

Зоз сиворо-восточных комитатах (Шарышскаго, Спишскаго, Абауйскаго, Гемерскаго и Земплинскаго комитату) дзекуюци тро- и пейцрочному ошлебодзеню од плаценя порції численні русински паасты и горске русинске жительство зохабело свойо стари места биваня и як нове место живота выбрали, або Черехатску пусту, або даёдно зоз населеньох з малочисленним жительством.⁸ Перши вельки прилів русинского жительства до Черехату случел ше у периоду од 1730–1740. рок. Теди у подполносци населели валали Абауйсонок, Горні Гадь, Гадна, Гадяпати, Хернадселед (нешка Хернадвече), Кань, Кеть (нешка Бактакек) и Перече (*Abaújszolnok, Felsőgagy, Gadna, Gagyapáti, Hernádszölled* (нешка *Hernádvécse), *Kány, Kéty* (нешка *Baktakék*) *Perecse*)⁹. У стредку XVIII століття русински населенци сцигли до валалох Горні Вадас, Монай, Шелєб, Гадяпати и Хомрогд (*Felsővadász, Monaj, Selyeb, Gagyapáti, Homrogd*), а до Пустарарадваню (*Pusztaradvány*) концом XVIII столітия¹⁰. До даёдних валалох населели ше помишано Русини и Toti. Таки були, напр., валали Кань и Ракацасенд (*Kány, Rakacaszend*). Toti римокатоліцкей вири населели валали Абауйдевечер, Бодвараков, Фанчал, Керестете (*Abaújdevecser, Bódvarákó, Fancsal, Keresztéte*), спишски Toti евангеликанскей вири до валалу Берет (*Beret*)¹¹.*

Стредком XVIII столітия ёдна часць черехатских Русинох ведно зоз мучоньскими, ғеремельскими, сегедиевскими, емейдискими (*Műcsongy,*

⁷ Az 1720-as összeírás (Törzsszáma: N 79, 3131–3132 és 3194 mikrofilmek), Magyar Országos Levéltár

⁸ Dobány Zoltán: A Cserehát történeti földrajza (18–20. század). Nyíregyháza, 1999. 33

⁹ Paládi-Kovács Attila: Ukrán szórványok a 18–19. században Magyarország északkeleti részén. In: Népi kultúra – népi társadalom VII. Budapest, 1973. 332–333. Vö: Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 15–64

¹⁰ Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 29–34 és Rakaczky István (szerk.): A Cserehát turistakalauza. Miskolc, 1998. 269

¹¹ Dobány Zoltán: A Cserehát történeti földrajza (18–20. század). Nyíregyháza, 1999. 33

Görömböly, Szöged, Emőd) преселела ше до южних краёх Угорскей, до далескай Бачкей (*Bácska*) - до Руского Керестура (*Bácskeresztúr*) 1745–56. и до Коцуря (*Kocura*) 1763–67. До даскеліх валалох Сриму и Славониї (*Szerémség* и *Szlavónia*) населели ше концом XVIII століття. Ту и нешкя жию Русини и їх язик и литература ище више жис. У презвискох бачванско-сримских Русинох жию ище више назви даскельых черехатских валалох, цо указує одкаль походза. Таки презвиска: Абоди (*Abod*), Бодваї (*Bódva*), Еделински (*Edelény*), Виславски (*Viszló*) итд.¹²

Спрам податкох у церковных матичных кніжкох зоз 1746. року видно же медзи дакеди пустима валалами чисто русинско-тотски валал постал валал Галвач (*Galvács*). У валале Сакачи (*Szakácsi*) „жительство бешедовало и по мадярски и по русински но, але по мадярски з векшей часци”. Русини бивали у 6 хижох. У валале Ирота (*Irota*) зоз 28 хижох у 14 жили Русини. У Абоду (*Abod*) зоз 248 жительюх 145 були Русини и 53 Totи. У Ракацасенду (*Rakacaszend*) Русини у меншини - зоз 106 жительюх 30 Русини¹³.

Спрам попису вирнікох мункачовского грекокатоліцького владичества зоз 1747. року у Абауйсоноку (*Abaújszolnok*) жили 19 грекокатоліцки фамилиї, у Абоду (*Abod*) 12, у Будошу (*Büttös*) 17, у Горнім Вадасу (*Felsővadász*) 18, у Гадни (*Gadna*) 20, у Гарадни (*Garadna*) 12, Канії (*Kány*) 14, Саразеку (*Szárazkék*) 18, Ракаци (*Rakaca*) 12 и у Вислове (*Viszló*) 10 фамилиї. Попри того, и у филиялох у Ракацсенді, Галвачу, Ладбешенеу, Сакачиу, Томору, Лаку, Гадяпатиу, Хернаселеду, Хернадвечеу, Горнім Шеноваю, Шелебу, Долнім Гадю и Горнім Гадю (*Rakacaszend*, *Galvács*, *Ládbesenyeő*, *Szakácsi*, *Tomor*, *Lak*, *Gagyapáti*, *Hernádzsólled*, *Hernádvécse*, *Felsónovaj*, *Selyeb*, *Alsógagy*, *Felsőgagy*) тиж жили грекокатоліки.¹⁴ 1747. року 200 русински фамилиї, односно коло 800–1200 особи русинской национальности жили у Черехату.

1806. року ище исную чисто русински валали у Черехату. То шлідующи валали: Долні Гадъ (*Alságagy*) зоз 249, Гадяпати (*Gagyapáti*) 135, Кань (*Kány*) 400, Перече (*Perecse*) 272, Пустараадвань (*Pusztaradvány*) 177, Кеть (*Kéty* нешкя *Baktakék*) 260, Горня Гадна (*Felsőgadna* нешкя *Gadna*) 487, Абауйсонок (*Abaújszolnok*) 399, Абауйлак (*Abaújlak*) 151, Ирота (*Irota*) 376 и Вислов (*Viszló*) зоз 314 жителями. Валали зоз национально мишаним жительством були: Будош (*Büttös*) 268, Гарадна (*Garadna*) 121, Горній Вадас (*Felsővadász*) 538, Шелеб (*Selyeb*) 355, Абод (*Abod*) 548, Дебрете (*Debréte*) 69, Памлинь (*Pamlény*) 88, Хомрогд (*Homrogd*) 186, Монаї (*Monaj*) 124, Нешта (*Nyésta*) 140, Торнасентякаб (*Tornaszentjakab*) 95, Керестете (*Keresztéte*) 51, Галвач (*Galvács*) 190, Ракаца (*Rakaca*) 637, Ракацасенд (*Rakacaszend*) 176, Торнабараконь (*Tornabarakony*)

¹² Zsíros Miron: Élő felföld I.: demográfiai-etnográfiai útleírás. Budapest, 1996

¹³ Veres László: Adatok Borsod megye 18. század eleji újratelepülésének történetéhez. In: A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei XVII. Miskolc, 1978–79. 63

¹⁴ Ember Győző (szerk.): A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészszégeinek 1747. évi összeírása. Regnum: egyháztörténeti évkönyv 1944–46. VI. kötet. Budapest, 1947. 102–103.

144, Сантичка (*Szanticska* нешка *Abaújlak*) 45, Хернадселед (*Hernádszölléd* нешка припада гу валалу *Hernádvécse*) 303. У шицких населенью Черехату жили 5958 жителе русинской национальности, т.е. хторим ше у церкви служило лем по русински, 1529 хторим ше наказовало и по русински и по мадярски, 2604 жителе хтори службу слухали лем помадярски и 123 жителе хторим ше наказовало по словацки. Зоз всевкупного числа русинского жительства 417 були крипаки, а спомедзи юх 401 оженети и 72 крипаки без хижи.

У XVIII и у першой половки XIX століття вешина русинского жительства припадало на южним дружтвеним пасмом, односно були крипаки. Потим ше медзі юма зявели рижни заніманя: земледілець, слуга у обисцу, слуга на маєтку, стаємни наднічар. Число Русинох зоз того пасма вше баргей росло¹⁵.

Року 1831. Черехат потрафела велька катастрофа - епидемия колери. Спрам абодской грекокатоліцької матичної книжки умартих теди умарла 61 особа, з того 49 зоз Абоду, 5 зоз Сендеру (*Szendorő*), 4 зоз Месешу (*Meszes*), 2 зоз Галвачу (*Galvács*) и 1 зоз Салони (*Szalonna*). Презвиска умартих Русинох шлідующи: Олайош, Хронец, Берешняк, Дротош, Зоблік, Иляшко, Мишука, Хотза, Кундрак, Гомоляш, Зубрик, Барва, Гаднаї, Чонтош, Дороги, Дудич, Медве, Ондер, Ревак, Чорни, Кралік, Герег, Бачо, Ребечак (*Olajos, Hronecz, Beresnyák, Drótós, Zoblik, Ilyasko, Misuka, Hotza, Kundrak, Gomolyás, Zubrik, Barva, Gadnai, Csontos, Dorogi, Dudits, Medve, Onder, Revák, Csorni, Kralik, Görög, Bacsó, Rebetsák*) и велі други¹⁶.

Елек Фенеш (*Fényes Elek*) у своїм географийним словнику видатим 1851. року писал о русинских населенью Черехату, о числу русинского жительства и о числу грекокатоліцьких вирнікох. О юх постій податки и зоз періоду од 1830–40. рок, алє вони ше не розликую у велькай міри од тих зоз 1851. року. Елек Фенеш русинскими „рускими“ („*orosz*“) валалами наволал валал Апати (*Apáthi* нешка *Gagyapáti*), Солнок (*Szolnok* нешка *Abaújszolnok*), Орос-Гадна (*Orosz-Gadna* нешка *Gadna*), Кань (*Kány*), Бараконь (*Barakony* нешка *Tornabarakony*), Горні Вадас (*Felsővadász*), Перече (*Perecse*), Уйлак (*Ujlak* нешка *Abaújlak*), Кек (*Kék* нешка *Baktakék*) и Ирота (*Irota*). Русини ведно зоз Мадярами жили у валалох: Ракаца (*Rakaca*), Вислов (*Viszló*), Нешта (*Nyésta*), Хомрогд (*Homrogd*), Гарадна (*Garadna*), Будош (*Büttös*), Долні Гадь (*Alsógagy*), Монай (*Monaj*) и Шелеб (*Selyeb*). У валале Сантичка (*Szanticska* нешка *Abaújlak*) жило тутське жительство, у Хернадселеду (*Hernádszölléd* нешка *Hernádvécse*) було национально мишане. Елек Фенеш тот валал наволал „мадярско-руско-тотски“ („*magyar-orosz-tót*“). У тим року у 28 черехатських валалох число русинского жительства виношело 7302. У одноженю на юого число зоз 1806. року, кеди их було 7487 - не вельо ше пременело, алє могло уж обачиц же число кус опадує. Медзитим, вкупне грекокатоліцьке жительство Черехату (1064) през 45 роки поросло за 300 души¹⁷.

¹⁵ Rakaczky István (szerk.): A Cserehát turistakalauza. Miskolc, 1998. 71

¹⁶ Abodi gk. egyházi halotti anyakönyv (1824–1895), filmszám: A 4606, Magyar Országos Levéltár.

¹⁷ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851

Зоз грекокатоліцких матичних кнїжкох у Абоду, Гадни, Ироти и Ракаци видно же у другой половки XIX століття до тих валалох присельовало жительство зоз сиверних комитатах, та и зоз Галичини. У Абоду и Ракаци зявели ше 7 нови презвиска зоз Галичини, 13 зоз Спишского комитату, 8 зоз Шаришского, 2 зоз Гемерского и 3 фамилиї мигровали тадзи зоз Земплинского комитату. По 3 нови презвиска зявели ше у Гадни и Ироти зоз Спишского комитату. До Гадни ше з найвекшай часци населели зоз горнього Абауйского комитату (5), зоз Береговского и зоз комитату Унг (по 3) до Ракаци и Хормогду. До валалу Сакачи приселела ше особа зоз презвиском Капраль (*Kapraly*) зоз Ракоция, една особа зоз презвиском Пиполь (*Pipoly*) зоз Яноки (*Janok*) до валалу Шелеб (*Selyeb*). Єдна особа зоз меном Базил (*Bazil*) «имигровала» до Ракаци, але ше не зна одкаль походзела. У Галвачи (*Galvács*) ше зявела єдна женска особа - жобрачка, стара коло 30 роки, зоз Бардайова (*Bártfa*). Вона 1854. року умарла¹⁸. Насельованя було и у других населенъюх. О тим исную писани памятніки зоз дакселіх валалох, нпр. зоз 1864. року у Галвачу¹⁹, у Ироти²⁰, у Ракаци²¹.

Року 1869. у Києве вибухла епідемія колери и сцигла до Угорской прейг Галичини, але наймоцнейше нападла жительство ей сиверо-восточних комитатах и „нащивела” тиж и Черехат. Спрам урядовых податкох, у Угорской (з винімком Горватской, Славонії и скорейших Гранічных крайох), од початку януара по конець октября похорели ше 433 295 особи, а число жертв вох 183 549.²² Медзі жертвами тей епідемії колери бул и мой чукундідо Михаль Каченко (*Kacsenko Mihály*), житель Абод-Кириалькуту (*Abod-Királykút*).

Спрам пописованя жительства 1880. року у Ракаци зоз 684 пописане 413 жительсьох русинскай националносци, у Каню зоз 285 - 182 и у Гадни зоз 392 - 261²³. У поровнаню зоз податками зоз 1851. року тоти податки указую на досц смутну слику. У горе спомнутих населенъюх число грекокатоліцких Русинох, у поровнаню зоз вкупним числом жительства, зменшало ше за 20–27%. У Гадни и Каню вкупне число жительсьох зменшало ше за 30–40%. Можліве же ше одредзене число жительсьох виселено до векших населенъюх, та и прейга океану, пре вигоднейши условия живота. Но, як причина такого зменшаня числа жительсьох тиж так може буц и епідемія колери 1873. року.

Року 1896. Шаму Боровски (*Borovszky Samu*) у своїх пописох русинске жительство учишлел, тс. наволал их Тоти, як и валали у хторих жили учишлел до тотских. Так тотске жительство з найвекшай часци представляло жительство Гадни (84%) и Каню (зоз 250 жительсьох - 170), у Хернадселеду и Вислове. Коло

¹⁸ Görög katolikus egyházi anyakönyvek, filmszám: A 4606 (Abod), A 4621–A 4622 (Gadna), A 4669 (Rakaca), A 4632 (Irota). Magyar Országos Levéltár

¹⁹ Pesty Frigyes: Borsod vármegye leírása 1864-ben. Miskolc, 1988. 128.

²⁰ исте тото: 392

²¹ Pesty Frigyes: Borsod vármegye leírása 1864-ben. Miskolc, 1988. 261

²² A kholera elterjedése 1873-ban. Vasárnapi Ujság. 1874. márc. 8. XXI. évfolyam, 10. szám. 150

²³ Paládi-Kovács Attila: Kárpátukrán telepek Észak-Magyarországon. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 133

половки жительства даскеліх валалох представляло твл. тотске жительство: у Абауйсолноку (43%), Абоду, Ироти и Ракаци. У меншини було у Перечу (36%), Абауйлаку (1/3), Горнім Вадасу (1/4), Будошу (15%) и Торнабараконю (12%). Кеть бул валал у хторим ше бешедовало по мадярски. Валали Горні Гадь, Гадяпати, Хомрогд, Пустарарадвань и валал Шелеб учишлел гу мадярским валалом²⁴.

Попис жительства Угорской зоз 1910. року зазначел менши групи русинского жительства, нпр. у Каню (33) и у Перечу (63). Попис жительства зоз 1920. року, медзитим, указал необчековане пороснуче числа Русинох. У Каню, зоз вкупного числа жительох - 211, 42-ойо ше вияшнели же им мацерински язик русински²⁵.

У децимбре 1918. року у країох населених зоз Русинами - Подкарпат'ю - була формована твл. Руска Країна (*Ruszka Krajna*), як автономна територія. Регулюване статусу русинского жительства у Абауй-Торновским, Шаришским, Спишским и Земплинским комитату остало неришене по подписанене мирового спорозуменя. До рамикох компетенций русинской Червеней гарди, хтора формована 9. и 12. априла 1919. року, припадала и национална безпечносц тиж и русинского жительства Абауй-Торновского комитату и валалох Горні Вадас, Гарадна, Саразек, и Кань. Урядови язик бул би русински²⁶, та би так можебуц помогнул зобудзиц русинске националне чувство. На концу уводзене автономії Рускей Країни претаргнуте и 16. априла и 5. мая є онеможлівена зоз румунску и ческу політичну интервенцию.

Од 1930–1989. русински народ не участвовал у попису жительства Мадярской. На приклад, у Комлошки их учишльовали гу словацкому жительству. Медзитим, постая докази же у тим периодзе иосновали Русини, хторих наволовали Тоти и бешедовали зоз своїм язиком. За приклад наводзим мена даскеліх особох: 1950. Тереза Сикора (*Szikora Teréz*), хтора бешедовала и зоз абодску и зоз ракацку бешеду²⁷, 1952. року Тереза Лешко (*Leskó Teréz*) - 78 рочна (Абауйсолнок), Янош Бур (*Bur János*) - 84 рочни (Ракаца) и Ленор Береш (*Béres Lenor*) - 39 рочни (Абод), 1966. жена Байноци Яноша (Яношания, *Bajnóczi Jánosné*) - 75 рочна народзена у Вислове (Ракаца)²⁸, 1985–88. Бурне (Бураня) Ана Торбай (*Búrné Torbaj Anna*), Янош Югас (*Juhász János*) зоз Ракаци, Лукач Кондаш (*Kondás Lukács*) зоз Вислова, Лайош Барна (*Barna Lajos*) зоз Торнабараконю,

²⁴ Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Abauj-Torna vármegye és Kassa. Budapest, 1896. Arcanum DVD könyvtár IV. (Elektronikus dokumentum) és Veres László: Borsod megye etnikai arculatának változásai a 18. század első felében. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 34

²⁵ Paládi-Kovács Attila: Kárpátukrán telepek Észak-Magyarországon. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 133

²⁶ Fedinec Csilla: Iratok a Kárpátaljai Magyarság Történetéhez 1918–1944. In: Fontes Historiae Hungarorum 2. / sorozatszerk.: Varga Sándor. Dunaszerdahely, 2001. 33–38. Vö. Magyar Törvénytár. 1918. évi törvénycikkek és néptörvénnyek. Budapest, 1919. 214–215

²⁷ Király Péter: A nyelvkeveredés. A magyarországi szláv nyelvjárások tanulságai. Studia Ukrainianica et Rusinica Nyíregyháziensia 7. (Nyíregyháza, 2001.) 219–220

²⁸ исте тото: 158–160

Киштотне Розалия Маїк (Киштотаня, *Kistótné Majik Rozália*), Кишида Вероника (*Kisida Veronika*) зоз Гадни, Дротошне Елеонора Биреш (Дротошня, *Drótosné Béres Eleonóra*), Мария Павлович (*Pavlovics Mária*) зоз Абоду и Йожеф Карпати (*Kárpáti József*) и Лайош Вашко (*Vaskó Lajos*) зоз Ироти. Шицки вони уж були стари. Бешедовали по русинско-лемковски (Абод, Гадна, Ракаца). Знали шпивац народни шпиванки и модліц ше на мацеринским языку²⁹.

Церковни памятніки черехатских Русинох

Векшина Русинох грекокатоліцькей вири. Їх предки жили на території Средній Европи дзе ше дотикали римски и византийски (гречески) церковни обряди и дзе 1595. року у Польской подпісана Брестска Уния. Потим на території Угорской, спрам подпісования Унгварской Унії 1646. року у Ужгороду (*Ungvár*), восточно-греческа церква Русинох приключела ше гу церковней Унії зоз Римом. Од теди и у Угорской основана уніятська грекокатоліцька церква зоз центром у Ужгородзе, а потим у Мункачове (*Munkács*)³⁰.

Парохій зоз греческим обрядом у Черехату сновани ище у XV односно XVII столітию. Спрам записах Михаля Лучкая (*Lucskay Mihály*), историчара Русинох, у Гадни грекокатоліцька церква иосновала ище у XV столітию³¹. У Вислове 1620. року, у Бактакеку 1680, у Ракаци 1619, у Торнабараконю 1648, у Абоду 1694. року були сновани грекокатоліцькі парохії.³² Тоти валали - зоз винімком Абоду и Ракаци - остали пусти ище 1715. року. По Сатмарским миру 1711. року русински населенци умножели число черехатского жительства. Населенци грекокатоліцькей вири, зоз власними материялними моцами, односно зоз помоцу феудалцох, зоз дерева будовали свою церкви. У Абауйсоноку початком 1720. року вибудована церква зоз букового дерева, а обновена була 1758³³. У Абоду, медзитим, 1710. року подзвигнуте место за почитоване Бога³⁴. У Ракаци, на месту твердинї, хтора зруйнована у XVI столітию, 1720–21. року зоз каменя вибудована церква наместо скорейшої каплічки з дерева. Тото место,

²⁹ Zsíros Miron: Élő felföld I.: demográfiai-etnográfiai útleírás. Budapest, 1996. 133–135. és Zsírosné Jobbágы Mária, Zsíros Miron: Ruszin szigetek Észak-Magyarországon. In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei. Miskolc, 1996. 295

³⁰ Hattinger Klebaskó Gábor: Magyarországi ruszinok. Budapest, 1998. 5

³¹ Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 29

³² Sasvári László: Ortodoxok és görög katolikusok együttlése Észak-Magyarországon a 18–19. században. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 156. és Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 14–29

³³ Kárpáti László: Az egykori abaújszolnoki görög katolikus fatemplom Myskovszky Viktor rajzain és az egyházlátogatási jegyzőkönyv alapján (1876, 1877). In: Veres László, Viga Gyula (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XXXVII. Miskolc, 1999. 681

³⁴ Sasvári László: Ortodoxok és görög katolikusok együttlése Észak-Magyarországon a 18–19. században. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 156

защицнене з мурисками твердинї, грекокатоліки тиж вибрали и за место свойого теметова. У Хомрогду церква зоз древа иосновала од 1775. року.³⁵

Спрам попису вирнікох мункачовского грекокатоліцкого владичества, у Черехату церкву з каменя мали лем у Ракаци. У Абоду, Гадни, Гарадни, Каню, Кеку, Солноку, Вадасу и Вислове церкви були вибудовані зоз древа. У Абоду, Ракаци и Вислове вирніки у велможа орали и знімали род и так заробени пенеж давали своїм парохийом. У каждой парохии, коло пароха, служел и єден дзияк. Вони жили зоз єдней трецини заробку пароха³⁶. 1747. року у Ракаци подпісана церква вибудована зоз каменя, у Абоду була запущена церква, у Гарадни церква зоз древа стредней велькосци, у Горнім Вадасу, Гадни, Кеку, Солноку, Каню и Вислове були церкви зоз древа³⁷. Лем у Абоду, Ракаци и Торнабараконю грекокатоліцки парохій сновани скорей, а у других валалох у другей половини XVIII століття: Горні Вадас (1750),³⁸ Ирота (1757), Гарадна (1758), Вислов (1761), Бактакек (1780), Хомрогд (1783), Гадна (1788), Кань (1788), а у Абауйсоноку на початку XIX століття (1828).³⁹

Грекокатоліцка церква у Гадни и у Бактакеку (дакеди Szárazkék)

У населенох Угорской у урядовим попису 1773. року єст два файти церквох зоз греческим обрядом: „*Graeci ritus*” - гречески обряд, односно восточно-греческе служене - православна церква и „*Graeci ritus unit.*” - зединене греческе служене, односно грекокатоліцке - грекокатоліцка церква. У Солноку, Гадни, Кетю, Каню служело ше по греческим обряду. У Ироти и Ракаци служело ше по грекокатоліцким обряду. У Абоду, попри грекокатоліцкей основали и реформатску парохию. Зоз того видно же 1773. року ище више иосновали

³⁵ Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 27–30. Vö. Rakaczky István (szerk.): A Cserehát turistakalauza. Miskolc, 1998. 270

³⁶ Udvari István: A munkácsi görög katolikus egyházmegye lelkészségeinek 1741. évi összeírása (Csereháti és zempléni esperesi kerületek). In: Veres László, Viga Gyula (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XXXVII. Miskolc, 1999. 538

³⁷ Ember Győző (szerk.): A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1747. évi összeírása. Regnum: egyháztörténeti évkönyv 1944–46. VI. kötet. Budapest, 1947. 102–103.

³⁸ Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 29–34

³⁹ Sasvári László: Ortodoxok és görög katolikusok együttlése Észak-Magyarországon a 18–19. században. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 155–156

православни парохиї. У горе спомнутих населенъюх, т.е. парохийох наказовалоше по славянски („slavonica”)⁴⁰.

Потим як у Ракаци 1720–21. року вибудували церкву зоз каменя, у других містах, наместо древених церквох, досць познайоміше подзвігнути церкви зоз твердого матеріялу: у Вислове 1761. та 1830. року, у Абоду 1775, у Саразеку 1779. та 1820. року, у Каню 1787, у Гарадні 1808, у Гадні 1816, у Хомрогду 1832, у Іроти 1846. (а скорій того ту були три церкви з дерева), у Торнабараконю 1870, у Абауйсолноку 1895.⁴¹, у Горнім Вадасу 1860, дзе по єдним моцним витре церквочку зоз дерева не могло вецей хасноваць. Поламани криж зоз ней по чуду нашли у долині на конці твл. Велького шора („Nagysor”). 1863. року вирніки зоз каменя з ракацького рудокопу през єден рок з упарту роботу вибудували и 8. септембра 1864. року пошвецели нову церкву⁴². Розваленіска старей церкви находзала ше на бувшим грекокатоліцким теметове⁴³. У Іроти ше стара церква находзела на єдним брешцькою южно од терашній церкви. Його розваленіска видно и нешка⁴⁴. У Ракаци терашня церква вибудована 1920–21. року, але на бовтгайташу над уходними дзверми видно таблу з каменя зоз старославянским надписом зоз старей церкви⁴⁵.

У Черехату уж не постоя церкви вибудовані зоз дерева. Но, на рисунках Виктора Мишковського (*Myskovszky Viktor*) зоз 1876–77. року видно древену церкву у Абауйсолноку вибудовану 1758. року. Тата церква припадала групи заходних Лемкох, яки постояли теди у русинских валалох на Горнай жемі: у Шметковицьох (*Semetkovce*) (1752), у Ладомирови (*Ladomírová*) (1752), у Новій Седлиці (*Nova Sedlica*) (1754), у Корейовицьох (*Korejovce*) (1761), у Єдлинки (*Jedlinka*) (1763) и на Подкарпат'ю (*Kárpátalja*) у Селештове (*Szelestovo*), Медведівцих (*Medvegyivci*), Обави (*Obava*) и Плоскою (*Ploszkoje*)⁴⁶.

У Угорской едини церква вибудована зоз дерева, хтора и нешка постої, то грекокатоліцка церква у Мандоку, а находзі ше на єдним брешцьку у сентандрейским сканзену. Тоту церкву 1670. року вибудували русински населенци у Мандоку у Саболчским комитату. Церква вибудована зоз букового

⁴⁰ Király Péter: A nyelvkeveredés. A magyarországi szláv nyelvjárások tanulságai. Nyíregyháza, 2001. 12–13.

⁴¹ Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 27–29. és Sasvári László: Ortodoxok és görög katolikusok együttélése Észak-Magyarországon a 18–19. században. In: Kunt Ernő, Szabadvári József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 155–156

⁴² Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 29–34

⁴³ Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 29

⁴⁴ Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 47

⁴⁵ Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 27

⁴⁶ Kárpáti László: Az egykori abaújszolnoki görög katolikus fatemplom Myskovszky Viktor rajzain és az egyházlátogatási jegyzőkönyv alapján (1876, 1877). In: Veres László, Viga Gyula (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XXXVII. Miskolc, 1999. 681

древа зоз бранох и шиндрох. Таки подобни церкви находза ше на Подкарпат'ю у Прислипу и у сиверним Ердлеу у Пояни⁴⁷.

У дакедишніх черехатских русинських валалох у церквох існовали красни іконостаси. У Горнім Вадасу 1884. року зоз Ужгороду достали іконостас у барокним стилу. То були славянські ікони у дереворису. «*Тот іконостас единствени у тим же іє медзи Христом облеченим до владикових шматох и у слики крижу находзи цитат по старославянски: „Опред твойого крижа кланяме іш, Господи наш, и славиме твойо святе воскресене.“* При ношачу сlicoх интересантнощ тата же зоз нього хибя обидва дверка.”⁴⁸

У Абоду и Бактакеку тиж існую таки подобни чаривни ікони зоз Галичини зоз XVII–XVIII століття, хтори походза зоз дакедишніх деревених церквох⁴⁹. Іконостас зоз деревеней церкви у Ракаци (1720–1920) и шмати священіка до служби тераз ше находза у порядній виставі музею *Herman Ottó* у Мишколцу. У церкви у Каню тиж ше находза стари ікони зоз старославянскими надписами.

У дакеди русинських валалох Черехату и на драгох коло ніх и нешка стоя двойністи, те. твл. руски крижи хтори представляю Христово розопяце. У гербу валалох Абод, Дебрете, Кань, Торнабараконь и Вислов видно твл. руски криж, цо шведочи о присутстві Русинох у тих валалох у прешлосци. Хижи у валалох Ракаца, Долні Гадь, Абауйсолнок и Бактакек, у хторих дакеди жили Русини, нешка жилю Цигане, а вибудовані су у періодзе од 1890–1950. рок. На хижох чийо верхи „позберани до конті”, зоз щитом зоз дескох, зоз тернацом, зоз чолом з дескох з дзиру за дим (зоз дерева, валькох або цеглох) на хторим з улічки видно руски криж, двойністи криж и руски двойністи криж - симбол вирского припаданя їх жителюх хтори були грекокатоліки, а цо видно и у других местох.

Матични книжки грекотатоліцких церквох чуваю памятку, не лем на русински прозвиска, але и на кирилске писмо – на пр. у Ракаци 1777–1786 и у Ироти 1783–1786. Гу тим памятніком припадаю и літургійни книжки писани на церковнославянским языку зоз XVIII–XIX століття зоз тих парохійох.

Грекокатоліцки церкви хтори остали од Русинох у тим краю звичайно вибудувани на даяким брешцку або з боку брега - же би здогадовали на преділи Горній жемі и Подкарпат'я у хторих жилю Русини.

Шлідами язика и мишаня язикох

Русински народ Черехату нігда не мал представнікох високих дружтвених пасмох. Векшина з ніх припадали нізкому дружтвеному пасму. Були крипаки, желире и пастире. Зоз винімком Абоду и Ироти, не гледали за себе етнічни права и не мали хто би им „помогнул” у пестованю національногу чувства. Пре

⁴⁷ Füzes Endre (szerk.): Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum II. Budapest, 1985. 2

⁴⁸ Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002. 29–34

⁴⁹ Исте тото: 11–16

мишане зоз Тотами, їх ідентитет бул несигурни. У урядових пописох вельо раз мишиали Тотох (Словакох) и Русинох⁵⁰.

1805. року у 11 черехатских валалох зоз чистим русинським жительством случело ше мишане наронох зоз мишинима малженствами. Теди ступели до малженства 19 мадярско-словацки римокатоліцки пари и у Ироти 2-йо грекокатоліки зоз евангелістами. Медзитим, у вецейнаціональних стредкох було досц вельке число мишиних малженствох зоз припадніками русинській національносци грекокатоліцкій вири (нпр. у Горнім Вадасу 20, у Будошу 15, Галвачу 13, Ракаці 10, Нешту 10 и Торнабараоню 9)⁵¹. З рока на рок росло число мишиних малженствох, учишлюючи ту и Мадярох, припаднікох реформатичній церкви.

Предки черехатских Русинох жили у сиверо-восточних комітатах історійній мадярській держави и їх вешина припадала гу лемковським племеном, хтори вельо раз були у дотику зоз Тотами и прето їх язик дакеди поставал „мишаніна” тих двох язикох⁵².

Предки жительсьох валалох Абод и Галвач ту приселели, чи у національно чисто русинських групох, чи у уж помишаних групох зоз Тотами (Словаками) зоз Спишського, Шаришького и горнього Абауйського комітату, дзе уж скорей ведно жили. Язик русинського жительства поступно прешол до преходного русинско-восточнословашкого діялекту, але у других населеньях ше тиж случело подобне⁵³. Тото доказую и церковни матични книжки, як нпр. у Абоду у часу од 1824–1895. року, дзе ше медзи коло 30% римокатоліцкими Словаками, Мадярами и Мадярами реформатичні вири случели миши малженства – вкупно коло 326 (262 римокатоліцки и 64 реформатични. У Ракаці, медзитим, було вельо менея ступаня до малженства медзи представніками неєднаких національносцюх - 1777–1859. 13, а 1860–1895. 40. Спрам того, медзи валалами зоз русинським жительством у Черехату у Абоду було найвецей миши малженства⁵⁴.

Познати мадярски слависта Петер Кираль (*Király Péter*) гледал одвіт на питане прецо ше за русинську бешеду не хасную єднаки вирази. Нпр. у Абауйсолноку гвари ше же бешедую по тотски и по руски („tótul” – „po ruski”)⁵⁵. Спрам вигляданьох Петера Кираля: „*Кед слово о Вегардо-Абауйсолнок-Ракаца діялекту, то були словацки (у тим случаю восточнословашки) и русински (точнейше, русинско-лемковски діялекти).*”, ... тому діялекту оцовиціна ше пресцерала од сиверу гу югу, але през дуготирваци миграції, хтори рушали

⁵⁰ Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996. 13–15

⁵¹ Udvari István (szerk.): A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása. Nyíregyháza, 1990. 86–88 és 101–102.

⁵² A ruszinoknak négy törzsét különböztetjük meg: a lemkókat, a bojkókat, a dolisnyánokat és a huculokat. Lásd 3. ábra 9. oldal

⁵³ Abodi gk. egyházi anyakönyvek (1824–1895), filmszám: A 4606, Magyar Országos Levéltár.

⁵⁴ Abodi gk. egyházi anyakönyvek (1824–1895), filmszám: A 4606, Magyar Országos Levéltár

⁵⁵ Király Péter: A nyelvkeveredés. A magyarországi szláv nyelvjáráskok tanulságai. Nyíregyháza, 2001. 222.

*зоз веџей напрямох настал таки, по характеристикох, помишани и преходни тип диялекту.*⁵⁶ За мено Петера Кираля вязани и вигледованя презвискох и хотарских микротопонимох. Їх результати тоти же у Абауйсолноку було найвеџей хотарски микротопоними за хтори би ше могло повесц же су русински, а потим шлідзел хотар Ракаци. У Абоду, векшина микротопонимских назвох по походзеню словацкі. Презвіска у Абауйсолноку з найвекшай часці русински, покля у Ракаци полу русински, а полу словацкі. Спрам того, кед ше поровнаю тоти два файла назвох, достава ше под'єднакі результат, т.е. їх под'єднаке чыслове одношнене.⁵⁷

Асиміляция

У другей половкі XIX століття у черехатских валалох зажил билингвізэм и потым у валалох у хторых жили Русини почало и їх поступне мадяризоване. 1864. року у даскеліх русинских валалох Черехату констатавані билингвізэм його жительства (у Ироти, у Ракацасенду, у Сакачох и у Вислове.)⁵⁸

Єдна часці черехатских грекокатолікох русинскаго походзеня широ ше вияшнела як Мадяре и у даєдных местах ше у церкви служы по мадярски. Помали ше забува и наказоване на церковнославянским языку. 1880. року у Абауйско-Торновским комитату медзі сто припаднікамі чий мацерински язік не мадярски 20,80% бешедую по мадярски, 1890. року 23,47%. Уж у перших дэцениях XX століття у шыцких черехатских населеных настава у школах окончавала ше на мадярским наставним языку.⁵⁹

Спрам податкох у материялу, хтори сом позберал зоз рижнородных жридлох, утвардзел сом же у хторым валале кеди превладал мадярски язік. Перші мадярски язік превладал у Ракацасенду у стredку XIX століття, потым у його другей половкі у Хормогду, Нешти, Монаю, Пустарарадваню, Шелебу и на концу XIX століття у Дальнім Гадю, Гадяпацию, Дебрету, на початку XX століття у Буташу, Горнім Вадасу, Галвачу, Хернадселеду (нешка *Hernádvécse*), у Абауйсолноку, Абауйлаку и Торнабараконю, та од стredку XX століття у Саразкеку (нешка *Baktakék*) и у Перечу.

По трицетых роках XX століття стари бешедовали по „тотски” кед же сцели же би их млади не разумели о чым бешедую. Од шейдзешатих и седемдзешатих роках прешлого століття, дзекуюци вимераню жительства, и русински язік швидко неставал зоз кождодньового живота и тиж так ше забуло и церковнославянски писні и народны шпиванки, але вони, заш лем, зачуваны медзі старима. Людзе у стредніх роках и млади тераз уж бешедую по мадярски,

⁵⁶ исте тото: 181 és 217

⁵⁷ исте тото: 63

⁵⁸ Paládi-Kovács Attila: Kárpátukrán telepek Észak-Magyarországon. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 132

⁵⁹ Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Budapest, 1896. Arcanum DVD könyvtár IV. (Elektronikus dokumentum)

цо помогло забуваню русинскага язіка. Прешлосць ше не пестуе. И попри определенія за припадане мадярскому народу, веќшина потомкох Русинох осталася грекокатоліцкай віри.⁶⁰

Вимеранс валалох Черехату

У односеню на стан у валалох, хторы дакеди були русински (пред сто рокамі) терашні стан у іх ше велью пременел. У перыодзе капитализму у Угорскай (XIX и початок XX стагоддія) дзекуючы високім ценам земледзілства назадавало и онеможлівіне аж и селянскіе самоабезпечоване зоз земледзілскімі продуктамі. Пренаселеносць и стан без перспективі спричинілі висельване велькаго числа жительства з надію до лепшых условійох жывота – аж и прейга океану. Од 1892. по 1924. рок зоз Абауйсолноку виселело 50–70 жительлох, зоз Абоду коло 300, Долнага Гадю 65, Дебрету 39, Гадни 58, Гадяпатія 11, зоз Галвачу 120, Ироти 34, Каню 112, Перечу 57, Ракаци 190, Сантички 24, Торнабараконю 54 и зоз Вислова 74. На ладью до Нью Йорку (*New York*) на контролне место на острове Еліс (*Ellis*) сціглі як приселенцы з Еўропы, и отамадз ше веџей не вращали⁶¹. У II шветовай войні тиж страцене велью людзох. Потым, у роках соціялизма, дзекуючы развою индустріі и на силу снованіх земледзілскіх задругох, зоз черехатских валалох велі ше виселены до индустрійных населеных и до варошох, та и до местах хторы настали коло рудокопох⁶². По нешта ше у тих валалох не пременела ситуация. Осталася незанятосць, кождоднёві проблемы у вязі зоз прэживівальнем и пре висельване младых у чысленіх черехатских валалох зменшала ше число жительлох, односно валали старели.

Нешкайши стан у черехатским краю

У дакеди русинских валалох Черехату - з вінімком Ироти - віроятно уж не жиє веџей ніхто хто бешедуе по „тотски”, односно по русински. Начишаім даскельо валали у хторых ше и кеды ше остатні раз ище бешедовало по русински: помедзі 1971–80. роком у Абауйсолноку 31–40 особи и у Гадни 6–10, 1981–90. у Каню и 2001–05. у Абоду 5 особи. Влеце 1999. року нашывел сом ўдну златну стару жену у Абоду. По сей словох, вона грекокатоліцкай віри, але не зна точно чи е русинской, чи тотской національносці. Дознал сом же у Ракаци 2001. року ище бешедовало по русински и же дзіяк шпивал и по старославянски. 2005. року у Торнабараконю было 32 особи, шицкі стары, хторы уж не бешедовало по русински.

З мадярскага на рускі язік преложела: *dr Firisz Hajnalka Ph.D.*

⁶⁰ Zsírosné Jobbágы Mária, Zsíros Miron: Russin szigetek Észak-Magyarországon. In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei. Miskolc, 1996. 296

⁶¹ Dr. Stephen Morse, Gary Sandler, Michael Tobias: Searching the New York (Ellis Island gold) Database in One Step. <http://stevemorse.org/ellis2/ellisgold.html> 2009.11.22. 13:00

⁶² Rakaczky István (szerk.): A Cseréhát turistakalauza. Miskolc, 1998. 69

Библиография:

- Abodi gk. egyházi anyakönyv (1824–1895), filmszám: A 4606, Magyar Országos Levéltár. A kolera elterjedése 1873-ban. *Vasárnapi Ujság*. 1874. márc. 8. XXI. évfolyam, 10. szám. 150.
- A magyar korona országainak helységnévtára /szerk. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp, 1902.
- A magyar korona országainak helységnévtára /szerk. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp, 1907.
- Az 1720. évi országos összeírás (Törzsszáma: N 79, 3131–3132 és 3194 mikrofilmek), Magyar Országos Levéltárban.
- Borovszky Samu: Magyarország vármegyei és városai. Abauj-Torna vármegye és Kassa. Budapest, 1896. Arcanum DVD könyvtár IV. (Elektronikus dokumentum).
- Csereháti Településszövetség, <http://www.cserehat.com/index.php?m=lehatarolas>
- Dobány Zoltán: A Cserehát történeti földrajza (18–20. század). Nyíregyháza, 1999.
- Ember Győző (szerk.): A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1747. évi összeírása. Regnum: egyháztörténeti évkönyv 1944–46. VI. kötet. Budapest, 1947. 102–103.
- Fedinec Csilla: Iratok a Kárpátaljai Magyarság Történetéhez 1918–1944. In: *Fontes Historiae Hungarorum* 2./sorozatszerk.: Varga Sándor. Dunaszerdahely, 2001.
- Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.
- Font Mária: Oroszország, Ukrajna, Rusz. Budapest, 1998.
- Füzes Endre (szerk.): Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum II. Budapest, 1985.
- Görög katolikus egyházi anyakönyvek, filmszám: A 4606 (Abod), A 4621–A 4622 (Gádna), A 4669 (Rakaca), A 4632 (Irota). Magyar Országos Levéltár.
- H. Németh István (szerk.): Az 1715. évi országos összeírás. Budapest, 2004. (Elektronikus dokumentum, DVD)
- Hattinger-Klebasko Gábor: A ruszinok. In: Eperjessy Ernő (sorozatszerk.): Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin nemzetiség néprajzából. 1. Budapest, 1996.
- Hattinger Klebaskó Gábor: Magyarországi ruszinok. Budapest, 1998.
- Hornyák Gyula: Abod, ahol a királynak kútja van. Abod, 2008.
- Hornyák Gyula: Galvács és a Rakaca-tó környéke. Galvács, 2003.
- Dr. Jekelfalussy József (szerk.): A magyar korona országainak helységnévtára. Budapest, 1888.
- Dr. Jekelfalussy József (szerk.): A magyar korona országainak helységnévtára. Budapest, 1892.
- Kárpáti László: Az egykori abaújszolnoki görög katolikus fatemplom Myskovszky Viktor rajzain és az egyházlátogatási jegyzőkönyv alapján (1876, 1877). In: Veres László, Viga Gyula (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XXXVII. Miskolc, 1999. 677–694.
- Kasza Sándor (főszerk.): Magyarország megyei kézikönyvei 4. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kézikönyve. Hatvan, 1998.
- Király Péter: A nyelvkeveredés. A magyarországi szláv nyelvjárások tanulságai. Nyíregyháza, 2001.
- Kobály József: A mai Kárpátalja területének népei a középkorban. In: Tiszáninnen...: társadalomtudományi tanulmányok / összeáll. Csernicskó István. Ungvár, 1997. 24–34.
- Kollerffy Mihály, Dr. Jekelfalussy József (szerk.): A magyar korona országainak helységnévtára. Bp, 1882.
- Kisfalusi János: A szép Cserehát. h.n, 2002.

- Marczali Henrik (szerk.): Az orosz szlávok. In: Nagy képes világörténet. Budapest, é.n. Arcanum DVD könyvtár I. (Elektronikus dokumentum).
- Dr. Morse, Stephen; Sandler, Gary; Tobias, Michael: Searching the New York (Ellis Island gold) Database in One Step. <http://stevemorse.org/ellis2/ellisgold.html>
- Paládi-Kovács Attila: Kárpátukrán telepek Észak-Magyarországon. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 129–134.
- Paládi-Kovács Attila: Ukrán szórányok a 18–19. században Magyarország északkeleti részén. In: Népi kultúra – népi társadalom VII. Budapest, 1973. 327–367.
- Parczewski, Michał: Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach. Kraków, 1991.
- Pesty Frigyes: Borsod vármegye leírása 1864-ben. Miskolc, 1988.
- Popovics Tibor Miklós: Adatok a ruszin etnonim értelmezéséhez. In: Eperjessy Ernő (szerk.): Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin nemzetiség néprajzából. 2. Budapest, 1998.
- Rakaczky István (szerk.): A Cserehát turistakalauza. Miskolc, 1998.
- Sasvári László: Ortodoxok és görög katolikusok együttélése Észak-Magyarországon a 18–19. században. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 147–158.
- Sasvári László: Ruszin hagyományok görögkatolikusságunk néprajzában. Budapest, 1996.
- Tudományos Gyűjtemény. 1822. I. kötet. Pesten, é.n.
- Udvari István (szerk.): A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása. Nyíregyháza, 1990.
- Veres László: Borsod megye etnikai arculatának változásai a 18. század első felében. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc, 1984. 27–35.
- Veres László: Adatok Borsod megye 18. század eleji újratelepülésének történetéhez. In: A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei XVII. Miskolc, 1978-79. 61–66.
- Zsíros Miron: Élő felföld I.: demográfiai-etnográfiai útleírás. Budapest, 1996.
- Zsírosné Jobbágyné Mária, Zsíros Miron: Ruszin szigetek Észak Magyarországon. In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei. Miskolc, 1996. 293–298.

Иконостас у грекокатоліцькій церкви у Абоду и у Бактакеку

Adrijan Gabor Kačinko

TRAGOM ČEREHATSKIH RUSINA

Rezime

U XIV veku je počela da dolazi stotina zvanih Rusina u istorijske severoistočne krajeve Madjarske, ali od XV veka počelo je masovnije naseljavanje, a u XVIII veku na stotine. U XVIII veku naseljavanje Rusina dogodilo se u Mađarskoj, na lokalitetu Čerehat.

Doseljavanje Čerehatskih Rusina bilo je praćeno izgradnjom drvenih crkvica, potom crkvica sazidanih od kamena, a bilo je osnovano i nekoliko grkokatoličkih parohija. Čeheratski Rusini su se mešali sa Slovacima mnogo puta za vreme XVII-XIX veka, a zatim od XIX veka drugi deo njihove većine postali su Madjari. U Abaujsolnoku, Abodu, Gadni, Irotu, Kanju, Rakaci i Vislu njihov jezik XX veka govori se sve do sada.

Adrijan Gabor Kačinko

TRACE OF CSEREHAT RUSYNS

Summary

In the XIV century began to wander a hundred called Rusins into the historical northeastern countries of Hungary, but from the XV century they began to settle in hundreds. The settling of Rusyns happened in Hungary, in the locality of Cherehat.

Settling into Cherehat, Rusyns were building the wooden churches and then the churches of stone, and several Greek-Catholic parishes have been established as well. The Rusyns of Cserehát were mixing many times with Slovaks during the XVII-XIX centuries, then from a XIX century other part of their majority became Hungarians. In Abaújszolnok, Abod, Gadna, Irot, Kány, Rakaca and in Viszló, their language of the XX century has being spoken till nowadays.

Др Дюра Гарди

ПРИЛОГ ИСТОРІЇ ВЯЗОХ ФАМИЛІЇ ДРУГЕТ И РУСИНОХ У УГОРСКЕЙ У XIV ВИКУ

Абстракт: У роботи ще вигледує хронологія перших контактів фамилії Другет і Руснацох на тлу штредньовиковій Угорській. У центрі поваги автора питання здобування походох Другетох у Угорській, влашска (русинська) колонізація їх жемох як і поход Палатина Вілема Другета на Галичину 1340. року.

Главни слова: фамилія Другет, Русини, Угорська.

Фамилія Другет припадала до шора найвизначніших мадярських аристократських фамилійох. Од других панських родох Другети ще, медзитим, видвойовали по своїм интересантним походзеню з оглядом же їх угорски родонаочалніки як странци до Угорской пришли з Напульского кральовства. О тим историография надосць писала у предходних двасто роках, а интересоване за фамилію Другет як историографску тему не престава по нешкі¹. Мож твердзиц же найвекшу політичну моц и угляд Другети мали у першій половині XIV вику у деценийох по непостредним приходу до своєї новей жеми, точнейше од 1323. по 1342. рок, кед троме їх представніки, еден за другим, заберали палатинске положене на двору першого Анжуйца на угорским престолу, Карла Роберта (1301-1342)².

Присну вязу фамилії Другет з анжуйську владарску династию мож провадзиц од початку 1270-их роках, кед фамилія на кральовским дворе Карла I Анжуйского у Напулю и дворе престолонашліднікох у Салерну окончує поверліви служби тілохранітельох и воспитачох анжуйских принцох. Так же еден з ніх, Филип Другет 1300. року пришол як особни провадзач теди младого претендента Карла Роберта до Угорской, же би у хвильки кед Анжуєц конечно 1323. року победзел непокорных угорских дворянох – такволаних олигархох – своіого сонародніка (тих по походзеню Француза) и краяна поставел на палатинске место. Пред Филипову шмерцу 1327. року, Карло, почитуючи

¹ C. Wagner, *Collectanea genealogico-historica ilustrium Hungariae que jam interciderunt*, Decas III, Posonii, Pestini et Lipsiae 1802, 33-55; J. Hampel, A Drugetek öseirol, I-II közlemény, Sz, 1881, 133-145, 207-213; M. Wertner, A Drugeth-ek genealogiájához, T, 9, 1891, 151-154; I. Miskolczy, *A Drugetek öseirol*, Turul, 50/1936, 1-5; P. Engel, *Honor, vár, ispáság, Századok* (= Sz.) 1982, 904-907; Исти, Druget, Korai magyar történeti lexikon (9-14. század), főszerkeszrő Gy. Kristó, Budapest 1994, 174; Исти, *A nemesi társadalom a középkori Ung megyében*, Budapest 1998, 42-44; A. Kurcz, Lovagi kultúra magyarországon a 13-14. században, Budapest 1988, 140-146; Š. Lenčič, *Šlachtick rod Drugetovcov z Humenného*, Humenné 2003.

² P. Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I, Budapest 1996, 2-3.

заслуги свайго приятеля з младосци, хтори не мал хлопских потомкох, допущел же би зоз южней Италиї як Филипов нашліднік пришол його братов син Віллем, хтори нашлідзи бачиково маєтки, а рок познейше и Филипов старши брат Жан зоз цалу фамилию, хтори з боку краля достане дакедишню братову палатинску службу. Кед 1334. року умре Жан, його на палатинским месце замені праве син Вілем (1334-1342). Бул то час Другетох у Угорской³. У окруженю кральовекай фамилий вони давали рitem аристократскому животу на кральовским дворе у Вишеграду, дзе були главни ношителе заходней ритерской культуры и обычайох⁴.

Карло Роберт своіх наполитанских вибранцох несебично наградзел з богатима пошедамі хтори им дати як донації лёбо су тримані як *honor* (награда за службу). Початком трицетых роках XIV віку члени фамилиі и їх фамилияре були на чоле аж штернац жупанийох. Другети, медзитим, свою власц сконцентровали на сиверовостоку держави, на території хтора ше у формі трапуленіка пресцерала од правого побрежя Тиси аж по Карпати и Бескиди, односно по граніцу зоз Малу Польску и Галичину облаплюющи жупаний Спиш, Шариш, Земплин, Уж, Абауй, Турня, Гемер, Боршод, Гевеш (нешка у обласцох восточнай Словацкай, Закарпатскай обласци України и сиверовосточнай Мадярской). На тей заокруженай території чийо ядро дакеди припадало обласци фамилий олигарха Амадея Аби, а хтора була векша од Ерделю и представляла своефайтови войводски гонор як гвари Енгел Пал, службовала войска іх фамилиярох, поджупанох, кастеланох, порцийошох, царинікох, закупцох кральовской комори при спишских стриблоносных рудокопох⁵. Главни угорски точки на тарговинской драги од Будиму, дзе тиж шедзели іх кастелане, прейг Кошицох до Krakova и далей на Балтик, односно до Галича, були у руках фамилий Другет. Твердині Плавеч з Подолином, Любовня, Бреков, Ясенов, Требишов, Невицке, Сокол, Дунаец и Сланец з богатима пошедамі були у іх особним власніцтву, док твердині Спишски город, Шаришски город, Маковица, Невицке, Генц, Физер, Болдогки, Дедеш, Филаково, Дишдер, конечно Будим, и други, фамилия тримала у кральово меню (*honor*)⁶.

Превласц Другетох по неписаним правилу не могла тирвац вично, окреме же іх фамилия на самим кральовским дворе мала процинікох хтори вироятно чежко церпели ей уплів и статус при Карлови Робертови. Медзитим, кед 16. юлия 1342. року умар іх пан и защитнік угорски краль, а два мешаци за нім

³ О околносцох приходу Другетох до Угорской писали зме у: І. Харди, Другет Вільям, „наследник“ шест жупанија, Истраживања, 17, Нови Сад 2006, 27-33. Dj. Hardi: *Okolnosti prichodu a etabluovania sa Drugetovcov u Uhorsku*, Ružomberský historický zborník, II, 48-58;

⁴ Kurcz, Lovagi kultúra, 140-146.

⁵ Engel, Archontológiája, I, 94, 100, 118, 127, 129, 134, 163, 170, 175, 195, 206, 209, 219, 241; Исти, Honor, 904-905.

⁶ E. Fügedi, Vár és társadalom a 13-14. századi Magyarországon, Budapest 1977, 104, 111, 124, 128, 134, 138, 145-146, 164-165, 172, 175-176, 194; M. Slivka-A. Vallašek, Hrady a hrádky na východnom Slovensku, Košice 1991, 96-97, 125, 174, 199-202, 210-212; 222, 234, Engel, Archontológiáj, I, 273-274, 283, 298, 301, 306, 313-314, 320, 333-334, 362-364, 376, 379, 428, 433, 443.

и його палатин Вілем, Другети у септембрі 1342. року були розвласцени. Їх пошиди завжали людзе краліци мацери Елизабети у мено младого краля Лайоша, поволоючи ше на правну оконнощ їже Вілемово пошиди, понеже напущел швет без непостредних нашлідниках, маю буц вращени коруни. Одлука, розумліве, була політична⁷.

Но, заш лєм 7. януара 1343. року краль Лайош и його мац у присутстві найвищих баронів держави и поволаних Другетох зволали у Вишеграду судську розправу о питанні Вілемового нашлідства. Поднешени жалби и лістини його двох младших братох Николи и Жана були теди одбити, але пре заслуги фамилії Лайош им „велькодушнє” подаровал нову донацию на кральовски твердині Невицке у Ужской жупаниї, шлебодне место Земплин зоз царину и твердині Бреков и Ясенов у истоменовей жупаниї⁸.

Од дзевец твердиньох у їх донедавним власніцтву, фамилії вращени три, и то тоти хтори ше по приходох и значеню не могли ровнац з твердинями хтори контроловали релациі медзи Будимом, Кошицами, саскима спишскими местами и граніцу зоз Польску на драги до Кракова. Заш лєм бул то нови початок фамилії. Дзекуючи тром твердиньом и пошедом у Ужской и Земплинской жупаниї, Другети и у цеку XV вику припадали гу верху найбогатших угорских панских фамилійох, гоч одстраньоване з кральовского двора и неминовни політични пад фамилія не могла застановиц⁹. Накратко лєм Вілемов брат Микола, дакедишині Лайошов воспитач за своё заслуги на другим Лайошовим італіянским походу водзеним у борби за напульскую коруну, постал юдекс кральовской курії (1354-55).¹⁰ Але у другей половки XIV вику, по шмерци Жана Другета Младшого, фамилія 1362. року на длукши час страци аж и остатнє жупанске место у Ужской жупаниї у хторей була найвекши пошеднік.¹¹

Далеко од престолного Вишеграду и Будиму, стредком 60-их роках XIV вику Николово и Жаново нашлідніки по своїх двох курійох гу фамиліярному прозвиску Другет приододали предикат *de Geren* и *de Humenna*¹². Герень односно Горян була курія при їх ужской твердинї, а Гумене курія медзи їх земплинскими твердинями Бреков и Ясенов. Бул то знак же ше горди Гали, як Жана Другета Младшого (*Gallicus*) наволовали у документох ище и 1358. року¹³, помали

⁷ P. Engel, Nagy Lajos ismeretlen adományreformja, Történelmi Szemle, 1997/2; F. Piti, Az 1342. évi nádorváltás, Sz, 140 (2006), 2.

⁸ G. Molnár, Levelek a Homonnai Drugethek család – és jóságötörténetéhez (1342-1551), AZT, 1911, 134-137

⁹ Engel P, A magyarországi birtokszervezet átalakulása a Zsigmond-korban (Öt északkeleti megye példája), Kelet és Nyugat között, Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére, Szeged 1995, 141-159.

¹⁰ I. Bertényi, Az ország bírói intézmény története a XIV. században, Budapest 1976, 110; Engel, Archontológia, I, 7.

¹¹ Engel, Archontológia, I, 219.

¹² 1365: de Geren. Nagy Gy, A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray-család oklevéltára, I, Budapest, 1877 (=Sztáray); 1369: Drugeth de Humenna. Sztáray, I, 360.

¹³ Magyar Országos Levéltár, Budapest, Mohács etotti gyűjtemény (Collectio Antemohacsiana) (= DI.), 87333.

уклопели до дружтвеного окружения локалного племства. Заш лем, дзекуюци свойому богатству и упліву у жупанийох Земплин и Уж у часах и пременкох хтори настаню по Мохачской битки 1526. року, щесце Другетом ше знова ошмихнє а фамилия будзе мац значну политичну улогу (окреме концом XVI и на початку XVII вику) до часу кед 1691. року по хлопской линii тот род вимре.¹⁴

На основи дотераз винесених общих надпомнущох не чежко заключиць же история фамилиї Другет повязана и зоз прешлосцу Русинох хтори жили на їх пошедох. О вязи тих двох субектох хторим пошвецене нашо вигледоване розлични податки даваю численни историчаре у своїх историографских роботох. Селективно вибрани мож их подзеліць на роботи хтори ше одноша на историю фамилиї Другет (Кароль Вагнер, Ласло Рез, Штефан Ленчиш)¹⁵, историю Русинох на тлу Угорской (Михайло Лучкай, Антал Годинка, Шандор Бонкало...)¹⁶, историю конкретних обласцох и їх дружтвених структурох (Антон Сирмаи, Фердинанд Улични, Ян Бенько, Пал Енгел, Степан Пап, Омелян Ставровский, итд)¹⁷. Русинох як окремни етнічни елемент на території штредньовиковій Угорской (Дюла Кришто, Милош Марек, Владимир Рабик итд.)¹⁸.

Медзитим, у хторей мири повязана и попреплєстана прешлосць Другетох и Русинох можебуц найупечатлівше шведочи народна традиция и културни скарб. На тот завод припомнєме літописни запис о спальовані Краснобродского манастира 1603. року з боку гуменского пана Валентина Другета. Було то бесне вимсцене же ше панов коч при стретнуцу з процесию його православных поданікох хтори ишли до манастира виврацел, а вон при тим зламал руку.¹⁹ Ту и характеристична типска повист о жертви народа и виволаним преклятству кед

¹⁴ Gy. Dudas, Az utolsó Homonnay-Drugeth, Sz. 1910, 405-406.

Gy. Kristó, Oroszok az Árpád-kori magyarországon, Acta Histororica Acta universitatis de Szegediensis Attila Jozsef nominatae, LXVII, Szeged 1987; Исти, Nem magyar népek a középkori Magyarországon, Budapest 2003; M. Marek, Cudzie etniká na stredovekom Slovensku, Martin 2006; V. Rabík, Rusíni a vlašské obyvateľstvo na východnom Slovensku v stredoveku, Historický Časopis, 2/2005

¹⁵ Wagner, Collectanea genealogico-historica, 33-55; L. Réz, Drugetek és Homonna reformétiója, Sátorelja- újhely, 1899.

¹⁶ Lutskay, Historia Carpato-Ruthenorum, sacra et Civilis, 1/3; Науковий збірник музею української культури у Свиднику. 11-14; Bonkáló Sándor, A rutének (ruszinok), Franklin-társulat kiadása; Антал Ходинка, Утціозніна, газдуство и прошлость Южно-карпатськіх Русинувъ, хтору на русински язик приготовел за друге видаване (1923) професор Иштван Удвари, Ніредъхаза 2000. року.

¹⁷ Szirmay A, Notitia topographica, politica incliti comitatus Zempléniensis per Antonium Szirmay, Budae 1803.

¹⁸ Szirmay A, Notitia historica comitatus Zempléniensis per Antonium Szirmay, Budae 1804; Uličný F, Dejiny osídlenia Šariša, Košice 1990; Uličný F, Dejiny osídlenia Užskej župy, Prešov 1995; Uličný F, Dejiny osídlenia Zemlínskej župy, Mihalovce 2001; J. Beňko, Osídlenie severného Slovenska, Košice 1985; Engel P, A nemesi társadalom a középkori Ung megyében, Budapest 1998; P. Engel, Ung megye településviszonyai és népessége a Zsigmond-korban (Adatok Magyarország középkori demográfiájához), Századok, 1985; Степан Пап, История Закарпатья, I-III, Ивано-Франківськ, 2001,

¹⁹ J. V. Timkovič, Letopis Krásnobrodského manastiera – alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, Prešov 1995, 25.

ше будовала Невицка твердиня Другетох²⁰. Праве у ужской твердинї на пошеду Другетох (под час Дердя Другета) 1646. року склопена уния православного священства зоз католіцьку церкву, подія хтора премені религийну карту тих обласцох. Конечно, задуману хронологийну нітку заокружиме зоз слику дроздох на гербу фамилиї Другет хтори и нешка стоя на уходзе до ужгородского замку, истих птицох хтори представени и на италиянским коняйіцким печацу Жана Другета уциснутим 1328. року у месце Брук ан дер Лайта на штредньовиковей угорско-австрійскей граніци, на хторим символично приказани ритер Жан Другет доминус места Паскарола при Напулю и Аверси²¹.

Заш лем нас з тей нагоди интересую лем початни контакти Другетох з Русинами, а то праве час першої половки XIV вику. Прето би вредзело ище раз наглашиц кеди фамилия здобула своё земплински и ужски пошли. За Земплински пошли, хронология позната дзекуюци регесты хтору публиковал Винцент Седлак. Випис документа ше одноши на даровніцу з 1317. року у хторей Карло Роберт твердинї и маєтки у Земплину и на державней граніци конфисковані нєвирному Петрови Петеневови (хтори на вецей заводи пробовал организовац атентат на краля) подавал теди спишскому и уйварскому жупанови Филипови Другетови. Медзі наведзенима ше находзели и Земплин, Ясенов, Гумене, шицко ведно 23 места. Вироятно при тим Другет здобул и Брековску твердиню хтора у документу заш лем нє наведзена²². Цо ше дотика хронології здобування пошедох твердинї Невицке з боку фамилиї Другет ту озда пре язичну барьеру исную розлични интерпретациі гоч питане ришене дзекуюци вигледованьом познатого мадярского медиевисти покойного Енгела Пала, хтори досц писал и о фамилиї Другет. По приходу до Угорской (перши податок ше одноши на 21. сентябрь 1328) Жан Другет пред тим як будзе выбраны за угорского палатина (пред 31. октомбром 1328) поставени за старобудимского кастелана, а потым 9. октября и за жупана Ужской жупаниї. Так, Другети вошли до пошеду велького ужского жупанийского панства зоз центром у твердинї Невицке вешені 1328. року.²³ Конечно, як утверdzел Енгел 1332. року, Карло своіму приятельови палатинови подаровал твердиню Невицке зоз численіма пошедами²⁴. У чаше донації твердиня Невицке заправо друге мено за ужску жупанийску твердиню,

²⁰ Степан Папа, Історія Закарпаття, I, , 382.

²¹ Печац на повелі у Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Allgemeine Urkundenreihe 1328; Тиж: Budapesti Történeti Múzeum – Művészeti I. Lajos király korában, 347. tabla br. 65.

²² Sedlák V, Regesta Diplomatica nec non epistolaria Slovaciae, ad edendum praeparavit Vincent Sedlák, t. I-II, Bratislavae 1980-1987. (= Sedlák, RDSL), II, 137

²³ DL, 31214.

²⁴ Engel P, A nemesi társadalom a középkori Ung megyében, Budapest 1998; P. Engel, Ung megye településvizonyai és népessége a Zsigmond-korban (Adatok Magyarország középkori demográfiájához), Századok, 1985: Engel, Archontológia, I, 219.

а палату (твердиню) у месце Ужгород Другети подзвигню под час остатніх років владання Жигмунда Луксембургского (30-их роках XV вику)²⁵.

Зоз здобуваньом пошедох у Земплину 1317. року и гевтих у Ужской жупанії 1332. року Другети и после 1343. року мали под собу компактну територію хтора ше пресцерала од обласци горній доліни рики Латорици понад Вихорлацки верхи по горній доліни рикох Уж и Тура. На сиверу їх пошед заправо бул природна лесовита и горска обласц – *Dyerpéelvē* – характеристична за Угорски одбрамбени систем граніцох - нароком ненаселені пояс державній граніци хтора на тим месце Угорску одвойовала од Галичини. Тота своєфайтова гранічна брана праве у першій половині XIV вику почина буц інтензивнейше насельована зоз Русинами²⁶. Слово о колонизації на влашским чийо ношителе були праве Русини, т.e. Українци зоз Галичини з обласцох нешкайшій заходней України и Влахи т.e. Румунє зоз напряму Мармарошу и Молдавії. Найстарши писани зачувани податки о влашской колонизації одноша ше на 30-ти роках XIV вику и вязані су праве за фамилию Другет, цо не остало незамерковане при историчарох.

З єднай судской розправи з 1337. року дознаваме же невицки кастелан магистер Гуд, фамилияр и уряднік палатина Вілема Другета на жем Коромлю населел Влахох (*olahos*), процив чого протестовала фамилия Надьміхалі тримаюци же Коромля припада гу їх Тибавському пошеду²⁷. Без огляду же Влахи з Коромлі по шицким судзаци були романского походзеня (цо мож заключыц на основи наводзеня менох шейсцох Влахох з Коромлі 1365. року)²⁸, у историйним контексту влашска колонизация як экономски и соціялни процес мала преовладуюци русински етнічкі характер. На концу, познейше у штреднім вику и саме место Коромля (нешка на восточней граніци Словашкей) була населена зоз Русинами²⁹. Уж споминани Енгел Пал на основи пописа богатства фамилиї Другет з 1437. року, хтори настал як пошлідок єдного судского процесу, винесол думане же можліве же векшина жительюх на Другетовских пошедох були Русини. Другети 1437. року пошедовали 106 места, а у горских валалох спомнута 41 древена церква, гоч лем за 19 прецизно наведзене же су *cappella lignea Ruthenorum*. Док за два же су християнски (*Christianorum*), односно католіцкі. За разлику од ровнінских местах дзе вироятно 1437. року жило мадярске и словацке етнічне жительство³⁰.

²⁵ Németh Péter, Álom és valóság: Ung vára, Castrum, 6 (2007), 5/10; и тиж скорей у Carpatica – Карпатика, 13. (2001), 237-240. мнс не доступне видане.

²⁶ Engel, A nemesi társadalom a középkori Ung megyében; 48.

²⁷ Sztáray, I, 120-121

²⁸ Uličný, Dejiny osídlenia Užskej župy, 121, 308; Marek, 237; на основу Sztáray , I, 344-346

²⁹ Engel, Ung megye településviszonyai és népessége a Zsigmond-korban, 980; Uličný, Dejiny osídlenia Užskej župy, 120;

³⁰ Magyar Országos Levéltár, Budapest, Diplomatikai fényképgyűjtemény. (=DF), 234 235. (Лелески конвент, 1400 -127); Engel P, A nemesi társadalom a középkori Ung megyében, 48.

Познаваюци живот угорских баронох зоз шора новей анжуйской аристократії, чежко медзитим мож предпоставиц же палатин Вілем непостредно комуниковал зоз дробними поданіками на своїх пошедох. Кед Карло Роберт 1328. року поставел Вілемового оца Жана за ужского жупана, надпомнул же вон може буц утвердзени и уведзени до тей служби особне лёбо прейг своїх людзох.³¹ За тот час Другети векшину рока пребували на кральовским дворе дружтвуюци з владаром, на походох, лёбо на генералных палатинских судских конгрегацийох. Пременка настала аж 40-их роках XIV віку кед були примушени напущиц кральовски двор и змесциц ше на своїх земплинских и ужских пошедох хтори чежко же могли заменіц курию у Вижолю при Генцу, палати у спишской, шаришской лёбо требишовской твердині, чи два камени палати у кральовским Вишеграду.

Заш лём за Вілема Другета мож твердзиц же мал нагоду особне упознац Русинох и то не тельо на своїх пошедох, але у їх держави, Галицко-Волинским князовству. О тим дознаваме з документу юдекса курії Пала хтори 15. мая 1340. року на кральову интервенцию одложел єдно судске вишлідзованє медзи членами фамилий Розгоні и Шовари заказане за 8. мая на узвичаені два тижні од закончения кральовского походу. Причина одкладаня була оправдана бо, як на основи розказу кральовского писма наведол судия, Петер син Ладислава и Ладислав син Яноша Розгоні праве теди учасціввали у якимшик кральовским походу *in Rutheniam ipsacum Wyllermo palatino...*³² На основи итинерара знаме же Карло Роберт не предводзел особне тот поход але же го, як ше гвари у спомнутым документу, зверел Вілемови³³. Угорске войско поход вироятно одпочачало у маю того року.³⁴

Кед ше поровнаю немирни збуваня у Галицко-Волиньским князовству 1340. року и спорозумене угорского краля Карла Роберта з братом своеї жени, польским кральом Казимиром у Вишеграду 1339. року, ясне же угорске войско под заповідніцтвом палатина Вілема було послате як помоц польскому кральови у його походу на Галичину. Так податок интерпретовал уж Михайло Грушевски, гоч не уходзел до розправи хто бул „тот войвода Вілем.” Галицко-волински княз Юрий II Болесав бул 7. апреля 1340. року отровани з боку своїх боярох. Кед достал вистки з Владимира Волинского, Казимир превжал поход на Галичину зоз цілью же би здобул власц у сущедней держави, хтора осталася без владара. При тим могол рапаховац на угорску помоц. Польско-угорски напад на Галичину хвильково не дал даяки результати, бул то лём початок длугей войны за нашлідство жемох династії Романовичох³⁵.

³¹ ...ad statuendum autem et ipsum magistrum Johannem vel hominem suum in dictum comitatum in ducendum... Dl, 31214.

³² I. Nagy. – Gy. Nagy, Anjoukori okmánytár, I-VII, Budapest 1878-1920. (=A), IV, 26-27.

³³ Поровнай: F. Šišić, Itinerarij Karla I (1301-1342), Vjesnik ZA, 1902, 142.

³⁴ I. Szentpétery, Oklevéltani naptár, Budapest 1912, 31; M. Wertner, Magyar hadjáratok a XIV. században, Sz. 1905, 436.

³⁵ М. Грушевський, Історія України-Руси, (III-IV, Київ 1993), III 129, 138; IV, 21, 435-438.

На угорским боку знаме же кральовска войска була розпущена 1. януара 1341. року.³⁶ Цо ше дотика Вілема Другета, йому то була нагода же би упознал и Галичину и ей народ, так же туту епизоду приодадаме гу нашей теми о перших контактох Другетох и Русинох. З оглядом же бул палатин, державни барон и найвекши маєтнік сиверовосточней Угорской чия ше обласці гранічела з Галичину и Малу Польску, наш Другет бул як предодредзены за таку експедицию. Конечно, дзешец роки скорей Вілем тиж предводзел угорске войско хторе у меню угорскаго краля ишло помогнук ўога швекрови кральови Владиславови Локеткови у воини процив Немецкаго ордена, так же родзеному Наполитанцови не хибело военаго искуства хторе могол доказац у руских и польских жемох сиверно од Карпатох.

Др Їура Харди

**ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ ВЕЗА ПОРОДИЦЕ ДРУГЕТ И РУСИНА
У УГАРСКОЈ У XIV ВЕКУ**

Резиме

У раду се истражује хронологија првих контаката породице Другет и Русина на тлу средњовековне Угарске. Пореклом из Напульског краљевства, породица Другет је од XIV века била један од највећих поседника у Ужској и Земплинској жупанији. Постоје први подаци из 1337. године о влашкој колонизацији поседа породице у Ужској жупанији. Карактер те колонизације као дугогодишњег историјског процеса био је везан за средњовековни русински етнички елемент који је потицашао из Галиције. Палатин Вілем Другет је 1340. године на челу угарске војске учествовао у походу польског краља Казимира Великог на Галицију. Поход је био повезан са угорско-польским династичким савезништвом и збивањима до убиства последњег галичко-волинског кнеза Јурија-Болеслава.

Dr Djura Hardi

**CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF LINKS OF THE FAMILY
DRUGET AND THE RUSYNS IN HUNGARIA IN THE XIVth CENTURY**

Summary

This paper is exploring the chronology of the first contacts of the family Druget and Rusyns in the area of the medieval Hungary. Originating from the Kingdom of Napoli, the family was, as from XIVth century, one of the greatest owners in the Už and Zemlin tribal states. The characteristic of that colonization as a long historical process was connected with the medieval ethnical element originating from Galicia. Palatin William Druget participated in 1340, leading the Hungarian army, in the campaign of the Polich king Kazimir the Great against Galicia. The campaign was linked to the Hungarian-Polish dinastical alliance and happenings up to the murder of the last Galician-Volin duke Jurij Boleslav.

³⁶ Wertner, Magyar hadjáratok, 436

Ирина Папуга

ШТЕРАЦЕЦ РОКИ РУСКЕЙ ГІМНАЗІЇ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ

Абстракт: Дружтво за руски язик, літературу и культуру з Нового Саду у Календаре рочніцох за 2010. рок положело означаване 40 роках рускай гімназії у Руским Керестуре такволаней *другей*, основаней 7. септембра 1970. року як значней події у обласци образованя на руским языку. У аналізи тей події положени акцент на дружтвену и педагогийну оправданосць ей снованя и на условия у хторых почала робиць як подполнна штредня школа.

Ключни слова: штредня школа, гімназия, руски язик, руски школьніе, наставнікі, професоре, учебнікі итд.

Роздумуюци о перспективи и розвою рускай національнай меншини, ей культуры, витворованю ровноправносці у обласци воспитаня и образования, а насампредз о обезпечуваню кадрох у образованю, культуры и других діяльносцох, концом 60-тих роках почали намаганя (дискусії) коло отвераня штреднай школи – гімназії на руским языку. Рушело ше од факту же теды у Войводини єдино руска народносць не мала штредню школу, та анё факултет, односно воспитнно-образовну установу того ступню прэйг хторей би ше витворовало континуитет наставного и научовога процесу на мацеринским языку, розвой литератури, національнай культуры и исторії. У сотрудніцтве зоз просвітними и культурними інституциями Руского Керестура, општинох Кула и Вербас, як и зоз компетентними інституциями Покрайни почало ше реалізовац туту задумку.

Од датумох з того часу треба спомнүц схадзку, хтора отримана 17. октября 1969. року у просториох Народнай бібліотеки у Руским Керестуре на хторей розпатране питане снованя рускай гімназії. Як заключене зоз схадзки було предкладане же би ше формовало одвітуюци роботни целя и то: Работну группу за виробок (писане) Елаборату о снованю гімназії и Комісію за провадзенс и организоване роботи гімназії, цо и реалізоване.

Зробены материл бул основа за дальшу розправу (основу материялу дал Мирон Будински, дакедишиній школьній першай Гімназії у Руским Керестуре, писатель зоз Нового Саду). Назва документу глашала: „Дружтвена и педагогийна оправданосць за сноване Гімназії на руским наставным языку”. У нім була приказана потреба отвераня штреднай школи на руским языку, дзе медзі іншим стало же розвой національных культурах ёдна з основох за ровноправносць

народох и народносцох, як и же розвой националних культурох неподполні без просвітно-образовних установох, у першим шоре без школства зоз наставу на мацеринским языку.

Далей ше надпоминало же руска народносц на тих просторах (понад 200 роки од приселеня) указала свою виталносц и же ше сї и попри малочисленосци (коло 25.000, од того коло 20.000 у Войводини 1970. року) удало зачувац свой специфичносци. Духовни и дружтвени потреби рускей националносци (народносци), хтора аж по Другу шветову войну була такповесц паразткоzemледїлска, могла буц легко задоволена док не доросла числена интелигенция хтора, ведно зоз народом обачела же totи потреби не мож задоволїц у националних рамикох и ширше без розвою школства на руским языку и то школства у цалосци, рушаючи од предшколского воспитаня, та по найвисши ступнї образованя. Констатоване тиж же руска народносц и попри условийох у яких жила, посцигла значни ступень розвою культуры, але и же Руснаци могли виучовац свой язык лем на уровню основней школи (и то не шицки), а и гевти припаднїкі тей народносци хтори здобули високе образоване могли у обласци образованя буц *хасновити* свойому народу, тиж лем у рамикох хтори давала основна школа.

У чаше писаня спомнутого документу и предкладаня же би ше основало Гімназию на руским языку, на моци у обласци основного и штреднього образованя були предписаня хтори обовязовали же би по 1970. рок кажди предмет у основных и штреднїх школох бул фахово заступени. Кед у питаню настава на руским языку, totи предписаня не могли буц задоволени, бо нїхто не мал формални квалификацій за окончоване настави на руским языку. Понеже тедишинї воспитно-образовни установи (школи) на руским языку не могли випочитовац totи обовяззки, логично ше указали два можлівосци:

1) творене таких кадрох хтори би були оспособени за наставу на руским языку, або

2) утарговане настави на руским наставним языку.

Вшлїяк же друга алтернатива була нєприлаплїва, бо була у процивносци зоз посцигнутим ступньом розвою рускей народносци, а тиж так и зоз здобутками витворйованя ровноправносци язикох шицких националносцох, без огляду на численосц колективитету.

Як предходнїца тим активносцом чий циль бул створиц можлівосци образованя квалификованих кадрох за окончоване настави на руским языку, у пририхтованю було отверанс Лекторату на руским языку на Філозофским факултету у Новим Садзе од школского 1970/71. року. Медзитим, такой на початку поставене питане же з яким предходним знаньом би ше будуци студенти могли уключыц до настави тей інституцій, кед ше знало же ше од нїх могло вимагац лем гевто знане хторе могли

здобуц у основнай школи на руским языку, маюци у оглядзе спомнути факт же штредньошколскага образованія на руским языку не было.

Кед у питаню руска народносц, зоз снованьем гімназіі на руским языку вредносц таго язіка мала буц дзвігнута на висши уровень, у тым смыслу же би руски язік постал язік на хторым ше годно здобувац штредньошколске образоване, а потым висше, високе ітд. Розумі ше, не случайно истога року, кед водзены розправи коло отверання рускай гімназіі 4. децембра 1970. року основане и Дружтво за рускі язік и литературу у Новім Садзе, чию 40-рочніцу праве тераз означаєме.

Досц простору у спомнутым Елаборату було пошвецене повойновей гімназіі (1945-1948) и наглашэнене же то было значне подняце, не лем у областцы школства Руснацох, але и вообще у живоце и попатрункох на швет. Були присутні и другі питанія як то учебнікі (хторы мал обезпечиц Завод за выдаване учебнікох, як и за школы на других языкох у Войводині), потым наставни кадер, школски простор (кабінеты, фізкультурна сала), анкетоване родичнох и школьніх ітд. Тиж були назначены и ширши потребы за рускімі кадрамі, насампредз у роботі прекладательных службох у штредкох зоз вецейнаціональнім составом жительства, у информованю на рускім языку (на радио, у развою телевізіі), у театральней, музичній дѣялносці итд.

Окремна комисія анкетovalа родичнох и школьніх осміх класох основных школах у општинах: Кулі, Вербас, Бачка Тополя, Нові Сад, Шид, Жабель и Вуковар. Анкета, гоч и неподполня, указала же ёсц интересованія за тот ступень штредньошколскага образованія на рускім языку. Найважнейшэ питане за роботу гімназіі было обезпечиц фаховы наставни кадер – преподавачох на рускім языку, чийо квалифікаціі мушели буц у складзе зоз нормативами о фаховей приготовкі наставнікох. Медзитим, за початак роботы предкладані *доцільны ришеня* хтори заступеносц наставі на рускім языку зведли на реалні можлівосці.

За место отверання гімназіі на рускім языку бул предложені Руски Керестур, дзе уж бул школски будинок ище 1939. року, кед ше 30-рох намагало отворыці гражданскую школу. Будинок хасновала Основна школа у Руским Керестуре. Були предкладаны же би ше гімназію отворело як oddзеленя при даеней з постоіащых гімназійох (Нові Сад, Вербас), з чым би о одредзені час було реалні можлівосці за видвойоване тих oddзеленях до самостойній гімназіі. Нові Сад уж на початку не прилапены як локация за руску гіманзію, а на предкладане же би вона була отворена у Вербаше ушлідзело реаговане,

насампред жительюх Руского Керестура (було аж и виписоване паролох же не даме гімназию, най буде отворена у Руским Керестуре итд).

Гу становиском и аргументом же гімназию треба основац у Руским Керестуре, вішліяк требало учишліц и уважиц и опредзелене родичнох и школярох зоз других наших штредкох хтори надпоминали же Руски Керестур штредзиско матка Руснацох и же шлідом першай гімназіі зоз 1945. року и друга, хтора була у прирхтованю треба же би була отворена у Руским Керестуре. Компетентни інституції потримали тоти намаганя, але предложели же би ше у преходним періодзе гімназию на руским языку отворело як оддзелене Гімназіі „Жарко Зренянін” зоз Вербасу у Руским Керестуре.

На сходзки у Покраінским секретарияту за образоване, науку и культуру, 24. фебруара 1970. року дагварене же минімум хтори ше одноши на фахову застуленосці предметох зоз знаньем руского языка ні шме буц спод $\frac{1}{4}$ цалого числа наставных предметох. Тиж наглашэнне же, попри ёдного числа наставнікох хтори мушели буц гонорарни, односно часци „наставнікох путнікох”, треба обезпечиц стасмни наставни кадер з високу фахову приготовку вязану за Руски Керестур, односно Основну школу у месце, як и за матичну Гімназію у Вербаше. Тиж, предложене же би предметы, за хтори у тот час не было можлівосці обезпечиц кадри з високу фахову приготовку на руским языку, преподавали наставнікі з висшу приготовку з Основней школи у Руским Керестуром напр. технічне образоване, музичне и подобове виховане итд.

Гімназія и почала з роботу 7. септембра 1970. року у Руским Керестуре як оддзеленя Гімназіі „Жарко Зренянін” зоз Вербасу. Од марта по септембер 1970. року одвивали ше інтензівны прирхтованя хтори були, насампредз, формальноправнай природы: вімагане и доставане согласносци компетентных інституційох општинох Кула и Вербас, АП Войводини, Основней школи „Петро Кузмяк” зоз Руского Керестура о хаснованю школскаго простору, Гімназіі „Жарко Зренянін” зоз Вербасу, а было и други обовязкі коло конкурсу за уписанане школьніх, ангажоване професорох, сноване интернату итд.

Зробело ше шицко же би ше 7. септембра 1970. року и шветочно означело туту хвильку, так исто як и гевтого фебруарскаго 1945. року, кед ше пред истым школьнім будинком ознова чули слова: „Отвера ше гімназию на руским языку.” Поведзене ознова, прето же медзи присутніма, было и гевтих хтори пред 25 рокамі ходзели до першай (тэди нішней реальней) гімназіі, а тераз медзи записаніма школьнірами були ўх дзеци, родзини, сушеди ... Зоз прывітніма словамі Янка Олеяра, предсідателя Комісіі за гімназію, шветочную программу и значним числом присутніх госцох и домашніх зоз Руского Керестура були отворены дзвёры школьнім зоз шицких рускіх местох. У першай класі было записані 34 школьні.

Средства информаваня придавали вельку увагу отвераню першай рускай гімназіі, а и велі просвітни, дружтвени и культурні работнікі, пісатель ..

виражели свойо задовольство бешедуюци о тим, або зохабяюци шлід у статьох як цо то зробел 1971. року наш писатель Мирон Будински хтори надпоминал же у прешлосци наука не була доступна широким народним масам, бо векшина людзох знала лем звичайни каждоднёви ўзик, а не ўзик науки, як и же наш руски народ зробел вельки крохай и усилюносц у Руским Керестуре 7. септембра 1970. року з отверваньем гімназій.

На основу Звиту о роботи оддзеленью Гімназії зоз Вербасу у Руским Керестуре (од 1970-1974. рок), хтори бул зробены з нагоды матуровання першай генерацыі руских гімназиялцох 1974. року, могло ше видзиц же у тым періодзе до Гімназії ходзело значне число школьніа (279). Було их насампредз зоз Руского Керестура, але и зоз других мастох: Коцура, Дюрдьова, Вербасу, Петровіцах, Міклошевіцах, Бачиніцах, Бікічу ітд. И у звиту Радосава Іковіча, дыректора тэдышній Вербаскай гімназії, медзі іншым, стало и тато: „Можеме прывітац першу генерацыю матурантох хтора у історії Руснацох у нашай жемі першираз здобула штреднє образоване на сваім мацерінскім ўзіку ... тато цо руска народносц достала, як зоз першу, так и з генерацыямі хтори приходза, ма барз драгоценіну дружтвену значносц”.

На початку роботы Гімназії хибело надосц наставни средства за сучасну и очиглядну наставу, фізкультурна сала, интернатске змесцене, а и сам гімназійски будинок постал цесни, бо ше часц простору хасновало ведно з Основну школу. За розвой Гімназії и Основні школы требало тиравацце ришиц питане школскага простору и змесцене школьніа, та ше тот задаток почало ришовац уж 1975. року.

Вибудов новей школы почала 16. мая 1976. року, з нагоды отримована XV стретніцах основных школах Сербії у Руским Керестуре. На новым школскім просторе зоз коло 3 000 квадратніма метерамі була предвидзена выбудов 12 учальньох, двух лабораторийох, 7 кабінетох зоз читальню, фізкультурна сала, интернат за школьніа и другі простор. Робота на выбудові закончена за рок и пол и школа швіточно отворена 22. дзецембра 1977. року, але як новоосновані образовны цэнтер „Петро Кузмяк” у чиём составе були: основна школа и штредніошколске образоване хторе облапяло заєдніцке штреднє и професійноунапрямене образоване. Бул то ёден зоз значных датумох Руского Керестура, а источашніе и образованія на рускім ўзіку. Гімназії у тот час не було, трансформавана є до новей форми образованія на штреднім ступню, та нітка образованія на тим ступню предлужена.

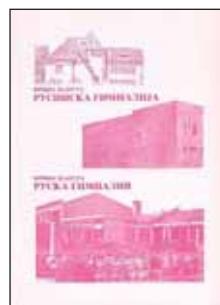
Дальши розвой стредніго образованія по рускім Керестуре од 1977/78. школскага року мож спатрац у рамікох Образовнаго цэнтру „Петро Кузмяк” – Стредня унапрямена школа на рускім ўзіку (1978–1993) зоз основаньем напрямох: культурологічным, прекладательным ітд. по 1990. року кед зноў почали з роботу гімназії як общеобразовні штредні школы, цо лем потвердзело факт же и на рускім ўзіку треба предлужыц традицию тога ступню

образованя, и то по трецираз: першираз зоз Нішшу гімназию (1945–1948), другираз зоз роботу Вербаскай гімназії, як oddзеленяями у Руским Керестуре (1970–1977) и трецираз з Гімназию од 1990. року - хтора роби и тих роках у Руским Керестуре.

Сумириуючи роботу Гімназії у Руским Керестуре од 1970. року прешлого 20. по Гімназию у новым 21 вику, односно у новим трецим милениуме треба наглашиц же основа за ёй сноване дата насампредз у спомнутим Елаборату о дружтвеней и педагогийней оправданосци, 1969. року, бо кед ше поровнаю становиска хтори ше находзели у Елаборату зоз тим цо витворене у пракси гімназії, мож повесці, односно констатовац же основни постановки о існованию гімназії як штреднёй школи на руским языку потвердзени зоз шлідуюцима фактами:

1. каждого школьнаго року починаюци од 1970/1971. було школьнаго за 1-2 нови oddзеленя (15-30 школьнаго) зоз руским наставним языком;
2. попри школьнаго зоз Руского Керестуре, хторих як и тераз ест у найвекшим чишли, уписовали ше и школьнаго зоз других штредкох цо оправдало роботу штредньюшколскаго интернату;
3. наставни кадер по одредзени ступень фаховосци и языка воспитно-образовней роботи бул, а и тераз е задоволююци;
4. просторни и роботни условия злепшани (кабинетска настава, физкультурна сала итд.) и за школьнаго Гімназії и за Основну школу у цалосци, так же було оправдане порушоване питаня правеня нового школьнаго будинку, односно обединьование обидвох ступньох образования;
5. з роботу Гімназії виполнена пражніна медзи основношколским образованьем на руским языку и образованьем на висшым и високим ступню: Педагогиину академию у Сомборе, лекторатом на Филозофским факультету у Новим Садзе, Катедру за руски язык и литературу, тераз Одсеком за русинистику Филозофского факультета итд.
6. витворене видаване учебнікох: истих по змисту, опреми и цени як и за других школьнаго (гоч ше роби о малих тиражох) и за тот ступень образования на руским языку;
7. прейг наставних змистох, односно програмах воспитно-образовней роботи школьнаго гімназії – штреднёй школи у велью векшней мири спознали свою культуру, историю, литературу итд, а источашнє и заєдніцки живот зоз другима националними заєдніцами;
8. робота гімназії, як штреднёй школи у Руским Керестуре чувствовала ше уж тих 70-роках, та и познейше по нешкайши дні як на культурним, так и на просвітним плане и ширше. Почали приходзич нови кадри зоз гімназийним, познейше висшым и високим образованьем, насампредз до основных школах зоз наставу руского языка, до информативных глашнікох, культурных установох итд;

9. нове цо ше при снованю гимназії 70-роках лем могло нагаднуц, а то, же од 90-роках ест попри руских класох и паралелни oddзеленя по сербски, а того, 2010. року ше до рускей класи уписали и вецей школьнага зоз иножемства (з рускей дыяспоры),
10. окремни спатраня розвою гимназії як штредней школи на руским языку за прешли 40 роки не було. З часу на час ёст написи у рускей преси, видата *Фотомонография* о 250 роках образованя на руским языку (2003), а обявена и двоязична кніжка авторки Ирины Папуга „Русинска гимназија - Руска гимназія” (2000) хтора була и основа за писање прилогу о 40 роках ей основанага

Призначки:

Зборнік роботах Studia Ruthenica 14, Нови Сад, 2009, 131

Ирина Папуга, Русинска гимназија Руска гимназія, Руски Керестур-Нови Сад, 2000.

Двасто пейдзешат роки образованя на руским языку у Руским Керестуре, Руски Керестур-Нови Сад, 2003.

Ирина Папуга

**ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА РУСИНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ
У РУСКОМ КРСТУРУ**

Резиме

У приказу, који је посвећен четрдесетогодишњем раду гимназије као средње школе у Руском Крстру акценат је стављен на друштвену и педагошку оправданост њеног оснивања 1970/1071. школске године са развојем до данашњих дана.

Гимназија у Руском Крстру је оправдала своје 40-годишње постојање јер се у њој образују кадрови који могу да наставе даље образовање на високом ступњу на русинском језику (Филозофски факултет), а затим као стручни кадар запошљавају у русинским школама, културним установама, медијима на русинском језику итд.

Irina Papuga

FORTY YEARS OF THE RUTHENIAN SECONDARY SCHOOL

Summary

In this paper, dedicated to the forty-year functioning of the first-class school as the secondary school in Ruski Krstur, is emphasized the social and pedagogical justifiability of its foundation in the school year 1970/971 with its developing until nowadays.

The first-class school in Ruski Krstur has justified its forty-year existence as it educates the cadres being able to continue the further education at high level in the Ruthenian language (Faculty of Philosophy) and after that to be employed as skilled cadres in the Ruthenian schools, cultural institutions, media in Ruthenian language etc.

Владимир Бесермині

ЕУФЕМИЯ БЕСЕРМИНЬСКИ – УЧИТЕЛЬКА, НАСТАВНИЦА, ДИРЕКТОРКА

(25. 07. 1921 - 05. 07. 2003)

Абстракт: робота ше одноши на просвітну діяльносц Еуфемії Бесермінськи, учительки, наставніци и директорки Основнай школы у Руским Керестуре, на ей порядни и позарядово активносци хтори витворыала под час своеі педагогійнай роботы.

Ключны слова: учителька, наставніца, директорка, рускі язік, школьніе, специялніи оддзеленія, просвітні рботнікі.

Патралі зоз нешкайшай перспектыви, далёкого 1953. року у Шидзе учителька Еуфемія Бесермінськи преважала мішане оддзеленіе рускіх дзеюх и то по штварту класу, цо би ані не было таке значне, з оглядом же уж 1954. року пошла робіц до Руского Керестура (ея роботу у Шидзе предлужела учителька Ганча Малацкова, познейше Кухарова и Ганча Ждинякова, познейше Кнежевич), кед би праве зоз тей генераціі школьніо не вишли и даскельо у рускім народнім естве познати особи. То були початкіі повойновей рускай школы до котрой учителька унесла уж свойе предходнне іскуство, але вона познейше на педагогійним, организацыйным, управляцким и медзилюдскім плане зробі вельо вецей.

Еуфемія Бесермінськи народзена 25. июля 1921. року у Коцуре од оца Янка и мацери Пепі, та ту закончела и основну школу, потым гражданску у Шидзе, а Учительску у Осску (и то, як по даякім теды уж уведзеным правилу), дзекуючи владикові Дионізійові Нярадайові, при чесных шестрох. У Шидзе як просвітні рботнік почала робіц 1943. року, цо облапі уж спомнуты и 1953/54. школскі рок, а потым учителька Фемка одходзі на роботу до Руского Керестура.

На роботу учительки Еуфеміі Бесермінськи у „Шидянским чаше” часто ше познейше будзе врацац будуци длугорочны директор основнай школы и Гімназіі „Сава Шуманович” Сіма Томович, віше указуючи на ей вредну и благу норов.

Спрам учительковай бешеди, заш, не было ей чекко ангажовац ше, попри поряднай просвітнай роботы, и у векшим чишле дружтвено-политичных и дружтвених организаций, без огляду на факт же ше у новоформованим дружтве дарац знало и „блукац”. Заш лем, найдзечнейше ей было доприношэніе и ангажоване у аматэрскай роботы Културно-просвітнаго дружтва „Дюра Киш”, у

чих досягох не лем активно участвовала (окреме у приихтованю дзивчатох за наступи), але ше у тим широ цешела.

По приходу до Руского Керестура ей активносць ище богатша. Попри вельочисленіх должностох котры окончава, віроятно ей найзначнейши: активне членство у Меснай организації Червоного крижа, закладане у организації Союзу синдикатах, окончаване должносты помоцніка, а потым і директора Основнай школы „Петро Кузмяк”, зоз чим при нас Руснацах постала перша жена директора основнай школы. Заш лем, просвітна робота ей була наймилшя, односно осталася ей любов і ей состойна часць цалога живота. Окреме ей жадане, спатрacci рижни животны ситуаций, було же би у Руским Керестуре, у рамкох основнай школы, було Спеціялне oddзелене, цо ше ей і сполнело, кед воно 1968. року почало з роботу. Але то не було шицко. Учителька Еуфемия Бесерминьски, же би цо лепшиє робела свою роботу у Спеціялним oddзеленю, такповесць при концу своеі роботней кариери закончела Висшу дефектологійну школу у Београдзе, та так ведно з Янком Медешом, тиж дефектологом, творела косцянік oddзеленя котре од школярах з одредзініма психо-фізичными проблемами и потребами створела даєдних способных людзох аж и по виучоване ремесла у штредніх школох. То, розуми ше, було єдно з найвекших задовольствах и успіхах правого просвітного роботніка як цо була Еуфемия Бесерминьски.

Но, мала вона и цалосне чувство гу образовнай структури. Гу намаганьем за отверане Гімназії у Руским Керестуре уключела ше не лем зоз своїма моцамі, але ше источашнє, по одліву єдного числа просвітнаго кадру, котры ше преселел до Нового Саду, старала и о новых, младых людзох, та так 1970. року „приведла” до Руского Керестура тедишиніх абсолвентох Філозофскаго факультета у Новим Садзе: Ирину Ковач (познейше Натюк), Еуфемию Надь (познейше одату Виславски), Владимира Бесерминя и Еуфемию Прегун (одату Новаков). Була то одскочна деска за тедишиніх младых людзох, котры свойо дальши животны судьбы нашли у своїх фахох.

Іще єдно важне надпомнунце: Еуфемия Бесерминьски ше тиж так од самого початку барз дзечнє уключовала до организованя и участвованя у Стретнуюцах основных школах народох и народносцю Сербії.

Вшэліяк же просвітному роботнікові найвекшую сатисфакцыю и радосць творя стретнуча, окреме зоз бувшима школярами и родичами, односно зоз людзми котры ше пробовали унапряміц на стаємне успішне усовершоване и на животне опредзельование, у чим визначна просвітна роботніца и руководителька Еуфемия Бесерминьски, мала наисце надосць успіху.

Запровадзуюци акцию „Найушоренша учальня” (цо ше и нешкада витворюе у рускокерестурскай школы), Бесерминьска свою точносць и амбіциозносць пренесла и до власнаго обисца, поготов по одходу до пензії, теди мала веций часу за ручны роботы, обрабяне своеі вісе з ружамі розквітнутай заградки, путоване,

виучоване странских язикох (окреме добре знала французки и италиянски), та читане кніжкох – власна преокупация була єй окреме филозофия.

Документация о Еуфемії Бесермінські

Засвою длугорочну педагогийну и дружтвену роботу учителька, наставніца и директорка Еуфемія Бесермінські достала веци значни припознання од котрих ше єй остатнє, ПОВЕЛЮ „Петро Кузмяк” з нагоди 250-рочніци образованя на руским языку у Руским Керестуре, а за окремне доприношене у образовно-воспитней діялносци, пре хороту не поспишело прияц. Пре шицко цо уж написане на хованю тей значней рускей, а поготов керестурской жени, гоч є народзена у Коцуре, познатей по веліх активносцюх и роботох нє лем у руским народзе, 7. юлия 2003. року на керестурским теметове було виповедзене:

„Почитивана учителько, наставніцо, директорко!

Іще у априлу мешацу того року мали сце моци дац вияву новинарки „Руского слова” з нагоди 250-рочніци образованя на руским языку у Руским Керестуре. И точно: точно пред 50 роками почали сце у Шиду учиц єдну генерацыю руских дзецох. Точно пред трицец роками постали сце нам перша директорка, директорка котра того 1970. року приведла место Канюховых, Чакановых и других нову плеяду теди младих руских просвітних роботнікох. И думам же зме ше, дахто меней дахто веци (спрам животней драги), одлужели Вам, и нашей школи, и Рускому Керестуру, бо сце нам дали животну нагоду и то зоз полним довирием. Источашнє, верели и ми вам, бо зме провадзели вашу жажду за знаньем, чистоту и квецом. Провадзели зме и вашу фаховосц и сцерпезлівосц у роботи зоз дзецми котри мали проблеми у своім розвою и учили зме ше од Вас, так як цо ше и Ви нєдавно учили, непрерывно провадзаци и читаюци філозофски діла так як то у Керестуре ніхто нє робел. Часто сце бешедовали и розправяли о прочитаним, віше жадаюци у своій племенітей блізкосци дружтво. Лем сце остатніраз, за нашу преславу 250-рочніци школи нє

сцигли до нашого дружтва, до нашей школы, бо сце не могли. Прето ми нешка пришли гу Вам, подзековац Вам и випровадзиц Вас”.

Були то остатні слова одпітання школяра, колеги и приятеля од зашицких нас значней особи – учительки, наставніцы и директорки – Еуфемії Бесерминьски.

Терезка Папгаргай и Владимир Бесерминін
при гробе Еуфемії Бесерминьски (2.10.2010)

Владимир Бесерменји

**ЕУФЕМИЈА БЕСЕРМИЊСКИ – УЧИТЕЉИЦА, НАСТАВНИЦА,
ДИРЕКТОРКА**
(25. 07. 1921 – 05. 07. 2003)
Резиме

Рад се односи на просветну, културну и друштвену делатност Еуфемије Бесерминьски, учитељице, наставнице и директорке Основне школе „Петро Кузмјак” у Руском Крструу коју је током свог радног века обављала у Шиду и Руском Крструу.

Vladimir Besermenji

**EUFEMIJA BESERMINJSKI – TEACHER, INSTRUCTRESS,
DIRECTRESS**
(27.07.1921 – 05.07.2003)
Summary

This paper refers to the educational, cultural and social activities of Eufemija Besermenjski, teacher, instructress and directress of the Elementary School „Petro Kuzmjak” in Ruski Krstur, having been realized during her office in Šid and Ruski Krstur.

II

РОЧНІЦІ И ЗДОГАДОВАНЯ

Ирина Папуга

**МР ЄЛЕНА СОЛОНАР АПАТИКАРКА И ПОЕТЕСА ЗОЗ
РУСКОГО КЕРЕСТУРА – 110-РОЧНІЦА ОД НАРОДЗЕНИЯ**
(1900-1982)

Магистер фармациі Єлена Солонар-Поливка, руска поетеса хтора осталася у паметаню як почитована керестурска апатикарка и гумани здравствени рботнік.

Єлена Солонар, народзена 5. фебруара 1900. року у фамелії учителя и долгурочного управителя керестурскай школи Михаила А. Поливки (1868-1944). Поливково були по походзеню зоз старого краю. Мац Єлена, народзена Петригала була зоз Шаришской, а онец Михаил Поливка зоз Земплинской обласци (тераз Словачка). Єй мац ше школавала у Прешове, а онец у Ужгородзе. Як младого учителя ей оца Михаила Поливку поволали за учителя до валалу Скеуш у Банаце (тераз Румунія), дзе ше 5. фебруара 1900. року народзело дзивче Єлена. Рок познейше (1901) Михаил Поливка пришол за учителя до Руского Керестура. Прето вона Руски Керестур тримала як свой родзене место; у нім препровадзела своё дзецинство, рботни вик и мирну старосць.

Од вчасного дзецинства указавала виразни талант, читала кніжкі, сказкі, а у школі була одлична школьніца. И попри материялных почежкосцох бо учительства Поливкова плаца була мала, а дзеци мали седмеро (штири дзивчата и трох хлапцох) Єлена у Новим Садзе прыватно закончела штири класы гражданскай школи, а у Коложваре пятыту. Кед достала стопендию за порядне школоване жадала постац лікарка, медзитим уписала ше на Фармацыйни факултэт у Сегедине, дзе з одличным успіхом дипломовала 1923. року. На студийгох ше витримовала сама – ноцами дежуровала у апатікох и приріхтовала испити.

Першее рботніе место было ей Стари Футог, а потым ёден час препровадзела на рботы у Београдзе. Жывотне жадане ей было враціц ше до Руского Керестура и помогац своім людзом, цо ше ей и вітворело 16. мая 1927. року. Теды зоз материялну потримовку свога супруга Константина Кости Солонара отворела апатику у Руским Керестуре и у ней робела по одход до пензії.

У апатики Єлени Солонаровей у Руским Керестуре 1965. року:
Юлия Вінаї, апатикарка Солонарова, Емілія Емка Мецек і Марія Козар

Зоз приходом до Руского Керестура, апатикарка Солонарова, полна знання и енергii, влапела ше до нелегкой роботи. У валале, хтори мал 6 тисячи жительох, робел лем ёден лiкар - дохтор Андрий Наливайко, знане о здравстве було пребарз худобне, людзе ше не лiчели систематично, цали фамелii умерали од туберкулози, дзеци од преганячки (дизентерiї), дзивки ше одавали на 14-15 роки, а легине женели на 18.

Апатикарка Солонарова отримовала серию преподаваньох о гигиени женох и дзецах, а тиж и за школьнорох и младеж. Таки курси пошвецени здравственей культуры, лiченю и хоротом тирвали и по даскелью мешаци, а апатикарка познаваюци вецеi странски языки за тоту нагоду хасновала литературу на немецким, французким, английским, русийским, мадярским и сербским языку. Написи апатикарки Солонаровей обявйовани (медзи двома войнами) у рускей периодики. Писала о Ручней апатики, о тим Як треба варыц хорим и слабим итд.

Як треба варыц хорым и слабым

Длугорочна пракса у апатики ме наведла на то же бим ше забавела зоз тим вопросом.

Шицки знаме же на жеми найвекше щесце здравс, алс то не кажди зна же яку важну ролю ма ёдзене у очуваню здравя и же баш зоз добрым прикладним ёдлом можеме найлегчайше страцене здраве врациц. Зоз здравим и добрым ёдзеньем подкриплюєме нашо цело так же воно постане способне само ше борыц процив хоротох. Жена котра зна добре варыц потребни ёдла барз вельо помогнє хорому же би цо скорей оздравел. Зато треба при допатраню хорых не лем на лікі патриц алс и на добре ёдзене, хторе можеме исто тримац за драгоценны лік цо нам сама природа дава. Научце ше, жени, добре варыц же бисце и зоз най скромнейших стварох могли смачне и добре ёдло давац на стол.

Же бизме були здрави, потребно нам мац мишаней поживи и то желеняви, овоци, млечка, масла, масцы, цукру, хлеба, меса. Превельо меса не трошмє! При хорых и слабих так треба поступац зоз ёдзеньем же би ше им вецей давало баш тога цо им хиби зоз организма.

Туберкулозним (ефтикам), котрих цело нагло опада, мушиме давац вельо маснога, сладкого же бизме надокнадзели цо немилосердна хорота сцагус. Малокревним цо вецей желеняви, овоци, вшэліяки печинки и барз хранліви ёдзения, исто як и при ефтики. При велькай горучки и кед ше барз зної хори, треба давац вельо лимунади, малинового соку, млечка, кафи, чаю з лимуном, масней месовей юшки. Кого преганя треба му давац таки ствари хтори го затримаю: чарней кафи, чаю зоз лимуном, румом лёбо коняком, моцней месовей юшки (зняц перше кожду капку масци) зоз рискашу. Хто чежко идзе за себе тому дайме вельо желеняви, овоци, шлівкі, смокви, кислого млечка. Худим вельо маснога, сладкого, а тлустим мало маснога, мало хлеба, ніч сладкого, а вельо желеняви и овоци. Бо як важне слабим давац хранліви ёдла исто таке важне старшим, тлустим и кирявим лем легчайше ёдзене давац, бо з тим им живот предлужуєме. При цукровей хороти шицко ше варыц през цукру.

За даёдни ёдла мушиме ше питац дохторови же би нам одредзел ёдла, алс його порада лем так ма свою полну вредносц кед знаме шицко навариц. Зато барз важне же бизме дзивчата научели добре приготовиц ёдзения. То би було ище важнейше як вишиване!

Понеже при веліх хорых, а и здравых дохторе наредзую вельо желеняви и овоци, прето садзце, жени, у заградки: грашку, келю, пасулі, бундави, келераби и другу желеняву. Як ше то готови, паніматка Тымкова добре описала у „Кухарки”, а хто сце, може ше питац и у апатики як и дотераз, дзечнє повеме як ше готову тоти здрави легки ёдла. Хлопи най садза вельо овоцово древка и най их допатраю! Исто най ховаю малини, рибизли, польски ягоды, же би през лёто мало цале обисце овоци. Наварме вельо

малинового соку, та будземе мац за слабих и хорих приемне и здраве пице цалей жими.

Єдзен€ ма буц н€ л€м смачне и добре, ал€ важне и точно у одредзеним часу давац го хорим. Обично ше дава рано, на 10 годзин, на поладн€, пополадню на штири и вечар. Бо кед частейш€ даваме и по меней, жалудок л€пше и л€гчайше вихаснус€ єдло. По єдзеню хори и слаби муша мац одпочивку голем два годзини же би ше єдло баржей вихасновало. Як треба варыц хорим и слабим, о тим би могло написац цалу кнїжку, а я вам голем тельцо сцела повесц€ же бисце мали понятя яку ролю ма єдзен€ у нашым здрявю.

(*Руски календар за 1941, 137–138*)

У нашым народзе Єлена Солонарова була позната и як поетеса, перша медзи рускима писателькамі. Обявени ёй понад 20 писні у хторых слово о краси и преходносци живота. Медзи німа даєдни прилапени як народни, напр. „Желенес€ жито”, „Били оргони”, „Кед мили руковал”, „Тополі”, „Пипине”, „Морйо”, „У єдней загради”, „Желени гори”, „Школьки” итд. В€дно зоз Янком Фейсом и Мафтейом Винайом учишлюю ю медзи гевтих руских медзивойновых поетох хтори творя мост медзи усну и сучасну писану уметніцку поэзию.

ЖЕЛЕНЕС ЖИТО

Желенес жито,
полн€ є пипиня;
дзивче полюбело
єдного легиня.

Покошели жито,
нестало пипиня;
л€м дзивче н€ може
забуц за легиня.

Не плач шварне дзивче,
знаш яки легин€:
їх любов л€м така
як квеце пипин€.

Квеце на гробе Єлени Солонар (2. 10. 2010.)

Литература:

1. Владимир Бесермини, Сто роки од народдзеня Јлени Солонар, *Studia Ruthenica 7*, Дружтво за руски јазик, литературу и културу, Нови Сад, 1999-2000, 99-104.
2. Јанко Рац, Јлена Солонар (1900-1982), Народни календар 1983, Руске слово, Нови Сад, 1982, 131-133.
3. Јулијан Тамаш, Русинска књижевност, историја и статус, Матица српска, Нови Сад, 1984, 143-145.
4. Јлена Солонар, Топол, Руски календар 1940, РНПД, Руски Керестур, 1939, 42-45.
5. Речник медицинске терминологије *српско-латинско-русински*, Словнік медичинскéй терминології, сербско-латинско-руски, Дружтво за руски јазик, литературу и културу Нови Сад, 2006, 165-166.

Ирина Папуга

MR JELENA SOLONAR APOTEKARKA I PESNIKIJA IZ RUSKOG KRSTURA 110-GODIŠЊIĆA OD ROĐEЊA

Резиме

Рад је посвећен 110-годишњици од рођења Јелене Солонар, апотекарке и песникиње из Руског Крстура рођене 1900. године у месту Скеуш (Банат, сада Румунија). Јелена Солонар је посвећивала велики значај здравственој култури и хигијени становника Руског Крстура, а посебно жена и деце. Била је позната као песникиња.

Irina Papuga

MR JELENA SOLONAR, PHARMACIST AND POETESS FROM RUSKI KRSTUR – 110TH ANNIVERSARY OF HER BIRTH

Summary

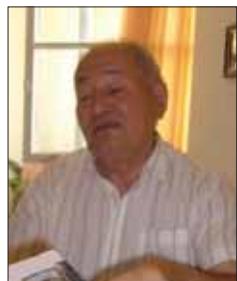
This paper is dedicated to the 110th anniversary of the birth of Jelena Solonar, pharmacist and poetess from Ruski Krstur, having been born in 1900 in the place Skeuš (Banat, at present Rumania). Jelena Solonar was dedicated very much to the health culture and hygiene of the residents of Ruski Krstur, especially of women and children. She was known as poetess as well.

Ирина Папуга

80-РОЧНІЦА НАРОДЗЕНИЯ И 65 РОКИ МЕДИЙНЕЙ ВОКАЦІЇ ВЛАДИМИРА ВЛАДИ КОСТЕЛНИКА*

Дружтво за руски ўзрак, літературу и культуру у рамікох Календара рочніцох за 2010. рок организує означаване 80-рочніцы народzenia и 65 роки медийней вокації Владимира Влади Костелника, новинара, редактора, писателя и культурно-дружтвеного діяча.

Владимир Костелник народзены 9. октября 1930. року у Петровцох, Рэспубліка Гарватска. Піші приповедкі, драмы, романы, прилогі з області історіі. Перши новинарски напис обявел у „Муровых новинох” як 14-рочны школьнік 1944. року, поднасловом „Длужносці поволус” (зозтему антифашистичнай борбы у Другой шветовей войни, з ілегальным поттісом „Резанка”). Перша приповедка „Іво и кральовна” друкавана му у дніовых новинох „Гарватски ліст” (Хрватски лист) у Осиеску, тиж 1944. року, написал ю ведно зоз пайташом з дзецинства, познейше познатым гарватским глумцом Крешом Зидаричом.

Новинарско-редакторска робота:

Зоз так започатым новинарским медийом, Владимир Костелник уж о рок ведно зоз дальшим школованьем у Руским Керестуре, як школьнік III класі Гімназіі (Гімназія почала зоз роботу 25. фебруара 1945. року. Була то нізша реална гімназія зоз малу матуру хтору закончел 1947. року). У децембру 1945. року почина робіц як новинар приправнік у „Руским слове”, а хторе почало виходзіц пол рока скорей, у юнію 1945. року у Руским Керестуре. Було то Костелникову роботне определене новинара през цали роботни вік кед з полним роботным 40-рочним стажом 1989. рок одходзи до пензій.

Рок познейше, 1946. постава професійни новинар у „Руским слове”, цо уписане и у його роботніцкай книжочки з подпісом тедышнього редактора Штефана Чакана. У редакції „Руского слова” предлужує и идуцого 1947. року, дзе ё од помоци редактором у выдаваню „Руского народного календара” у котрим му обявени даскељо наслові, а активни ё и з нагоды порушована часопису за дзеци „Піонірска загадка” 1947. року, у котрим тиж так ма вецеј тексты з подпісом. У януаре 1948. року постава одвічательни редактор „Піонірскай загадкі” дзе остава до полові 1949. року, з прерву под час школованя на шейсцмешачним

---

* Пречитане на означаваню 80-рочніцы народzenia Владимира Костелника, 2. октября 2010. року у Руским Керестуре

курсу у Новинарскай школи Здруженя новинарох Сербії у Београдзе. Значи, пасле Штефана Чакана и Дюри Варги Владо Костелник бул (на два заводы: 1948. и 1949. року) треци по шоре редактор „Пионирскай заградкі”.

Зоз Руского Керестура ше враца до Петровцох 1949. року, а потым преходзи до Редакцыі новинох „Глас Славоній” у Осеку (1949-1950). Под час служэння военаго року у Македонії (1950-1952) бул дописователь военых новинох „За побиду” хтори виходзели у Скопю. По врацаню зоз войска почал робиц у новинох Комбинату „Борово”, 1953. року, а рок потым, 1954. року меновани є за одвичатальнага редактара „Вуковарских новинох” у Вуковаре. Познейшэ, тиж так як професійны новинар робел у веце писаніх і электронных медіёх на горватскім і сербскім языку у Вінковцох. Бул дописователь Радыотэлевізіі Загреб зоз Восточнай Славоніі і Заходнага Сріму (нешка подруче Вуковарско-срімскай жупаніі у Горватскай), дописователь „Борбі” у Београдзе, вонкашні сотрудникік рускіх медіёх у Рускім Керестуре і Новом Садзе. У „Новай думкі” і Радио Вуковаре бул главны і одвичатальні редактар. Познейшых роках, односно пасле 1991. року одкеди жие у Рускім Керестуре сотрудзовал зоз „Хрыстиянским календаром” і „Дзвонами” у Рускім Керестуре, тиж і зоз „Новосадскім дзвонамі” (док виходзели у Новім Садзе). И далей є активны у сотрудніцтве зоз „Новую думку” у Вуковаре, а і „Руске слово” му обявело даскелью тексты на початку трецаго мілениому (2004).

Публіцистично-документарна і виглядовацка активносць:

Документарно-виглядовацка проза була, а і тераз є тиж так ёдна з преокупацийох нашага ювіланта. Активно участвовал на фольклористичных конгресох тэдышнай Югославіі і Балкану. Виглядовал і призначав народні обычаі і живот рускага народа, цо му як реферати друкованы у зборнікох зоз конгресох на сербскім і рускім языку. Медзі другіма обробел і „Майово древко” у прэславіванию ярніх звичайох (обычайох, шветох) Руснацох у Петровцох і Міклошевцох, а тиж і „Руски і сербски прадки” у Петровцох. Бул организатор і соорганизатор першых научово-фаховых сходох Руснацох і Украінцох Горватскай, а участвовал і на подобных у Рускім Керестуре, хтори отримовани под час „Червеней ружі”.

„Руске слово” у Новім Садзе, зоз хторым рокамі сотрудзус як вонкашні сотрудникік (дзе на кратко 1965. року ознова робел, але ше о пол рока врацел до Вуковару) пісательеві Костелникові обявело романы: „Жемі мой” (1967) і „Бісерны дражкі” (1971), а тиж і хроніку о участваванню нашага народа у антыфашистичнай борбі ад 1941-1945. року „Под чэрвенну заставу” (1971). На горватскім языку прэширену і дополнену хроніку видал Союз Русинох і Украінцох Горватскай у Вуковаре. Исти Союз Костелникові видал і монографіі: „40 рокі Союзу Русинох і Украінцох”, „30 рокі Новай думкі” і „30 рокі Етнографскай збиркі у Петровцох”. При видавательго ше находзва Костелникові

рукописи (машинописи) под назыву „40 роки КУД *Осиф Костелник у Вуковаре*”, „40 роки младежских школох у Горватской” як и тексты других книжкох.

Литературна творчосц:

Белетристика, уметніцка литература значна активносц Владимира Костелника. Попри спомнутей першай приповедки обявеней у „Горватским лісту” видати му коло 10 книжкі. Литературни творы му друкованы У Народных календарох и часопису „Шветлосц” НВУ „Руске слово”, а заступени є и у вецей антологійах рускай прозы, а тиж и на сербскім, словацкім, румунскім и украінскім языку, медзи хторима: „Одгуки з ровніїни” (1961), „Слунечни роки” (1969), „Дубока бразда” (1975), „Там коло Дунаю” (1976), Крижни драги” (1990) итд.

Владо Костелник автор вецей драмскіх текстох, медзи хторима: „Зарегочали коні на дворе” (1976), „Шугаю, шугаю, пре тебе ме ляю” (1977), „Ей, пада, пада, росичка” и „Поме до партизанох” (1979), хторы у режій Драгена Колесара на сцени реализовало КУД „Яким Гарди” зоз Петровцох, а презентовани су и на Драмским мемориале „Петра Ризніча Дяді” у Руским Керестуре (1976-1979).

Уметніцка литература за дзеци, тиж значни медий нашого ювіланта. Творы за дзеци обявівал ище як редактор „Піонирскай заградкі”, а тиж и познейше и у „Піонирскай заградкі” у Новим Садзе и у „Венчикох” у Войводини и у Горватской, по нешкайши роки кед и далей сотрудзуе зоз „Заградку” у Новим Садзе, хтора му тиж обявіюе тексты, як и тот зоз юнийскаго числа 2010. року о поштарові.

Културно-просвітна діяльносц:

Културно-просвітна активносц Владимира Костелника запачала 1943. року у Петровцох зоз книжками, забавами, театром и марками (філателію), хторы були состояна часц тэдышнай неформалнай культурно-просвітнай асоцыяції, под назыву „Желени лісток”, предлужела ше у рускай гімназіі и рускокерестурскім культурним живоце 1945-1947. року, унапредзовала ше у бібліотекі и читальні кед ше врацел до Петровцох 1950-1952. року, же би ю предлужел зоз порушованьом активносцох на организованю литературных сходох пісательох, з таборованьом нашей младежі, порушованьом „Новей думки”, снованьом культурно-просвітніх дружтвох, манифестаций и организаций, зоз виучованьом мацерінскаго языка, з преславамі рочніцох и ювілейох, выставамі и снованьом Етнографскай збиркі у Петровцох, зоз отримованьом научово-фаховых сходох и совітованьох, з призберованьом фотодокументаций, писаньом монографійох з обласци культурнай діяльносці итд.

Награды и признания:

За новинарску, редакторску, літературну, культурно-просвітну и дружтвену роботу Владімир Костелник дostaл значне число признаньох и одлікованьох, починаючи од першої награди за роботу у дзецинскім часопису „Піонірска загадка” 1948. року, та по други, як то: два плакети Дружтва новинарах Горватской (1965-1990), веcей признания Скупштини општини Вуковар (1961-1986), „Руского слова”, а добитнік є и Ордена роботи зоз стріберним венцом предсідателя СФРЮ, Ордена за заслуги предсідателя Республіки України (2001) итд. Жие у Руским Керестуре.

О творчости Владимира Влади Костелника писали:

Др Юлиян Тамаш: У приповедкох Владо Костелник модернізує вираз, але источасно виражує повисшени емоцыйны стан. Часто на граніцы поеми виражує и такволану революцыйну романтику як начало *соціалістичнога* реализму. Зоз ню слави, подзагаue и функцію привиту, нови форми жывота и вредносци хтори ше зяяво на горизонту дружтва и исторії.

У вязі зоз штырома спомнутыми драмскими текстами др Юлиян Тамаш констатує: „У тих драмах Костелник предлужує у приповедацкай прозы указану зацикленосць за дальшу и блізшу прешлосць руского жительства, непрерывно инсистуючи на историйним и животным просторе пред селідбу на територию Южной Угорской и Югославии” (1997).

Штефан Гудак: Владимир Костелник, приповедач, романописатель, драмски писатель, редактор веcей часописох и научных работах, присутні у рускай литературы од законченя II шветовей войны. После Гаврила Костельника вон найвитирвалши у двух литературах – рускай и горватской. За його мено вязане и зявене первого романа на руским языку Жеми моя (1967).

Дюра Латяк: Владо Костелник снователь и перши главни и одвичательны редактор часопису „Нова думка”, органу Союзу Русинох и Українцах Горватской, котри и нешка виходзи. У тим часопису вон обявел велі написи капитального значения, а и позбераal коло ньюго вельке число сотруднікох у обласци науки, як зоз жеми так и зоз іножемства. Владо Костелник живе у Руским Керестуре, але є у цеснім контакту з рускима культурніма діячами цо робя у рамикох Союзу Горватской, дзе ше му указує вельке почитоване и подзековносць за шицко цо там зробел под час свогого творчого вику” (2009).

И ми ше зоз **Дружтва за рускі язик, літературу и культуру** нашему ювілантови писательови, Владимирови Костелникови, хтори наш член од 1975. року (у Матичнай кніжкі Дружтва упісаны под числон 166), зоз означаваньом 80-рочніці од народzenia и 65-рочніці медийнай вокації, ту, у Руским Керестуре приключуєме гу тим винчованком зоз найкрасшима жаданнями за його добре здраве и ище велью творчей роботи у обласци литературы и культурнай діяльносци и жичиме шицко найлепше.

Литература и призначки:

Владимир Костелник, Іу рочніци народзеня и медийней вокациі 1944-2010, рукопис.
Др Юлиян Тамаш, История рускей литератури, Завод за уцбенике и наставна средства,
Београд, 1997, 213, 560.
Штефан Гудак, Крижни драги, Руске слово, Нови Сад, 1990, 25, 625-626.
Дюра Латяк, Новинар, редактор, писатель и дружтвени діяч, Іу 80-рочніци од народзеня
Влади Костелника, Руски християнски календар 2010, Руске слово-Дзвони, Нови Сад
- Руски Керестур, 2009, 181-182.
Ирина Папуга, Русински прозни писци, Мултијезички билтен „МОСТ” 6,
Завод за културу Војводине, Нови Сад, 2007, 23-25.

Фотография зоз стретнуца з Владимиром Владом Костелником у Библиотеки у Руским Керестуре,
23. 07. 2010. року и разгварки коло означаваня юго рочніцох у 2010. року
Владимир Дудаш, Владимир Костелник и Иринка Папуга

Ирина Папуга

**80-ГОДИШЊИЦА ОД РОЂЕЊА И 65 ГОДИНА МЕДИЈСКЕ ВОКАЦИЈЕ
ВЛАДИМИРА ВЛАДЕ КОСТЕЛНИКА**
Резиме

Рад је посвећен обележавању 80-годишњице од рођења и 65 година
медијске вocatione Владимира Костелника, књижевника, новинара и публицисте,
рођеног 1930. године у Петровцима (Хрватска), који живи и ствара у Руском
Крстуру.

Irina Papuga

**80th ANNIVERSARY OF THE BIRTH AND AND 65 YEARS OF MEDIA
VOCATION OF VLADIMIR VLADA KOSTELNIK**
Summary

This paper is dedicated to the 80th anniversary of the birth and 65 years of
media vocation of Vladimir Kostelnik, writer, journalist and publicist, born in 1930 in
Petrovci (Croatia), who is living in Ruski Krstur.

III

НОВШИ ВИДАНЯ И ОГЛЯДНУЦА

Мр Гелена Медши

СКАЗКОВИТА БАСНА У ДЗЕЦИНСКИМ СНУ

(Гелена Гафич Стойков, *Сни малей Иринки спод ёдней перинки/Снови мале Иренице испод једне дуњице*, Дружтво за руски јазик, литературу и културу Нови Сад, Едиција *Предишколске виховане* (5) 2008, б. 20)

Абстракт: Кнїжочка *Сни малей Иринки спод ёдней перинки* то **сказка** хтора дзези, на кридлох фантазій, през сни дзивчеца цо з варошу пришло на валал, преноши до швета питомих домашніх животинъю. Понеже животинї у Иринковых снох медзи собу комунікую, тата кнїжочка источашне и **басна**, поготов кед ше ма у оглядзе ёй дзесцінске заключене же – хто люби животинї, люби и людзох, або, як би то ми старши формуловали – кельо у живоце даш, тельо ци ше углавним и враци. Тата сказковита басна ма и свою **методично-дидактичну** або педагогийну вредносц, бо малым читачом дава простору прешириовац ю и збогацовац з другима змистама: хтори би ше животинї ище могли зявиц, яки бизме им мена могли дац, цо би могли робиц, як ше можу справовац итд. Кнїжочка тиж облапя и **язичну** компоненту: авторка збогацела словнік дзезох з урбаних штредкох зоз поняцами як цо гругліц, *хрустац*, *лапкац*, *плот*, *проща*, *макух*, *даралов* и велі други, а ономатопейни мена животинъюх хтори ше у тексту непреривно повторюю доприноша лёгкому паметаню и розвиваю чувство за риму и ритем. Сликовніца прекрашне **илустрована** з рисунками хтори дзези на тим возрасту розумя; вони провадза текст и збуваня приповедки и дополнюю ёх похопене.

Ключни слова: сказка, басна, руски јазик, литература за дзези.

У сказковите басни *Сни малей Иринки спод ёдней перинки* описаны даскельо дожица у сну варошскаго дзецка хторе пошло до баби на валал и стретло ше з питомим животинъским шветом. Гвариме – сказковите басни, прето же тата кнїжочка насампредз **сказка** цо дзези оплеменюе з красу видуманого швета, веселосцу, гуманосцу и оптимизмом и надополнюе нёдосц рационалне толковане швета. То комплексна, реалистична приповедка, але пре ёй дошлідну оддаленосц, чудносц, неодредзеносц часу и места, нёдостаток описох реалистичнай конкретизациі – ёй реализем фантастични. Вона приихтує младого человека за борбу з почежкосцами и тужемску неправду, а зоз своїм законченьем и моралним призвуком го учи же слаби и немогави з моцу розума можу звладац препречения, же ше зле победзуе з борбу и виру до живота, же неправда найчастейше покарана, а правда тиумфуе. Кнїжочка, як у Слове Видавателя пише, источашне и **басна**, уж з тим же приповеда о подійох

зоз животиньского швета и же ше як кніжково-моралистична и неживотна педагогийна спекуляция закончусе у форми веселого обрату и ядровей воспітно унапряменей думки. Подоби цо ходза оштварнож або маю на себе пире, справую ше у кніжочки як людзе: Гафичова барз добре замерковала іх норов и фиксовала іх константу, так же у Иринковых снох пес отілотворене приятельства и вирносци, вол символизує витримовносц, конь чесносц и шмелосц, ягнятко персонификує невиносц и потульносц, овца найвносц, коза здогадлівосц, мачка облесносц и лукавосц, гуска ограніченосц, швіння люштавосц, заяц бояжлівосц, когутова задача старац ше о фамелії... Як интересантно транспонована животна стварносц на уметніцку ровню, тата сказковита басна малым читачом блізка бо ей поента не шлідзи зоз самей події, але є дата у форми невиповедзенаго заключеня, а поука уложена до тексту так же представя думкове ядро хторе оможліўює правилне толковане приповедкі.

Кніжочка тиж так и **сликовніца**, прекрасна ілюстрована з рисунками хтори вірно провадза текст и події. Животині на твар красни, весели, нашмейни, розбавени, та позитивно дійствуя на дзецінске разположене и развиваю любов гу тим питомим существом хтора ше дзецим врача з исту миру. Ту слика, поправдзе, як форма спорозуміваня и уметносц радосци и фарбох, нашла свой прави вираз. Вона зоз свою очиглядносцу и конкретносцу, визуалну и симултану комунікацию, олєгчала думкову усиловносц у одгадованю змісту и оможлівела висши ступень похопеня стварносци. З ридку елоквенцию и неогранічену потримовку яку даваю словом, тоти рисунки, злучены з текстом, як ровноправни вредносци, развиваю фантазию при малючкіх патрачох-слухачох або читачох и оможлівюю им, без примушованя, здобуц и прилапиц перши представі о красним и увесц их до чаривного швета природы и царства фантазій. Єдноставносц лінійох, фарбох и живописносц пестую естетски чувства при дзецих чия способносц «читаня» зведзена на механічне регистроване буквох, словох и віреченьох и зоз законітосцами творчосци, ідейносци, подобовей граматики, синтакси и емотивносци оможлівюю наймладшим преісц през фазу подобового языка и достац візуалне чувство краси. З магичну моцу уметніцкай палети, ілюстраторка Івана Яніч благочашнє и благотворно дала одвити на безчислени дзецінски питаня: цо, як, чом... и на іх найвчастнейшим возрасту им оможлівела на найпростейши, букварски способ, вежбац дискримінацию гласох, повязоац слова зоз стварами и зявенями и, конечно, уведла их до швета словох и потримала развивац моторну схопносц и оптичну перцепцию, увагу и думкову способносц.

Гварели зме – швет словох, хтори авторка сказковітей басні предшколским дзецим, окреме тим у урбаних штредкох, на поштредни способ збогацела зоз старшима и покус забутіма словамі: **зуновани од путована, пооправяц перинку, розчервенсте лічко, здирвети проща, загагац, квакац, закоткодац, пищац, хлів, кармики, курнік, плот, лиска, гони жемі, черяк,**

випириц хвост, шено, древотня, хрустац, магочки, джубкац, уляц, валовок, хліпац, лапкац, волько, оброк, отруби, цвіклово резанки, даралов, макух, притуліц ше, зорвец зоз сна, одхилени облачок, заслупнути... Виречения кратки, ясни, з доберанима словами хтори крашне дочаровали атмосферу у доме, диялоги єдноставни, прилагодзены гу наймладшому возрасту, а окремнү милозувучносці тексту авторка посцігла з вибераньем онаматопейных менох за животині, хторы у себе найчастейше скрываю и одредзену їх прыкмету. Так ше ринява швinya вола **Риня**, ей прашатка: тлустеньке **Тушко**, ёсне **Брушко** и тото цо люби гругліц кукурицу – **Груглюшко**, качка цо таляба по блаце – **Талябачка**, конік з билу лиску – **Лиско**, пулька – **Булька**, шывкасті когуцик – **Ярабик** (здогадоване на народну шпіванку *Когуцик яраби, не ідз до загради*), гусочка хтору ше доволуе зоз **бири, бири** – **Бирочка**, кравичка **Мілка** (дзеци ю познаю пре чоколаду з истим меном), пшичик **Бурко** (найчастейше мено при наших псох), качур **Гачур**, гунарик **Кошарик**, курка **Джмурка**, пульяк чарни **Шварни**, цица **Мица** (пре риму) итд. Таке менovanе зошицким оправдане, бо предшколскі дзеци, як и дзеци вчаснаго школскаго возросту непроповедзено уживаю у рими, легчайшэ паметаю текст, а онаматопейне повторыдане дава виреченьем целога тексту одредзены ритем. Исте мож повесц и за сам наслов кніжочки – *Сни малей Иринки спод ёдней перинки*, хтора, наздаваме ше, зоз задавольством найдзе своїх мілих читачох. Ми найсердчнейшэ препоручуєме же би мали читаче, односно ўх родичи, баби, дідове и виховательки нашли драгу гу тей кніжочки.

Треба, вшеліяк, надпомнунц же тата кніжочка обявена и на сербским языку под назву *Снови мале Иренице испод једне дуњице*. Кед ше Дружтво за руски язык, литературу и культуру одлучовало на тот кроцай, мало насампредз на разуме нашо двоязичны штредки и дзеци з мішаних малженствах хторим язык на яким вигваряю перши слова не руски. Окрем того, жадали зме тиж дзецом зоз сербского язичного подручна, у духу мультязичносці нашого вецейнацыональнаго штредку, дац информациі о творчосци на руским языку за наймладши возраст. Видане на сербским языку, гоч по випатрунку зошицким исте, мушело прецерпиц дзепоëдни язични прилагодзованя. Так, напрклад, сами мена домашніх животинъох пременені, понеже ше сцело зачувац ўх онаматопейносці и звучносці: место пшичка *Бурка* по руски, куцов ше по сербски вола *керіћ Вртирећић*, конік *Лиско* з билу гвізу на чоле у сербской верзії *коњић Звездан*, гунарик *Кошарик* по сербски *гусан Робусан*, гусочка *Бирочка* по сербски *гуска бела Анабела*, качур *Гачур* наволані по сербски *патак Батак*, качка *Талябачка* постала патка *Слатка*, курка *Джмурка* – мама кока *Бистроока*, когуцик *Ярабик* – *петао Светао*, пулька *Булька* пременована на *ћурка Мамурка*, пульяк чарни *Шварни* «прекрасці» на *ћуран Тмуран*, швinya *Риня* – мусава свінья *Гриња*, а ей тройо прашатка: *Тушко, Брушко и Груглюшко* постали *Буцко, Крицко и Лабрцко*.

Понеже књижочка објавена на двох јзикох, наймладши читаче годни мац нагоду источашнє звладовац и руски и сербски јазик (або процивнє: и сербски и руски јазик) паралелно и прилапйовац слова источашне з обидвох јзикох.

Хелена Међеши

БАЈКОЛИКА БАСНА У ДЕЧЈЕМ СНУ

Резиме

Књижица Хелене Хафић Стојков *Снови мале Иренице испод једне дунјице* је **бајка** која децу кроз снове девојчице из града преноси у свет питомих домаћих животиња. Животиње у деčјим сновима међу собом комуницирају, па је ова књижица истовремено и **басна**, нарочито када се има у виду њен деčји закључак – ко воли животиње, воли и људе. Ова бајколика басна има и своју **методичко-дидактичку** вредност, јер малим читаоцима даје простора за њено проширивање и обогаћивање другим садржајима. Књижица обухвата и **језичку** компоненту, јер ауторка обогаћује речник деце из урбаних средина појмовима из сеоског живота. *Снови мале Иренице илустровани* су лепим цртежима који деца на том узрасту разумеју; они прате текст и радњу приче и допуњавају њено схватање.

Helena Medeši

FAIRY-TALE LIKE FABLE IN A CHILD'S DREAM

Summary

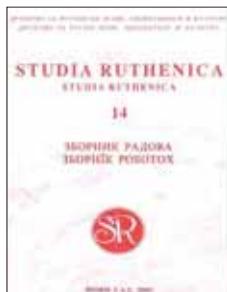
A children's book by Helena Hafić Stojkov titled "*Dreams of Little Irena Under One Comforter*" (*Snovi male Irenice испод једне дунјице*) is a **fairy tale** which transfers children to the world of tamed domestic animals through dreams of a city girl. Animals in children's dreams communicate among themselves, therefore this children's book can also be considered a **fable** at the same time, particularly when we take its childlike moral into account: a person who loves animals, loves people as well. This fairy-tale like fable also has its **methodical and didactic** value, since it gives to its young readers the opportunity to develop and enhance it with other contents. This children's book includes a **linguistic component** as well, since the author enriches vocabulary of children living in urban areas with terms related to rural life. The book "*Dreams of Little Irena Under One Comforter*" (*Snovi male Irenice испод једне дунјице*) also contains beautiful **illustrations** which children of that age understand; they can follow the text and plot of the story and give the final touch to its interpretation.

Ирина Папуга

ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” 14 (27)
НОВИ САД, 2009.

Абстракт: Дружтво за руски ўзыв, літаратуру і культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) відава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок ношел називу „Творчосць”, од 1988. року виходзи як „Studia Rutnenica”. Обявени 13 числа „Творчосць” и 14 числа часопису „Studia Rutnenica” (вёдно 27 глашнікі). Од трецого числа „Studia Rutnenica” виходзи як зборнік роботох.

Ключны слова: глашнік, зборнік роботох, прилоги, роботы, огляднуца.

Змист часопису „Studia Rutnenica 14 (27) за 2009. рок шлідуюци: перша часц - дипломски роботы студентах Катедры за руски ўзыв и літаратуру Філозофскага факультета у Новим Садзе (2); друга - новши выданя, огляднуца и рецензіі, треца - рочніцы и здогадованя, штварта - літаратурни конкурсы и пяты - хроніка Дружтва за руски ўзыв, літаратуру и культуру.

У першай часці обявени два дипломски роботы з області літаратуры студенатах Катедры за руски ўзыв и літаратуру Філозофскага факультета у Новим Садзе и то: *Оля Яковлев*: Уплів поэзіі Мирослава Антича и Огдена Неша на дзецинску поэзію Дюри Папгаргая и *Марина Кухар*: Євангелескі гранччны ситуаціі у прыпаведкох Михала Ковача.

Друга часці новши выданя - огляднуца и рецензіі обласці літаратуры: *др Юлиян Рамач*, *Др Александр Д. Дуличенко*, „Jugoslavo-Ruthenica II”, *др Михайло Фейса*, Jugoslavo-Ruthenica II: Роботы з рускай філологіі и історіі *др Александра Д. Дуличенка*, *mr Лука Гайдукович* и *Дюра Латяк*: Мелания Павлович *Белаві Лет* – Мелания Павловіч *Плаві лет*, *др Яков Кишиогас*: Руснацы у Новим Орахове (1956-2006) у Новим Орахове, *Янко Рац*: Промоция кніжкі „Руснацы у Новим Орахове” у Рускім Керестуре, *др Михайло Фейса*, Зборнік „Русини/Руснацы/Ruthenians 1745-2005”, *mr Гелена Медеши*, Шыцкі варіянты русинскага ўзыва на ёдним месце, *Ирина Гарди Ковачевич*, Гелена Гафіч Стойков, Сни малей Иринкі спод ёдней перинкі и *Ирина Папуга*, Зборнік роботох Studia Ruthenica 13 (26).

У трецей часці рочніцы и здогадованя обявени прилоги: *Іван Пап*: 160 роки од народзеня Ферка Пап Радваня (1848-1986), *Ірина Папуга*, 140 роки од народзеня Михаила А. Поливкі (1868-1944), *Татяна Татасович Винай*, Здогадоване на др Мафтея Виная, *Ірина Папуга*, Сторочніца др Мафтея Виная (1898-1981) и *Владимір Бесермині*, Янко Олеар - 80 роки од народзеня (1982-

1994). У штвартей часци обявени резултати литературних конкурсах: Конкурс проф. Гавриїла Г. Надя „Мацерински јазик и родзени край”, 2. литературно-подобови конкурс др Мафтея Винаја „Шицко коло нас природа” и 2. литературно-подобови конкурс Штефана Чакана о рускай басни. Пията часц пошвецена Хроніки Дружтва за руски, јазик, литературу и културу: активносцом Дружтва: новембер 2008 – януар 2010. року, Календаром рочніцох од 2010. по 2015, рок и новим членом Дружтва

Спатраоци 14. число Зборніка роботох „*Studia Ruthenica*” як цалосць, можеме констатаваць же у нім своё место нашли штернац авторе хтори приихтали 16 прилоги.

Дружтво за руски јазик, литературу и културу през штернац числа часопису „*Studia Ruthenica*” и скорейши тринац числа „Творчосци” (вєдно 28 глашнікі упознава своїх членох, як и ширшу явносць, зоз значнима подіями наукового, јазичного, литературного и культурного живота Руснацох. Прето би добре було кед би ше прочитало кажде нове число Зборніка „*Studia ruthenica*”. Намагаме ше же би у цо скорейшим чаше, гоч и зоз запожненъю, було видате и 15 (28) число Зборніка роботох „*Studia ruthenica*” за 2010. рок, а у плане и 16. число за 2011. рок.

Надпоминаме же Дружтво за руски јазик, литературу и културу свой глашнік (рочнік) „*Studia Ruthenica*” видава на основи члена 32. Статута. Тексти ше објавлюю на русинском језику, зоз уводним словом и резимеами на сербским и английским језику.

Ирина Папуга

ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” 14 (27) НОВИ САД, 2009.

Резиме

Друштво за русински језик, књижевност и културу свој гласник (годишњак) „*Studia Ruthenica*” издаје на основу члана 32. Статута. Текстови се објављују на русинском језику, са предговором и резимеими на српском и енглеском језику.

Irina Papuga

COLLECTION OF WORKS „STUDIA RUTHENICA” 14(27), NOVI SAD, 2009

Summary

The Society for Ruthenian language, literature and culture publishes its Herald (Annual) *Studia Ruthenica*” on the basis of the article 32 of the Statute. The texts are published in Ruthenian, with the prefaces and summaries in Serbian and English.

IV

ХРОНІКА ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛІТЕРАТУРУ
І КУЛТУРУ

На основи члена 12. и 178. Закона о здруженьях „Службени глашнік РС”, число 51/2009) и члена 41. Статута Дружтва за руски језик, литературу и културу Скупштина Дружтва за руски језик, литературу и културу на схадзки, хтора отримана, 14. мая 2010 року у Новим Садзе, принесла

С Т А Т У Т ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЈЕЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

I ОБЩИ НАЧАЛА

Член 1.

Дружтво за руски језик, литературу и културу (у даљшим тексту: Дружтво) невладово, добродзечне и непрофитне здружене гражданох хторих повязује и интересује руски језик, литературу и културу и њого даљши розвой.

Обласц витворијованя циљох Дружтва: културно-образовна.

Член 2.

Дружтво основане на схадзки, отриманей 4. децембра 1970. року у Новим Садзе и регистроване у Покрајинским секретаријату за нукашні діла САПВ, число: 212/71 од 04.02.1971. року, а 5. октобра 1973. року је уписане до регистру здруженьюх гражданох у Медзиопштинским секретаријату нукашних ділох у Новим Садзе, под числом 217.

Член 3.

Дружтво ше може здружиоца до других формох здруженава, до соузних и подобних формох, пре витворијоване заједніцких циљох.

Дружтво член Координационога одбору дружтвох за језике, литературу и културу Завода за културу Войводини, Нови Сад.

Член 4.

Назва Дружтва глаши: Друштво за русински језик, књижевност и културу – Дружтво за руски језик, литературу и културу.

Дружтво ма својство правней особи зоз правами, обовязкама и одвичателносцама яки шлідза з Устава, Закона и того Статута.

Шедзиско Дружтва у Новим Садзе, Войводи Путніка 2.

Свою діјалиносц Дружтво окончјује на територији Републики Сербије.

Член 5.

Дружтво ма печац округлай форми зоз текстом на сербским језику, з кирилским писмом и на руским језику и писме.

Текст печаца глаши: „Друштво за русински језик, књижевност и културу – Нови Сад”, на сербским језику, зоз кирилским писмом и: „Дружтво за руски језик, литературу и културу – Нови Сад” на руским језику и писме.

II ОРГАНИЗАЦІЯ ДРУЖТВА

Член 6.

Дружтво свою діяльносць окончує прейг секцийох у местох дзе жиу його члени.

Секції не маю статус правнай особи и свою програмну діяльносць сную на Статуту и програмных задаткох Дружтва.

На чоле секції находзи ше предсідатель хторога вибираю члени секції.

Член 7.

Секції и выбрані работни цела Дружтва вибираю представительсько до Скупштини Дружтва.

Вкупне число представительськох, односно членох Скупштини ше утвардзує на основи одлуки Управнаго одбору Дружтва пред кожду виберанкову сходзку Скупштини.

III ЦІЛІ И ДІЯЛЬНОСЦІ ДРУЖТВА

Член 8.

Пре витворйоване своїх цільох, у Дружтве ше приноши програмы и плани роботы.

Дружтво окончує свою діяльносць през стаэмни або почасово работни цела, одбори, комисії, работни групи, активы, редакцыі итд.

Права и должності членох работных целох шлідза зоз документох Дружтва.

Член 9.

Цілі Дружтва:

- Дружтво провадзи, координує, стимулює и потримує активносци у обласці рускага языка, литературы и культуры и з тим увязі:
- развіва лингвістичну и литературну критику,
- провадзи проблематику языка и литературы у сучаснай литературнай творчосци,
- роби на поєдиних аспектах нормованя языка и його дальнім обробку,
- дава фахову помоць просвітним работнікам и шицким цо туту помоць жадаю и питаю.
- водзі бригу о подзвігованю язичнай культуры дзецох, школьніх и старших,
- организує програмы, проекты и манифестаціі у обласці рускага языка, литературы, просвіти и культуры,
- сотруддзуе зоз компетентніма інституциями образования и воспитання на организованню наставі рускага языка, фаховім усовершаваню наставнікох и змаганю у знаню рускага языка и язичнай культуры,
- сотруддзуе на виробки наставніх планох и програмох, програмах воспитно-образовнай роботы и на анализи школскіх учебнікох и приручнікох,

-
- сотрудзує на збераню материялу з обласци материяльней и духовнай култури,
  - стимулює активносци у обласци подобовей творчосци, организує подобово вистави, видава пригодни каталоги, публикацій итд,
  - порушує и потримує и други активносци у обласци культурнай творчосци: літературы, архивскай, музейней и бібліотечнай діялносци, етнології, музикології и стара ше о культурним нашлідстве Руснацох.

Член 10.

Пре витворыдане своїх цільох Дружтво окончує прывредну діялносц – видавательну діялносц.

Маюци у оглядзе же ше Дружтво и у скорейшим чаше занімало зоз одвитуюцу видавательну діялносцу и було уписане при Тарговецким суду у Новим Садзе предлужи и далей зоз непостредним окончованьем тей діялносци после усоглашования и упису до Регистру прыведных субектах:

22110 Видаване кніжкох, брошурох, музичных кніжкох и других публикацийох

Член 11.

У Дружтве при Управним одборе, робя шлідующи (стаэмни и почасово) роботни цела, одбори, роботни групи, активи и редакцій:

1. Одбор за лингвистику:
  - роботна група за утвардзоване терминох
  - роботна група просвітних роботнікох за виучуване и пестоване языка:
    - актив вихователькох руского языка и
    - актив наставнікох руского языка,
2. Одбор за литературу
3. Одбор за скарб и культурне нашлідство
4. Одбор за виглядавацку роботу
5. Клуб подобовых уметнікох
6. Видавательни одбор:
  - Редакция рочніку Дружтва

VI ЧЛЕНИ И ПРЕДСТАВИТЕЛІ У ОРГАНОХ ДРУЖТВА

Член 12.

Члени Дружтва можу быц:

- порядни, почесни и помагаючи.

Порядни член Дружтва може быц кажда особа хтора жиє у Рэспубліцы Сербії, без огляду на нацыональну прыпадност, а хтора прилапює його Статут.

Член може быц прияти до членства Дружтва у кождэй секціі кед жиє на подручу хторе секция облапя зоз свою діялносцу. Кед особа жиє на подручу

дзе не дійствує секция Дружтва тэди, на основы писано дорученей молби (прыступніці), прием до Дружтва окончыє Управни одбор Дружтва.

Почесны члени Дружтва можу быць слависты, русинисты и други особы зоз иножемства, як и представитеље организаций культуры и творчосци, литературы и просвіты и други особы заслужны за роботу Дружтва.

Помагаючи члени то спонзоре, донаторе, дародавателе итд.

Член 13.

Члени Дружтва маю ўднакі права.

Член Дружтва должен плаціц членарину и сполньовац подняты обовязкі.

Член Дружтва достава членску кніжочку до хторей ше уписуе плацена членарина, а на основы тога кожды член достава и рочнік Дружтва.

Почесны и помагаючи члени не плаца членарину.

Член 14.

Права и должносты членоў Дружтва:

- маю право выбераць и быць выбераны до органоў Дружтва, односно до других субектаў звонка Дружтва у хторых прысутство представітэльства Дружтва потребне,
- быць информаваны о роботы Дружтва и яго органоў,
- быць информаваны о матэрыяльно-финансійным дзелованью Дружтва,
- даваць предкладаня, думаня и заувагі на роботу органоў и других цэлох и быць о завяжатым становішку информаваны.

Член 15.

Мандат выбраного члена у органоў Дружтва: Скупштины, Управним и Надпатаравым одборе, тирва штири рокі зоз можлівасць поновнага выбору.

Одлуку о преставані членства у органоў Дружтва приноши Скупштина на предкладанні (предлог) Управнага одбору.

Член 16.

Членство у Дружтве престава:

- a) кед ше член сам випише,
- б) кед го секция або Управни одбор Дружтва виключы у складзе зоз Законом і тым Статутом,
- в) зоз преставаньем Дружтва.

Одлуку о виключэні члена приноши Скупштина у складзе зоз обгрунтаваным предлогам Управнага одбору.

V ОРГАНИ ДРУЖТВА

Член 17.

Органы Дружтва то: Скупштина, Управни одбор, Надпатаравы одбор и заступнік Дружтва.

Скупштина

Член 18.

Найвисши орган управлення у Дружтве то Скупштина.

Скупштину творя представитеље хтори выбрані у секцийох и роботних целох на основі одредбох члена 7. Статута Дружтва.

Виберанки представитељох до Скупштини ше муша отримац найпознайші 30 дні по виходзеню мандата представитељом зоз составу предходнай Скупштини Дружтва.

У роботи схадзки Скупштини можу участвац и други особи без права одлучована.

Скупштина роби полноважно, кед на схадзки присутствує вецеј як половка представитељох. Одлуки Скупштини полноважны кед су вигласані з векшину гласох присутных представитељох.

Гласане на схадзки явне кед ше Скупштина не одлучи иншак.

Кед на схадзки Скупштини не присутна векшина, одклада ше ю и ознова заказує на основі одлуки Управнаго одбору.

Член 19.

Скупштина Дружтва:

- приноси Статут и други общи акта, як і їх вименки и дополненя,
- выбера председателя Скупштини, членох Управнаго одбору, Надпатраюци одбор, заступніка и заменіка заступніка Дружтва,
- розпатра и прилапюе звит о роботи и закончуюци рахунок за кажды рок,
- приноси План развою и діяльносці Дружтва,
- приноси Діловнік о роботи,
- приноси одлуку о статусных пременкох и преставаню Дружтва,
- одлучує о хторых ше питаньох члени буду особн вияшњовац, як и о способе таго вияшњования и окончує и други роботы у складзе зоз Статутом и Законом.
- приноси одлуку о учленеваню до союзох и других медзинародных асоціацыйох.

Член 20.

Обовязкі и должносты председателя Скупштини:

- зволовац и водзиц схадзки Скупштини хтори ше отримує найменей раз рочні и старац ше о реализациі одлукох Скупштини,
- по потребы присутствац на схадзкох Управнаго одбору и окончовац други роботы у складзе зоз Статутом и Законом,

Свой овлашчене коло представяня Дружтва председатель Скупштини може пренесьц на ёдного од членох Управнаго одбору.

Члан 21.

Председатель Скупштини должен звалац Скупштину у чаше од 30 дньох на предкладане:

- Управного одбору
- Надпатраюцаго одбору або
- ёднай трецині членох

Кед овласцена особа за зволоване Скупштини не звала Скупштину у чаше яки предвидзены зоз Статутом, звалаю ю предкладаче у складзе зоз узвичаенім поступком.

Управни одбор

Член 22.

Управни одбор то вивершне роботне цело Скупштини чий мандат тирва штири роки зоз можлівосцу повтореного выбору.

Управни одбор ма 5 членох хтори медзи собу выбираю председателя.

Управни одбор полноважно роби у присутстве векшини своіх членох, Схадзки Управного одбору зволує председатель, а у случаю же є не у можлівосци, ёден зоз членох Управного одбору.

Одлуки ше приноши з векшину гласох присутних членох Управного одбору.

Управни одбор кажды рок подноши Скупштини Дружтва звит о своій роботы.

Член 23.

Управни одбор ма свой роботны цела: одборы, роботны групи, комисій, редакцій ітд.

- вон менує председательюх спомнутих целох прэйг хторых ше окончує діялносць Дружтва. Управни одбор:
- приноши рочну программу роботы Дружтва зоз финансійним планом,
- координує и ускладзує, спрам финансійных можлівосцох программу роботы секційох, роботных целох, одборах и редакційох,
- порушує и ускладзує вітворйоване програмных задаткох Дружтва хтори ше одноша на членство у секційох по местах,
- прирхтує материяли за схадзки Скупштини,
- роби на вітворйованю програмох, одлуках, заключеньях и препорукох Скупштини,
- дава ініцыятыву за віменкі и дополненя Статута и віменку других актох хтори приноши або преглашую Скупштина,
- окончує роботи у вязі зоз медзинародним сотрудніцтвом и другима организаційними питанняма Дружтва,
- одлучує о учленіванию до других организаций,
- организує прикладні манифестації пре афімоване руского язіка, літературы и культуры,

-
- сотрудзуе зоз институциями образованя, культуры и национальных меншинах у обласці языка, литературы и культуры,
  - управя зоз маєтком Дружтва,
  - одредзує хтори ше документы и податки трима як службену тайну,
  - приноши одлуку о висини членарини за кажди календарски рок,
  - обрача окремну увагу на витворйоване чечуцих програмах и проєктох и у тим смыслу и новых роботних цела, кед то потребне,
  - сотрудзує зоз дружтвами за язики, литературу и культуру и видавательними хижами пре черанку искуствах у обласці языка, литературы и культуры,
  - сотрудзує зоз Одсеком за русинистику,
  - окончую и други роботи хтори шлідза зоз Статута Дружтва,
  - дава предкладаня за награды и припознання и приноши одвитующи правилнік о їх додзельвано.

Управни одбор одлучує о порушованию поступку за надополнене чкоди у складзе зоз членом 25, пасус 2 Закона о здруженъю.

Член 24.

Обовязки и должносты предсидателя Управного одбору:

- зволує и водзи схадзки Управного одбору и стара се о реализациі одлукох Скупштини и Управного одбору,
- у случаю потребы представя Дружтво,
- у одсуствіе предсидателя Управного одбору зоз схадзку руководзи ёден з членох Управного одбору, кого вон одредзи.

Заступнік Дружтва

Член 25.

Секретар Дружтва особа за заменіка Дружтва.

Обовязки и должносты заменіка Дружтва тоти:

- заступа Дружтво,
- подписує провадзаци акты, финансійни и други документы и
- одвитує за законітосць роботи Дружтва.

Заступнік Дружтва ма заменіка хторого у складзе зоз членом 23. Закона менує Скупштина Дружтва.

Надпатраючи одбор

Член 26.

Скупштина зоз шора членох Дружтва выбира Надпатраючи одбор.

Одбор ма трох (3) членох хтори зоз свойого составу выбира предсидателя.

Мандат членох тирва штири роки зоз можлівосцу повторнога выбору.

Член 27.

Надпатраюци одбор:

- контролує вивершоване одлукох органох Дружтва,
- контролує материялне и финансийне діловане и исправносц хаснованя финансийних средставох и з тим у вязи указує на замерковани неправилносци и предклада ришеня.

За реализоване своїх задаткох Надпатраюци одбор ма право гледац на увид документацию и други релевантни податки.

Надпатраюци одбор подноши звит Скупштини Дружтва.

VI ФИНАНСОВАНЕ ДРУЖТВА

Член 28.

Діялносц Дружтва ше финансує зоз шлідуюющих жридох:

- а) членарини,
- б) дотацийох компетентных бюджетох за програми и проекти у складзе зоз членом 38. Закона о здруженъях гражданох,
- в) добродзечных приложох (донацийох) и дарункох и
- г) других жридох.

Пенж позберани од членаринох ше унапрямуюе на финансоване видаваня рочніка Дружтва. Член Дружтва по основи виплаценей членарини достава прикладнік рочніка.

Член 29.

Финансийне и материялне діловане Дружтва ше окончує у складзе зоз законскими предписанями, общими актами Дружтва и одлукох його органох.

За законітосц материялно-финансийного ділованя Дружтва одвитує заступнік Дружтва.

Управни одбор може з окремну одлуку овласциц и други особи за налогодавательох, односно за подписоване финансийных налогох.

VII ЯВНОСЦ РОБОТИ

Член 30.

Робота Дружтва явна.

З цілью витворйованя явносци у роботи, Дружтво прейг средствах информованя информує членох и цалу явносц о своей роботи.

Член 31.

Статут, План розвою и діялносци Дружтва, як и други значни акти Дружтва ше у форми предлога або розправи, дава на явну дискусию. Акти хтори прилапени на Скупштини доручує ше руководителем секцийох и роботним целом.

Член 32.

Дружтво видава свой глашнік у хторим ше обявює прилоги сотруднікох о питаньох язика, литератури и культуры як и написи зоз етнології, етнографії, етномузикології и други, а хтори вязани за язични и духовни идентитет Руснацох. Обявює ше и значни информации зоз домену статутарней діяльносци Дружтва. Глашнік ше видава виключно за пропагандни цилі Дружтва.

VIII ПРЕХОДНИ И ЗАКОНЧУЮЦИ ОДРЕДБИ

Член 33.

Одлуку о преставаню постояня Дружтва може принесц лем Скупштина у складзе зоз Законом.

У случаю преставаня постояня Дружтва, його маєток ше преноши на Основну и штредню школу зоз домом школярох „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре.

У позарядових оконносцох, кед не мож зволац Скупштину Дружтва, преставане постояня ше регулює у складзе зоз Законом.

Член 34.

Вименки и дополненя Статута и других общих актох ше окончує на способ и по поступку яки предвидзени за їх приношене.

Автентичне толковане одредбох того Статута дава Скупштина Дружтва, а на шицки питаня хтори не регуловани зоз Статутом непостредно ше применює одредби Закона о здруженъох.

Член 35.

Статут ступа на моц зоз дньом приношеня, а почина з роботу зоз дньом упису до регистру.

Зоз приношеньом того Статута престава буц на моци стари хтори бул принесени 18. 05. 2002. року и потвердзени з Ришенъом МУП СУП о упису до регистру дружтвених организаций число 217-125/02, од 11. 12. 2002. року.

СКУПШТИНА ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ И РОБОТНИ ЦЕЛА

16. 10. 2010. рок, Нови Сад

Др Юлиян Рамач, председател Скупштини Дружтва
 Ирина Папуга, секретар и заступник Дружтва
 Наталия Рамач, заменник секретара и заступника

Управни одбор:

Владимир Салонски, председател
 Блаженка Хома Цветкович
 Мелания Сабадош
 Владимир Манько и
 Наташа Макаї Мудрох, члени

Надпатраюци одбор:

Янко Барна, председател,
 Владимир Дудаш и
 Янко Голик, члени

Члени Скупштини

I Секциі зоз местах:

1. Руски Керестур – *Мария Дорошки* (Владимир Бесермині, Ксения Шовиц)
2. Коцуру – др *Юлиян Рамач* (Снежана Шанта, Марина Кухар)
3. Дюрдьов – *Мелания Саламун* (Мария Самарджич, Марина Будински).
4. Нови Сад – *Наташа Макаї Мудрох* (Оля Яковлев)
5. Нове Орахово/Б.Тополя-Суботица – *Сенка Бенчик* (Наташа Грунчич, Ксения Палатинус)
6. Кула-Вербас - *Мелания Арваї* (Славица Мали)
7. Шид (Бачинци, Беркасов и Бикич Дол)
     – *Златица Сивч Здравич* (Зденко Лазор, Леона Гайдук)
8. Сримска Митровица-Београд - *Владимир Манько* (Славко Пап)
9. Господинци – *Владимир Салонски* (Хафеза Иванов, Анделяка Марканович)

II Работни цела Дружтва:

10. Одбор за литературу – *Серафина Макаї* (Мелания Римар, Штефан Гудак)
11. Одбор за лингвистику
     – Блаженка Хома Цветкович (Наталия Рамач)
12. Одбор за вигледовацку роботу
     – др Ксения Кухайда (др Радмила Шовлянски)

-
13. Актив наставнікох и вихователькох
– Мелания Сабадош (*Наташа Перкович, Геленка Салаг*)
14. Одбор за скарб и культурне нашлідство – *Дюра Латяк (Ирина Папуга, др Душан Дрляча)*
15. Клуб подобовых уметнікох – *Владимир Дорохази (Сільвестер Макаї, Мілан Колбас)*

ПРЕДСИДАТЕЛІС И ЧЛЕНИ РОБОТНИХ ЦЕЛОХ ДРУЖТВА:

1. Одбор за лингвистику:

др Юлиян Рамач, предсидентель, Наталия Рамач, секретар и члени: мр Гелена Медеши, др Михайло Фейса, мр Ксения Сегеди, мр Анамария Рамач Фурман, Татьяна Мученски, Марина Кухар, Александар Мудри и други дипломовани професоре и мастере руского язика литератури.

2. Работна група за утвердзоване терминох:

Блаженка Хома Цветкович, предсидентель, Ясмина Дюранін, секретар и члени: Ирина Колошняй, Соня Николаевич, Даниела Ловас, Ясна Варга Белобрк, Ясмина Долапчев, Еуфемия Гшвенк, Ирина Натюк, Наталия Канюх, Таня Салонтаі, Любка Варга Цвеёч, Вероника Вуячич и заинтересованы студенты руского язика и литературы

3. Работна група просвітних работнікох за виучоване и пестоване язика: Ирина Папуга, предсидентель, Наташа Перкович, секретар

a) Актив наставнікох руского язика:

Мелания Сабадош, предсидентель, Снежана Шанта, Сенка Бенчик, секретаре и члени: др Яков Кишюгас, Ксения Варга, Ксения Шовш, Каролина Папуга, Мария Самарджич, Владимир Бесермині, Златка Чижмар, Оля Яковлев, Славица Мали, Наташа Грунчич, Мария Стрибер, Наташа Макаї, Мудрох, Златица Сивч Здравич, Леона Олеяр, Драгана Ненадич, Зденко Лазор, Татьяна Бакич, Соня Дюрко Надь, Мария Хома и Наталия Гнатко (Горватска) и Кристина Креніцки, Весна Фа и Любица Павлович (Канада)

b) Актив воспитачкох/вихователькох руского язика:

Серафина Яглица, предсидентель, Марина Будински, Геленка Салаг, секретаре и члени: Мелания Семан, Емилия Костиц, Оленка Русковски, Ксения Вучкович, Блаженка Мецек, Оленка Рац, Даниела Семан, Ксения Уйфалушки, Ясмина Бесермині, Ана Хромиш, Геленка Рац, Цецилия Мудри, Ясминка Варга и Наташа Цирба.

4. Одбор за литературу:

Серафина Макаї, предсидентель, Мария Дорошки, секретар и члени: Гелена Гафич Стойков, Штефан Гудак, Мирон Будински, Ирина Гарди Ковачевич,

---

Мелания Римар, Микола Шанта, Владимир Сабо Дайко, Владимир Бесерминій, Владимир Кошиш, Якім Чапко итд.

5. Одбор за скарб и культурне нашлідство:

др Душан Дрляча, председатель, Славко Пап, секретар и член:
Дюра Латяк, Любомир Медеші, Мелания Марінкович, Ксенія Саламон,
Татьяна Цупер Бугарски, Нада Колесар Адамович, Геланка Папуга, Дюра Лікар,
Любица Отич ...

6. Одбор за виглядовашку роботу:

др Ксенія Кугайда, председатель, др Радмила Шовлянски, секретар
и члени: др Микола Новта, др Борислав Сакач, мр Живко Попов, др Мартица
Гаргай, др Дюра Гарди ...

7. Клуб подобових уметнікох:

Владимир Дорогхазі, председатель, Мілан Колбас, секретар и члени:
о. Михайло Режак, Сільвестер Макаї, Ольга Карлаваріс, Більяна Роман, Андзелка
Марканович, Ратко Торма, Владімир Молнар, Лариса Іванов итд.

8. Видавательни одбор:

Владимир Салонски, председатель, Владимир Дудаш, секретар и члени:
Гавриїл Колесар, Татьяна Тагасович Винай, Нада Ракич и Любица Малацко

9. Редакция рочніка Дружтва:

др Юліян Рамач, председатель, Ірина Папуга, секретар и члени: др
Александер Д. Дуличенко, др Михал Тир, др Оксана Тимко Дітко, др Михайло
Фейса, мр Гелена Медеше и мр Ксенія Сегеди.

10. Меморияли, одбори:

1. Мемориал „Микола М. Кошиш” и
2. Мемориал „Проф. Гавриїл Г. Надь”
- др Юліян Рамач, председатель, Ірина Папуга и Гелена Гафіч Стойков,
секретаре
3. Одбор подобовей колонії „Стретнuze у Боднарова”
- Владимир Дорогхазі, председатель, Владимир Салонски, секретар
4. Одбор літературній манифестації „Поетски ніткі Меланій Павлович”
- Дюра Латяк, председатель, Олівера Шиячки, секретар

АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

януар 2010. рок - януар 2011. рок

2010. рок

Януар:

- 14.01. допис Скупштини АП Войводини, як потримовка Одбору за образоване Националнога совиту коло назви Школы у Руским Керестуре, односно о вихабеним слову „гимназия” зоз назви, хторе треба вратиц, а не требало го анї вихабиц!!!
- 16-17.01.- 3. шветочносц з нагоди означаваня Националнога швета Руснацох у Шидзе (у Новим Садзе 16. 01. 2010)
- 25.01.-15.02. - посилане вимогох за средства у 2010. року до покраїнских секретариятох и до Управи за културу Нового Саду
- 26.01. - вистава з нагоди 80-рочніци Янка Чижмара, подобового уметніка, маляра аматера у РКПД, Нови Сад

Вистава Янка Чижмара у РКПД, Нови Сад

Фебруаар:

- 05. 02. - 110 роки од народзеня Єлени Солонар (Скеуш, Румунія, 5. 02. 1900 – 28. 05. 1982), апатикарки, поетеси
- 09. 02. - схадзка коло виробки словніка др Радмили Шовлянски о заштите рошлінох и животнога штредку (ІІ фаза)
- 10. 02. - 80 роки од народзеня Янка Раца (*Руски Керестур*, 10. 02. 1930), писателя, редактора - послата винчованка
- 20. 02. - 21. 02. Медзинародны Дзень мачеринскага языка (UNESCO) и Дзень Координацыйного одбору дружтвох за языки, припознаня з тей нагоди за прилоги у „Мост” 9 достали и: мр Славомир Олеяр (Канада), Гелена Гафич Стойков, Mr Лука Гайдукович, Дюра Латяк, Наталия Рамач, Илеана Урсу и Милан Колбас итд.

Припознаня з нагоды медзинароднага Дня мацеринскага языка

22. 02. – Округлы стол у рамкох означавання Медзинароднага дня мацеринскага языка у организацыі Педагогічнага заваду Войводіні, Філозофскага факультету у Новым Садзе и Дружтва за применену лингвістику Сербіі у Скупштині Горада Новага Саду дзе водзена рэзгвардка о наставі мацеринскага языка на шыцких уровнях школавання, учашнікі: др Михал Тир, др Маріна Пуя Бдеску, др Стеван Константыновіч і други і промоция кніжкі *Зборнік на чесці* др Меланіі Мікеш „Вечеязычны швеў”

Марец:

04-09. 03. - 16. салон кніжкох на Сайме у Новим Садзе зоз виставу виданьох КОО и дружтвох за языки, литературу и культуру

16. салон кніжкох у Новым Садзе

- 08. 03. - на 16. салоне представени виданя Дружтва: „Белаві лет”, „Руске обисце”, „Руснацы у Новім Орахове” и зборнікі Дружтва
- 07. 03. - 40 рокі аматэрскага рускага театру „Дадя”, Руски Керестур
- 08. 03. - пригодні програмы дзяцох и школьнірох з нагоды 8. марта Дня женох, мацерох ...у дзецинскіх заградкох и школох
- 10. 03. - Явна годзіна у Оддзеленю ПУ „Радосне дзецинства” у Новым Садзе коло виучовання рускага языка зоз предшколскім дзецімі и регулювання финансійнага надополненя (5%) вихователькі Геленкі Салаг и ей замены Олесі Колбас
- 12. 03. - 80 рокі од народзеня Васіля Мудрого (*Дюрдьов*, 12. 03. 1930) пісця, публіцисти (Шид) - послата вінчованка

13. 03. - сходзка Актива наставнікох руского язика коло Медзиокружного змаганя у знаню руского язика 24. 04. 2010. року у Коцуре, 10. рэпублічнага змагання 15. 05. 2010. року, тиж у Коцуре и 16. стартнуца руских школах 05. 06. 2010. року у Ср. Митровици
15. 03. - два рокі ад шмерцы Дюри Папгаргая (*Руски Керестур*, 11. 11. 1936 – *Нови Сад*, 15. 03. 2008), пісателя
18. 03. - роцніца народzenia др Мафтея Віная (*Руски Керестур*, 18. 03. 1898 – *Суботица*, 8.12.1981), пісателя
20. 03. - 5. мултязична прекладательна работня „Проза – інспірація за прекладане”, учасці вжали: школьніки гімназії Ана Римар и Меліта Рускаи и Меланія Римар, пісателька и Наташа Перкович, проф. руского язика як ментор

Участнікі 5. мултязичнай прекладательнай работні

21. 03. - шветові *Дзень поезії* (UNESCO) - літературни сходи, промоції кніжкох ітд
27. 03. - шветові *Дзень театральнай діяльносці* – театрални представи и други програмы
31. 03. - 80 рокі ад народzenia Владимира Колесара (*Бегейци*, 31. 03. 1930 – *Нови Сад*, 02.11. 1981), академскага маляра

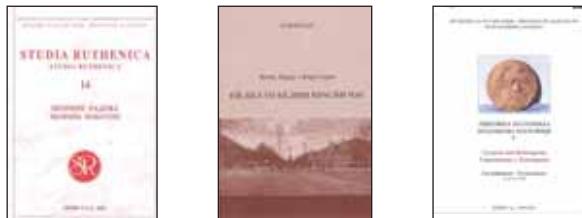

Квеце на гробы Владимиро Колесара, Нови Сад

Апріл:

- 04-05. 04. - вистава пісанкох на Вельку ноц у ГКУПД „Станіслав Препрек” у Новим Садзе
10. 04. - активносці школьніх Літературнай секцій „Штефан Чакан” и Подружніцы Дружтва у Новим Орахове

16. 04. - Дзень Миколи М. Коциша – закончени виданя Дружтва: *Studia Ruthenica* 14 и Подобови каталог V зоз 2009. року
17. 04. - активносцы Мемориялного одбору проф. Гавриїла Г. Надя – інформация о літературных конкурсах у 2010. року
23. 04. - Шветови *Дзень кнiжки и авторских правах* (UNESCO)
23. 04. - 13. схадзка Предсідательства Дружтва у Новим Садзе зоз промоцию нових виданьох: Зборнік роботох „*Studia Ruthenica*” 14 (27), Юлиян Пап: *Бачи Дюра з Керестура, Ей*, бул то кедиш красни час, *Валалски дожица*, Подобова колония *Стрэтнунце у Боднарова*, каталог V, 2009-2010.календаром активносцох у 2010. року, Фінансийним звитом за 2009. рок и предкладаньем віменкох и дополненьгох Статуту Дружтва.

Виданя Дружтва 2010. року

24. 04. - Медзіокружне змагане у знаню руского язіка у Основнай школы „Братство єдинства” у Коцуре.

26. 04. - схадзка у ОШ „Йован Попович” коло 16. стрэтнунца руских школох хтори ше плануе 5. юния 2010. року у Ср. Митровиці
28. 04. - шветочне подписане контракту о фінансованню Словніка др Радмили Шовлянски о заштите рошлінох и животнага штредку у Покрайнским секретарияту за заштуту животнага штредку Вивершней ради АПВ

Май:

05. 05. - подписане дипломох зоз медзіокружнага змаганя у Школскай управи Миністерства просвіти РС у Новим Садзе
12. 05. - треца креативна роботня „Омаж Фриди Кало” у Гімназіі у Вершцу

14. 05. - схадзка Скупштини Дружтва у Новим Садзе зоз Звитом о активносцох (XI 2009 – V 2010), Фінансийним звитом у 2009. року, віменками и дополненнями Статута Дружтва и календаром активносцох у 2010. року.
15. 05. - 10. ювілейне Републічне змагане у знаню руского язика у Основній школі „Братство єдність” у Коцуре

10. ювілейне републічне змагане у Коцуре

25. 05. - отримана Наукова конференція на чесці др Іштвана Удварія (1950-2005) зоз тематику славянської філології и історії культуру у Ніредьгазі (Мадярска). Присутствовали и наші науковці и фаховці, медзі хторима були и: Блаженка Хома Цветкович з Нового Саду, др Гайналка Зорица Фірис (жіс у Мадярской) итд.
26. 05. - Агенції за привредни регистри придали віменки и дополнення Статута Дружтва зоз потребну документацію
27. 05. - підписане дипломох зоз Републічного змагання у Міністерстві просвіти РС у Београдзе и придаване звиту
28. 05. - 10. ювілейна манифестація „Яр др Мафтея Виная” у Суботиці зоз Подобовоу виставу „Стретнуце у Боднарова”

„Яр др Мафтея Виная” у Суботиці

30. 05. - схадзка Одбора за організоване 16. стретнуца руских школох у Срімскай Митровици (Парохиялні дом)

Юний:

05. 06. - 16. стретнуце руских школох у Срімскай Митровици зоз нащиву культурним інституційом и школску програму

16. стретнuze руских школох у Сримскай Митровици

- 06. 06. - виберанки за национални совити националних меншинох у Републики Сербии
- 09. 06. - Агенция за привредни регистри принесла Ришене о упису Статута Дружтава и менованю заступніка
- 09. 06. - Зденко Лазор одбранел 1. мастер на Катедри за руски јазик и литеатартуру на Филозофским факултету у Новим Садзе

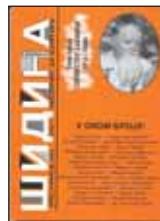
На одбрани мастер роботи Зденка Лазора

- 11. 06. - схадзка коло финансийного звиту з з Рэспублічнага змагання у знаню рускага язіка у Міністэрстве просвіты РС
- 15. 05. - доручоване донаторскіх контрактох Польоприведному факултету коло фин. потримовкі відаваня Словніка др Радмили Шовлянски
- 17. 06. - Міністэрству просвіты у Београдзе придати финансійны звит з з Рэспублічнага змагання
- 19. 06. - Културно-уметніцка програма „Веселинка” у РКПД Новы Сад – додзельване припознаня *Славка Сабадош*
- 23. 06. - 60 рокіў од народзеня Любоміра Сопкі (*Нове Орахово*, 23. 06. 1950), карикатуристи, ілюстратора, подоб. уметніка - послата вінчованка
- 27. 06. - 80 рокіў од народзеня Мірона Колошня (*Руски Керестур*, 27. 07. 1930 – *Новы Сад*, 19. 05. 2009), пісателя

Юлий:

- 01.07. - схадзка Управнага одбору Дружтва за рускі јазик, літературу и културу у Новы Садзе

16.07. - промоция 11. числа Часописа за културу „Шидина” зоз Шиду - тема:
Сілвестер Саламон, писателя (Беркасов)

Промоция 11. числа часописа за културу „Шидина” у Новим Садзе

22. 07. - 110 роки од народзеня Ілька Крайцара (Грайцар), *Шид*, 22. 07. 1900 –
Нова Градишака, 24. 03. 1969), културного діяча

31.07 - 01.08. - шеста подобова колония „Стретнүце у Боднарова” и дзевята
дзецинска у Господінцох

Шеста подобова колония „Стретнүце у Боднарова” и дзевята дзецинска у Господінцох

Август:

04. 08. - 60 роки од народзеня др Юлияна Тамаша (*Вербас*, 4. 08. 1950),
академика, писателя, културного творителя

05. 08. - 100 роки од народзеня Евгена М. Кошиша (*Дюрдьов*, 5. 08. 1910 – *Нови Сад*, 1984), писателя-прозаисти, руского предняка

24.08 - 22.09. – вистава зоз подобовых колонийох „Стретнүце у Боднарова” у
Голу Школи у Руским Керестуре

30. 08. - схадзка Активы наставнікох руского языка Дружтва за руски язык,
литературу и культуру у Руским Керестуре

Актив наставніків руского язика у Руским Керестуре

Септембар:

- 03. 09. - контакти зоз Гімназию „Сава Шуманович” у Шидзе коло виучовання руского язика на штреднім ступніу у Шидзе
- 07. 09. - 40 роки Гімназії другей у Руским Керестуре, 65 роки *першай* (1945) и 20 роки *трэцей* терашнай Гімназії (1990)
- 07. 09. - програма руских школьніаў у Новім Орахове з нагоды початку нового 2010/2011. школскаго року
- 08. 09. - 70 роки од народзеня Ксениі Планчак Мучаі (*Рускі Керестур*, 8. 09. 1940), поетеси-пісателькі (Б. Петровец)
- 10. 09. - активносці литературных секций Микола М. Коциш и Бошко Урошевич у ОШ у Бачинцох – прекладательна работня у рамікох 4. манифестаціі „Поетски ніткі Меланіі Павловіч” 2010. року

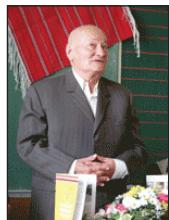
Прекладательна работня у Бачинцох

- 16. 09. - трибіна у Заводу за культуру войводянских Руснацох на тему „Наукови характер часописох войводянских Рэснацох”
- 27. 09. - 60 роки од народзеня Наталиі Канюх (*Господінцы*, 1950), поетеси-пісателькі (Нові Сад)
- 27. 09. - подобова выставка зоз трох креативных работньох „Омаж Фриди Кало” у Галеріі Мост” (вичожены були и роботы зоз дзецинскай колоніі у Господінцох, 2009. року) у промоция ювілейного 10 числа Мултизичного билтenu „Мост”, 2010.

28. 09. - после петиції родичнох и жительох Бачинцох Школска управа зоз Нового Саду принесла одлуку же би ше нє злучовали класи (II и IV) у Основнай школы „Бранко Радичевич” у Бачинцох

Окtober:

02. 10. - означаване 80 роках од народзеня Владимира Влады Костелника (*Петровци, 9. 10. 1930*) и 65 роках медийнай вокациі писателя, публицисти, редактора и культурнага діяча у Бібліотекі у Руским Керестур

Означаване рочніцох Владимира Костелника у Руским Керестуре

02. 10. - квеце на гробе поетси Єлени Солонар и директорки керестурскай школы Еуфеміі Бесерминьски у Руским Керестуре

Єлена Солонар

Еуфемія Бесерминьски

05. 10. - умар мр Лука Гайдукович, член Дружтва и предсідатель Одбора „Поетски ніткі Меланій Павлович”

06. 10. - початок виучованя рускага языка у 2010/2011. шк. року зоз предшкольскими дзецмі и Новим Садзе

Виучованс руского ўзора заз предшкольскими дзецьми у Новім Садзе

15. 10. - активносцы Мемориялнага одбору проф. Гавриїла Г. Надя
16. 10. - сходзка Скупштини Дружтва у Новім Садзе – додзельоване плакеты
зоз менам проф. Гавриїла Г. Надя Меланії Сабадаш, целох Скупштини
и активносцы по конец 2010. року

Скупштина Дружтва и додзельоване плакеты Гавриїла Г. Надя Меланії Сабадаш у Новім Садзе

17. 10. - 70 роки од народжэння Ангели Прокоп-Єздич (*Шид, 17. 10. 1940 – Нові Сады, 25. 09. 1971*), поетесы (Нові Сады)

Квэце Ангели Прокоп-Єздич на Алмашскім темэтове у Новім Садзе

24. 10. - Концерт Саши Грунчича на органульох у Катедрали у Новім Садзе
25-31. 10. - Саям кніжкох у Београдзе - промоції кніжкох, часописох, зборнікох
у рамикох штанду Секретарияту за культуру

Новембер:

04. 11 - креативни работні у рамикох 4. літературного стретнуца „Поетски ніткі Меланій Павлович” подобова (предшколски дзэци) и прекладательна (школьяре) у Дюрдьове

Креативни работні у Дюрдьове

06. 11. - означаване 80-рочніцы Васіля Мудрого, 70-рочніцы Ангели Прокоп-Єздич и промоция новей кніжкі за дзэци „Кудлик Пудлик чека газду” Штефана Гудака зоз школску программу у Шидзе

Літературне стретнунце у Шидзе

10. 11. - схадзка Одбору „Поетски ніткі Меланій Павлович” у Новым Садзе

Одбор „Поетски ніткі Меланій Павлович” у Новым Садзе

13. 11. - промоция сликовніцы Гелени Гафіч Стойков „Сни малей Иринки спод ёдней перинки” у РКУД „Др Гаврийл Костельник” у Кули зоз школски программу

Промоция сліковніці Гелени Гафіч Стойков у Кули

- 16. 11. - Медзинародны *Дзень толеранцыі* (UNESCO) - літературны сходи, промоцій кніжкох
- 17. 11. - подобова роботня зоз предшколскими дзецими у Новим Садзе у рамикох „Поетских ніткох Меланіі Павлович”
- 20. 11. - 5. научово-фахови сход „Літературна творчосць за дзеци” у рамикох Шветового дня дзецох (UNICEF) у Заводзе за культуру Войводини
- 22. 11. - у Дюрдьове умарла Мария (Макай) Бобаль, вихователька предшколских дзецох у дюрдьовскай забавы
- 27. 11. - Прекладательна роботня у ТШ „Милева Марич Айнштайн” зоз школярами хтори виучую руски язик у Новим Садзе у рамикох „Поетских ніткох Меланіі Павлович”

Прекладательна роботня у ТШ „Милева Марич Айнштайн” у Новим Садзе

Децембер:

- 01. 12. - 20. ювілейна манифестация „Дні Миколи М. Кошиша” у рамикох хторей означени
- 04. 12. - 40 роки Дружтва за руски язик, литературу и культуру (Нови Сад, 04. 12. 1970) и отримани: 4. научово-фахови сход „Руски язик, литература, культура и просвіта”

Науково-фахови сход „Дні Миколи М. Кошиша” у Новим Садзе

09. 12. - положене квеце на гроби Миколи М. Кошиша и Евгена М. Кошиша на Городским теметове у Новим Садзе

Квеце на гробох Миколи М. Кошиша и Евгена М. Кошиша

11. 12. - результати креативней роботнї у ТШ „Милева Марич Айнштайн”, Нови Сад зоз школярами хтори виучую руски язик у новосадских среднїх школах у рамикох 20. Дньох Миколи М. Кошиш.

13. 12. - літературне стретнуце у Основнай школы „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове зоз учасцаваньем школьнорох и дзецми предшколскага возросту - *результаты подобовей и прекладательней роботнї зоз наградами и придаване кніжкох Бібліотеки у Дюрдьове.*

Кніжкі у Бібліотекі и школска програма у Дюрдьове

15. 12. - літературне стретнуце школьнорох хтори виучую руски язик у Бачкей Тополі и Новим Орахове зоз писателями за дзеци Серафину и Сілвестром Макайовіма и промоцыю новых виданьох у Основнай школы „18. октябрь” у Новим Орахове

Серафина и Сільвестер Макайово зоз школярами у Новим Орахове

29. 12. – додзельоване припознаня Златкови Емеджайови, зоз Бачинцох – найлепшому студентови Універзитета у Новим Садзе 2009. року хторы тэраз студира у Лозани (Швайцарска)

Припознане Златкови Емеджайови

2011. рок

Януар:

06. 01. - 80 роки од народзеня Штефана Гудака (*Миклошевци*, 6. 01. 1931), писателя, публицисти – послата винчованка
11-13. 01 - препатране паусох и приихтоване Словніка др Радмили Шовлянски за друкованс
12. 01. – умар Петар Мояк (1933), подобови уметнік – предсідатель Подобовей колонії „Стретнуце у Боднарва”, Господінци

Петар Мояк на 5. подобовей колонії у Господінцах (2009)

-
- 14. 01. – схадзка коло статусу наставнаго предмета „Мацерински язик зоз елементамі нацыянальнай культуры у Новім Садзе (і руского) у КУД „Павел Йожеф Шафарик” у Новім Садзе
  - 17. 01. - 260 роки од подпісання Контракту о насельованню Руснацох до Руского Керестура (17. 01. 1751) IV швєточносц з нагоды означавання Национальнага швєта Руснацох у Коцуре зоз культурно-уметніцку програму
  - 21. 01. - 2. схадзка Управнаго одбору Дружтва за рускі язік, літературу і культуру у Новім Садзе: розпартанс Програмі розвою і діяльносці Дружтва (2011-2020), Програмі роботы зоз фінансійним планом за 2011. рок і меноване роботных цэлох Дружтва.

НАГРАДИ И ПРИПОЗНАНЯ

Добитнікі припознаня проф. Гавриїла Г. Надя
(2008-2010)

СЛАВИЦА МАЛИ

Славица Мали, професор класней настави и руского язика зоз элементами национальней культуры, народзена, 22. дэцембра 1967. року у Вербаше (оцец Михайло, мац Мария, народзена Шанта). До основнай школы ходзела у Вербаше, штредню школу педагогійного напряму закончела у Рускім Керестуре, а Педагогійну академію (1991) и Учительски факультэт (1998) у Сомбore.

Славица Мали почала робіц у Основнай школы „Светозар Милетич” у поряднай наставі (1991-1992), а од 1993. року преподава рускі язик зоз элементами национальней культуры у штирох основных школах у Вербаше: Основнай школы „Светозар Милетич”, Основнай школы „20. октобер”, Основнай школы „Петар Петрович Негош” и Основнай школы „Братство единства”. Єй школьнія часці ўчастніцца ў секціях школы „Карпати” дзе су ўканчаны секціі Дружтва.

Участвую на стартніцах рускіх школах, а були і успішны домашні 14. стартніца хторе отримане 2008. року.

На змаганю з руского язика и язичнай культуры участвую од самога початку (од 2000. року) дзе посцыгую замерковані результаты. Кед у питаню результаты змагання з руского язика и язичнай культуры вец треба надпомніц же на Рэспублічным змаганю у Коцуре 2004. року Геленка Папуга зоз ОШ „Петар Петрович Негош” завжала I место, а Мая Молнар зоз ОШ „Светозар Милетич” II место, у Рускім Керестуре 2005. року участвовали три школьнія (не было награды), у Дюрдьове 2006. року Дзіяна Мученскі зоз „ОШ 20 октобер” завжала I место, Сан'я Загорянскі зоз ОШ „Светозар Милетич” III и Альян Долапчев зоз ОШ „Светозар Милетич” III, у Коцуре 2007. року Александра Уйфалуши зоз ОШ „Светозар Милетич” завжала II место, а Дзіяна Мученскі зоз ОШ „20 октобер” III, у Рускім Керестуре 2008. року Дзіяна Мученскі зоз ОШ „20. октобер” и Мартина Міклош зоз ОШ „Светозар Милетич” завжали II, а Сан'я Загорянскі зоз ОШ „Светозар Милетич” III место, у Дюрдьове 2009. року Андрея Мученскі зоз ОШ „20. октобер” завжала III место, а Мартина Міклош зоз ОШ „Светозар Милетич” I место, у Коцуре 2010. року на першым медзіокружным змаганю Ана Кіш зоз ОШ „Светозар Милетич” завжала II место, Тіяна Чарнош III место, а Андрея Мученскі зоз ОШ „20. октобер” II место. На 10. Рэспублічным змаганю истога року у Коцуре Андрея Мученскі завжала III место.

Славица Малийова член Актива наставнікох руского язика и єдна зоз сновательњох Стретнуца руских школох у 1994. року у Бачинцих *вєдно зоз Иринку Папугову и Славку Сабадошову*. Член Дружтва за руски язик, литературу и културу є од 1982. року и предсидателька Секцї Дружтва за руски язик, литературу и литературу у Вербаше.

Шицки спомнути активносци и робота Славици Малийовей допринесли же би була шести добитнїк награди хтора ноши мено проф. Гавриїла Г. Надя за 2006. рок. То праве и нагода же бизме спомли яке думане о ней, як просвітному роботнїкови ма ей скорейши директор Малисав Симичевич зоз ОШ „Петар Петрович Његош” у Вербаше.

Вон у своїм писме после 14. стретнуца руских школох у Вербаше (на хторе бул поволани, але не бул у можлївосци присутствац), написал: „Док сам радио у образовању и био директор Основне школе „Петар Петровић Његош” у Врбасу, сматрао сам да сво моје људско и стручно биће мора бити у функцији образовно-васпитне делатности као универзалне људске потребе, а то подразумева потпуно једнак образовно-васпитни статус сваког ученика, без обзира на веру или националну припадност. Овакав мој став је поштовање завета и етике ове делатности коју сматрам првобитном у односу на остале друштвене делатности. Из оваквог мог става произашао је и мој однос према школовању (неговању) матерњег језика, међу којима је и русински. Потврдно је да су Ирина Папуга и Славица Мали то уочиле, што је посебно велика црта њихове исправне мисије у образовно-васпитној делатности. Радује ме што у образовању још постоји по који такав човек!

Срећна је околност што се Славица Мали са изразито племенитим људским особинама и добрим намерама у своме послу, нашла на задатку одржавања и неговања русинског као матерњег језика, што је у данашњим школским приликама тешко спроводити и одржавати. Убеђен сам да ће она то успешно и зналачки радити, као и досад, у чему јој искрено желим успеха”. И ми Славици жичиме вельо успиХу у дальшай роботи и живоце.

МЕЛАНИЯ САБАДОШ

Мелания Сабадош, професор руского язика и литератури зоз елементами национальнай культуры у Новим Садзе, народзена, 13. фебруара 1953. року у Вербаше (оцец Кирил Тамаш зоз Коцура, мац Мария Тамаш, народзена Ключовски). У Коцуре ходзела до Основнай школи „Братство единства“ и закончела ю 1968. року, а Гімназию „Йован Йованович Змай“ (1972) и Філозофски факультэт, Наставна група русийски язик закончела у Новим Садзе.

Мелания Сабадош почала робіц як наставніца русийскага язика у Основнай школы „Петро Кузмяк“ у Рускім Керестуре 1977. року (у поряднай наставі). У Основнай школы „Петро Кузмяк“, а ёден час и у оддзеленьях Керестурскай Гімназіі преподавала русийскі язик и литературу. До Новога Саду пришла 2004. року, дзе у 7-9 основных школах преподава рускі язик як выбарны предмет зоз елементами национальнай культуры.

Под час наставнай роботы у Рускім Керестуре организавала активносці у вецея школскіх секций: літературно-новинарскай, рецитаторскай, рукометней дзе зоз школьнірамі посціговала замерковані результаты. Окреме ше закладала же бі ей школьнірам зоз успіхом покладали приемны испиты у штредніх школах кед им требало 10-11 боді за приемни, цо так повесці было віше и успішне.

Зоз приходом до Новога Саду проф. Меланка Сабадошова ше заклада за цо векшче число облапених школьнірамі зоз наставу рускага язіка. Участвуе на стретніцах русіх школах, а зоз наст. Марчу Бесерминьову були и успішни домашні 13. стретніца, хторе отримане 2007. року у Новим Садзе. Часці активносціх зоз обласці элементах национальнай культуры отримуе зоз школьнірамі у РКПД у Новим Садзе (пририхтуе дзеци за програмі: *Веселінка*, *Пахулька* ітд)

На змаганю з рускага язіка и язичнай культуры участвуе од самого початку (2000): перших роках у Рускім Керестуре приріхтовала школьнірамі VII и VIII класах и посціговала замерковані результаты. Зоз приходом до Новога Саду тот успіх Меланка призначае и зоз школьнірамі хтори виучую рускі язік як выбарны предмет. Наприклад:

- 2004. року на змаганю у Коцуре ей школьнірам завжали ёдно I и два III места,
- 2005. року у Рускім Керестуре ёдно I место,
- 2006. року у Дюрдьове ёдно I, ёдно II и ёдно III место,
- 2007. року у Коцуре ёдно II и два III места,
- 2008. року у Рускім Керестуре ёдно I, два II и ёдно III место,
- 2009. року у Дюрдьове два I, ёдно II и ёдно III место и
- 2010. року на Рэспублічным змаганю у Коцуре Меланково школьнірам завжали два II и два III места. Пред тым на Медзіокружным змаганю,

---

тиж у Коцуре у категорії V и VI класох завжали єдно II и два III места, а у рамикох змаганя VII и VIII класох єдно I, два II и єдно III место. Значи, ей школяре од 2004-2010. рок завжали 5 перши, 8 други и 9 треті места. Медзі німа найлепши були: Ана, Михаїл и Марія Римар, Соня и Марко Раич, Адрияна Тома, Маркус Грубеня, Іван Ловас итд.

Меланка дługорочни член роботних цехох (комисийох) на виробки наставніх планох и програмох з руского язика у основним воспитаню и образованю. Була, 80-рох рецензент Читанкох др Якова Кишюгаса за VI, VII и VIII класу основнай школи, 2000-них роках Читанкох за V, VI, VII и VIII класу, тиж др Якова Кишюгаса, як и учебніка за VII и VIII класу з обласци пестованя руского язика „Ход и час“, истого автора. У коавторстве зоз Яковом Сабадошом зоз сербскага на руски язик преложела Историю и Историйну читанку за VII класу. У сотрудніцтве зоз др Яковом Кишюгасом и Магдалену Семан Кишюгас ангажovala ше на выдаваню учебнікох руского язика и культуры висловівованя за V, VI, VII и VIII класу основнай школи, а у приихтованю ей и авторски учебнікох за VIII класу. Була член редакцыі „*Studia Ruthenici*“. У 11. чишле „*Studia Ruthenici*“ обявена ей рецензия осучасненого виданя *Идилского венца* „З моего валала“ др Гавриїла Костельника, хторе приихтал др Юлиян Рамач (2004). Замерковане участвоване ей школярох на Смотри рецитаторох Городу Нового Саду, як и на Смотри кирилскай писменосци у Тителу итд.

Меланка Сабадошова член Дружтва за руски язик, литературу и культуру, член Скупштини и Управнаго одбору Дружтва, а тиж и член Активы наставнікох руского язика од самих початкох. Тераз ё предсідателька Активы. Шыцки спомнуты активносци и робота Меланіі Меланкі Сабадошовай допринесли же би була седми добитнік награды хтора ноши мено проф. Гавриїла Г. Надя за 2010. рок. Жичиме Меланкі велью успіху у роботи и живоце.

Надпомнунце:

Прилоги о потерашніх пейцох добитнікох награды проф. Гавриїла Г. Надя:
Славки Сабадош, Златиці Сівч Здравич, Марії Бесерміні, Сенкі Бенчик и Ксениї Варга обявены у *Studia Ruthenici* 13, 2008, 303/307.

И. П.

НОВИ ЧЛЕНИ ДРУЖТВА
(2010-2011)

Почесни члени:

- 99. Златко Емедї, Бачинци, 2010
- 100. Тибор Вайда, Нови Сад, 2010
- 101. др Михал Тир, Нови Сад, 2010
- 102. др Филип Шкилян, Загреб, 2011
- 103. др Якша Приморац, Дубровник, Загреб, 2011

Помагаоци члени:

- 44. Раде Милич, Сримска Митровица, 2010
- 45. Миријана Маркович, Сримска Митровица, 2010
- 46. о. Зиновиј Вовк, Сримска Митровица, 2010
- 47. Ђоко Милић, Савино Село, 2010
- 48. Драгана Глоговац, Нови Сад, 2010
- 49. Ліляна Кнежевић, Београд, 2010
- 50. Милена Дорич, Београд, 2010
- 51. др Марина Пуја Бадеску, Нови Сад, 2010
- 52. Светлана Зорјанова, Нови Сад, 2010
- 53. Јелена Криш Пигер, Нови Сад, 2010
- 54. Андјелка Марканович, Господинци, 2010
- 55. Дубравка Дудич, Жабље, 2010
- 56. Весна Бучко, Бачинци, 2010
- 57. Катица Дудуч, Бачинци, 2010
- 58. Горан Перичић, Бачинци, 2010
- 59. Мария (Кочиш) Гаргаї, Нови Сад, 2010
- 60. Јелена Кочиш, Нови Сад, 2010
- 61. Колја Кочиш, Нови Сад, 2010
- 62. Саша Кочиш, Нови Сад, 2010
- 63. Драгица Радманович, Крущич, 2011

А В Т О Р Е
ПРИЛОГОХ „STUDIA RUTHENICA“ 15 (2010)

1. Бесерминї, Владимир (Шид, 1946), Филозофски факултет, група за литературу, Нови Сад, дугорочни професор руского и сербского јазика у Основнай школи и Гимназиј „Петро Кузмяк“ у Руском Керестуре
2. Дуличенко, Д. Александр (Русия, Краснодарски край, Новоалексеевская, 1941), доктор филологийних наукох, порядни професор славистики Тартуского универзитета у Естониј
3. Гарди, Дюра (Вербас, 1971), Филозофски факултет, Нови Сад, доктор историйних наукох, доцент на Филозофским факултету, Одсек за историју у Новим Садзе
4. Качинко, Адриян Габор (Adrián Kacsinkó, Мадярска, Будапешт, 1977), студент историји и библиотекарства на Универзитету у Мишколцу. Пише и објављује роботи зоз историји Руснацах у Мадярскеј
5. Ковачевич Гарди, Ирина (Руски Керестур, 1944), Филозофски факултет, Нови Сад, група за югославянски литератури и сербскогорватски јазик, дугорочни новинар и редактор у „Руским слове“ и „Дневнику“ у Новим Садзе
6. Медеши, Гелена (Руски Керестур, 1948), Филозофски факултет, Група за южнославянски језици, Нови Сад, последипломски студиј зоз социологиј језика, Филологийни факултет Београд, прекладатељка за руски јазик у ПС за предписаня, управу и национални заједніци, Нови Сад
7. Папуга, Ирина (Бачинци, 1946), Филозофски факултет, група за педагогију, Нови Сад, Завод за културу Войводини, Оддзелене за невладово организациј, Нови Сад
8. Рамач Фурман, Анамария (Нови Сад, 1977), магистер филологиј, асистент на Филозофским факултету у Новим Садзе, Одсек за русинистику, Нови Сад
9. Рамач, Јанко (Руски Керестур, 1955), доктор историйних наукох, порядни професор на Филозофским факултету, Одсек за русинистику, Нови Сад
10. Рамач, Юлијан (Руски Керестур, 1940), доктор филологийних наукох, дугорочни професор на Катедри за руски јазик и литературу Филозофскога факултету у Новим Садзе
11. Тир, Михал (Пиньвиц, 1942), доктор филологийних наукох, дугорочни професор на Филозофским факултету, Одсек за словакистику у Новим Садзе

-
12. Тимко Дітко, Оксана (Вербас, 1965), Филозофски факултет, група лингвистика и фонетика, доктор филологийних наукох, доцент на Катедри за українски язык и литературу на Филозофским факултету у Загребе
  13. Фейса, Михайло (Коцур, 1957), доктор филологийних наукох, позарядови професор на Одсеку за русинистику Филозофского факултета у Новим Садзе
  14. Цветкович Хома, Блаженка (*Ruski Kerestur*, 1963), Филозофски факултет, Нови Сад, язикова редакторка и прекладателька за руски язык и литературу, НВУ „Руске слово“ у Новим Садзе
  15. Щап, Микола М. (Коцур, 1959), Филозофски факултет, група за югославянски и общу литературу, Нови Сад, одвичателни редактор часописа „Шветлосц“ и редактор у Видавательней редакции НВУ „Руске слово“ у Новим Садзе

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
НОВИ САД
(1970-2010)

Зборнік роботох
STUDIA RUTHENICA
15
(28)

Редакция:

Др Юлиян Рамач, председатель

члени:

Др Александр Д. Дуличенко

Мр Гелена Медеши

Мр Ксения Сегеди

Др Оксана Тимко Дітко

Др Михал Тир

Др Михайло Фейса

Секретар редакції:

Ірина Папута

Лектороване текстох:

Наталія Рамач

Преклад текстох на англійски язик:

Дубравка Гавранчич

Бориша Міличевич

Др Михайло Фейса

Компьютерски обробок и технічне ушорене:

Logic line, Нови Сад

Друкарня:

FB PRINT, Нови Сад

2010.

**ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
(1970-2010)**

Видаване Зборнїка роботох **STUDIA RUTHENICA 15 (28)**

помогли:

Покраїнски секретарият за културу

Покраїнски секретарият за науку и технологийни развой

Покраїнски секретарият за предписаня, управу и национални меншини

Национални совет рускей националней меншини Сербїї

Завод за културу Войводини

Н о в и С а д

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.161.2(497.11)+811.161.2

STUDIA Ruthenica : зборник радова = Studia Ruthenica :
зборнїк роботох / за редакцию Юлиян Рамач, Ирина Папуга.
- 1988/89- . - Нови Сад : Дружтво за руски јазик, литературу и
културу, 1989-. – 23 см

Годишње.

ISSN 0354-8058

COBISS.SR-ID 28571404

Зборнїк роботох "STUDIA RUTHENICA" 15 (28), Видаватељ: Дружтво за руски јазик,
литературу и културу, 21000 Нови Сад, В. Путника 2, Тираж : 500, Обсјаг: 13,5
друкарски табаки, Друковала Друкарња „FB PRINT“ Нови Сад, 2010-2011.

zkvnevladine@nscable.net * 064 19 75 281 * papugai@open.telekom.rs